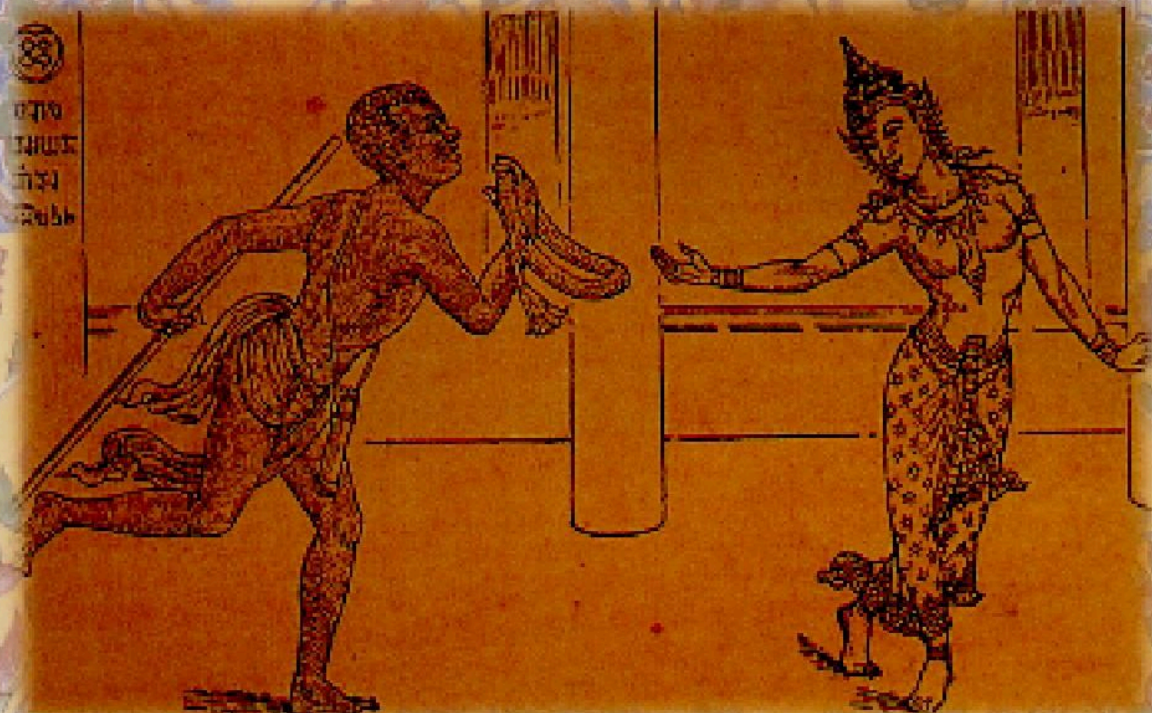

บทละครนอก

สังข์ทอง

พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

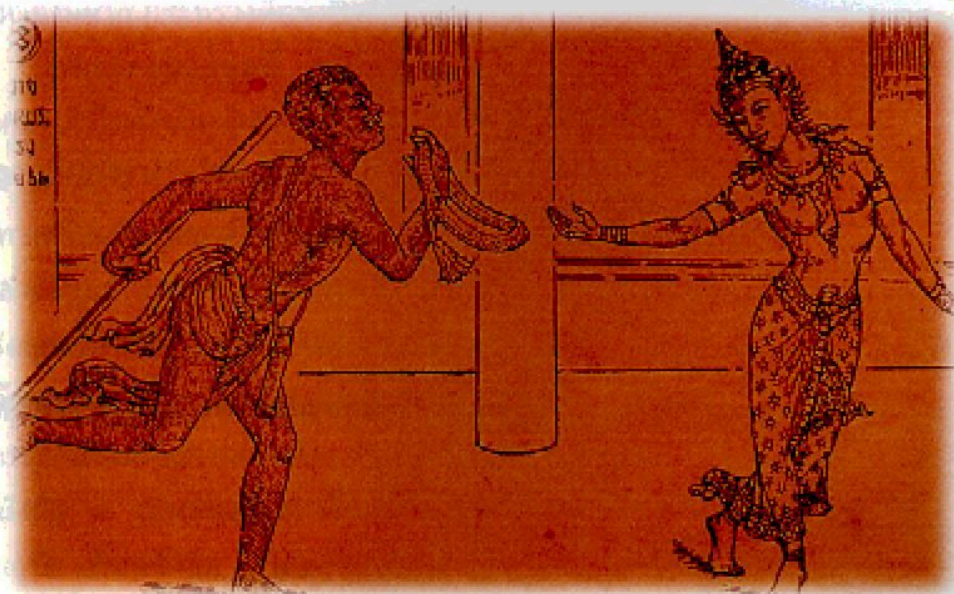

บทละครนอก

สังข์ทอง

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

(รัชกาลที่ ๒)

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ

© กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๕๐.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๕๙ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

นายสมมาตร มีศิลป์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๕๐

จำนวน ๕๕,๐๐๐ เล่ม

๘๙๕.๙๑๒ พุทธเลิศล้ำภักดิ์, พระบาทสมเด็จพระ.

บทละครนอกสังข์ทอง/บรรณาธิการโดยบุษบา ประภาสพงค์
และคนอื่นๆ. -- กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ,
๒๕๕๐.

๓๔๐ หน้า

ISBN 974-268-2178

๑. สังข์ทอง. ๒. บุษบา ประภาสพงค์, บรรณาธิการ.
๓. ชื่อเรื่อง.

ภาพปก

ภาพฝีพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ภาพรองพื้นปก

ลายก้านแย่งพุ่มทรงข้าวบิณฑ์ ที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

ภาพประกอบเรื่อง

จิตรกรรมฝาผนังเรื่อง สังข์ทอง ที่วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

ที่วัดสุทัศนเทพวราราม และที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

กรุงเทพมหานคร

คำนำ

หนังสือชุดบทละครนอก ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๕ เรื่อง คือ เรื่องไชยเชษฐา สังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และคาวี และเป็นบทพระราชนิพนธ์ ใน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ เรื่อง คือเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย นี้ คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมี ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส เป็นประธาน และมีผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ร่วมเป็นกรรมการ เห็นพ้องต้องกันว่า บทละครนอกชุดนี้เป็นหนังสือ บทกลอนอย่างวิเศษ สามารถใช้เป็นแบบอย่างในการเขียน และการแต่งบทละครได้ เป็นอย่างดี ทั้งเนื้อเรื่องก็ให้ความเพลิดเพลิน ก่อปรด้วยสาระข้อคิด ซึ่งอาจปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนและสังคมโดยรวมได้ กรมวิชาการจึงนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่แก่ โรงเรียน ห้องสมุด และหน่วยงานอื่นๆ ทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองพระราชปรารภ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ว่า ปัจจุบันหนังสือวรรณคดี เก่าๆ หาอ่านยาก กระทรวงศึกษาธิการจะนำหนังสือดีๆ เหล่านี้มาจัดพิมพ์ใหม่

บทละครนอกชุดนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงกล่าวไว้ในคำนำหนังสือประชุมบทละครนอกพระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๖๕ ว่า เรื่องละคร ๖ เรื่องนี้ เดิมเป็นนิทานในนิบาตชาดกบ้าง นิทานในปัญญาสชาดกบ้าง เป็นนิทานพื้นเมืองมาแต่โบราณบ้าง บางเรื่องก็เชื่อถือกันว่าเป็นเรื่องจริง และรู้จักแพร่หลายมาแต่โบราณ จึงมีผู้นำนิทานทั้ง ๖ เรื่องนี้มาแต่งเป็นบทเล่นละครกันตั้งแต่ครั้ง กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงเลือกละครนอกบางเรื่องมาพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่เฉพาะตอนที่จะให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่น คือ เรื่องไชยเชษฐา ทรงพระราชนิพนธ์และแก้ไขตัดทอนได้เป็นหนังสือ ๓ เล่มสมุดไทย เรื่องสังข์ทองทรงพระราชนิพนธ์ตั้งแต่ตอนพระสังข์หนี นางพันธุรัต เป็นหนังสือ ๖ เล่มสมุดไทย เรื่องไกรทอง ๒ เล่มสมุดไทย เรื่องมณีพิชัย ๑ เล่มสมุดไทย เรื่องคาวี ๔ เล่มสมุดไทย แต่เรื่องสังข์ศิลป์ชัยนั้น กล่าวกันว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งถวายเมื่อยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นแต่ทรงพระราชนิพนธ์แก้ไข เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย พระราชนิพนธ์บทละครนอก ทั้ง ๖ เรื่อง จึงรวมเป็นหนังสือ ๑๘ เล่มสมุดไทยด้วยกัน ส่วนลำดับที่ทรงพระราชนิพนธ์นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า เห็นจะทรงพระราชนิพนธ์

เรื่องไชยเชษฐาก่อน แล้วจึงทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ ตามลำดับที่กล่าวมา ยกเว้นเรื่อง
สังข์ศิลป์ชัย ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทละครนอกทั้ง ๖ เรื่องนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง-
ราชานุภาพโปรดให้ตรวจชำระต้นฉบับที่อยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร แล้ว
จัดพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในงานทรงบำเพ็ญพระกุศลฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ทศ ใน
ครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงรับเขียน
รูปภาพประกอบ ๔ รูป คือรูปภาพเรื่องสังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และควี
พระวิทย์ประจักษ์ (จ่าง โชติจิตรกะ) เขียนรูปภาพเรื่องไชยเชษฐ์ และสังข์ศิลป์ชัย

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ กรมวิชาการได้อาศัยหนังสือบทละครนอก พระราชนิพนธ์
ในรัชกาลที่ ๒ ซึ่งกรมศิลปากรจัดพิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นหลัก สอบเทียบเคียง
กับฉบับซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ โปรดให้พิมพ์แจก
ในงานฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ทศ ประกอบกัน อาศัยภาพเขียนดังกล่าวข้างต้นมาเป็น
ภาพปก ส่วนภาพประกอบเรื่องนั้นก็อาศัยภาพจิตรกรรมฝาผนัง ยกเว้นเรื่องไกรทอง
กับเรื่องมณีพิชัย ซึ่งมอบให้ นายเดชา สายสมบูรณ์ เป็นผู้วาด นอกจากนี้ยังได้รับความ
อนุเคราะห์จากคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิเรียบเรียงเนื้อหาส่วนที่เป็นการอธิบายความ
เป็นการเพิ่มเติมไว้ด้วย

สำหรับบทละครนอกเรื่องสังข์ทองนี้ นางปรุ่งศรี วัลลิโภดม เรียบเรียง
พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ศาสตราจารย์รัฐปะนีย นาคทรพรพ
เรียบเรียงบทนำเสนอ นางพันธุอร์ จงประสิทธิ์ เรียบเรียงเนื้อเรื่องย่อ ศาสตราจารย์รัฐปะนีย
นาคทรพรพ นายบรรเจิด อินทุจันทรียง และ นางพันธุอร์ จงประสิทธิ์ จัดทำคำอธิบายศัพท์

ภาพประกอบอันทรงคุณค่าในหนังสือนี้ กรมวิชาการได้รับความเอื้อเฟื้อเป็น
อย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์สน สิมাত্রัง ให้ใช้ภาพจากวัดพระสิงห์ ภาพจิตรกรรม
อีกจำนวนหนึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
และวัดสุทัศนเทพวรารามที่อนุญาตให้ถ่ายภาพ กรมวิชาการรำลึกในความกรุณาเป็น
อย่างยิ่ง ขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ทั้งคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ร่วมมือกัน
จัดทำหนังสือชุดนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๑,๑๐

(นายอำรุง จันทวานิช)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๓ มีนาคม ๒๕๔๐

สารบัญ

	หน้า
พระราชประวัติ	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๑
บทนำเสนอ	มุมมองในเรื่องสังข์ทอง ๘
เล่าเรื่องย่อ	เชิญชวนอ่านนิทานเรื่องสังข์ทอง ๒๕
เนื้อเรื่อง	
ตอนที่ ๑	กำเนิดพระสังข์ ๒๙
ตอนที่ ๒	ถ่วงพระสังข์ ๕๕
ตอนที่ ๓	นางพันธุรัตเลี้ยงพระสังข์ ๙๑
ตอนที่ ๔	พระสังข์หนีนางพันธุรัต ๑๑๕
ตอนที่ ๕	ท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ดเลือกคู่ ๑๓๕
ตอนที่ ๖	พระสังข์ได้นางรจนา ๑๕๗
ตอนที่ ๗	ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาปลาหาเนื้อ ๑๙๑
ตอนที่ ๘	พระสังข์ตีคณี ๒๓๓
ตอนที่ ๙	ท้าวยศวิมลตามพระสังข์ ๒๘๙

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๔ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ทรงพระราชสมภพ ณ นิवासสถานตำบลอัมพวา เมืองสมุทรสงคราม เมื่อวันพุธที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๑๐ ตรงกับวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๔ ปีกุนนพศก จุลศักราช ๑๑๒๙ อันเป็นเวลาก่อนที่สมเด็จพระบรมชนกนาถจะเสด็จเสวยราชสมบัติ ทรงพระนามเดิมว่า “ฉิม” เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงสถาปนาให้ดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ขณะทรงมีพระชนมายุ ๑๖ พรรษา มีหลักฐานตามพระราชพงศาวดารว่า

ปรากฏในคำลูกขุนปรึกษาความชอบผู้ที่ได้นองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมาแต่ก่อนว่า ในบรรดาพระราชมงคล มีพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระองค์เดียว ที่ได้โดยเสด็จตามพระองค์มาในการศึกสงครามทุกครั้งทุกคราว จึงโปรดให้สถาปนาพระเกียรติยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าต่างกรม ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร

ครั้นถึงปีชาลอัฐศก พ.ศ. ๒๓๔๙ เมื่อพระชนมายุ ๔๐ พรรษา ทรงรับอุปราชาภิเษกเป็น พระมหาอุปราชกรมพระราชวัง บวรสถานมงคล และปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๕๒ จึงได้เสด็จเถลิงถวัลยราช สมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ เจริญพระปรมาภิไธยว่า “พระ บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย” ได้เสด็จดำรงสิริราชสมบัติ อยู่ ๑๖ ปี เสด็จสวรรคตเมื่อวันพุธ เดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ ตรงกับ วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ปีวอก ฉศก พ.ศ. ๒๓๖๗ พระชนมายุได้ ๕๘ พรรษา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นพระมหา กษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถรอบรู้ในราชการทุกด้านทุกสาขา ตลอดระยะเวลา ๑๖ ปีที่เสวยราชสมบัติ บ้านเมืองมีศึกสงคราม แต่เพียงครั้งเดียว คือ เมื่อแรกขึ้นเสวยราชย์ พ.ศ. ๒๓๕๒ จึงเป็น โอกาสให้ได้ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ชาติบ้านเมืองเป็นอเนก ประการ ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเป็นทั้งนักรบ นักปกครอง นักบริหาร ศิลปิน กวี และช่าง ได้ทรงทำนุบำรุง สร้างสรรค์ ประเทศให้พัฒนาเจริญไกรทั้งในด้านการเมือง การปกครอง การ ศาสนา การค้าขาย การต่างประเทศ และที่สำคัญที่สุดคือด้าน ศิลปวัฒนธรรม ในรัชสมัยของพระองค์เป็นยุคที่บ้านเมืองร่มเย็น เป็นสุข มีเวลาว่างจากศึกสงคราม และพระองค์ยังทรงดำเนิน วิถีโคบายทางการเมืองอย่างชาญฉลาด ทรงรักษาสัมพันธไมตรี กับประเทศเพื่อนบ้าน ทรงแต่งราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรี กับกรุงปักกิ่ง ทรงผูกมิตรกับประเทศตะวันตกทั้งอังกฤษและ

โปรตุเกส นอกจากนั้นในรัชกาลนี้ยังได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมี ถึง ๖ เชือก และเป็นช้างเผือกที่สำคัญถึง ๓ เชือก จึงทรงได้รับพระราชสมญาว่า “พระเจ้าช้างเผือก” ซึ่งเป็นมูลเหตุให้มีธงชาติรูปช้างเผือกอยู่กลางผืนธงแดงแต่ครั้งนั้น และเป็นผลให้พระเกียรติยศแผ่ไพศาลไปทั่วทิศ

ในด้านพระศาสนาพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงอุปสมบท ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๑ นับเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ได้ทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ แล้วได้เสด็จไปประทับ ณ วัดสมอราย หรือวัดราชาธิวาสจนตลอดพรรษา ครั้นเมื่อได้ครองราชสมบัติแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำนุบำรุงพระศาสนานานัปการ โปรดให้จัดส่งพระสมณทูตไปเจริญทางพุทธศาสนาในประเทศลังกา เพื่อค้นหาพระไตรปิฎกที่ชำรุดสูญหาย มาเพิ่มเติมและสอบทาน โปรดให้สังคายนาบทสวดมนต์ รวบรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิตให้แต่ง “มหาชาติคำหลวง” ที่ขาดสูญไป ๖ กัณฑ์ คือ หิมพานต์ ทานกัณฑ์ จุลพน มัทรี สักกบรรพ และฉกษัตริย์ ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ และโปรดให้ตอนกิ่งพระศรีมหาโพธิ์ที่นับถือกันว่าเป็นต้นที่สืบมาจากต้นที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ณ ภายใต้ม่าปลูกไว้ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดสระเกศอีกด้วย นอกจากนั้นยังทรงสร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามต่างๆ เป็นจำนวนมาก เช่น วัดสุทัศนเทพวราราม วัดอรุณราชวราราม เป็นต้น โดยเฉพาะวัดอรุณราชวราราม ซึ่งถือเป็นพระอารามประจำรัชกาลนั้น โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระอุโบสถ

และพระวิหารขึ้นใหม่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำรัสในที่ประชุมเสนาบดีสภาเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ว่า “พระปราสาทองค์นี้เป็นเครื่องระลึกสำหรับชาติ” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้ทรงเป็นยอดในด้านงานศิลปกรรมของไทย ทรงกล่าวถึง พระระเบียงรอบพระอุโบสถว่า การวางผังและการทำลวดลายงดงามยิ่งกว่าพระระเบียงใดๆ ในประเทศ นอกจากนี้ยังทรงฟื้นฟู ประเพณีวิสาขบูชาให้มีความสำคัญระดับชาติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเอาพระทัยใส่ และส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นสัญลักษณ์ของชาติ ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดี กวีนิพนธ์ นาฏศิลป์ รวมทั้ง ด้านศิลปกรรม อันได้แก่ การช่างทั้งปวง มีจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม เป็นต้น ช่วงรัชกาลของพระองค์ จัดเป็นยุคทองแห่งวรรณคดีและศิลปกรรม ที่เจริญสูงสุดในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น พระราชพงศาวดารของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ที่ว่าด้วยพระราชนุกิจรัชกาลที่ ๒ พรรณนารายละเอียดไว้ ดังนี้

ตอนเช้าเสด็จลงทรงบาตร เสด็จออกเลี้ยงพระในท้องพระโรง ทรงฟังรายงานพระคลังมหาสมบัติ และเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง เหมือนเมื่อรัชกาลที่ ๑ แต่ตอนกลางวันอันเป็นเวลาสำหรับประกาศราชกิจ ฝ่ายในนั้นมักทรงการช่าง ด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดการช่างต่างๆ การแกะสลัก ทรงได้ชำนาญด้วยฝีพระหัตถ์ โปรดฯ ให้ตั้งโรงงานสำหรับช่างมหาดเล็กขึ้นข้างในพระราชวัง มีเวลาเสด็จลง ประกาศการช่างทุกๆ วัน ครั้นเวลาบ่ายอันเป็นเวลาสำหรับสำราญพระราช

อิริยาบถ เสด็จออกประทับที่เฉลียงท้องพระโรง ทรงฟังรายงานการก่อสร้าง บ้าง และเบิกกวีเข้าเฝ้าทรงพระราชนิพนธ์บทละครบ้าง เวลาค่ำเสด็จออก ทรงธรรมและทรงฟังรายงานต่าง ๆ และต่อจากนั้นเสด็จออกขุนนางเหมือน อย่างในรัชกาลที่ ๑ แต่เสด็จออกในท้องพระโรงบ้าง บางวันก็เสด็จออกที่ พระที่นั่งสนามจันทร์ ซึ่งทรงสร้างขึ้นใหม่บ้าง เสด็จขึ้นเวลาราว ๒๖ นาฬิกา แล้วสำราญพระราชอิริยาบถข้างฝ่ายใน เช่นทอดพระเนตรละคร หรือเสด็จ ลงสวนขวา เป็นต้น ต่อไปจนสิ้นเวลา

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ หรือ “น.ม.ส.” กวีเอกของสมัยรัตนโกสินทร์อีกพระองค์หนึ่งได้ถวายพระเกียรติ สดุดีพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไว้ในหนังสือ สามกรุง ว่า

บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ล้วนเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม และเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ทรงคุณค่า เลิศล้ำ ฝ่ายกวีนิพนธ์ นอกจากผลงานร้อยกรองแล้ว ยังมีเอกสารที่สำคัญ อย่างยิ่งอีกชิ้นหนึ่งคือ “ร่างตราเมืองเวียงจันทน์” เมื่อวันศุกร์ เดือน ๒ ขึ้น ค่ำ ๑ จุลศักราช ๑๑๘๑ ปีเถาะ ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วฉบับเดียว ของพระองค์ที่เหลืออยู่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราช วิจารณ์ หนังสือร่างตราเมืองเวียงจันทน์ ไว้ว่า

กรมหลวงดำรงไปค้นได้ร่างตรามีขึ้นไปถึงเจ้าอนุเวียงจันทน์ ว่า ด้วยเรื่องทำสวน นี้ มีข้อความละเอียดลออไพเราะดีมาก ควรจะเห็นได้ว่า เป็นพระกระแสพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรับสั่งเรื่องเอง ไม่ใช่ เจ้าพระยาอภัยภูธรแต่งเป็นแน่ ต้องเป็นผู้ที่ได้คิด และได้เห็นงานแล้วจึงจะ เรียงลงได้เพราะราวกับละคร...

จากพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ดังกล่าว น.ม.ส. จึงได้สดุดี พระบาทสมเด็จพระพุทธ-เลิศหล้านภาลัย ไว้ในหนังสือสามกรุงว่า

ทรงรับมรดกบ้าน	เมืองดี
สมส่่ากำลังมี	มากไว้
รู้รู้ทั่วธรณี	เนาสุข
ปวงราษฎร์ปราศร้อนไต่	ร่มเจ้าจอมสยามฯ
หลายอย่างต่างแยกให้	อุปถัมภ์
ศิลปะวิศวกรรม	กอบเกื้อ
บทกลอนละครรำ	วางรูป
กวีรัตนวัฒนธรรม	เชิดชั้นวรรณคดีฯ

พระเกียรติคุณและความเป็นอัจฉริยะของพระองค์มิได้เป็นที่ประจักษ์เฉพาะพสกนิกรชาวไทยเท่านั้น แต่ยังแผ่ไพศาลไปยัณนานาประเทศทั่วโลก ในโอกาสชิตสมัยครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระบรมราชสมภพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ยกย่องให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลก

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๑ สืบเนื่องจากการจัดงานเฉลิมพระเกียรติดังกล่าว มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงได้ก่อกำเนิดขึ้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธินี้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ตั้งแต่นั้น

และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นประธานกรรมการมูลนิธิฯ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ถึง ๒๕๒๘ ได้มีการสร้างอุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ณ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ขึ้น และราชการได้ถือเอาวันพระบรมราชสมภพของพระองค์ คือวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ของทุกปี เป็น “วันศิลปินแห่งชาติ” ตราบเท่าทุกวันนี้

บทนำเสนอ มุมมองที่น่านมองในเรื่องสังข์ทอง

ความเป็นมา

เรื่องสังข์ทองนี้มีที่มาจากนิทานในปัญญาสชาดก เรียกว่า สวณสังขชาดก บ้างก็เชื่อว่าเป็นเรื่องจริง ในตำนานพระราชนิพนธ์ บทละครนอกที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง-ราชานุภาพได้ทรงนิพนธ์ไว้มีข้อความดังนี้

พวกชาวเมืองเหนืออ้างว่าเมืองทุ่งยังเป็นเมืองท้าวสามล ยังมี ลานศิลาแห่งหนึ่งว่าเป็นสนามคสีของพระสังข์ อยู่ไม่ห่างวัดพระมหาธาตุ ฝาผนังก็เขียนเรื่องสังข์ทอง เป็นฝีมือช่างครั้งกรุงเก่า ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ทางหัวเมืองฝ่ายตะวันตกก็อ้างว่าเมืองตะกั่วป่าเป็นเมืองท้าวสามลอีกแห่งหนึ่ง เรียกภูเขาลูกหนึ่งว่า “เขามังม้า” อธิบายว่าเมื่อพระสังข์ตีคสีชนะ ได้ขี่ม้า เหาะข้ามภูเขานั้นไป ดังนี้*

เนื้อเรื่องสังข์ทอง

บทละครพระราชนิพนธ์เรื่อง สังข์ทอง นี้ มีพร้อมทุกรส มีทั้ง รัก โศก ทุกข์ ตลกขบขัน วิชาพยาบาท ชิงดีชิงเด่น ฯลฯ กว่าที่จะจบลงด้วยความสุขสมหวังในที่สุดเมื่อพระสังข์ได้พบพระชนกชนนีหลังจากที่ได้พลัดพรากจากกันหลายปี

* กรมศิลปากร, ตำนานพระราชนิพนธ์บทละครนอก (กรุงเทพฯ : ศิลปา-บรรณาการ, พ.ศ. ๒๕๑๓), หน้าคำนำ.

คู่พระคู่นางของเรื่องสังข์ทอง คือ พระสังข์และนางรจนา เมื่อแรกพบกันนั้นพระสังข์สวมรูปเงาะป่าไว้ ทำให้รูปกายภายนอก น่าเกลียดน่าชัง คือ เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา ไม่กลัวใคร ใจกล้าดุดัน ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเซิงฟัก หน้าตาตลakyักษ์มักกะสัน ตรงกันข้ามกับนางรจนาซึ่ง โสกาเพียงนางในสวรรค์ ทั้งสองคง จะเป็นคู่สร้างกันมา เพราะเมื่อพระสังข์ตั้งสัตย์อธิษฐานในขณะที่ นางรจนากำลังจะเสี่ยงพวงมาลัยว่า แม้นบุญญาธิการเคยสมสอง ขอให้ทรมสงวนนวนน้อง เห็นรูปพี่เป็นทองต้องใจรัก แล้วเทวัญ ก็บันดาลให้นางรจนาได้เห็นสิ่งที่พระสังข์ปรารถนาจะให้เห็น นางรจนาเองก็เสี่ยงทายอยู่ในใจเหมือนกันว่า ถ้าเคยเป็นเนื้อคู่กัน ขอให้พวงมาลัยนี้ไปต้อง เจ้าเงาะรูปทองจงประจักษ์ เมื่อเสี่ยงแล้ว นางก็ ผินพักตร์ทิ้งพวงมาลัยไป พวงมาลัยของนางก็ลอยไปคล้อง มือเจ้าเงาะได้พอดี

ในด้านวรรณศิลป์ รูปเงาะก็คือสัญลักษณ์ซึ่งใช้แทนสิ่ง น่าเกลียดที่ปิดบังสิ่งดีงามไว้ ดังภาษิตฝรั่งว่า ความดีที่ปลอมแปลง หรือความดีที่แฝงเร้น (Virtue in Disguise) ผู้ที่มีปัญญาและมี ดวงตาพิเศษเท่านั้นจึงจะมองเห็นได้

การที่นางรจนาเลือกคู่ได้เจ้าเงาะนั้นทำให้ท้าวสามนต์และ นางมณฑาผิดหวังมาก ท้าวสามนต์นั้น เสียใจจนลมจับ เมื่อ นางมณฑาเข้าไปประคองแก้ไขจนฟื้นคืนสติแล้วท้าวเธอก็ ลูกขึ้น กระที่บาททวดอึ้ง อีรจนาคูตูมึงช่างมักง่าย ทรลักษณ์อัปรีดิ์ ไม่มีอาย หน่อกษัตริย์ทั้งหลายไม่เอื้อเฟื้อ ส่วนนางมณฑาก็ด่าว่า นางรจนาอย่างเกรี้ยวกราด ทั้งยังตัดพ้อด้วยว่า ควรหรือมาได้

เช่นนี้ เสียแรงที่แม่รักเจ้าหน้าหนา ร่ำพลางนางทรงโคกกา กลัยา
เพียงจะสิ้นสมประดี

เมื่อได้อ่านมาถึงตอนนี้ เราก็น่าจะลองคิดตีความว่า
เหตุใดนางรจนางจึงไม่ยอมบอกพระมารดาไปตามจริงว่า เจ้าเงาะ
นั้นมีรูปเป็นทองอยู่ภายใน หาใช่เงาะป่าบ้าใบ้อย่างที่เห็นกัน
แต่ภายนอกไม่ นางได้แต่ทูลพระมารดาว่า ทั้งนี้เพราะกรรมได้
ทำไว้ แต่น้ำใสใจจริงของข้า จะรักใคร่เงาะป่านั้นหาไม่ ซึ่ง
หมายมั่นครั้นลูกจะว่าไป ที่ไหนใครเลยจะเห็นจริง อันชั่วดีมิใช่
จะไม่รู้ แม้น้ำท่วมปากอยู่จึงสู้นิ่ง ถึงชนกชนนีจะขังขี้ ลูกจะ
วิงวอนจ้อขอโทษกรรม คำพูดของนางรจนางแสดงว่านางรู้ตัวว่า
นางทำถูกที่เลือกพระสังข์เป็นสามีแต่ยังบอกความจริงแก่ใครไม่ได้
เหมือน น้ำท่วมปากอยู่ เมื่อกาลเวลาผ่านไป พระชนกชนนีนคง
จะเห็นเองว่านางเลือกคู่ครองได้ถูกต้องแล้ว เหตุการณ์ที่ช่วย
พิสูจน์ความจริงก็คือ ตอนที่พระสังข์ติดลิกับพระอินทร์ แล้วเป็น
ฝ่ายชนะ ไม่ต้องเสียบ้านเสียเมืองตามที่พระอินทร์ได้ทำพนันไว้

เมื่อฉายภาพคู่พระคู่นางของเรื่องสังข์ทองพอเป็นตัวอย่าง
แล้ว ก็จะขอกลับมากล่าวถึงตอนต่างๆ ตามท้องเรื่องสังข์ทอง
ดังต่อไปนี้

บทละครพระราชนิพนธ์เรื่อง สังข์ทอง มี ๙ ตอน คือ
๑) กำเนิดพระสังข์ ๒) ถ่วงพระสังข์ ๓) นางพันธุรัตเลี้ยงพระสังข์
๔) พระสังข์หนีนางพันธุรัต ๕) ท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ดเลือกคู่
๖) พระสังข์ได้นางรจนาง ๗) ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาปลาหาเนื้อ
๘) พระสังข์ติดลิ ๙) ท้าวยศวิมลตามพระสังข์

ต่อไปนี้จะเลือกบางตอนในเรื่องสังข์ทองมาเสนอโดยสังเขป เพื่อเชื่อมเรื่องราวให้ต่อเนื่องกัน โดยเฉพาะตอนที่กล่าวถึงปฐมวัยของพระสังข์ ซึ่งต้องตระการกำล่ำบากจนแทบจะไม่รอดชีวิต

กำเนิดพระสังข์

ท้าวศวิมลมีพระมเหสีทรงพระนามว่า นางจันทเทวี ท้าวเธอร้อนพระทัยที่ยังไม่มีพระราชบุตรตามคำเรียกร้องของราษฎร จึงตรัสเล่าและปรึกษาพระมเหสี ทรงเห็นว่าถ้าได้ทำการบวงสรวง เทวดาและให้พระมเหสีตลอดถึงนางสนมทั้งหลายถือศีลอย่างเคร่งครัด อาจจะได้พระราชบุตรสมประสงค์ ท้าวเธอประกาศว่านางใดมีพระราชบุตร ก็จะทรงมอบเวียงชัยให้ปกครอง ส่วนท้าวศวิมลเองก็ทรงรักษาศีลห้าทุกวันมิได้ขาด ต่อมาเมื่อพระมเหสีทรงพระครรภ์ถ้วนไตรมาสแล้วก็ประสูติพระลูกยา แต่พระกุมารนั้นหาเหมือนลูกมนุษย์ทั่วไปไม่ เพราะ กุมารกำบังเป็นสังข์ทอง เมื่อพระลูกยามีรูปลักษณ์เป็นหอยสังข์เช่นนั้น ท้าวศวิมลก็ทรงผิดหวังมาก ฝ่ายนางจันทาพระสนมซึ่งมีใจอิจฉานางจันทเทวีอยู่แล้ว ก็ได้โอกาสที่จะกำจัดนางไปเสียเพื่อตำแหน่งพระมเหสีจะได้ตกเป็นของตน นางจันทาจึงลอบให้สาวใช้ไปติดสินบนไพร่ให้ทำนายไปในทางร้าย คำทำนายนั้นก็คือ หอยสังข์นั้นเป็นกาลกิณี ชื่นปล่อยไว้ก็จะนำหายนะมาสู่บ้านเมือง ทางแก้ก็ต้องขับไล่ นางจันทเทวีออกไปจากวังพร้อมพระกุมารน้อยหอยสังข์ ดังนั้นพระมเหสีจันทเทวีจึงถูกนำไปปล่อยนอกเมือง ต่อจากนั้นนางก็ต้องร่อนเร่ไปตามยถากรรม จนกระทั่งไปพบตายายชาวไร่ ที่มี

จิตใจเมตตารับนางไว้ นางและพระกุมารน้อยหอยสังข์จึงได้มี
ที่อยู่อาศัยในยามยาก พระสังข์ยังคงซ่อนตัวอยู่ในหอยสังข์
จนกระทั่งอายุ ๕ ขวบ จึงได้ออกมาจากหอยสังข์ เพื่อช่วย
พระมารดาทำงานบางอย่างที่เด็กทำได้ แต่ต้องระวังตัวมิให้ใครมา
เห็นตน

วันหนึ่งนางจันท์เทวีกลับมาจากป่าเร็วกว่าปกติ จึงเห็น
กุมารน้อยน่ารักนั่งอยู่หน้าประตูเรือน ครั้นนางขึ้นไปหาก็ไม่พบตัว
เพราะพระสังข์หลบเข้าอยู่ในหอยสังข์เสียแล้ว วันต่อมานาง
ทำเหมือนไปป่าแต่วกกลับมาแอบดูจึงได้เห็นพระสังข์ นาง
ดีพระทัยนัก รีบตรงเข้าไปทูลหอยสังข์ແລກกระจาย พระสังข์
เห็นเช่นนั้นก็ร้องไห้และรำพันว่า พระแม่ต๋อยหอยสังข์คือชีวิต
จะชมชีวิตลูกนี้สักกี่วัน

ถว้พระสังข์

ฝ่ายท้าวยศวิมลนั้นโศกเศร้าพระทัยเพราะอาลัยอาวรณ์
พระมเหสีจันท์เทวีมาก ทรงรำพึงว่า เจ้าจะเป็นฉันใดที่ในดง
กอดหมอนแนบองค์เข้รำไห้ นางจันทาสังเกตเห็นพระอาการของ
ท้าวยศวิมลเช่นนั้น ก็งุ่นง่านใจกลัวจะไม่ได้เป็นใหญ่ นางจึงเรียก
สาวใช้คู่ใจมาปรึกษาต่อจากนั้นนางก็เรียกพระธิดาจันทิมาเสียมสอน
แล้วจัดแจงอาบน้ำแต่งตัวให้พระธิดาอย่างสวยงาม และพา
พระธิดาจันทิมาขึ้นเฝ้าท้าวยศวิมล นางจันทิมาก็พูดตามที่มารดาสอน
โดยอ้างถึงคำสัญญาของพระบิดาว่า บิดาว่าไว้จะให้เมือง ราวเรื่อง
ระบือลือชา ลูกเกิดเพร็ดพลัดเป็นสตรี ไม่ควรที่สมบัติวัดถา
จะขอที่ประทานให้มารดา ให้เลื่องชื่อลือชาสถาพร ท้าวยศวิมล

ได้ฟังคำพูดของธิดากีฬิโรธ และทรงปรึกษาพระสนมจันทาที่สอน
ลูกให้มาเพ็ดทูลเช่นนั้น ต่อมานางก็หายายเฒ่าสุเมธามาทำเสน่ห์
อีกครั้งหนึ่งทำให้ท้าวศวิมลกลับไปลุ่มหลงนางอีก ด้วยอำนาจ
เวทมนตร์ยาเสน่ห์ครั้งหลังนี้ทำให้ท้าวศวิมลเชื่อคำยุยงของนาง
ที่ทูลว่าได้ทราบข่าวลือว่านางจันทเทวีมีลูกชายอยู่ด้วยคนหนึ่ง
น่าสงสัยว่าจะเป็นลูกของชายอื่น ถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะเสื่อมเสีย
พระเกียรติของท้าวศวิมล ควรจะส่งคนไปสืบดูให้แน่ชัด แล้ว
จับกุมารนั้นมาสำเร็จโทษเสีย เสนาก็ไปจับพระสังข์มาและพยายาม
จะประหารด้วยวิธีการต่างๆ แต่ไม่สำเร็จ เสนาพึมพำกันว่า
บุญญาธิการชาญชัย จึงทำอย่างไรไม่ม้วยมรณ์ เมื่อท้าวศวิมล
ทรงทราบจากเสนาว่าพระโอรสมิใช่หอยสังข์แต่เป็นพระกุมารที่มี
บุญญาธิการ ท้าวเธอก็จะให้ไปรับพระสังข์และพระมเหสีกลับวัง
แต่นางจันทาทูลทัดทานไว้ ทั้งยังเสนอให้สำเร็จโทษพระสังข์โดยนำ
ไปถ่วงน้ำเสีย ท้าวศวิมลก็หลงเชื่อนางอีก และตรัสสั่งให้เสนา
ไปเตรียมการเพื่อถ่วงน้ำพระสังข์ทันที

เมื่อนางจันทเทวีกลับจากป่าไม่พบพระสังข์ และได้ทราบ
จากยายตาว่าเสนาจับตัวพระกุมารไป นางก็ตกใจรีบตามไปจนถึง
ทำน้ำ เห็นพระสังข์ถูกผูกไว้กับหลัก พระสังข์เห็นพระมารดาก็ร้อง
ให้ช่วย นางจันทเทวีก็อ้อนวอนพระสวามีว่า ลูกข้าจะจิริตผิดไม่มี
ขอประทานชีวิตพระลูกชาย แต่นางจันทาขัดขวางไว้และเร่งให้เสนา
รับนำพระสังข์ไปถ่วงน้ำทันที

ส่วนพระสังข์นั้นถูกหินถ่วงจมลงไปอยู่ตรงปล่องนาคา
อันเป็นประตูสู่เมืองบาดาล

นางพันธุรัตเลี้ยงพระสังข์

ท้าวภูษงค์ พญานาคซึ่งเป็นเจ้าแห่งเมืองบาดาลและเป็นผู้มีศีลได้มาพบพระสังข์สลบอยู่ ก็ จับกรรช้อนองค์เห็นกงจักรน้อยหรือบุญหนักศักดิ์ใหญ่ จะเกิดเหตุเภทพานประการใดใครช่างทำได้ไม่ปราณี ด้วยความเมตตาสงสาร ท้าวภูษงค์จึงอุ้มพระสังข์พาไปยังเมืองบาดาล และบอกนางนาคีซึ่งเป็นชายาให้ช่วยแก้ไขจนพระสังข์ฟื้น พระสังข์พนมมือไหว้ท้าวภูษงค์และชายาแล้วเล่าเรื่องราวของตนให้ฟัง ทั้งสองทราบเรื่องแล้วก็เลี้ยงดูพระสังข์เป็นอย่างดี

ต่อมาท้าวภูษงค์บอกพระสังข์ว่าตนและชายาไม่สามารถจะเลี้ยงดูพระสังข์ไว้ได้นานเพราะทั้งสองมิใช่มนุษย์ แต่จะหา มารดาบุญธรรมให้ แล้วท้าวภูษงค์ก็จัดการส่งพระสังข์ลงสำเภาทองพร้อมทั้งฝากสารไปถึงนางพันธุรัตว่าได้ส่งพระสังข์มาให้เป็นบุตรบุญธรรมของนาง นางพันธุรัตยินดีมากที่ได้พระสังข์มาเลี้ยงจึงแปลงกายเป็นนางมนุษย์และจัดให้นางพี่เลี้ยงแปลงกายเช่นเดียวกัน พระสังข์ได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีและอยู่อย่างมีความสุข แต่ต่อมาพระสังข์ก็ได้ทราบว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์เพราะนางมีพฤติกรรมหลายอย่างที่น่าสงสัย เมื่อทราบความจริงแล้วพระสังข์ก็คิดจะหนีไปตามหาพระมารดาของตน

การที่พระสังข์ได้ไปอยู่กับนางพันธุรัตจนเจริญวัยเป็นหนุ่มน้อยอายุ 15 ปี นั้น นอกจากได้รับความเมตตาจากนางแล้วยังได้ของวิเศษอีกหลายอย่างคือ รูปเงาะ เกือกแก้ว ไม้เท้ากายสิทธิ์ และได้ชุบกายให้เป็นทองด้วย สิ่งเหล่านี้พระสังข์ได้ใช้ให้เป็น

ประโยชน์ในการห็นางพันธุ์ไปติดตามหาพระชนนี แต่ก่อน
จะได้พบพระชนนี ก็ได้ไปพบเนื้อคู่คือนางรจนาที่เมืองของ
ท้าวสามนต์ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้ว

เมื่อได้ทราบเรื่องราวของพระสังข์มาพอสมควรแล้ว ก็คง
จะช่วยให้ผู้อ่านสนใจติดตามอ่านตอนต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้นจนจบเรื่อง
ในที่นี่จะเสนอข้อสังเกตบางประการที่อาจช่วยให้การอ่านวรรณคดี
เรื่องนี้มีรสชาติยิ่งขึ้น ต่อไป

แนวคิดในเรื่องสังข์ทอง

เรื่องสังข์ทองมีแนวคิดอยู่หลายประการ ดังตัวอย่างเช่น

ก. คนดียอม “ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้” สำนวนนี้
หมายความว่า “คงอยู่เสมอไม่เป็นอันตราย” คนดีในเรื่องนี้ก็คือ
พระสังข์ซึ่งมีบุญญาธิการ แม้มีศัตรูคิดร้ายก็ยอมพลอดภัย

ข. ผู้ที่มีรูปลักษณะภายนอกน่าเกลียดน่าชัง เช่น เจ้าเงาะ
ภายในอาจมีรูปทองอันสวยงามซ่อนอยู่ เปรียบเสมือนผู้มีจิตใจอัน
ดีงามเป็นเลิศก็ได้ ดังนั้นจึงไม่ควรตัดสินคุณค่าของคนโดยดูเฉพาะ
รูปลักษณะภายนอก

การใช้ถ้อยคำสำนวนในบทเจรจา

น่าสังเกตว่าบทเจรจาของตัวละครในเรื่องสังข์ทองนั้น
มีชีวิตชีวาเหมาะกับลักษณะนิสัยของตัวละครและสอดคล้องกับ
อารมณ์ต่างๆ ของตัวละครไม่ว่าจะเป็นตัวดีหรือตัวร้าย ไม่ว่าจะอยู่
ในฐานะสูงหรือต่ำ ดังตัวอย่าง

ก. ท้าวยศวิมลกริ้วนางจันทาที่สอนให้พระธิดามาขอ
ตำแหน่งมเหสีให้ตน

ฟังลูก	เจ็บปวดดังถูกท้าวแหลน
ใครสอนให้ว่าเจรจาแทน	มันแม่นตัวกูพอรูทัน
ยิ่งกว่าลูกเล็กเด็กน้อย	ตะบอยสารวอนทุกสิ่งสรรพ
เหน็บแนมแกมกลปนกัน	เด็กนั้นว่าได้เมื่อไรมี
ความหลังแต่ยังไม่เกิดมา	มันว่าทั้งมวลเป็นถั่วถั่ว
สอนบ้างหรือไม่เล่าอีเหล่านี	กาลีกาลำมารำพัน

ข. นางจันทาโต้ตอบอย่างจัดจ้าน ทั้งแก้ตัว ทั้งกระทบ
กระเทียบเปรียบเปรย

ลูกเต้าน้ำแค้นมันแสงอน	ใครสอนอย่าบอกออกมา
บนบานเจ้าไว้เมื่อไรมี	หยิกตีเท่าไรก็ไม่จำ
เก็บเอาเขาพูดที่โชนโชน	ทูลให้ติดต่อเป็นข้อขำ
นี้ใครสั่งสอนจะอ่อนคำ	เที่ยวจำคำมูลมาทูลเอง
ไม่จ้วงไม่เจิ่นให้เกินหน้า	มันว่าอหะหะไม่เหมาะสม
เมื่อพระสัญญาว่าไว้เอง	จึงครั้นเครงไปเขาได้ยิน

ค. พระสังข์ทูลตอบชื่อ ๆ ตามประสาเด็ก เมื่อท้าวยศวิมล
ตรัสถามชื่อและถามถึงพ่อแม่

เมื่อนั้น
แม่ข้าอยู่ป่าพนาลัย
แม่ข้าว่าพ่อเสวยวัง
แม่ข้าคลอดมาประหลาดคน
คนยุบิดาให้ขับไล่
อยู่หลังข้าออกจากสังขมา
แม่ข้าชื่อจันทเทวี
ด้วยความยากจนเป็นพันใจ
ลุงหรือเขาลือว่าเป็นเจ้า
กริ้วโกรธโทษภัยไฉนนา

พระสังข์ไหวพลงทางร้องไห้
เก็บผักหักไม้ด้วยยากจน
เกิดมาข้ายังไม่เห็นหน
หอยสังข์บังตนข้าออกมา
แม่ข้าพาไปอยู่ในป่า
มารดาตีแตกให้แหลกไป
ข้านี้ชื่อสังข์ตามวิสัย
ข้านี้เขาไปจับเข้ามา
ใช้เขาไปจับเอาตัวข้า
จำจองชื่อคางคกเข้าไท

อารมณ์ขันในเรื่องสังข์ทอง

การทำให้ท้าวสามนตกลายเป็นตัวตลก เมื่อตั้งท่าจะชกต่อ
เจ้าเงาะที่ทำร้ายหกเขย

เมื่อนั้น
อ้ายเงาะปากกล้าทำไม่ยำเขง
ทำไมกับไปบ้าตาขาว
ลุกขึ้นชนฟันจันงก
กระหับอย่างสามชুমสุมตะรัง
กองลงตรงจุมถูกจำเพาะ
มองเขม้นเป็นครู่ก็รู้จัก
แล้วร้องด่าเงาะนี้หน้าดีโง่

ท้าวสามนต์ว่าเหม่มันข่มเหง
กูออกสู้ตัวเองลองสักยก
อิสาวสาวเหล่านี้อย่าวิตก
เห็นทั้งหกตอลายหมายว่าเงาะ
ไม่ทันตั้งตอยตำซ้ำศอกเดาะ
เขยใหญ่ใจเสาะร้องออกโอย
ลงนั่งเหน้อยหอบฮักหิวโหย
มานี้ไวยเล่นกับกูตลกครั้ง ๗๗

การมคมคายของเจ้าเงาะเมื่อเข้าหอกับนางรจนา ยั่วเย้าให้เกิด
อารมณ์แจ่มใส

แสนเอ๋ยแสนแขนง	น้อยหรือแกลังตัดพ้อต่อว่า
ดีเล็กติน้อยคอยนินทา	ค่อนข้างพิไรไค้คะ
พี่ก็ไม่หลีกเลียงเคียงสักสิ่ง	มันก็จริงกระนั้นนั่นแหละ
เจ้าเย้ยเยาะว่าเงาะไม่งามเงะ	แะแะว่าเล่นหรือว่าจริง
อย่าประมาทรูปพี่เห็นชี้เหร่	ไม่ว่าเล่นเป็นเสน่ห์ชอบใจหญิง
ชาวไร่ชาววังไม่ซังชิง	อุตสาห์ทิ้งมาลัยมาให้เงะ
ใช้ว่าจะแสร้งแกลังอวดตัว	นานไปพี่กลัวจะชมเปาะ
ว่าพลางเย้ยวนชวนหัวเราะ	แกลังปะเหลาะปะเหละและเลียม

ประเพณี พิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรม

ในเรื่องสังข์ทองนี้มีประเพณี พิธีกรรม และศิลปวัฒนธรรม
ของไทยแทรกอยู่บางตอน เช่นมีกล่าวถึงบายศรีที่นางพันธุรัต
จัดขึ้นเพื่อรับขวัญพระสังข์ผู้เป็นบุตรบุญธรรม พิธีสร้างเมรุทำศพ
นางพันธุรัตซึ่งเป็นแบบไทยๆ นอกจากนั้นยังแสดงวิถีชีวิตไทย
ในชีวิตการครองเรือนของพระสังข์และนางรจนาอีกด้วย ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

ก. พิธีบายศรีรับขวัญและมหรสพ

นางพันธุรัตให้จัดบายศรีรับขวัญพระสังข์ และมี
มหรสพหลากหลาย

ให้แต่งโรงราชพิธี	เขียนชัยบายศรีทั้งซ้ายขวา
หุ่นละครโขนหนังช่องระทา	เครื่องเล่นนานาบรรดามี
ทั้งระบำรำปาล้ำมวย	พร้อมด้วยสังคีตติดสี
จิ้งจาวเสภาชาตรี	มโหรีเครื่องท่อนมอญรำ

ข. พระเมรุทำศพนางพันธุรัต

ครั้นคลายวายโศกเศร้าหมอง	พระจึงร้องสั่งเหล่ายักขา
ท่านจงเชิญศพพระมารดา	คืบไปพาราของเรา
แล้วตระเตรียมการไว้ให้เสร็จสรรพ	คอยท่าชักกลับมาจึงเผา
การพระเมรุใหญ่อยู่อย่าดูเบา	ท่านจงเอาใจใส่ไตรตรา

ค. วัฒนธรรมทางภาษา ภาษิตสำนวนไทย

ภาษิต เช่น กิ่งก่าได้กาทอง (ปัจจุบันว่า กิ่งก่าได้ทอง)
 ช่มเขาโคชินให้กินหญ้า ถึงจะตกลูกก็ไม่ไหลตกในกองหญ้าไม่สูญชื่อ
 (ปัจจุบันว่า ตกลูกไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้) ปลุกเร้าตามใจผู้อยู่
 ยิงว่าให้นิ่งเหมือนยิงยู (ปัจจุบันว่า ยิงว่าเหมือนยิงยู) ฯลฯ

สำนวนไทย เช่น กลับกลอกยกย่อน ช่มเหงคะเนง
 ร้าย เคารพบนอบ ค้อนควักผลักไส จ่องทองพองชน จ้มลิ้ม
 พรื้มเพรา ชำระสะสง ตัดเป็นตัดตาย ตัดช่องน้อยไปแต่ตัว
 (ปัจจุบันว่า ตัดช่องน้อยแต่พอตัว) บนบานศาลกล่าว บุญหนัก
 ศักดิ์ใหญ่ เป็นตายร้ายดี ผูกคิ้วหน้า ยากเย็นเข็ญใจ ยัมย่อง
 ผ่องใส ลบหลู่ดูหมิ่น ล้มลุกคลุกคลาน ลำบากยากเย็น เลื่องชื่อ
 ลือชา สรรวลสันต์สรรหา ออกสิ้นขวัญหาย อับอายขายหน้า ฯลฯ

จ. กิจกรรมในครัวเรือนที่แสดงวิถีชีวิตไทย

เช่น มีการปั่นฝ้ายทอผ้า การขับเสภา การสวดสຸບິນ
การกินหมาก

เข้าค่าพร้าสอนสั่งเสีย	ให้เมียปั่นฝ้ายทอผ้า
เจ้าเงาะหัดตีกรับขับเสภา	รจนาปั่นฝ้ายสบายใจ
เจ้าเงาะตำหมากให้นางมณฑา	

แล้วลูกมาหาครกตำหมาก	ไม่พบสาวเจ้ากรรมใครทำหาย
ล้วงมือค้นได้ในก้นกระต่าย	เอาปูนป้ายพลุใส่ลงในครก

สัญลักษณ์ในเรื่องสังข์ทอง

ก. กุมารน้อยหอยสังข์

เทพบุตรจุติมาบังเกิด	กำเนิดผิดพันคนทั้งหลาย
บุญญาธิการนั้นมากมาย	จะล้าเลิศเพริศพรายเมื่อปลายมือ
ถึงจะตกน้ำไม่ไหล	ตกในกองกมลที่ไม่สูญชื่อ
จะได้ผ่านบ้านเมืองเลื่องลือ	อิงอิฐดินฟ้าบาดาล

คำกลอนตอนนี้เป็นคำรำพึงของ “เทพไทสิงสู่อยู่พฤक्षा”
เกี่ยวกับกำเนิดของพระสังข์ หอยสังข์ที่กำบังพระสังข์ตัวเอกของ
เรื่องทำให้มีกำเนิดแปลกประหลาดกว่ามนุษย์ธรรมดา นั้น เราอาจ
พิจารณาแล้วตีความสัญลักษณ์นี้ได้ว่า ทารกผู้มีบุญนั้นจะได้อาศัย
หอยสังข์กำบังตัวเพื่อคุ้มครองให้พ้นภัยจากผู้ปองร้ายในยามที่ตน
ยังอ่อนแออยู่ ต่อเมื่อเจริญวัยพอจะช่วยมารดาทำงานได้บ้าง จึงจะ
ปรากฏตัวเป็นกุมารให้เห็น และเมื่อเป็นหนุ่มแล้วมีความเข้มแข็ง

และมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดก็สามารถพึ่งตนเองได้ และเป็นที่พึ่ง
ของบ้านเมืองได้ด้วย นี่เป็นการตีความในแง่หนึ่งเท่านั้น อาจมีผู้
ตีความไปในแง่อื่น ๆ อีกก็ได้

ข. เงาะถอดรูป

คิดคิดขึ้นมาน่าหัวเราะ	เอารูปเงาะสวมใส่ทำใบ้บ้า
อภัยศอตายขายหน้าตา	เจ้าแก้งแปลงมาแม่ไม่รู้
รจนายาจิตเจ้าคิดถูก	หมายมั่นพันผูกก็ควรอยู่
ที่นี้แหละลอยแก้วแล้วลูกกู	โฉมตรูแย้มยิ้มกระหยิ่มใจ

คำกลอนตอนนี้นางมณฑาทกล่าวเมื่อเห็นพระสังข์ทรงเครื่อง
ที่พระอินทร์ประทานมาสำหรับแต่งออกตีคลี แนวคิดหรือสารใน
คำพูดตอนนี้อาจตีความได้ว่า นางมณฑายอมรับว่าตนผิดที่ด่าว่า
เหยียดหยามเจ้าเงาะ ทั้งนี้เพราะไม่รู้ว่าเมื่อถอดรูปเงาะออกแล้วจะ
งดงามถึงเพียงนี้ คำว่า “ลอยแก้ว” เป็นชื่อของหวานชนิดหนึ่งที่ทำ
ด้วยเนื้อผลไม้รสเปรี้ยวลอยในน้ำเชื่อมผสมเกลือกเล็กน้อย จัดว่า
เป็นของหวานรสเลิศ นางมณฑาใช้คำนี้เพื่อแสดงความชื่นชมใน
บุญวาสนาของธิดาที่ได้สามีรูปงามเช่นพระสังข์ทอง นางชมว่ารจนา
“คิดถูก” ผิดกับเมื่อตอนที่รจนาเสียงพวงมาลัยให้เจ้าเงาะ ดังที่
กล่าวไว้ตอนต้น

ผู้อ่านเรื่องสังข์ทองน่าจะลองตีความดูในแง่อื่น ๆ ได้อีก

ค. ชื่นฟักที่สลักเป็นนิยายหอยสังข์

จึงเลือกตัดแต่ละชั้นสั้นขามผ่า เพ่งพิจารณาทุกสิ่งสรรพ
หลากหลายหนักหนาน่าอัศจรรย์ พระทรงธรรมไม่บอกให้ใครฟัง
จึงเอาน้ำมาล้างแล้ววางราย เห็นเป็นเรื่องนิยายหอยสังข์
พระมารดาตามตามแล้วกระมัง คนอื่นทั้งเมืองเราไม่เข้าใจ

รูปสลักบนชิ้นฟักนั้นแสดงเรื่องราวตามลำดับดังนี้

ชิ้นหนึ่งทรงครรภ์กลยา	คลอดลูกออกมาเป็นหอยสังข์
ชิ้นสองต้องทัณฑ์เทียวเซซัง	อุ้มลูกไปยังพนาลัย
ชิ้นสามเมื่ออยู่ด้วยยายตา	ลูกยาออกช่วยขับไก่
ชิ้นสี่กลายมาแต่ไพร	หุบสังข์ปันไปกับนอกชาน
ชิ้นห้าบิตุรงค์ทรงศักดิ์	ให้จับตัวลูกรักมาจากบ้าน
ชิ้นหกจงจำทำประจาน	ให้ประหารฆ่าฟันไม่บรรลือ
ชิ้นเจ็ดเพชฌฆาตเอาลูกยา	ไปถ่วงลงคงคาน้ำไหล
เป็นเจ็ดชิ้นสั้นเรื่องอรไท	ใครใครไม่ทันจะสงกา ฯลฯ

การสลักชิ้นฟักฝีมือนางจันทเทวีเป็นการสื่อสารที่สัมฤทธิ์ผลอย่างยอดเยี่ยม เพราะเมื่อพระสังข์ได้เห็นชิ้นฟักก็ตีความได้ทันทีว่าพระมารดาคงมาตามแล้ว ชิ้นฟักจึงทำหน้าที่เป็นสื่อสำคัญที่ช่วยให้พระสังข์ได้พบพระชนกชนนีสมตามความมุ่งมั่นที่ตั้งไว้

การใช้ชิ้นฟักเป็นสื่อบอกเรื่องราวนี้แสดงถึงปัญญาและศิลปะในการแกะสลักของนางจันทเทวี และการที่องค์ชัตติยภวทรชนำสิ่งนี้มาใช้เป็นสื่อสำคัญให้พระสังข์ได้พบพระชนนีสมปรารถนาจึงเป็นกลวิธีที่แยบคายมาก

บทบาทของพระอินทร์

พระอินทร์เป็นเทพที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับผู้มีบุญญาธิการ ในวรรณคดีเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ ในเรื่องสังข์ทองก็คือ ตอนตีคลี และตอนที่สั่งให้ท้าวยศวิมลไปตามนางจันท์เทวีและพระสังข์

เมื่อพระอินทร์รู้สึกว่า “ทิพอาสน์” กระด้างดั่งศิลา แสดงว่าคงมีเหตุบางอย่างเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ พระองค์จึง “สอดส่องทิพเนตร” ดูเหตุการณ์ ครั้นทรงทราบว่านางรจนามีเรื่องเดือดร้อนเพราะพระสังข์ไม่ยอมถอดรูปเงาะ พระอินทร์จึงตัดสินพระทัยว่า

แม้มิไปช่วยจะม้วยมอด	ด้วยสังข์ทองไม่ถอดรูปเงาะป่า
จำจะยกพหลพลเทว	ลงไปล้อมพาราสามนต์ไว้
ชวนเจ้าธานีตีคลีพัน	น้ำหนำมันจะสู้ใครได้
จะขู่ให้บังกตกใจ	ออกไปหาบุตรสุดท้อง
พระสังข์ครั้งนี้จะถอดเงาะ	งามเหมาะไม่มีเสมอสอง
พ่อตาจะได้เห็นเป็นรูปทอง	ทั้งทำนองเพลงคลีดีต่อยุทธ์

แล้วพระอินทร์ก็มีเทวบัญชาให้มาตุลีเทพบุตรจัดทัพเทว เพื่อไปล้อมพาราท้าวสามนต์ นอกจากนั้นท้าวเธอยังประทานเครื่องทรงสำหรับตีคลีให้มาตุลีนำไปให้พระสังข์อีกด้วย เมื่อถึงเวลาตีคลี พระอินทร์แกลังหย่อนอ่อนมือให้ ในที่สุดพระอินทร์ก็ทำเป็นแพ้และเหาะหนีไปยังวิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ส่วนตอนที่พระอินทร์สั่งให้ท้าวยศวิมลไปตามนางจันท์เทวีและพระโอรสกลับมานั้นค่อนข้างจะรุนแรง เพราะท้าวเธอก็อกระบองเหล็กไปด้วย ทั้งยังสั่งให้ท้าวยศวิมลรีบไปตามหาพระมเหสีจันท์เทวีและนำกลับวังภายใน ๗ วัน พระอินทร์ได้แจ้งข่าวเรื่อง

พระสังข์ด้วยว่า บัดนี้ได้ลูกสาวท้าวสามนต์ ครอบครัวไพร่พลมนตรี ท้าวยศวิมลก็ดีพระทัยและรีบเสด็จไปขอภัยและขอคืนดีกับนาง แล้วทั้งสององค์ก็ทรงปลอมเป็นชาวบ้านไปตามหาพระสังข์ที่เมืองของท้าวสามนต์ทันที

ข้อชวนให้คิด เช่น

๑) การที่พระสังข์หนีไปจากวังนางพันธุรัต และนางตามไปจนพบพระสังข์นั่งอยู่บนยอดเขา จึงอ้อนวอนขอให้ลงมาหานาง แต่พระสังข์ปฏิเสธ ทำให้นางเสียใจจนอกแตกตายนั้น จะถือว่าการกระทำของพระสังข์เป็นการขาดความกตัญญูหรือไม่ ลองให้เหตุผลประกอบคำตอบด้วย

๒) ของวิเศษต่างๆ ที่พระสังข์ได้จากนางพันธุรัตได้แก่ รูปเงาะ เกือกแก้ว และไม้เท้าวิเศษนั้นอาจเปรียบได้กับสิ่งใดในชีวิตของคน และพระสังข์ใช้สิ่งนั้นให้เป็นประโยชน์ได้อย่างไร

๓) เหตุใดท้าวสามลจึงสั่งให้เขยทั้งเจ็ดหาปลาหาเนื้อมาถวาย

๔) ลักษณะนิสัยของพระสังข์ในวัยเยาว์ และในวัยหนุ่ม มีพัฒนาการอย่างไร มีสิ่งใดที่น่าชื่นชม หรือน่าตำหนิบ้าง

๕) ในเรื่องสังข์ทองนี้ มีใครเป็นทาสของความหลงบ้าง หลงอะไร และบุคคลนั้นๆ มีพฤติกรรมอย่างไรที่ทำให้ไปด้วยอำนาจความหลง

เล่าเรื่องย่อ เชษฐชนอ่านนิทานเรื่องสังข์ทอง

ท้าวศวิมลมีมเหสีชื่อนางจันทเทวี มีสนมเอกชื่อนางจันทา ไม่มีโอรสธิดา จึงบวงสรวงขอบุตร อยู่มานางทั้งสองทรงครรภ์ เทวบุตรลงมาจุติในพระครรภ์นางจันทเทวี เมื่อถ้วนไตรมาสประสูติ เป็นหอยสังข์ นางจันทาสนมเอกมีจิตริษยาหวังได้ตำแหน่งมเหสี จึงติดสินบนไพร่หลวงให้ทำนายในทางร้ายว่าหอยสังข์จะทำให้บ้านเมืองเกิดความหายนะ ท้าวศวิมลหลงเชื่อจึงเนรเทศนางจันทเทวีและหอยสังข์ออกจากวัง

นางจันทเทวีอยู่กับตายายชาวไร่ ช่วยทำงานบ้านและเก็บผักหาฝืนมาขายเลี้ยงชีพ เวลาผ่านไป ๕ ปี วันหนึ่งพระโอรสในหอยสังข์ส่งสารมารดา ออกมาช่วยหุงหาอาหาร เมื่อนางรู้ว่าโอรสซ่อนองค์อยู่ในหอยสังข์จึงทุบหอยสังข์แตกแล้วเลี้ยงดูพระสังข์ต่อมา

ฝ่ายนางจันทารู้ว่าพระสังข์ยังมีชีวิตอยู่ ทูลยุยงท้าวศวิมลว่านานไปเด็กน้อยจะเป็นเสี้ยนหนามแก่แผ่นดิน ท้าวศวิมลถูกมนต์เสน่ห์ของนางจันทา รับสั่งให้เสนาไปจับพระสังข์ประหารเสีย แต่ด้วยบุญญาบารมี พระสังข์จึงมิได้เป็นอันตราย พระองค์จึงรับสั่งให้นำพระสังข์ไปถ่วงน้ำ แม้นางจันทเทวีตามมากราบทูลขอร้องก็มีทรงผ่อนผันให้

พระสังข์จมลงตรงปล่องเมืองบาดาลแต่ยังไม่สิ้นชีวิต ท้าวฤๅษณ์พระยานาคมาพบและเลี้ยงดูไว้ ต่อมาได้ส่งพระสังข์ไป

เป็นบุตรบุญธรรมของนางยักษ์ชื่อพันธุรัต ภรรยาของสหาย
นางพันธุรัตและพี่เลี้ยงแปลงเป็นมนุษย์ เลี้ยงดูพระสังข์ให้อยู่
สุขสบายด้วยความรักใคร่ แต่ห้ามขาดมิให้พระสังข์เข้าไปในที่
หวงห้ามแห่งหนึ่ง ซึ่งมีบ่อทอง เกือกแก้วที่สวมแล้วเหาะเหิน
เดินอากาศได้ รูปเงาะที่สวมให้พรางกาย และไม้เท้ากายสิทธิ์
แต่พระสังข์ก็ได้ลอบเข้าไปสำรวจดูจนถ้วนทั่ว พระสังข์อยู่กับ
นางยักษ์ต่อมาจนอายุได้ ๑๕ ปี เมื่อทราบว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์
จึงเกิดความกลัวและคิดหนีด้วยตั้งใจติดตามหาพระมารดา อยู่มา
นางพันธุรัตออกไปหาอาหารพระสังข์เห็นเป็นโอกาสดี จึงแอบลง
ซบองค์ในบ่อทอง สวมรูปเงาะและเกือกแก้ว ถือไม้เท้ากายสิทธิ์
เหาะหนีไป นางพันธุรัตตามไปทันที่ภูเขาใหญ่แห่งหนึ่ง พระสังข์
ตั้งจิตอธิษฐานมิให้นางยักษ์ขึ้นมาบนภูเขาได้ พระสังข์ไม่ยอมลง
ไปพบ นางเสียใจจนอกแตกตาย ก่อนตายได้เขียนมหาจินตามนต์
เรียกเนื้อเรียกปลาไว้ที่แผ่นศิลาเชิงเขา พระสังข์ท่องมนต์ได้
เมื่อปลงศพนางพันธุรัตแล้วก็เหาะต่อไปจนถึงนอกด่านเมือง
ท้าวสามนต์ อาศัยอยู่กับเด็ก ๆ ลูกหลานนายบ้าน

ยังมีนครหนึ่งท้าวสามนต์เป็นเจ้าเมืองมีมเหสีชื่อนางมณฑา
มีพระธิดา ๗ องค์ ท้าวสามนต์ประสงค์จะหาลูกเขยที่มีปัญญา
ปกครองบ้านเมืองสืบต่อไป จึงให้ธิดาทั้งเจ็ดเลือกคู่ด้วยการเสี่ยง
พวงมาลัย ธิดา ๖ องค์เลือกได้โอรสท้าวพระยาเป็นคู่ครอง แต่
นางรจนาดิธาดองค์สุดท้ายไม่พอใจชายใด ครั้นเมื่อเสนาทูลว่าใน
เมืองนี้มีผู้ชายมาให้นางรจนาเลือกหมดแล้วทุกคนเหลือแต่เจ้าเงาะ
อยู่คนเดียว ท้าวสามนต์กริ้วนางรจนาที่เลือกคู่ไม่ได้เสียที สั่งให้

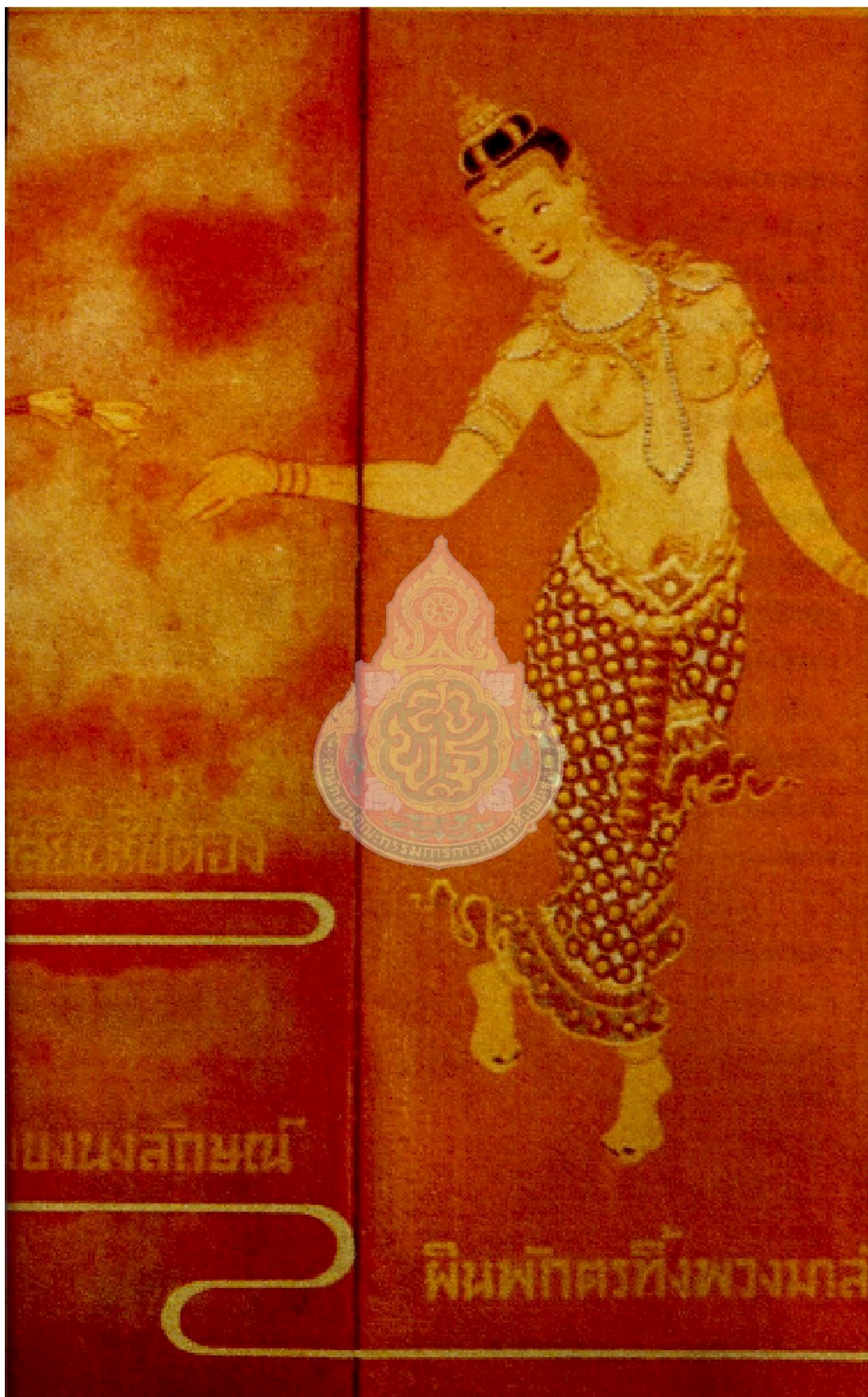
เสนาพาเจ้าเงาะมาให้นางรจนาเลือก ด้วยทั้งสองเป็นเนื้อคู่กัน
นางรจนาเห็นรูปทองภายในรูปเงาะอัปลักษณ์ จึงเสียดพวงมาลัย
เลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง ท้าวสามนต์เสียพระทัยและอับอาย
ชาวเมืองจึงขับไล่เจ้าเงาะและนางรจนาไปอยู่กระท่อมปลายนานอวัง

ต่อมาท้าวสามนต์คิดอุบายกำจัดเจ้าเงาะ จึงแกล้งให้
เชยทั้งเจ็ดหาปลาถวาย พระสังข์ถอดรูปเงาะท่องมหาจินตามนต์
เรียกปลามารวมไว้ทั้งหมด หกเชยพบพระสังข์คิดว่าเป็นรุกขเทวดา
ทูลขอแบ่งปลาไปถวายท้าวสามนต์ พระสังข์ก็ให้ไปโดยขอแลก
กับปลายจมูก ต่อมาท้าวสามนต์แกล้งให้หาเนื้อมาถวายอีก
คราวนี้พระสังข์ขอแลกเนื้อกับใบหู ส่วนพระสังข์ได้ปลาและเนื้อ
มาถวายท้าวสามนต์มากกว่าหกเชยทั้งสองครั้ง จึงเอาผิดไม่ได้

กล่าวถึงพระอินทร์เล็งดูด้วยทิพยเนตรเห็นนางรจนาได้รับ
ความลำบากจึงหาวิธีให้พระสังข์ถอดรูปเงาะ ทรงเครื่องทิพย์ที่
พระอินทร์ประทานให้ ออกตีคลี พระสังข์ตีคลีเอาชนะพระอินทร์ได้
ท้าวสามนต์จึงมอบราชสมบัติและบ้านเมืองให้ครอบครอง

ต่อมาพระอินทร์ไปเตือนสติท้าวยศวิมล และบังคับให้ไป
รับนางจันท์เทวีที่บ้านตายายรวมทั้งให้ติดตามหาพระสังข์ที่เมือง
ท้าวสามนต์ให้พบภายในเจ็ดวัน ในที่สุดท้าวยศวิมล นางจันท์เทวี
และพระสังข์ก็ได้พบกันและเสด็จกลับยังบ้านเมือง

นิพนธ์นิพนธ์

นิพนธ์นิพนธ์

นิพนธ์นิพนธ์

บทละครเรื่องสังข์ทอง

ตอนที่ ๑

กำเนิดพระสังข์

๑ มาจะกล่าวบทไป
ไ้บุตรสุดวงศ์พงศ์พันธุ์
ราษฎรร้องว่าให้หาบุตร
มิได้เสวยสรงสาคร
ประชาชนจนจิตไม่คิดหวัง
เวทนาเป็นพระยาสมบัติมี
จึงดำรัสตรัสเล่ามเหสี
เจ้ามาช่วยพี่คิดนะดวงใจ
บางสรวงช่องเซทุกเวลา
ถ้วนทุกนางในให้พร้อมมูล

ถึงท้าวยศวิมลไอศวรรย์
วันหนึ่งนั้นไปเลียบพระนคร
พระทรงภูษรณ์จิดดั่งพิชศร
นั่งนอนร้อนใจใช้พอดี
ยิ่งประดังพลุกพล่านทั้งกรุงศรี
มาไร้ที่ไอรสยศไกร
ถ้วนถี้ชี้แจงแกลงไข
ค้นคว้าหาไปดูตามบุญ
รักษาศีลด้วยช่วยอุดหนุน
เกลือกบุญของใครได้สร้างมา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ค่านับรับราชบัญชา
จะพึงพ่อขอฝากดวงชีวัน
ตามแต่กุศลของใคร

มเหสีมิได้คิดอิจฉา
พระอย่าระคางหมางใจ
หาคิดเกียดกันฉันทาไม
ให้สิ้นสงสัยพระทัยปอง

ฯ ๔ คำ ฯ

ช่องเซ พุดหรือสวดพร้อมกัน

๑ ฟังนาฏ
สั่งท้าวนางในตั้งใจปอง
พลบค่ำย่าแสงสุริยา
บอกเหล่าสาวศรีบริวาร
จัดแจงแต่งเครื่องบูชา
ทุกวันทุกเวรอย่าเว้นว่าง

พิศวาสในน้ำคำสนอง
ให้แต่งของบูชาบรรณาการ
ยกมาเตรียมไว้ในสถาน
สั่งการให้ทั่วทุกตัวนาง
ธูปเทียนชวลาต่างต่าง
นอนปรางค์ข้างที่เราทุกคน

๙ ๖ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เห็นนางในนอนทั่วทุกตัวคน
ดูก่อนเหล่านางทั้งหลาย
จำนงจะประสงค์ลูกยา
ชวนกันตั้งจิตพิชฐาน
ใครเกิดบุตรรายใจ
ตรัสพลางทางเข้าแท่นที่
บวงสรวงเทवासुरารักษ์

ภูไนมีพระทัยขวยชวน
ตรัสบอกยุบลสนทนา
เราหามุ่งมาดปรารธนา
ไม่เห็นแก่หน้าฉันทาใคร
บนบานตามขอบอชฌาสัย
เวียงชัยจะให้แก่ลูกรัก
ชวนพระมเหสีมีศักดิ์
ในห้องทองสุรศักดิ์ตำหนักชัย

๙ ๘ คำ ๙ เสมอ

สระบุหรง

๑ จึ่งจัดธูปเทียนประทีปแล้ว
ทั้งสองพระองค์จำนงใน
นอบน้อมพร้อมจิตพิชฐาน
ปกป้องไพร่ฟ้าประชาชี

เพริศแพร้วพร้อมที่ศรีไส
ตั้งใจบริสุทธิดุษฎี
เดชะสมภารข้าสองศรี
โดยดีเป็นธรรมนिरันดรมา

พิชฐาน อธิษฐาน ขอร้องต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นที่เคารพ

ข้าไซ้รับบุตรสุดสวาท
พระเสื่อเมืองเรื่องชัยได้เมตตา
เสร็จแล้วพระแก้วก็ไผยา
ทศธรรมไม่ลำเอียงใคร

จะบำรุงราษฎร์ไปภายหน้า
ขอให้เกิดบุตรทายาใจ
ทรงศีลห้าทุกวันหาขาดไม่
ภวนายเข้าที่บรรทมพลัน

ฯ ๘ คำ ๙

๑ มาจะกล่าวบทไป
เมื่อผลจะสิ้นพระชนม์นั้น
รัศมีศรีตนั้นก็หม่นหมอง
เทวาทระหนักตกใจ
แล้วจึงตรีกตรองส่องเนตร
พระเจ้าท้าวยศวิมล
เทวจะมานิมนต์เรา
อย่าเลยจะจุติพลัน
ลงไปเกิดในมนุสสา
คิดแล้วกลั่นใจให้วายชนม์

สุราลัยในดาวดึงส์สวรรค์
อัครจรยร์อรนเรนเป็นพันไป
สิ่งของของตัวก็มัวไหม้
แจ้งในพระทัยจะวายชนม์
แจ้งใจในเหตุเภทผล
เสสรวงบวงบนแก้เทวัญ
ให้พราจจากดาวดึงส์สวรรค์
อย่าให้เทวัญทันทนิมนต์
แสวงหาศีลทานการกุศล
ปฏิบัติยังครรรค์กัลยา

ฯ ๑๐ คำ ๙ คุกกพาทย์

ข้า

๑ เมื่อนั้น
วันเมื่อจะได้พระลูกยา

ท้าวยศวิมลฝันว่า
เข้าที่นิทราในราตรี

ปฏิบัติ เกิด ถือกำเนิด

ฝันเห็นเป็นเทพสังหรณ์
สะดุ้งตื่นฝันพลันทันที

ทินกรจะใกล้ไสสี
จำได้ถ้วนถี่ในนิมิต

๙ ๔ คำ ๙

ร่าย

๐ พอรุ่งแสงสว่างสุริยง
ออกท่องพระโรงชัยอำไพพิศ

สระสรทรวงเครื่องไพจิตร
สถิตบัลลังก์กระจงทอง

๙ ๒ คำ ๙ เสมอ

๐ เสนาข้าเผ่าก็กราบกราน
กับโหรผู้ใหญ่ตั้งใจปอง
ฝันว่าอาทิตย์ฤทธิรงค์
ดาวน้อยพลอยค้างอยู่กลางดิน
มือซ้ายได้ดวงดารา
แล้วหายไปแต่พระสุริยัน
สักสามยามหย่อนค้อนรุ่ง
ดีร้ายทายตามอย่ากล้ากลืน

จึงมีโองการสารสนอง
ท่านจงตรีกตรองดูในสุบิน
ตกลงตรงพักตร์ข้างทักษิณ
เราฝันพักตร์ฉวยเอาด้วยพลัน
มือขวาคว่าได้สุริยัน
ต่อโศกศัลย์รำไรจึงได้คืน
เราสะดุ้งคว่าหาผวาตื่น
ตาหมื่นโหรจงว่าไป

๙ ๘ คำ ๙

๐ บัดนั้น
คิดคุณหารดูรู้แจ้งใจ
จึงทูลทายทำนายตามสุบิน
จะทรงครรรภ์พระราชบุตรา
แต่จะพลัดพรากไปจากวัง
ดาราคือพระบุตรี

ยอดโหรหามีเสมอไม
ภูวไนยจะเกิดบุตรา
ว่าพระปิ่นนางในฝ่ายขวา
บุญญาธิการมากมี
ภายหลังจึงจะคืนกรุงศรี
จะเกิดที่สนมอันควร

ฝันว่าพระทรงไศกา
หายตามสุมินลันกระบวน

จะได้ชมลูกยาเกษมสรวล
ถึถ้วนจงทราบพระบาท

๙ ๘ คำ ๙ เจระจา

๑ ฟิงทูล
แย้มโอษฐ์โปรดตรัสแกไหรา
ราชฎ์ฟ้องร้องว่าให้หาบุตร
บัดลี้กับใจใครจะทัน

พระไพบูลย์ภิรมย์ทรรษา
แม่นเหมือนท่านว่าจะรางวัล
สุดคิดที่เราจะผ่อนผัน
ว่าแล้วผายผันเข้าวังใน

๙ ๘ คำ ๙ เสมอ

๑ จึ่งแจ้งกับองค์มเหสี
พระค้อยเป็นสุขสนุกใจ
เปล่งปลั่งมั่งสาตงทาทอง
เส้นพาดพานทรวงดวงจันทร์
ผิวพรรณผุดผ่องละอองพัทตร์
จัดเลือกแสนสาวที่รูปทรง
แล้วหยอกถามว่าใครอย่างไรบ้าง
อุตสาห์หาแป้งแตงนวล

ถ้วนถึชี้แจงแถลงไข
ทราวมวยงามขึ้นทุกคืนวัน
พระเต้าคล้ามัวหมองทั้งสองถัน
แจ้งว่าทรงครรภ์มั่นคง
พระแสนสุดที่รักนวลหง
มาห้อมล้อมโถมยงอนงค์นวล
ได้การแล้วหรือยังพระแย้มสรวล
สำรวลสรวลสันต์บันเทิงใจ

๙ ๘ คำ ๙ เจระจา

๑ จึ่งเห็นจันเทวีพระสนม
แจ้งว่ามีครรภ์มั่นแม่นใจ
นางใดที่ไม่มีครรภ์
ก้มเกล้ากราบลาพระจักรี

เนียนมครัดเคร่งเร่งสงสัย
จัดแจงแต่งให้นางเทวี
แก้ฝืนเห็นของก็หมองศรี
จันทาเทวีก็ลีลา

๙ ๘ คำ ๙ เพลง

๑ ฝ่ายนางจันทมาถึงห้อง
อาบเอิบกำเรียบด้วยโกศ
สมบัติจะยกให้ลูกครอง
ท่านมียศศักดิ์จะรักกัน
ที่ไหนจะได้พระบุรี
ยิ่งตรียิ่งตรองยิ่งหมองมัว
สาวศรีเจ้าจงเอ็นดูเรา
จงช่วยปิดงำอำไว้
เขียนหนังสือลับกำซบสั่ง
ถอดแหวนสั่งให้มิได้ซ้ำ

เศร้าหมองตรองจิตคอยอิจฉา
ผ่านฟ้าว่าใครมีครรรค์
มีสองต้องคิดผัดผัน
ลูกเต้าเหล่านั่นจะหมองมัว
สาวศรีจะชวนกันยืมหัว
จึงเรียกนางแม่ครัวเข้าห้องใน
เบี้ยข้าวเงินทองจะกองให้
เอาทองไปให้แก่โหรา
เราหวังไว้ใจเจ้าหนักหนา
นี้เข้าถึงใจให้พลง

ฯ ๓๐ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
เคารพบนอบแล้วตอบพลง
สู่ตายจะตายด้วยแม่เจ้า
แม่ได้ดีลูกนี้จะดีใจ

สาวใช้ได้กินสินจ้าง
ลูกแล้วอย่าหมายระคางใจ
ลูกเล่าหาพึ่งผู้ใดไม่
ลากห่อทองได้ใส่แหวนมา

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๑ มาถึงซึ่งบ้านโหรเฒ่า
โหวแล้วแก้ทองของจันทา
ว่าคุณตายาใจปราณีด้วย
จงเห็นโมตรีให้จริง

จู่เข้าไปได้ในเคหา
คุณแม่ให้มาแต่ในวัง
จงช่วยให้สมอารมณ์หวัง
แล้วยื่นหนังสือให้มิได้ซ้ำ

ฯ ๔ คำ ฯ

จริง ยั่งยืน

๑ บัดนั้น
รับเอาหนังสือที่มีوما
นั่งนึกตรึกตรองอยู่ในใจ
แม้กุมิรับกลับความ
ถ้ากูแก้ไขนางจันทา
จึงว่ากับสาวศรีด้วยดีใจ
แลเหลียวเปลี่ยวคนที่บนเรือน
สาวใช้เจ้าเข้าไปในที่

โหรใหญ่สงสัยเป็นหนักหนา
ใส่แว่นตาดูก็รู้ความ
โลกเห็นแต่จะได้ไม่เกรงขาม
ทองคำสามซึ่งจะคืนไป
เงินตราห้าซึ่งนั้นจะได้
พอแก้ไขได้เป็นโรมี
อดเอื้อนจะใคร่ประสมศรี
วานหยิบบุหรืที่ริมเตียง

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

๑ สาวใช้อดสูก็รู้เท่า
ใครจะเข้าไปถึงในเตียง
สะบัดมือได้แล้วไหวลา
จึงวิ่งผลุนหนีพลันทันใด

ใช้คุณตาเจ้าช่างกล่าวเกลี้ยง
ข้าวของรายเรียงจะหายไป
อย่างนั้นหาอะไรไม่
มายังวังในไปแจ้งความ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๑ เมื่อนั้น
ค่อยเพียรรักษาพยายาม
จนใกล้ฤกษ์พานาที่
ระดมลมเส้นก็เต้นเตือน
เจ้าบรรรค์กระสันขึ้นทุกที
ร้องเรียกแสนสาวเหล่าอนงค์

มเหสีโฉมฉิมพินห้าม
พระครรรค์โฉมงามได้สับเดือน
นาภีใหญ่น้อยก็คล้อยเคลื่อน
ลูกน้อยคล้อยเคลื่อนเลื่อนลง
ฟางเพียงชีวีจะผุยผง
มาพร้อมล้อมองค์นางเทวี

ซึ่ง มาตราเงินในสมัยก่อน ๑ ชั่ง มีมูลค่า ๘๐ บาท

เรียกพลางทางป่วนครวญครรภ์ ช่วยกันเร็วเร็วนางสาวศรี
องค์สั่นยันยุตทรุดอินทรีย์ มเหสีโอดโอยโรยแรง

๙ ๘ คำ ๙

๑ บัดนั้น ผูกนางผู้รักษากล้าแข็ง
ฝืนท้องตึงนางยังกลางแครง เห็นแข็งไปสิ้นไม่คืนรน
กลมกลมกลิ้งกลิ้งยังสงสัย หลากใจไม่เห็นตัวทั่วคัน
บ้างไปทูลองค์ทรงสกล ให้ทราบยุบลกิจจา

๙ ๔ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงกราบทูลพระภูมินทร์ ว่าพระปิ่นนางในฝ่ายขวา
จะคลออดสมเด็จพระลูกยา ขอเชิญผ่านฟ้าเสด็จไป

๙ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น ท้าวยศวิมลเร่งผ่องใส
จะได้เห็นลูกน้อยกลอยใจ ในวันนี้แล้วแก้วตา
รีบไปด้วยไร้ออรส พระทรงยศแสนโสมนัสสา
นางในใครรู้จักตรูมา โฉมนางจันทาก็ตามไป

๙ ๔ คำ ๙ เชิด

๑ จึงกล่าวเอาใจมเหสี เจ้าพี่อย่าพรั่นหวั่นไหว
ลูกของเทวัญท่านให้ไว้ แข็งใจขบฟันกลั่นทน
นักเทศจงไปสั่งการ พนักงานของใครให้ชวายชวน
เตรียมไว้ในพระราชมณฑล ขนมาประโคมพระลูกเรา

๙ ๔ คำ ๙ เสร็จ

๑ เมื่อนั้น
มิได้ว่ายว่างบางเบา
เป็นกรรมตามทันมเหสี
ยามปลอดภัยตลอดพระลูกยา

มเหสีป่วนปั่นพระครรภ์เจ้า
เจ็บรากับเขาผูกคร่ำรำ
จะจากที่สมบัติวิตถา
กุมารกำบังเป็นสังข์ทอง

๙ ๔ คำ ๙ เจริจา มโหรี

๑ มเหสีตระหนกอกสัน
ผ่านฟ้าดั่งเลือดตานอง
พระทัยวบลำเนียงเสียงศรี
ภูมินทร์เพียงจะสิ้นชีวัน
จึงตรัสกับองค์มเหสี
ไม่พอที่จะเป็นก็เป็นไป
อุตสาห์บนบานศาลกล่าว
อับอายไพร่ฟ้าข้าคน

สาวสรรค์หวนไหว้ทั้งในห้อง
เตรสังข์แซ่ซ้องประโคมพลัน
ภูมิซบเหล่านางสาวสรรค์
อับอายสาวสรรค์ก้านัลใน
เจ้าพี่เราจะคิดเป็นโฉน
เมื่อหาลูกไม้ก็ทุกซ์ทน
ครั้นมีมาแล้วไม่เป็นผล
พี่จะใคร่กลั่นชนมให้พ้นอาย

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฟังตรัส
สองกรซ้อนทรวงเข้าฟูมฟาย
พ่อเจ้าพระคุณของเมียเอ๋ย
เสียแรงอุ้มท้องประคองมา

ตั้งใคร่ตัดเศียรเด็ดกระเด็นหาย
นางถวายบังคมก้มไศกา
กรรมสิ่งไรเลยเป็นหนักหนา
ดีใจหมายว่างามหน้าเมีย

ผูกคร่ำ จับผูก แล้วจุดลากไปอย่างไม่ปราณี
ซ้อนทรวง ทูบอก ตีอก

มีรูปร่างมาได้อัปยศ

พลอยยศพระคุณให้สูญเสีย

พระองค์ทรงพระขรรค์ฟาดฟันเมีย ตายเสียอยู่ชายบาทงส์

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
กับโหรดูรู้กันไว้มั่นคง

จันทาได้ช่องต้องประสงค์
ครั้นเข้าเฝ้าองค์พระทรงชัย

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ ทูลว่าอนาถประหลาดจิต
ลูกคนเป็นหอยน่าน้อยใจ
มีกรรมเหมือนกันก็พริ้งตัว
เดิมว่าโหรทายทำนายมา
ว่าโอรสนั้นจะมีบุญ
เข้าไฟให้หายโรคัน

ข้าคิดพิศวงสงสัย
หาเลี้ยงอย่างไม่แต่ก่อนมา
ดีชั่วก็ยังกังขา
แต่แรกชายาจะทรงกรรม
ได้เพ็ดทูลไว้ตามทำนายฝัน
แล้วทรงธรรมตรัสถามเนื้อความดู

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ ฟังคำ
แยบคายภายในมิได้รู้
ว่าจะมีท้องทั้งสองนั้น
เคยได้นับถือลือชา
จริงแล้วจะถามความก่อน
จึงให้ทรมามชบรรมไฟ

ผลกรรมจะพรากจากคู่
จริงอยู่โหรทายทำนายมา
แม่นมั่นจริงจึงตั้งปากว่า
ลูกยามาเป็นเช่นนี้ไป
ให้แน่นอนว่าเห็นเป็นโฉน
คลาไคลออกท้องพระโรงพลัน

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

อัปยศ
เข้าไฟ, บรรทมไฟ

อัปอายชายหน้า เสื่อมเสียชื่อเสียง
การนอนใกล้ไฟของหญิงภายหลังคลอดบุตร เพื่อ
ให้มดลูกเข้าสู่ภาวะปกติได้เร็ว บางครั้งเรียก อยู่ไฟ

๑ ให้หาโหราเข้ามาเฝ้า
เดิมทายนโถมยงว่าทรงครรภ์
เหตุไรลูกน้อยเป็นหอยสังข์
จะเป็นชายทายนทูลว่าบุญญา
ให้ดูแลหมายว่าจริงจัง
เป็นเหตุเภทพาลประการใด

พระเจ้าตรัสถามเนื้อความฝัน
ก็แม่นมั่นเหมือนคำจันรรจา
พลัดปลั่งบิดเบือนไม่เหมือนว่า
ถ้อยคำทำนว่านั่นผิดไป
เลือดตากุดังจะย้อยไหล
โหราว่าไปอย่าอำพราง

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
สมจิตคิดไว้จะให้นาง
ทำคันทารามาตุแล
แล้วทูลพระองค์ผู้ทรงชัย
เพราะบ้านเมืองร้ายต้องกลายกลับ
เป็นกรรมตามทันกัลยา
จะเลิศเรื่องเฟื่องฟุ้งทั้งกรุงไกร
บ้านเมืองก็จะล่มโทรมทรุด
แม้ขับไล่ไปไกลบุรี
อย่าไว้พระทัยให้เนิ่นนาน

โหรใหญ่ได้กินสินจ้าง
พลัดพรากจากปรางค์ไปทางไกล
บิดเบือนเชือนแซ่แก้ไข
ทนายไว้มีใครจะคลาดคลา
พระองค์ว่ากับโอรสา
แม่นพระบุตรเป็นมนุษย์
เคราะห์ร้ายกลายไปเสียสิ้นสุด
ม้วยมุดฉิบหายวายปราณ
ธานีจะเย็นเกษมศานต์
เพลิงกาฬจะเผาเอาพารา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๑ ฟังโหรทายน
กระนั้นจริงเจียวหรือโหรา
ว่าพลางสะท้อนถอนใจ
คืบเข้าห้องแก้วแพรวพรรณ

ดังจะวายชีวังสังขาร์
อนิจจาหลุดหลุดมาพลัดกัน
กลัมน้ำพระเนตรไว้แล้วผายผัน
หามิ่งเมียวขวัญทันใด

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๑ ครั้นถึงจึงทั้งพระองค์ลง
โอกรรมเราทำไว้ปางใด
มิพที่จะเป็นก็มาเป็น
โหรทายร้ายนักเจ้าฟ้า
อยู่ไปจะได้แค้นเคือง
พี่จะขาดใจม้วยด้วยเทวี
แสนสงสารนักด้วยรักใคร่
อยู่อยู่ดีดีเจ้าพี่เอย

บอกพลาทางทรงกันแสงให้
จะไกลกันไปแล้วนะแก้วตา
เกิดเชษฐเพราะลูกเสนาหา
ว่าแก้วกัลยาเป็นกาลลี
บ้านเมืองจะยับต้องขับหนี
ไม่มีความผิดสักนิดเลย
จะจากกันฉันใดได้เฉยเฉย
ไม่รู้ตัวเลยจะจากกัน

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฟังเอยฟังสาร
นางตระหนกตกใจดังไฟกลับ
สวมนอดกอดบาทของผัวแก้ว
เมียให้ฆ่าฟันให้บรรลัย
โหรามันว่าเป็นคำสอง
ขับไล่ไม่มาฆ่าตี
ร่ำพลงนางเกลือกเสือกกาย
ชบพักตร์กับตักพระทรงธรรม

ดังคนผลาญชีวาให้อาสัญ
อกสั้นขวัญหนีไม่มีใจ
ซ่อนทรวงเข้าแล้วก็ร้องไห้
รักใคร่เมตตาไม่ฆ่าตี
พอตรองให้ควรถ่วงถ่วง
เหมือนม้วยชีวีไปจากกัน
ดังจะวายชีวาด้วยโสภณศิลป์
หวาดหวั่นนิ่งไปไม่พาที

๙ ๘ คำ ๙ โอด

๑ เอะเอยเอน้องแก้ว
ร้องไห้หนึ่งไปไม่พาที

ผิดแล้วองค์เย็นดังเป็นผี
อยู่บนตักพี่ไม่หายใจ

๙ ๒ คำ ๙ โอด

๑ โอัจฉันทเทวีเจ้าพี่เอ๋ย
อกของผัวรักจักหักไป
พี่พูดด้วยเป็นไรไม่เจรจา
เจ้าอ่อนวอนพี่ให้ฆ่าฟัน
ถึงจะพลัดพรากลำบากกาย
ไม่เงยพักตร์ขึ้นบ้างสั่งพี่ยา
ตัดช่องน้อยไปแต่ตัว
ร่ำพลางกอดพลงพุ่มพ่าย

ทรมานเซยเงยหน้าอย่าร้องไห้
ลุกขึ้นดูใจปราศรัยกัน
แน่นแล้วแก้วตาพี่อาสัญ
จะทักกันฉันใดโฉนนา
มิตายได้เห็นกันวันหน้า
แก้วตามาตีตัวตาย
ทิ้งผัวเสียได้นำใจหาย
ระทวยกายกอดชบสลับพลัน

ฯ ๘ คำ ๙ โอศ

๑ เมื่อนั้น
เห็นสองสลับทบทับกัน
ชโลมองค์ทรงทาทั้งสองศรี
แล้วโลมเล้ากล่าวคำด้วยหยาบช้า
โหรเล่าใช้เขาจะชั่วช้า
จำไปให้สิ้นเคราะห์ภัย
ไม่ม้วยดับชีพสูญหาย
แต่พอเคราะห์นั้นค่อยบรรเทา

จันทาแสนกลคนขยัน
ผันผินรินน้ำกุหลาบมา
ค่อยได้สมประดีที่โหยหา
เคราะห์กรรมทำมาจะโทษใคร
เคยนับถือมาแต่ไหนไหน
เกลือกไปเคราะห์นั้นจะบรรเทา
มิใช่ล้มตายอะไรเล่า
แล้วเราจึงรับกันกลับมา

ฯ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ได้ฟังถ้อยคำนางจันทา

พระฤาษายค่อนคล้ายที่โหยหา
ตรึงตราสะท้อนถอนใจ

ฤาษาย (เดิม เขียน ฤาษาย) พระราชา ในที่นี้หมายถึง ท้าวยศวิมล

เห็นจริงไม่กริ่งถ้อยคำ
จึงมีวาจาว่าไป
ในห้องคั่นเขี้ยวเจ้าไปกิน
สั่งเสนาในให้จัดแจง
ส่งไปให้พ้นขอบเขต
ตรัสพลางดูนางแล้วไต่ก็

ด้วยเวรกรรมมาทำให้
เจ้าเอาใจด้วยช่วยจัดแจง
ทรัพย์สินเงินทองของแห่ง
เรือแพ่งม่านวงให้จึงดี
จะเนรเทศยอตรักรมเหสี
ภูมิเมินอายนางจันทา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ดีใจรับสั่งบังคมลา

นางจันทาตัวคิดริษยา
ทำเช็ดน้ำตาแล้วคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ มิได้จัดแจงแต่งของ
กระซิบสั่งสาวศรีที่ร่วมใจ
ว่าเฝ้าดูด้วยช่วยเรา
ไกลคนพ้นแดนพารา
สุดแต่อย่าให้มันครองวัง
จะทดแทนคุณให้มากมาย

เงินทองข้าวปลาไม่หาให้
เอาเงินไปให้แก่เสนา
พาเอานางไปอย่าไว้หน้า
เสนาฆ่าเสียให้วอดวาย
ปิดความกำบังให้สูญหาย
เจ้าอย่าแพร่งพรายให้ใครฟัง

ฯ ๖ คำ ฯ เสร็จ

๑ เสร็จสรรพกลับเข้าปราสาทศรี
เงินทองของกินสิ้นยัง
บัดนี้ไพร่ฟ้าเข้าเมือง
มันจะกลุ้มรุมกันทั้งพารา

ทูลความตามที่ได้รับสั่ง
เตรียมแล้วพร้อมพรังทั้งนาวา
ลือเลื่องฮึกฮักหนักหนา
โกรธว่าจะพาให้ยากเย็น

ว่าเข้าไปมีใครจะจากวัง
น้ำตาช้าน้อยพลอยกระเด็น

มันจะพังบ้านเมืองเคื่องเข็ญ
กรรมเวรเป็นไปทุกสิ่งอัน

๙ ๖ คำ ๙

๑ ฟังข่าว
หลงกลด้วยกรรมมาตามทัน
พินิจพิศพัศตร์อัคเรศ
จะออกปากก็คับอัปใจ
ครั้นจะมีให้เจ้าไปเล่า
บ้ายเบือนเยื่อนออกวาจา
เจ้าเคยพรากสัตว์ให้พลัดคู่
แม้มีกรรมไม่ไปใช้กรรม
มิใช่พี่ไมรักน้อง
ไม่ยับดับสูญบุญมี
ตรัสพลางดูนางมีใครได้
เดินเข้าห้องแก้วแพรพรรณ

พระร้อนร่ำฤทัยไหวหวั่น
สำคัญว่าจริงทุกสิ่งไป
คลอเนตรสะท้อนถอนใจใหญ่
ด้วยความรักใคร่ชាយ
ร้อนร่ำด้วยคำจันทาว่า
เจ้าแก้วตาของพี่ผู้มีกรรม
เวรมาชูดุชอุปถัมภ์
ไพร่ฟ้ามันจะทำร้าย
ร่วมห้องอกสั่นกันแสงศรี
เคราะห์ดีสิ้นกรรมจะเห็นกัน
ชลนัยน์ไหลรินแล้วผินผัน
รุดพันม่านทองเข้าโศกา

๙ ๑๒ คำ ๙ เสมอ โอต

๑ เมื่อนั้น
พางเพียงจะสิ้นชีวา
ครั้นจะอ้อนวอนผ่อนผัน
ทุกซ์แค้นแสนโศกโศก

มเหสีตีทรวงให้โหยหา
โศกาไม่เป็นสมประดี
ทรงธรรมก็เมินดำเนินหนี
พระพันปีหนีเมียเสียว่าไร

คับอัปใจ อึดอัดใจ

มีกรรมจำจากพระบาทแล้ว
จะขอผิดผ่อนตอนอนไฟ
แต่พอให้แห้งเหือดเลือดลม
พอไม่ซึ่งโกรธโทษทัณฑ์
ว่าพลางนางซ่อนทรวงให้
เหล่าน้ำนัลไม่กลั่นน้ำตา

น้องแก้วหาขัดขึ้นไม่
มิให้ช้านักสักเจ็ดวัน
จะซุกซมซ่อนไปในไพรลัณฑ์
เหตุไรไม่ทันบัญชา
เพียงขาดใจม้วยด้วยโหยหา
ชวนกันโคการิมแท่นทอง

ฯ ๑๐ คำ ๫ โอด

๑ เมื่อนั้น
สมจิตคิดไว้ตั้งใจปอง
กับนางสาวศรีที่ร่วมคิด
ให้พาโฉมยงเจ้าลงไป
เข้าไปไพรฟ้าจะซึ่งโกรธ
ตามบุญตามกรรมของเทวี

จันทาตัวดีไม่มีสอง
ได้ช่องให้หน้าแล้วว่าไป
ว่ารับสั่งทรงฤทธิ์เป็นใหญ่
มอบองค์ส่งให้แก่เสนี
จะคุมโทษโลกแย่งเอากรุงศรี
เข้าไปบุรีจะมีภัย

ฯ ๖ คำ ๫

๑ บัดนั้น
รู้กันในกลยลใน
ทูลว่าภูมินทร์ปิ่นเกล้า
ด้วยกลัวไพร่จะบีฑา
จะมีโทษาแต่ช้าน้อย
มีกรรมจำเป็นเชษฐใจ

สาวใช้ผู้ร่วมอัชฌาสัย
ลอบเข้าไปใกล้นางชាយา
อวรณ์ร้อนร่ำหนักหนา
เตือนมาให้พาแม่คลาไคล
ดับความโศกสร้อยละห้อยให้
อย่าให้ข้าไทต้องภัยโผย

ฯ ๖ คำ ๫

ร้าย

๑ ฟังคำ

อนิจจังทั้งสิ้นมาตันโดย
คิดว่าพอผิดผ่อนได้
ตามแต่เวรของข้านี้

นางโศกซำรญจนวนทวย

โพล่ภัยมิให้แก่ใครมี
เมื่อไม่โปรดเกล้าเกศ
สาวศรีอย่าได้ทุกข์ทน

ฯ ๔ คำ ๙ โอด

๑ ว่าพลางยกเอาลูกน้อย

ร้องทูลพระองค์ทรงสกล
ดูรูปจำร่างเสียยังแล้ว
จะไม่คืนคงอย่าสงกา
สิ่งใดเมียได้พลาดพลั้ง
เมียขอสมาอาภัย
ให้พ่ออยู่เย็นได้หมื่นปี
ไม่เยียมม่านทองดูน้องเลย
นั่งได้ให้เขามาสั่งเสีย
ว่าแล้วนางแก้วบังคมลา
ค่อยอยู่เถิดเจ้านางสาวศรี
ข้าได้เรียกขานวานใช้
ว่าพลางนางอุ้มลูกยา
เดินทรงโศกามาพลัน

น้ำเนตรหยดย้อยดังฝอยฝน

น้องคนมีกรรมจะขอลา
พระแก้วจะไม่ได้เห็นหน้า
มิได้รองฝ่าพระบาทไป
แต่หลังให้ขัดอัชฌาสัย

อย่าได้เป็นเวรเลย

โรคาอย่ามีพ่อคุณเอ๋ย
ทำเฉยเสียได้ไม่นำพา
ตัดเมียเสียได้ไม่ดูหน้า
สาวใช้ชายชวาก็ตามไป
บุญน้อยแล้วมิอยู่ด้วยได้
อภัยอย่าได้เป็นกรรมกัน
จันทาพัยกหน้านางสาวสรรค์
ก้านัลจันทาก็พาไป

ฯ ๑๔ คำ ๙ เพลง เจริจา

๑ บัดนั้น
รับเอาโฉมงามทราชมวัย
กินเหล้าเมาไปงโงเงา
เชิญแม่มาไปให้พันวัง
ทำให้คนยากลำบากด้วย
ที่มีปัญญาดีกว่าไป
ว่าพลางเชิญนางลงนาวา
ทางสิบห้าวันกันดาร

เสนีที่ร่วมอัชฌาสัย
สาวใช้ขึ้นไปยังในวัง
ไม่เกรงไม่ช่วยด้วยโอหัง
รับสั่งจะซำอยู่ว่าไร
ครารวยหาทักรู้จักไม่
นี่พูดอะไรไม่ต้องการ
มิช้าป่วยบากจากสถาน
พันบ้านไกลที่ไม่มีคน

๔ ๘ คำ ๔ เขต

๑ ครั้นถึงจึงส่งนางเทวี
เสนีที่ได้กินสินบน
จะฆ่าเทวีก็ได้
ไหนไหนไม่พันเป็นคนตาย
เพื่อนกันช่วยจตุตถไว้
ตามกรรมตามเวรนางโฉมตรู
ไม่คิดถึงตัวกลัวกรรม
ถึงชั่วดีเล่าเป็นเจ้านาย
กลับไปบ้านเราจะดีกว่า
ที่ใจเมตตาปราณี
แล้วออกนาวาคลาไคล
ฝ่ายว่าเสนีที่เป็นพาล

ดูน่าปรานีระเหระหน
ขัดสนด้วยคนเขามากมาย
มารยาว่าไปตั้งใจหมาย
จะลองดาบกรายเล่มนี้ดู
ผิดไปไม่ได้อย่าจู้จู้
จู้จู้จะพากันวุ่นวาย
เวรมาทำเองง่ายง่าย
จะทำผิดคิดร้ายก็ไม่ได้
ว่าพลางทางลานางโฉมศรี
บ้างข้าวของมีก็ให้ทาน
ดูไปใจหายน่าสงสาร
งุ่นง่านไม่ไหวไม่ลาใคร

๔ ๑๒ คำ ๔ เขต

๑ เมื่อนั้น
ขึ้นมาจากท่าชลาลัย

มเหสีโคกอยู่ป่าใหญ่
ไม่รู้ที่จะไปแห่งใดเลย

ฯ ๒ คำ ฯ ใต้ ชาดุม

๑ เดินพลางทางอุ้มลูกพลาง
บุกป่าฝ่าไฟไหม้ไม่เคย
เป็นคนหรือจะได้มาเป็นเพื่อน
ทั้งนี้เพราะอีจันทา
ทั้งอีสาวศรีมันร่วมใจ
ทั้งอายเสนาจะฆ่าฟัน
พระร่วมห้องของน้องยังอาลัย
พ่อหลงกลมนตร์มันแน่แล้ว
เสียงเลื้อยเรดช้างกวางทราย
เล็ดลอดกอดลูกเข้าโศก

เห็นทุกข์แม่บ้างพ่อสังข์เอ๋ย
เพราะกรรมทราชมเฮเจ้าเกิดมา
มีเหมือนไม่มีโอรสา
กับอายโหรามันรู้กัน
มันเร่งรัดให้แม่ผายผัน
อัครรยใจแม่นี้แน่แล้ว
เหตุไรไม่เกรงทูลกระหม่อมแก้ว
เดินพลางนางแก้วก็โศก
ใจหายอกสั่นขวัญหนี
เทวีอุ้มสังข์ดำเนินไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลง

๑ เดินมา
แลเห็นบ้านป่าพนาลัย
พบสองเฒ่าปลูกถั่ว
ฝ่ายว่าสองราดูหน้ากัน
ตานี้ดีร้ายจะไม่ตรง
นัดแนะกันมาหรือว่าไร

สุริยาร้อนแรงแสงใส
โคมยงดีใจเข้าไปพลัน
นางนั่งวันทามีขม้น
ยายถามตานั่นทันใด
มันคงกุศเลศพิศไม่
ตาเอาใจออกนอกกัน

น้อยหรือนั้นรูปร่างอย่างกนิษฐ
ฝ่ายตาโกรธยายเอาไม้รัน
ครวลुकครวหลานก็ไม่ว่า
มาแต่ตำบลหนใด

ยายค้อนตาฝัวจนตัวสั่น
มึงเห็นสำคัญด้วยอันใด
มันบ้าย่าถือแม่ข้าไหว
บอกให้แจ้งใจยายตา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ นางเล่าแต่ต้นจนปลาย
จัดเหยาเรือนให้มิได้ช้า

ตายายพาไปยังเคหา
ด้วยความเมตตาปราณี

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
อยู่ด้วยยายตาได้ห้าปี
ครั้นคำตักน้ำตำข้าว
เก็บผักเหี่ยวหักพินมา
อุ้มเอาลูกน้อยหอยสังข์
เลี้ยงไว้ว่าจะได้เป็นเพื่อนตัว
เนื้อเย็นเป็นคนนะลูกแก้ว
กำดัดจะภิรมย์ชมเชย
นางมิได้เอนองค์ลงนิทร
วางลูกลงไว้ไปจัดแจง
เอาข้าวออกตากแล้วฝากยาย
เหี่ยวเก็บผักหญ้าเป็นอาจณ

โถมจันทกัลยामารศรี
ยากแค้นแสนทวิทุกเวลา
ครั้นรุ่งเช้าเจ้าเข้าป่า
กัลยาค้าขายได้เลี้ยงตัว
สุดกำลังแม่แล้วพ่อทูนหัว
ทูนหัวไม่ช่วยแม่ด้วยเลย
ทำหกขบแล้วนะลูกเอ๋ย
ลูกเอ๋ยจะเบาทุเลาแรง
สุริยารุ่งรางสว่างแสง
ลากแผงออกวางที่กลางดิน
จับหาบผันผายเข้าไพรลิดนธ์
โถมฉินซอนชนดันมา

ฯ ๑๒ คำ ฯ เพลง

รัน ตี มักใช้คู่กับคำว่า ตี เช่น ตีรันฟันแทง

ยานี้

๑ มาจะกล่าวบทไป
สงสารนางจันท์กัลยา
เทพบุตรจุติมาบังเกิด
บุญญาธิการนั้นมากมาย
ถึงจะตกน้ำก็ไม่ไหล
จะได้ผ่านบ้านเมืองเลื่องลือ
คู่สร้างกับนางรจนา
นั่งไ้วจะยากลำบากนาน
จึงบันดาลให้เป็นไก่อ่า
ชันก้องร้องตีกันมีไป

เทพไทสิงสู่อยู่พฤกษา
เจ้ามาเหนื่อยยากลำบากกาย
กำเนิดผดพันคนทั้งหลาย
จะล้าเลิศเพริศพรายเมื่อปลายมือ
ตกในกองกุนท์ไม่สูญชื่อ
อิงอ้อดินฟ้าบาดาล
มารดาจะสุขเกษมศานต์
กุมารช่อนตนจะ دلใจ
กินข้าวมารดาหาช้าไม่
ค้ายเขี่ยข้าวให้กระจายดิน

๙ ๑๐ คำ ๙ คุณพาทย์

๑ เมื่อนั้น
พระแม่ไปป่าเป็นอาจิน
จะใคร่ออกช่วยพระแม่เจ้า
เหนื่อยยากลำบากกาย
ไม่ว่าลูกน้อยเป็นหอยปู
พระคุณล้าลบภพไตร
ไก่อ่าพาฝูงมากินข้าว
ค้ายเขี่ยเรียรายทั้งดินดาน

พระสังข์ช่อนอยู่ก็รู้สิ้น
ในจิตคิดถวิลทุกเวลา
สงสารผ่านเกล้าเป็นหนักหนา
กลับมาจนค้ำแล้วรำไร
อุ้มชูชมชิดพิสมัย
จะออกให้เห็นตัวก็กลัวการ
ของพระแม่เจ้าอยู่ฉาวฉาน
พระมารดามาเห็นจะรำไร

ภพไตร ในทางวรรณคดี หมายถึง ภพทั้งสามคือ โลกสวรรค์
โลกมนุษย์ และโลกบาดาล

เยียมลอดสอดดูทั้งซ้ายขวา
ออกจากสังข์พลันทันใด

จะเห็นใครไปมาก็หาไม่
ฉวยจับไม่ได้ไล่ดี

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

๑ กอบเก็บข้าวหกที่ตกดิน
เหลียวดูผู้คนชนนี้
หุงข้าวหาปลาไว้ทำแม่
ช่วยขับไก่ป่าประสาจน

ผันผินลอยลับขยับหนี
จะหนีเข้าสังข์กำบังตน
ดูแลจัดแจงทุกแห่งหน
สาละวนเล่นพลางไม่ห่างดู

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฉิ่ง เจริญ

๑ เมื่อนั้น
คิดถึงลูกน้อยหอยปู
เก็บได้พินผักเผือกมัน
ใส่หาบหาบเดินดำเนินมา

พระมารดานึกในพระทัยอยู่
เดินไปสักครู่แล้วจู่มา
สารพันกินได้ที่ในป่า
ไม่ช้าครู่หนึ่งก็ถึงเรือน

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๑ จึงเห็นลูกแก้วแววไว
มานั่งเล่นอยู่ประตูเรือน
พระสังข์แลเห็นชนนี้
ประหวั้นพรั่นใจมิใช่น้อย
มารดรวางหาบตามติด
รีบรันคันตุกุมารา
หรือว่าผีเรือนเป็นเพื่อนร่อน
จึงสาบสูญกายหายไป

ลูกใครคนนี้ไม่มีเหมือน
พักตร์ดังดวงเดือนเลื่อนลอย
เล่นหนีตกใจเข้าในหอย
เศร้าสร้อยคอยฟังพระมารดา
เห็นผิดเปิดห้องมองหา
กัลยาไม่เห็นประหลาดใจ
แก้งลือกหลอนเล่นเป็นใจ
คิดวนเวียนในพระทัยนาง

ข้าวปลาสุกสรรพเก็บปิด
โถมตรูมาดูข้าวพलग
ไม่กินข้าวปลาอาหาร
คอยดูให้รู้แยบคาย
พินิจพิศดูแล้วทูนเกศ
จวนรุ่งฟุ้งแสงพระสุริยา
ลงจากกระท่อมแล้วด้อมมอง
แอบช่องมองดูอยู่ช้านาน

เห็นผิดเร่งคิดอาจนาง
แล้วนางมาถามตายาย
เยาวมาลย์รำพึงคะนึ่งหมาย
อ้อมเอาลูกชายไม่สงกา
น้ำเนตรหลังไหลทั้งซ้ายขวา
ทำเป็นไปหาสาแหรกคาน
ค้อย่องแอบไม้ไม่ไกลบ้าน
นงคราญกลั่นไว้ไม่พุดจา

ฯ ๑๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

ไม่แจ้งว่าองค์พระมารดา
สัจเจียบผู้คนไม่พุดจา
นั่งที่นอกชานสำราญกาย
มารดาซ่อนเร้นเห็นพร้อมมูล
ซ่อนอยู่ในสังข์กำบังตัว
ย่างเข้าในห้องทับจับได้ไม้
พระสังข์ตกใจดังไฟลน

พระกุมารเยียมหอยแลหา
แฝงฝาคอยอยู่ไม่รู้กาย
เล็ดลอดออกมาแล้วผันผาย
เก็บกรวดทรายเล่นไม่รู้ตัว
อุแม่เอ๋ยพ่อคุณทูนหัว
พ่อทูนหัวของแม่ประหลาดคน
ก็ต๋อยสังข์ให้แหลกแตกป่น
จะหนีเข้าหอยตนก็จวนใจ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง โอ้

๑ สวมสอดกอดบาทพระมารดา ชบเกศพलगทางร้องให้
แม่ต๋อยสังข์แตกแหลกไป รำไรเสียดายไม่วายคิด

เยียมหอย ชะโงก โผล่ออกมาจากหอยสังข์

เหมือนแม่ฆ่าลูกให้ม้วยมรณ
พระแม่ต๋อยสังข์ดังชีวิต

มารดาไม่รักแต่สักนิด
จะชมชิตลูกนี้สักกี่วัน

๙ ๔ คำ ๙

๑ ฟังเอ๋ยฟังลูกว่า
กอดจูบลูบเนตรเกศกรรม
สิ้นเคราะห์สิ้นกรรมทำมา
ตกทุกข์ได้ยากลำบากใจ
มันมาหุ้มห่อเอาพ่อไว้
บิดรงค์หลงกลอีกคนพาล
ยากเย็นเห็นหน้ากันแม่ลูก
รักใคร่มันโยไม่จริง
ว่าพลางนางเรียกยายตา
ตั้งแต่เบื่องตันจนปลายไป

พระมารดาเสียใจไหวหวั่น
ร่วมวันขวัญตาพ่อว่าโย
ลูกยาอย่าว่าแม่เสียไส้
เพราะอ้ายหอยสังข์มันจ้งทาล
ทำไมให้โหรามันว่าขาน
ไม่ช้าไม่นานจะคืนวัง
อย่าพันผูกโคกสร้อยถึงหอยสังข์
หอยสังข์เช่นนี้มีถมไป
เล่าก็จจาแจ้งแกลงไข
ทั้งสองสงสัยไม่เชื่อนาง

๙ ๑๐ คำ ๙

๑ บัดนั้น
พากันเข้าไปในทับนาง
ตะลึงซึ่งแข็งไปทั้งตัว
พ่อคุณเป็นบุญของยายตา
ฟังพบฟังเห็นเป็นเที่ยงแท้
บุญหนักศักดิ์ใหญ่กระไรเลย
ชั่วปู่ชั่วย่าชั่วตายาย
กอดจูบลูบไล้ทั้งยายตา

ตายายให้คิดนางนาง
แลเห็นรูปร่างกุมารา
ทูนหัวน่ารักเป็นหนักหนา
เกิดมายังไม่ได้ยินเลย
ลูกของเจ้าแน่หรือแม่เอ๋ย
พ่อเอ๋ยรูปร่างช่างสร้างมา
ล้มตายไม่เห็นเป็นหนักหนา
สองราเกษมเปรมปรีดี

๙ ๘ คำ ๙

ตอนที่ ๒
ถ่วงพระสังข์

พญาโคก

๑ เมื่อนั้น

ไสยาสน์เหนืออาสน์รูจี
ยกหัตถ์พาดพักตร์พูนเทวษ
ไอ้เจ้างามทราหมกอดยออดจิตใจ
จะตกระกำลำบากยากเย็น
หลายปีมิได้ข่าวเจ้าเลย
ลูกเสียเมียเข้าไปจากร่าง
ครวญคร่ำกำสรดสลดใจ
ไอ้จันท์เทวีเจ้าพี่เอ๋ย
เข้าเฝ้าเคยเห็นกันมา
เห็นแต่ที่นอนหมอนเปล่า
เคยล้อมพร้อมหน้าทูกนารี
กอดเอาหมอนนางพลาบพิลาบ
เจ้าจะเป็นฉันใดที่ในดง

ท้าวยศวิมลหมองศรี

คิดถึงมเหสีที่จากไป
น้ำเนตรอาบหมอนถอนใจใหญ่
เจ้าจะเป็นฉันใดไม่รู้เลย
หรือวอดวายตายเป็นนะน้องเอ๋ย
น้องเอ๋ยจะดันไปไหนใด
ไอ้กรรมตามล้างแต่ปางไหน
มิได้สรรเสริญคงคา
ทราหมเคยเคียดเคืองเรียงหน้า
เคยร่วมนิทราทุกราตรี
ขวัญข้าวของผัวเอาตัวหนี
แก้วพี่หนีกายไปหายองค์
ชลนัยน์ไหลอาบดังโสรจสรง
กอดหมอนแนบองค์เข้ารำไร

ฯ ๑๕ คำ ฯ โอต

ร่าย

๑ เมื่อนั้น

ยังไม่เหมือนจิตที่คิดไว้
จึงเรียกสาวใช้เข้าในห้อง
จะคิดฉันใดไฉนนา
ลอยเมฆเป็นเอกมเหสี
พระฤๅสายไม่วายตริกตรอง
นางจันท์เทวียังมิตาย
แม้ว่าพระจะกลับไปรับเมีย
หรือว่าหอยกลายเป็นคน
อย่าได้ไวใจแก้ไขดู

จันทาตัวเชิญจะเป็นใหญ่
มุ่งมาดหมายใจอยู่ไปมา
ปรองดองตรองตริกปรักษา
ให้ข้าสมจิตที่คิดปอง
อย่าให้ใครมีเสมอสอง
เศร้าหมองคะนึ่งคิดถึงเมีย
ดีร้ายเสนาไม่ฆ่าเสีย
จะเสียการเราเจ้าคิดดู
เหตุผลอย่างนี้ก็มีอยู่
ให้สิ้นรู้เราอย่าเบาความ

๙ ๑๐ คำ ๙

๑ บัดนั้น

จึงทูลแถลงให้แจ้งความ
แม่เรียกธิดามาสอนสั่ง
เผื่อองค์ทรงศักดิ์พระจักรี
ด้วยพระสัญญาว่าไว้
ซึ่งพระโคกอาวรณ์
แม้มิสมคะเนเล่าห์กล
คนดีมีถมอย่าตรมใจ

สาวใช้ใจเพชรไม่เช็ดขาม
จะครั้นคร้ามขามใจไปโยมี
ความหลังทั้งมวลให้ถวนถี้
ทูลพ่อขอที่มารดร
แก้ไขโดยดีกระนี้ก่อน
แม่ผันผวนแนมเหน็บให้เจ็บใจ
เอาด้วยเวทมนตร์ให้หลงไหล
ข้าได้ข่าวอยู่สุเมธา

๙ ๘ คำ ๙ เสร็จ

ลอยเมฆ

(สำนวน) เป็นใหญ่เหนือคนอื่น ๆ

เบาความ

หลงเชื่อง่าย ๆ โดยไม่สืบสวนให้รู้จริง

๑ ได้เอยได้ฟัง
ร้องเรียกบุตรจันทิมา
แล้วให้สรรงทรงเครื่อง
พี่เลี้ยงนางนมระทมกัน
แต่งลูกแล้วแต่งตัวนาง
แสนสาวชาวแม่แซ่เซ็ง
มาถึงซึ่งที่พระบรรทม
แหวกม่านเห็นองค์พระทรงนาม
ทั้งพระบุตรพี่เลี้ยง
แล้วจึงสะกิดพระธิดา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เห็นลูกโฉมฉายก็อายองค์
ช่วยเขินเขินเช็ดชลนัยน์
บ้ายเบือนเยื่อนทักพระธิดา
จูบพลาททางคิดถึงหอยสังข์
เป็นคนจะได้ไว้ชมเชย
มิให้พ่อแม่ได้ลำบาก
จึงถามธิดาวิลาวัณย์

ฯ ๘ คำ ฯ

สมตั้งใจจิตอธิชา
เลี่ยมสอนให้ว่าสารพัน
รุ่งเรืองเพราเพริศเจดฉั่น
ผัดพัคตรตั้งจันทร์เมื่อวันเพ็ญ
ชำระสรงสาให้ปลั่งเปล่ง
รีบเร่งอุ้มพาธิดาตาม
ชื่นชมในจิตไม่คิดขาม
ก้มเกล้ากราบงามสามลา
นบนอบหมอบเคียงเรียงหน้า
พยักหน้าเข้าไปให้ไถลองค์

พระทรงธรรม์รัญจวนครวญหลง
ผืนพัคตรสบตรงนางจันทา
เคื่องใจมิใคร่จะดูหน้า
รับมาวางตักพระพัคตรไชย
กรรมตามแต่หลังนะลูกเอ๋ย
ลูกเอ๋ยพี่น้องจะครองกัน
พลัดพรากวิโยคโศกศัลย์
แม่ขวัญเมืองมาจะว่าไร

๑ เมื่อนั้น
จำคำมารดาที่สอนไว้
ทูลว่าประสาธารก
บิดาว่าไว้จะให้เมือง
ลูกเกิดเพริดพลัดเป็นสตรี
จะขอที่ประทานให้มารดา
แทนที่แม่หนีไปจากวัง
ยกหน้าข้าบาทประสาทพร
เมื่อโหรเขว่าเป็นกาล
เลือดก่อนออกแล้วก็แล้วไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ฟังลูก
ใครสอนให้ว่าเจรจาแทน
ยิ่งกว่าลูกเล็กเด็กน้อย
เหินบแนมแกมกลปนกัน
ความหลังแต่ยังไม่เกิดมา
สอนบ้างหรือไม่เล่าอีเหล่านี
หรือหนึ่งแม่แสนงอนเจ้าสอนลูก
เป็นกรรมจึงจำจากกัน
เว้นแต่จะจับไม่ถูกต้อง
ได้ที่ที่ทางว่างอยู่แล้ว

นวลนางจันทิศรีใส
ถือใจไม่รู้ว่าชุ่นเคื่อง
หยิบยกข้อความตามเรื่อง
ราวเรื่องระบือลือชา
ไม่ควรที่สมบัติวิธดา
ให้เลื่องชื่อลือชาสถาวร
แต่งตั้งแทนตนแม่คนก่อน
แม่ก่อนบิดาอย่าอาลัย
ชั่วดีอื่นพอจะเลี้ยงได้
ร้องให้ใครรู้จะดูแลน

เจ็บปวดดังถูกหลาวแหลน
มันมั่นตัวกูพอรู้ทัน
ตะบอยสาระวอนทุกสิ่งสรรพ
เด็กนั้นว่าได้เมื่อไรมี
มันว่าทั้งมวลเป็นถวนถี้
กาลีกาลำมารำพัน
เรียนผูกเรียนแก้ช่างแปรผัน
ทุกวันเหมือนเงาอยู่ยาวแว
คนมันคอยปองพระน้องแก้ว
สอนลูกแก้วมาให้พาที

ถือใจ มันใจ สำคัญใจ

น้อยหรือน้ำใจใหญ่หลวง
กูไม่ให้ปันอีจันที
สิ้นเคราะห์จะรับเจ้ากลับมา
จงพากันไปให้สบาย

โถมจ้วงเอาดวงพระสุริยศรี
เจ้าของเขามียังมีตาย
แม่นางจันทาเจ้าอย่าหมาย
ลูกเต้าบ่าวนายบรรดามา

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เสียใจทูลไปด้วยปัญญา
นั่งอยู่ดีดีก็มีโทษ
วอนมาเฝ้าองค์ทรงสกล
ลูกเต้านำแค้นมันแสนงอน
บนบานเจ้าไว้เมื่อไรมี
เก็บเอาเขาพูดที่ไหนไหน
นี้ใครสั่งสอนจะอ่อนคำ
ไม่จ้วงไม่เงินให้เกินหน้า
เมื่อพระสัญญาว่าไว้เอง
ใครมองปองล้างมเหสี
แล้วเนื้อเกลือกทำให้กากิน
ใครได้ชิงชังนางยอดสร้อย
อาภัพกลับกลายหายไป

จันทาเสียวไสอยู่ในหน้า
อนิจจาเคราะห์ร้ายให้อายคน
ได้โปรดชักใช้ให้เห็นหน
ให้คนพลอยผิตนางคิดดี
ใครสอนอย่าบอกออกมา
หยิกตีเท่าไรก็ไม่จำ
ทูลให้ติดต่อเป็นข้อขำ
เที่ยวจำเค้ามูลมาทูลเอง
มันว่าอ้อเฮะไม่เหมาะสม
จึงครั้นตรงไปเขาได้ยิน
เขียนตักใช้เอาให้สิ้น
มันเป็นเสี้ยนแผ่นดินจะไวย
เมื่อไปก็พลอยน้ำตาไหล
จัดแจงแต่งให้ทุกสิ่งอัน

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๑ ฟังคำ
เห็นจับไม่ได้ไล่ไม่ทัน

ชอกช้ำหมกมุ่นหุนหัน
แตกดันเล่นได้เป็นโรมี

กระนั้นนานไปจะใช้ทุน
รักใคร่ตกใจไปโยมี
อิจันทีไม่มีใครสอนสั่ง
จริงอยู่สัญญาว่าไว้
นางแม่จะแร่อายศลา
ไม่รับกลับเถียงเสียงดัง
ยังไม่ทันได้ยศศักดิ์
ดูเหมือนเพื่อนกันหรือฉันใด

เจ้าทำบุญคุณมเหสี
ตัวดีอยู่แล้วก็แล้วไป
มันซังต่อติดประติษฐานได้
ลูกใครเป็นชายจะให้วัง
ใครได้สัญญามาแต่หลัง
แฝงหลังบังเงาใจ
อีกอีกกลิ่นลมคารมใหญ่
ไสหัวลงไปอีใจพาล

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ฟังตรัส

ผิดแพกเปล่าเปล่าไม่เข้าการ
เพราะคิดถึงเมียจึงเสียใจ
แม้นเกิดกลีมีมา
ต้องขับต้องไล่ไสหัว
ยังยืนว่ากลืนแก้วไว้
แค้นด้วยลูกเต้ามาเข้าท้อง
ต่อเป็นผู้ชายจะได้ดี
จะใคร่หักคอไล่หม้อฝิง
ยังชั่วตัวตีนมันมีมา

สะบัดพักตรัควักค้อนแล้วตอบสาร
แกล้งพาลพาโลโกรธา
มีรับมาโยใครเขาวา
ยากเย็นเป็นข้าคนอื่นไป
ไม่รู้ตัวว่าโกรธาข้าโทษใหญ่
ขับไล่ยิ่งกว่าเป็นกาลี
จงทองแอบพักตรัศศักดิ์ศรี
เสียทีเลียงเปล่าไม่เข้ายา
แต่ยังแดงแดงไม่แข็งกล้า
คิดว่าหอยสังข์ลิจิงไร

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ได้ฟัง

เหม่อิจันหาชะล่าใจ

มีดกลุ้มคลุ้มคลั่งดังเพลิงไหม้
จะเกรงกลัวใครก็ไม่มี

จองทองพองชนเป็นพันนักร
เพราะเกิดลูกเต้าด้วยเท่านี้
เหมือนหนึ่งถึงกำได้ทาทอง
มึงประจานใครให้ได้อาย
หัวจะปลิวไปไม่ทันรู้
ฉวยพระแสงพลันมีทันช้า
พระฟาดฟันผิดติดทวาร
มึงอย่าเข้ามาพันอีจันที

เยื้องยักแยบคายใส่สี
พาที่เกินตัวไม่กลัวตาย
ยกย่องหัวหูดุเดือดฉาย
แยบคายทบเทียบเปรียบมา
มึงดูถูกเล่นเป็นหนักหนา
จันทาลูกวิ่งเป็นสิงคลี
บ้างล้มลูกคลุกคลานทะยานหนี
พระบุตรฉวยฉุดยุดกร

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น
เข้าห้องโศกาอาวรณ์
จึงเรียกสาวศรีที่สนิท
คนดีที่เจ้าว่าอย่าพราง
ไปหาพามาเวลาเย็น
หยูกยาเสร็จสรรพสำหรับกาย

จันทาหนีองค์พระทรงศร
ทุกซัร่อนอดสูแก่หมูนาง
เจ้าคิดไว้เหมาะช่วยเสาะสา
สู้เสียสินจ้างให้ล้างอาย
อย่าให้ใครเห็นเงื่อนสาย
เปี่ยงบ้ายเล็ดลอดดอดมา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
กำชับรับคำแล้วอำลา

สาวใช้ว่องไวใจกล้า
เที่ยวเสาะสืบมาก็พบพาน

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๑ ถึงเรือนยายเฒ่าก็เข้าไป
เที่ยวเสาะสืบมาช้านาน

พุดจาปราศรัยด้วยอ่อนหวาน
บุญหลานจึงพบประสพยาย

เอาลามาให้ใหญ่หลวง
แล้วค่อยจับกระชิบยาย

จะล่อลวงว่านั่นอย่าหมาย
แต่ต้นจนปลายทุกสิ่งอัน

๙ ๔ คำ ๙ เจริญ

๑ ฝ่ายว่ายายเฒ่าสุเมธา
เต็มใจเห็นจะได้รางวัล
เจ้าหวังตั้งใจออกมาหา
ตามรู้ตามเห็นจะเป็นไร
ว่าพลางทางผลัดผ่านุง
ออกจากประตูแล้วดูลม

ฟังสาวศรีว่าเกษมสันต์
จึงว่าไปปล้นทันใด
จะหาญหักผลักหน้ากระไรได้
พอแก้ไขได้อยาปรารมภ์
หยิบถุงย่ามยากับผ้าห่ม
เห็นสมตั้งใจแล้วโคลคลา

๙ ๖ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงซึ่งราชวังใน
โปร่งปลอดก้านัลกัลยา

สาวใช้พยายเข้ามาหา
ก้มเกล้าวันทาเทวี

๙ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ปราศรัยด้วยยายยินดี
ข้าเห็นหน้ายายค่อยหาใช่
จงช่วยให้เสร็จสำเร็จการ
เงินทองจะกองให้ยายเฒ่า
หยุดยกยามาพร้อมมูล

นวลนางจันทามเหสี
มานั่งถึงนือยากัมคลาน
ยินดีมีใจเกษมศานต์
ยายเมตตาหลานจะแทนคุณ
ขวัญข้าวค้ายามีให้สุณ
จะพูนราคาค่ายาย

๙ ๖ คำ ๙

๑ บัดนั้น
เรียนตอบนอบนบอภิปราย
จะให้สมดังจิตคิดปอง
ด้วยฤทธิ์วิทยาอาคม
เห็นชั่วดีกันในวันนี้
ขวัญข้าวค่ายาจะว่าไป
เวลาก็ควรจวนเย็น
แก้ยามยาพลันทันที

สุเมธาแย้มยิ้มกระหิ้มหมาย
ตกพนักงานยายอย่าปรารมภ์
ให้พระทองมาอยู่สู่สม
เอาให้หลงมชมไป
แม่นมิลงมาสัญญาได้
ทิ้งลูกเสียได้เมื่อไรมี
จะทำให้แม่เห็นเป็นถ้วนถี่
หัวผีโหลงพรายที่เอามา

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

เชิญ

๑ ว่าแล้วจุดเทียนเข้าติดพาน
ปลุกเสกด้วยฤทธิ์วิทยา
ยายเฒ่าจึงลนเอาน้ำมัน
ขี้ผึ้งปิดปากผีพราย
กับนางจันทาให้ทอดกัน
เอาใส่ใต้ที่นอนนางเทวี
ลงชื่อใส่ใส่เทียนตาม
เสกหมากพลูไว้ให้มีได้ซ้ำ

โหลงพรายลนลานหาญกล้า
มิช้าลุกขึ้นทั้งโหลงพราย
ต่อหน้านางจันทาน้ำขวัญหาย
ป็นเป็นรูปกายพระภูมิ
แล้วผูกพันไปด้วยด้ายผี
น้ำมันผีเสกใส่ในเครื่องทา
สองยามให้หลงลงมาหา
มิมาอย่านับซ้ำสืบไป

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

๑ แล้วบอกมนตรามหาละลวย เป่าให้วงงลงไหล
 เพ็ดทูลเชื่อฟังตั้งใจ ว่าไรเห็นจริงทุกสิ่งอัน
 เชิญแม่สรสรงทรงทา ตัวข้าจะลาผายผัน
 เก็บหัวโหงพรายใส่ยามพลัน ลานางจอมขวัญไปทันที

๙ ๕ คำ ๙ เขต

๑ เมื่อนั้น นวลนางจันทามารศรี
 สूरียนสนธยาราตรี เข้าที่สระสาธลอ่างองค์
 ตกแต่งทาแป้งน้ำมันยาย เฉ็ดฉายผิวผ่องละอองผง
 หอมฟุ้งรุ่งเรืองด้วยเครื่องทรง ผุดผาดประหลาดองค์แต่ก่อนมา
 แล้วจุดเทียนชัยเข้าในที่ ชูลีกรวอนไหว้ทั้งซ้ายขวา
 ทราม้วยมิได้นิทรวิญญาณ์ผูกพันมั่นใจ

๙ ๖ คำ ๙ ตรี

๑ เมื่อนั้น ภูวดลหม่นหมองไม่ผ่องใส
 คุณยาอาคมระดมใจ ร้อนรนพระทัยดังไฟลาม
 อยู่ในไสยาสน์อาสน์อ่อน ดึงนอนที่ฟากขวาภนนาม
 ลูกขึ้นนั่งฟังฆ้องได้สองยาม ลมช่วยร่ายตามพระบัญชา
 หอมแป้งน้ำมันของจันทา ยิ่งกว่ากลิ่นทิพเกสร
 อบอาบซาบใจชจายจร อารมณ์ไผ่ฝันถึงจันทา
 ขับไล่ดำทอไม้พ้อที่ ภูนี้ได้คิดผิดหนักหนา
 เสี่ยงมหิมจิ้มลิ้มทั้งกายา จะหาเปรียบแก้ตัวไม่มีเลย

มนตรามหาละลวย ชื่อมนต์สำหรับเป่าให้คนหลงรัก
 คุณยาอาคม อาถรรพ์ยาเสน่ห์ คาถาอาคมที่เชื่อว่าทำให้คนหลงรัก

อีจันท์เทวีนี้ชั่วชาติ
จันทาหน้าवलเจ้าควรเชย
ทั้งจรีตกริยามารยาท
งามปลอดยอดฟ้าสง่าวัง
พุ่มพวงดวงเนตรจะน้อยใจ
เสน่ห์หาประหวัดกำหนดนาง

หลงคิดพิศवासนะอกเอ๋ย
ควรร่วมเขนยเสวยวัง
สมชาตินางในข้างฝ่ายหลัง
ควรกูจะตั้งแตงนาง
มิไปง้อน้องจะหมองหมาง
เจียบปรางค์อย่างย่องมองมา

ฯ ๑๔ คำ ฯ เพลง

๑ ครั้นถึงแลเห็นแสงไฟ
เกาะเกาะค้อยเคาะทวาร

แอบแฝงองค์ไว้ไม่กังขา
แก้วตาเปิดรับพินับไ

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ฟังดูรู้แจ้งไม่แคลงใจ
ดับเทียนเสียพลันมิทันนาน
ทำเกล้งแต่งกลมารยา
แล้วกลับเข้าไปในแท่นที่
ค้อยค้อยวางองค์ลงนอน

นวลนางจันทาอัชฌาสัย
เชื่อในคุณฤทธิ์วิทยา
ขึ้นบานสมมาดปรารธนา
ย่องมาค้อยชักสลักกลอน
ข้างพระบุตรีศรีสมร
นั่งช่อนกายอยู่จะดูที่

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ น้องเอยน้องแก้ว
งามพริ้งนึ่งได้ไม่พาที
ว่าพลางทางผลักทวาร
เยื้องย่องจรลีด้วยดีใจ

หลับแล้วหรือโกรธโทษพี่
เมื่อกี้แจ่มแจ้งเห็นแสงไฟ
เปิดเปล้าเข้ามาหาข้าไม่
ห้องในมิดล้นพันประมาณ

ถึงเตียงค้อยนั่งลงข้างองค์
แล้วคว่ำค้ำข้าปะเยาวมาลย์
ค้อยค้อยกระซิบเจรจา
จงดับความโศกสร้อยค้อยคลาย
ค้อยยกลูกแยกเข้าแทรกกลาง
ไต่ลู่จับน้องประคององค์

พบลูกโฉมยงยอดสงสาร
ลั่นองค์นงคราญไม่พินกาย
ลุกขึ้นเถิดพี่มาหาโฉมฉาย
นางแก้งแฝงกายไม่พินองค์
พระพลางป่วนจิตพิศว
โฉมยงของพี่อย่าชี้เขา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ผวาตื่นพินองค์นงเยาว์
คลำหาพระเต้าเจ้าจะกิน
ใครนี่แม่ข้าเข้ามานอน

พระบุตรีภูมิโฉมฉาย
คว่ำเอาบิดาว่ามารดร
ผิดกลืนตักใจร้องให้อ้อน
แทรกซ่อนซ่อนแม่ข้าไว้ไย

ฯ ๑๑ คำ ฯ

๑ ฝ่ายนางจันทาอายุจิต
ค้อยลัดหลักองค์พระทรงชัย
อดสูสาวสรรค์กัลยา
ขวัญอ่อนนอนเถิดอย่าเตรียมตรม
ท่านจะสังหารผลาญชีวิต
แมวคราวไต่ราวมาเป็นพัน
หลอนพลางทางยกเอาลูกน้อย
เรียกสั่งสาวศรีที่ร่วมใจ

เปลื้องปลิดกรทั้งไม่นิ่งได้
กอดลูกปลอบให้เสวยนม
กล่าวแก้งแสร้งว่าไม่เห็นสม
เจ้าปรารมภ์ด้วยแม่เมื่อกลางวัน
หวาดจิตละเมอเพื่อฝัน
กลัวมันกินดับจงหลับไป
ถดถอยออกมาหาข้าไม่
เอาไปแก้งไกวให้หลับนอน

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจริญ

แมวคราว แมวแก่ตัวผู้ตัวใหญ่ มีเขี้ยวเล็บและหนวดยาว

๑ เมื่อนั้น
ด้วยคุณฤทธิ์วิทย์หาให้อาวรณ์
คว่ำไปไม่พบประสบน้อง
โลมลูบรับขวัญกัลยา
ผัวผิดจึงตามมาจ้องอน
รู้ตัวชั่วแล้วแก้กลอยใจ
จึงบุกลงมาสารภาพ
มาไปบรรทมชมชิด

ภวานัยมีใจสโมสร
จ้องอนเดินตามนางงามมา
ร่วมห้องเจ้าแกล้งแฝงฝา
แก้วตาอย่าละห้อยน้อยใจ
จะตัดรอนโกรธซึ่งไปถึงไหน
โมโหมัดไปไม่ทันคิด
ให้หายบาปหายกรรมที่ทำผิด
จะม้วนมิตซ่อนพื่ออยู่นิโย

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ ผ่านเอยผ่านเกล้า
ทรพลคนชั่วกลัวภัย
ศักดิ์ต่ำแล้วซ้ำเป็นคนโทษ
หนีทันชีวันจึงคืนคง
ลูกน้อยจะพลอยเป็นกำพรว้า
หากปลอดทอดอยู่จึงภูมินทร์
ถึงว่าจะตายก็ไม่คิด
อายคนเป็นพันคนนา
จนใจจะให้ไปร่วมเรียง
จะอยู่ตามอำเภอเสมอพักตร์

จะมาเฝ้าเข้าวนหาควรไม่
จึงไม่อาจใจอยู่ใกล้องค์
มิโปรดโกรธกริ้วจะผูกผง
หาไม่กลิ้งลงกับกลางดิน
น้ำตาก็จะไหลเป็นสายสินธุ์
ดัดแปลงแต่งล้นมาเจรจา
เจ็บช้ำน้ำจิตที่ร่ำดำ
เสด็จมาพระเดชพระคุณนัก
นั่งเตียงเคียงชมไม่สมศักดิ์
พระองค์ทรงศักดิ์จงโปรดปราน

ฯ ๑๐ คำ ฯ ไอลม

๑ ดวงเอยดวงสมร
ตัดพ้อล้อเล่นเป็นประมาณ
จนจิตด้วยผิดเป็นล้นเหลือ
งามขึ้นจะขึ้นมารำพัน
ว่าพลางตะโบมโลมลูบ
พี่จะให้ประเสริฐเพริศแพรว
กรกอดสอดอ้อมขึ้นแทนที่
สมสนิทจิตปองทั้งสองคน

สมนามงามงอนอ่อนหวาน
เผ็ดร้อนอ่อนหวานระคนกัน
จะนอนให้เจ้าเถื่อนจนเนื้อสั่น
คุ่มโทษทัณฑ์อยู่ไม่รู้แล้ว
จับจูบพุ่มพวงดวงแก้ว
น้องแก้วแววดาอย่าเกียจกล
ฤดีเตือนเตือนไม่เห็นหน
ที่ทุกข์ทนโพล่ภัยก็หายกัน

๙๘ คำ ๙ โลม

๑ เมื่อนั้น
คุณยาอาคมระดมกัน
สรรพสำเร็จเสร็จแล้ว
ถวายแก่พระองค์ทรงชัย
พระองค์งวยด้วยมารยา
ร้ายมนต์ยายเฒ่าเป่าพลาง
ทุกวันนางจันท์เทวี
อยู่ป่าผาสุกสนุกสบาย
พันผูกว่าลูกของภูธร
ให้อับอายขายบาทบาท

จันทาตั้งได้ไอศวรรย์
รุ่งแจ้งแสงฉันทันใจ
นางแก้วหีบหมากที่วายให้
ภูไนยเสวยชมเชยนาง
จันทาแนบชิดสนิทข้าง
ได้ทางทูลแอบด้วยแยบคาย
บัดนี้ลือหลากมามากหลาย
ฉวยได้ลูกชายที่ไหนดมา
ราษฎรนับถือระบือว่า
หอยที่ชั่วช้าว่าเป็นคน

เถื่อ เชือดเฉือน
ได้ทาง ได้โอกาสเหมาะ

แม่นมีสังหารผลาญเสีย
มันสิ้นพาราจลาจล

นานไปเมียเห็นไม่เป็นผล
นานไปใหญ่ตนจะปล้นเมือง

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ ฟังสาร
เศร้าหมองต้องคุณจึงขุนเคือง
หอยหรือจะร้อมมาเป็นคน
พี่รู้เพราะเจ้าจึงเข้าใจ
ชะรอยได้ลูกซู้สูหา
เอาแต่ลูกยามาฆ่าฟัน
เจ้าจึงเป็นเอกมเหสี
ให้แก่โคมยงนงราม
จูบพลาททางลูกโคลคลา
ออกนั้ยังท้องพระโรงชัย

ภูบาลผ่านกรงฟุ้งเฟื่อง
ฟังเรื่องเห็นจริงทุกสิ่งไป
เล่ห์กลมันแกลังแต่งใส่
เสียแรงรักใคร่อาลัยมัน
ไม่กลัวชีวาจะอาสัญ
แต่แม่มันดไวให้ได้ความ
แต่นี้สืบไปพี่ไม่ห้าม
ว่ากล่าวเอาตามอำเภอใจ
พักตรามัวคล้าดำไหม้
พรั่งพร้อมล้อมไปด้วยเสนี

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

๑ จึงมีโอกาสนประภาษสั่ง
จงเร่งไปป่าพนาลี
จับเอาลูกยาไปฆ่าฟัน
ว่าเป็นลูกกูดูหมิ่น
หอยกลายเป็นคนลงใจ
แม่นมีย่อยยับอย่ากลับมา

แก้ตำรวจวังทั้งสี่
ที่จันทเทวีมันอยู่กิน
ใครอย่าเกียดกันผันผิน
ผิดเภทแผ่นดินแต่ก่อนมา
ที่ไหนมีบ้างมันช่างว่า
ตามแต่จะฆ่าให้วายปราณ

ฯ ๖ คำ ฯ เสร็จ

๑ บัดนั้น
ลูปอกตกใจลอนลาน
ไม่เห็นว่าจะเป็นประการใด
พาบ่าวเข้าในพนาวา

เสนาได้ฟังรับสั่งสาร
บังคมก้มกราบคลานออกมา
ตกใจชวนชักพยับหน้า
เสาะหามาบ้านนางเทวี

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ มาถึงซึ่งบ้านตายาย
ซ่อนเร้นแลเห็นนางเทวี
ซุบผอมผำผ่อนก็ปะปุ
ชะเง้อแลเห็นพระลูกชาย
เพ่งพิศพินิจดูรูปทรง
ลูกท่านนั้นคงไม่สงกา
หยอกเฝ้าเคล้าอยู่กับมารดา
น่ารักปากคอเป็นพันไป
สงสารมารดาจะเกลือกกลิ้ง
คิดพร้อมยอมกันทันที

วางรายคนไว้มิให้หนี
เสนีรู้จักไม่ชักทาย
ขาดทะเลอุปรูปร่างนำใจหาย
ก็มาดหมายสำคัญสัญญา
เหมือนองค์ทรงศักดิ์หนักหนา
เราจะออกปากว่าก็จกใจ
วิงวอนเจรจาปราศรัย
จะคิดอย่างไรโฉนดี
เรานิ่งให้ไปเสียไพรศรี
เสนีลัดเลาะแฝงกาย

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
หาสู่ลูกเต้าทุกเพราวาย
จูบสั่งลูกแก้วแววไว
เสื่อแผ้วแมวคราวจะเอาตัว

มเหสีมีกรรมระส่ำระสาย
เมื่อวันอันตรายมาถึงตัว
อยู่ดูกาไก่พ่อขุนหัว
นอกรั่วกล้วยมันอย่าออกไป

ปั่นวัวควายเล่นแต่ในร่ม
ลูกเอ๋ยมีกรรมก็จำไป
ว่าพลางทางจับสาแหรกคาน
พuongสองเท้าไม่มีดี

ถูกต้องแต่ดลมจะลัมไช้
เงินเฟื้องเบี้ยไฟก็ไม่มี
จากบ้านเข้าสู่ไพรศรี
มเหสีเกียกกายซังตายไป

๙ ๘ คำ ๙ เพลง

๑ บัดนั้น
เห็นนางกัลยาเจ้าคลาไคล
ยืนมองร้องเรียกกุมารา
เจ้านั่งเล่นอยู่แต่ผู้เดียว
นำเอามาฝากเป็นหนักหนา
แต่ล้วนดีดีงามงาม

เสนีผู้มีอัชฌาสัย
ทำเดินเข้าไปแต่ผู้เดียว
ออกมาหาน้ำสักระเดี้ยว
ปั่นวัวควายเปลี่ยวไม่แจะงาม
ตักตาม้าไก่ออยู่ในยาม
ในยามดีกว่าของเจ้าทำ

๙ ๖ คำ ๙

๑ ได้ฟัง
ดีใจไว้เนื้อเชื่อคำ
สำคัญว่าจริงไม่กริ่งใจ
เสนีพยักกวักกร

พระสังข์หลงกลคนขำ
ผลกรรมจะจากพระมารดร
หน่อไทไม่รู้ว่หลอกหลอน
บังอรมิได้กลัวเกรง

เงินเฟื้องเบี้ยไฟ มาตราเงินแบบเก่า เบี้ย คือ หอยชนิดหนึ่งมีอัตรา
๑๐๐ เบี้ยเท่ากับ ๑ อัฐ (หรือ ๑ สตางค์ครึ่ง)
๒ อัฐ เท่ากับ ๑ ไพ ๒ ไพ เท่ากับ ๑ เฟื้อง (๘ อัฐ)
คนขำ ในที่นี้หมายถึงคนมีเลศนัย

จริงจริงหรือชาน้ำจะให้
ลูกวิ่งทิ้งของของเอ็ง
อยู่ไหนจะให้ก็ใส่มือ
ต่อเย็นจึงมาหาแก

รูปร่างอย่างไรว่าเหมาะเหม็ง
เหมาะเหม็งอย่างไรจะใครแล
น้ำรู้จักหรือกับพระแม่
นี่มาแต่ตำบลหนใด

๙ ๘ คำ ๙ เจริจา

๑ เสนาเห็นงวงยก็ฉวยมือ
พระสังข์ตระหนกตกใจ

วิ่งฮือกันมาหาช้าไม่
ร้องให้เรียกหาตายาย

๙ ๒ คำ ๙ โอต

๑ ตาร้องดำพลันมีทันรู้
วิ่งพันกันมาทั้งตายาย
ระร่ำตัวสั่นดังตีปลา
ปากตัวกูชั่วเป็นพันไป
เสนาท่านมาแต่ในเมือง
เรามาเลี้ยงดูให้อยู่กิน
เข้าในใต้ร้านฟักทอง
สงสารหลานน้อยกลอยใจ

ใครทำหลานกูไฉฉิบหาย
เห็นเขาวุ่นวายก็ตกใจ
กลับวิ่งหนีมาหาช้าไม่
ดำให้หากเขามิได้ยิน
ราวเรื่องเขารู้ยู่สิ้น
สืบสาวเอาสิ้นจะถึงใคร
ตาลอดสอดมองแล้วร้องให้
ค่อยค่อยรำไรมิให้ดัง

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จะร้องให้เท่าไรเขาไม่ฟัง
แม่เจ้าประคุณของลูกยา
พวกเผ่าเหล่าโลนโจรไพร

องค์พระกุมารน้อยหอยสังข์
อีกทั้งตายายก็หายไป
เมื่อไรจะมาแต่ป่าใหญ่
จับลูกทำไมไม่รู้เลย

ข้ามีแต่ผักฟักแฟง
เงินทองของดีไม่มีเลย
แม่ข้ายากจนเป็นพันนิก
พลัดบ้านเมืองมาน้ำกึ๋รู้

เอาไปแกงกินบ้างเถิดน้ำเอ๋ย
ลุงตาน้ำเอ๋ยได้เอ็นดู
มีแต่พินผักอักโขอยู่
เอ็นดูบาปกรรมอย่าทำเรา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เสนีเดินหน้าน้ำตาไหล
น้ำใช้พวกไพร่ใจเบา
ให้พาตัวเจ้าเข้าไป
ปลอบปลางทางอุ้มกุมารา

สุดใจปากคอแล้วพ่อเจ้า
ข้าเฝ้าเจ้านายท่านใช้มา
พ่ออย่าร้องให้ฟังน้ำว่า
ขึ้นใส่บนบ่าแล้วพาไป

๙ ๔ คำ ๙ เฑิด

๑ ครั้นมาถึงวัดท้ายเมือง
หยุดพักสำนักรที่ต้นไทร

ลือเลื่องบอกเรือเหนือใต้
เอาใจปลอบโยนกุมารา

๙ ๒ คำ ๙

๑ ฝ่ายฝูงหญิงชายประชาชน
จับจับขุบขิบกันเจรจา
กำเนิดเกิดเป็นเช่นนี้
แต่เรารู้แจ้งไม่แคลงใจ
สงสารเวทนาน่ารัก
บ้างให้กล้ายอ้อยน้อยหน้า

เกลื่อนกล่นพรั่งพรูมาดูหน้า
ว่าเหมือนผ่านฟ้าเป็นพันไป
มิควรที่พระองค์จะสงสัย
ดูไหนไม่ผิดพระบิดา
ยังเด็กเล็กนั้กหนักหนา
ข้าวปลาชนมนมเนย

๙ ๖ คำ ๙ เจรจา

ผ่านฟ้า ในที่นี้หมายถึงท้าวสามล

๑ ฝ่ายพระกุมารชาณชัย
น้ำตาหลังไหลไม่เสบย
ขนมท่านให้ยังไม่กิน
จะได้แบ่งปันให้มารดร

รับของมาไว้ไม่เสวย
น้ำเอ๋ยข้าคิดถึงมารดร
กลับไปบ้านถิ่นของข้าก่อน
อ้อนวอนเสนาให้พาไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เสเอยเสนา
ปლობว่าพ่ออย่ารำไร
หาองค์สมเด็จพระมารดร
หาไม่ก็ไม่ไคลคลา
ว่าพลางทางปูผ้าผ่อน
ล่อลวงหลอกหลอนให้หนีไป
อาเพศด้วยเดชกุมารา
ออกช่วยป้องกันทันที

ฟังถ้อยคำว่าน้ำตาไหล
เย็นหย่อนค่อยไปพนาวา
หลับนอนเสียบ้างฟังข้าว่า
ถ้าแม่นนิทราจะพาไป
ขับต้อนคนผู้ไม่อยู่ใกล้
หมายใจเสนาจะฆ่าตี
เทวรักษาทะไรศรี
เมื่อเสนีมันทุบด้วยท่อนจันทน์

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๑ พระสังข์ตกใจตื่นฟื้นผวา
น้ำท่าโม่นีมาตีรัน
แม่เจ้าประคุณของลูกยา
ลูกรักจักม้วยบรรลัย

กึกก้องร้องจำไม่อาลัย
ซึ่งโกรธโทษทัณฑ์ด้วยอันใด
จะติดตามลูกมาก็หาไม่
โจรไพรไปลวงมาฆ่าตี

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
เหตุไรไม่ม้วยชีวี

เสนาน้ำตาไหลรี
เสนีกลั้วราชอาชญา

บอกว่าตัวน้ำไม่ชิงช้า
เป็นผลกรรมพ้อทำมา
ว่าพลางทางถอดหอกดาบเมียง
พระสังข์ตระหนกตกใจ
เสนาขึ้นทำด้วยจำเป็น
ดาบบิ้นสิ้นคมระทมบอน
เหตุไรมาเป็นเช่นนี้
ของดีจะมีในกายา
เห็นวิปริตผิดประหลาด
ตามแต่จะฆ่าให้อวดวาย

รับสั่งให้ลงโทษา
อย่าเป็นเวรากับข้าไป
เดินเคียงเข้ามาหาช้าไม่
ร้องให้เกลือกกลิ้งวิงวอน
หอกหักกระเด็นเป็นสองท่อน
มิได้ม้วยมรณเร่งสงกา
เสนีตริตริกแล้วปรึกษา
ฟันฝ่าอย่างไรจึงไม่ตาย
รับสั่งให้พิฆาตมาดหมาย
มิตายไม่พ้นพระอาญา

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เสนีคิดพร้อมยอมกัน
แก้ปลอกกรอกเกล้าแล้วเอามา

เบิกขางน้ำมันตัวกล้า
มิซาก็ใส่ให้ทิ่มแทง

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ข้างร้องระรัวตัวสั้น
ควาญใส่เท่าไรก็ไม่แทง
วิปริตผิดกาลกิณี
บุญญาธิการชาญชัย
จำเราจะเข้าไปทูลแถลง
เอาข้างส่งยังโรงกุญชร

งาดันปักดินดินแทง
ยิ่งคิดยิ่งแค้นแครงใจ
ของดีจะมีก็หาไม่
จึงทำอย่างไรไม่ม้วยมรณ
ให้แจ้งแห่งน้ำพระทัยก่อน
ผันผ่อนเฝ้าองค์พระทรงชัย

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ มาถึงจึงเห็นพระผ่านฟ้า
ออกนั่งยังหน้าบัณฺชรชัย
จึงทูลสมเด็จพระภูวนาถ
ซึ่งใช้ให้ไปป่าพนาลี
ทำตามรับสั่งให้สังหาร
หลากจิตผิตคนทั้งโลกา
จึงเอาช้างร้ายเข้าให้แทง
บัดนี้ชุมนุมคุมตัวไว้

กับนางจันทาพิสมัย
เข้าไปบังคมคัลทัศน์ที่
ขอพระบาทจงโปรดเกศ
บัดนี้ก็จับได้ตัวมา
กุมารชาญชัยไม่สังขาร
สาตราอาวุธก็หักไป
งาปักดินແหยงไม่แทงได้
ภูวไนยจงทราบบาทบงสุ

๙ ๘ คำ ๙ เจริจา

๑ ฟังเอยฟังเหตุ
หลากจิตผิตใจให้วอยง
อัศจรรย์ต้องกันกับหอยปู
วิปริตผิตคนในโลกา
เสนาเอ็งว่าให้มันคง
เมื่อพบประสบลูกชาย
ริมเรียงเคียงบ้านมารดร
รูปทรงส่งศรีกิริยา

บิตุเรศรำพึงตะลึงหลง
เร่งคิดพิศวงสงกา
ลูกกูจริงจิงกระมังหนา
เป็นมาแต่ต้นจนปลาย
เราสงสัยอยู่ไม่รู้หาย
มีใครไถลกรายกุมารา
หลับนอนกินอยู่สุหา
กุมาราประมาณสักปานใคร

๙ ๘ คำ ๙

๑ บัดนั้น
เมื่อพบโฉมงามทราวมวย
มีเรือนตาเฒ่ายายแก่
กระท่อมของเจ้าสักเท่านั้น

เสนาทูลแจ้งแถลงไข
ที่ในบ้านไร่ไพรวัน
แควริมชายคาฝากัน
เห็นแต่จอมขวัญกับลูกยา

ไม่มีผู้ใดมาไถ่กราย
จึงเข้าจับกุมกุมารา
เรียกหาตาเต่าเจ้าเรือน
เด็กนักรักห้าหกปี

อยู่จนโฉมฉายออกไปป่า
ร้องอ้อนวอนว่าน่าปราณี
ต่างคนต่างเชือนเอาตัวหนี
เหมือนพระภูมีตั้งพิมพ์เดียว

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฟังทูล
แน่แล้วลูกแก้วพ่อคนเดียว
น้องรักเจ้าจะเห็นเป็นไหน
กับนางนงเยาว์เจ้าเข้ามา
โหราดูว่าเป็นมนุษย์
ลูกข้าบุญญาบารมี
แล้วตรัสสั่งเสนาพุดตามาตย์
รับนางกัลยาที่ตายาย

พระอาตุรในจิตคิดเฉลียว
จึงเหลียวถามพลันกับจันทา
พี่จะให้ไปรับโอรสา
สิ้นเคราะห์พาราที่กาลิ
จะสูงสุดเฟื่องฟูทั้งกรุงศรี
ล้างผลาญชีวีจึงไม่ตาย
เอ็งเร่งประกาศบาตรหมาย
กับลูกชายของเราให้เข้ามา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เป่ามนต์จนสิ้นตำรา
พระองค์หลงรับมันมาเถิด
แต่เป็นหอยสังข์ยังจัญไร
มิใช่มนุษย์แต่ผลุดมา
มันจะให้บ้านเมืองเคื่องระทม

จันทาทูลทัดขัดว่า
ร้องห้ามเสนาอย่าเพ่อไป
จะก่อเกิดความเข็ญหาเห็นไม
กลับเป็นคนไปอย่าชื่นชม
ว่ามีบุญญาไม่เห็นสม
ด้วยผิดบุรมบุราณไป

บาทตรหมาย (ปัจจุบันใช้บัตรหมาย) หมายถึงกำหนดการ

ฆ่าฟันมันจึงไม่ปลดปล่อย
แน่นทอด้งลงคงคล้าย

จะมาล้างพระองค์ให้จงได้
มีบุญจริงไซ้คงไม่ตาย

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฟังเอ๋ยฟังความ
จริงแล้วเมียวแก้วเจ้าทักทาย
มันคือตัวการมาผลาญกู
เราหลงไหลไปกระไรเลย
เนื้อเย็นควรเป็นมเหสี
เสนาดูแลอย่าแซ่เขื่อน
พรุ่งนี้แลกูจะดูไป
ว่าพลางทางชวนนางโฉมยง

ครั้นคร้ามขามจิตคิดหมาย
เสนาทั้งหลายอย่าไปเลย
จริงอยู่เชื่อว่าเสนาเอ๋ย
หากนางทราชมเชยเจ้าตักเตือน
ปัญญาพาทีไม่มีเหมือน
ตักเตือนจงจำให้มั่นคง
บุญมันจันใดไม่ผุยผง
สององค์คืบเข้าปราสาทชัย

๙ ๘ คำ ๙ เสมอ

๑ เมื่อนั้น
เขม่นเนตรเหตุมิไม่แจ้งใจ
หาบเดินดำเนินมาตามทาง
เคียรพองสยองโลมา
หวานอนอ่อนเคียรให้เวียนวิง
ฝันว่าขุนมารชาญชัย

นางจันทมารดาอยู่ป่าใหญ่
เก็บได้ผักพินก็คืนมา
นกกลางบินลัดสกดหน้า
ตริกตราหวาดหวั่นพรั่นใจ
ยืนนิ่งฟังหลับกับไม้ใหญ่
ตัดเอาเกล้าไปไม่ปราณี

เขม่นเนตร อาการกระตุกเต้นเบา ๆ ของกล้ามเนื้อที่ตา คนโบราณถือว่าเป็นนิมิตบอกเหตุร้ายหรือดี

หาบหกดกผลุงสะดุ้งตื่น
จิตผูกถูกแก้วแล้วไค้

นางฝืนองค์สิ้นขวัญหนี
จับหาบตะลิตะลานมา

๙ ๘ คำ ๙ เพลง

๑ ถึงเรือนเรียกลูกด้วยผูกพัน
เจ้าไปไหนไม่ชวนพระมารดา
ทิ้งหาบวาบใจเข้าในทับ
ตั้งใครมาแขวะแคะเอา
ทูนหัวของแม่หายไ้ไหน
ปั่นวีวควายเล่นอยู่เป็นวง
ขวยชวนชลนัยน์เจ้าฟุ่มฟอง
เต้าเครื่องแต่งทรงของมารดา
ไ้ตันสะดือลมอ้อเย็น
ผีเสื้อเสื่อสาบที่กลางไพร
วู่วามาถามตายาย
หาจบไม่พบพระลูกยา

ยังมีทันปลงหาบลงจากบำ
ลัมสูกลูกหว่าพ่มาเอา
งามสรรพเปิดห้องมองเปล่า
ล้วงดวงใจเจ้าไปจากองค์
หลากใจให้คิดพิศวง
หรือพ่อลงเรือนไปแห่งไรนา
แลเหลียวเที่ยวมองร้องหา
กินนมแม่ราพ่อยาใจ
ลูกเอ๋ยเคยเล่นหาเห็นไม่
เอาลูกเข้าไปหรือไรนา
หลานชายไปไหนไม่เห็นหน้า
อยู่ที่ยายตาหรือว่าไร

๙ ๑๒ คำ ๙ เพลง

๑ บัดนั้น
แม่อย่าคั่นคว่ำหาไป
เสนาท่านมาแต่ในกรุง
ใส่บำพาไปแต่กลางวัน

สองเฒ่าเล่าพลางร้องไห้
สุดใจยายตาจะป้องกัน
แย่งย่องลมหำนพระหลานขวัญ
ไม่รู้วาทะทัศน์์ประการใด

ปลงหาบ ยกหาบออกจากบำ
ทับ กระท่อมที่อยู่

เห็นทีจะมีรับสั่ง
มุดนอนซ่อนดูอยู่แต่ไกล

เมียดัวกล้วยดังจะตักขย
ดังจะขาดใจม้วยด้วยหลานยา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ ไฉน
สองกรซ่อนทรวงเข้าโศกา
แนไปไม่ได้สมประดี
ตายายนวดพื้นคั่นคอง
ตาฉวยยายชิงทิ้งขว้าง
สองเฒ่าเข้าปล้ำน้ำตาคลอ

ลัมผางกลางดินไม่เงยหน้า
กัลยาปลั่งเกลือกเสือกองค์
เกศิตัดต้องละอองผง
โฉมยงจับมิดกริดคอง
นางจางเถาวัลย์จะพันคอ
แก้จากคองนางพลงรำไร

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ

๑ นางทุ่มทอดกายสยายเกศ
พ่อคุณทูนหัวแม่หนักใจ
แม่ริบมาไม่เห็นหน้าเจ้า
ลูกแก้วไม่แคล้วจะปลดปลง
แม่ไม่ขอยู่จะสู่ม้วย
ครวญคร่ำทางรำพรรณนา

ชลเนตรแกว่งหลังไหล
อศจรรยห้วนไหวแต่ในดง
ดังใครตัดเกล้าให้ผุยผง
มันคงทั้งนี้อีจันทา
จะตายตามไปด้วยพระลูกข้า
โศกาแน่นิ่งไม่ดิงกาย

ฯ ๖ คำ ฯ โอ

๑ เมื่อนั้น
คิดพลงทางผลุนวุ่นวาย
คำมิดตึกตื่นก็ตามที่
วังหนิตายายเข้าในวัง

นางจันท์กัลยาโฉมฉาย
ตายายห้ามไว้ก็ไม่ฟัง
ตายเป็นเห็นผีพ่อหอยสังข์
คลุ้มคลั่งพระทัยร้องไห้มา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ สิบห้าวันกันดารฝูงคน
คืบหนึ่งมาถึงพระพารา

เทพย่นหนทางที่กลางป่า
แผ่ฟุ้งกจจาพระลูกชาย

ฯ ๒ คำ ๕ ตระ

๑ เมื่อนั้น
ไสยาสน์เหนืออาสน์พรรณราย
หรือจะเป็นหน่อเนื้อเชื้อไข
วิปริตผิดคนในโลกา
จำกูจะดูกุมารา
พระมิได้บรรทมภิรมย์ใน
เข้าที่ชำระสระสรอง
เสด็จออกยังท้องพระโรงคัล
จึงดำรัสตรัสแก่เสนี
กุมารารูปร่างนั้นอย่างไร

ท้าวยศวิมลฤๅสาย
ไม่วายคำนึงถึงลูกยา
จึงล้างผลาญอย่างไรไม่สังขาร
บุญญาธิการชาญชัย
รูปร่างหน้าตาเป็นโฉน
จนรุ่งแจ้งแสงไสพรายพรรณ
สำอางค์องค์ทรงเครื่องแล้วผายผัน
จันทาเจ็ดฉันทก็ตามไป
เรายังพะวงสงสัย
เสนีเร่งไปเอาตัวมา

ฯ ๑๐ คำ ๕

๑ ฝ่ายว่ามหาเสนี
เบิกพระกุมารพลันมีทันช้า

รับสั่งวางรื้อออกไปหา
แล้วพามาเฝ้าองค์พระทรงชัย

ฯ ๒ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
ผาดเห็นลูกยาเข้ามาใน
ทรวดทรงส่งศรีนรลักษณ์
แก้มเนตรเกศกรรณผันแปร

ท้าวยศวิมลเป็นใหญ่
ท้าวไทพิศเพ่งเล็งแล
พิศพักตร์ผ่องช่วงดั่งดวงแข
ดูละม้ายคล้ายแม่ที่ขับไป

ทั้งจริตกิริยามารยาท
พระจึงดำรัสตรัสไป
เดิมเหตุเภทพาลประการใด
พ่อแม่ชื่อไรไฉนนา
เราเห็นใช้ทรพลเป็นพัวพันัก
บอกพ่อเถิดร่ายาโคก

เชื้อชาติผู้ดีไม่มีไพร่
เราไซ้ร้อถามกุมารา
เป็นไฉนจึงได้ไปอยู่ป่า
ชันษาเจ้าได้สักกี่ปี
เห็นสมศักดิ์พักตราเป็นราศี
เจ้านี้มีนามกรใด

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
แม่ข้าอยู่ป่าพนาสัย
แม่ข้าว่าพ่อเสวยวัง
แม่ข้าคลอตามประหลาดคน
คนยุบิดาให้ขับไล่
อยู่หลังข้าออกจากสังข์มา
แม่ข้าชื่อจันทเทวี
ด้วยความยากจนเป็นพันใจ
ลู่หรือเขาสื่อว่าเป็นเจ้า
กริ้วโกรธโทษภัยไฉนนา
ลู่โปรดปล่อยข้าไปหาแม่
ใครจะช่วยหาหม้อก๋อไฟ

พระสังข์ไหวพลงทางร้องให้
เก็บผักหักไม้ด้วยยากจน
เกิดมาข้ายังไม่เห็นหน
หอยสังข์บังตนข้าออกมา
แม่ข้าพาไปอยู่ในป่า
มารดาตีแตกให้แหลกไป
ข้านี้ชื่อสังข์ตามวิสัย
ข้านี้เขาไปจับเข้ามา
ใช้เขาไปจับเอาตัวข้า
จำจงชื่อคางคกเข้าไท
ปานนี้ตั้งแต่จะร้องให้
เผ้าทับขับไล่ไก่อกา

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ ได้ฟัง
แน่แล้วลูกแก้วของพ่ออา

ชลเนตรไหลหลังทั้งชายขวา
ให้ถอดลูกยาออกทันใด

รับมาใส่ตักแล้วชมเชย
สงสารมารดาแต่ไพร
จวบพักรับรูปลางทางรับขวัญ
ลืมน้ำจันทาพาที

ลูกเอ๋ยมาเป็นเช่นนี้ได้
ไม่เห็นจะให้ไคก็
ทรงธรรมไม่วายกันแสงศรี
ภูมิพิศवासเพียงชาติใจ

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เดือดฟุ้งพลุ่งพล่านทะยานใจ
ร่ายมนต์เป่าพลาญทางทูลมา
เหตุไรจึงให้วงง
เพลิงกาฬจะมาผลาญพระบุรี
แม้นมิถ่วงลงคงคาลัย

จันทาตัวเชยเป็นใหญ่
เข้าใกล้แฝงหลังบังองค์
อนิจจาผ่านฟ้านี้คนหลง
หลงเชื่อฟังมันฉันใด
เพราะลูกคนนี้หรือมิใช่
ภวนายจะม้วยมรณา

๙ ๖ คำ ๙

๑ ฟิงเมียแก้ว
เลื่อมสร้างวางองค์พระลูกยา
ผูกมัดรัดถ่วงให้มรณา
เพลิงกาฬจะมาผลาญเอาเวียงชัย

จริงแล้วลืมนเสียที่เจ้าว่า
เหวี่ยงเหวี่ยงเสนาเอาตัวไป
จะดไว้ช้านานไม่ได้
เร่งไปบัดนี้อย่าได้ช้า

๙ ๔ คำ ๙

๑ บัดนั้น
เคื่องแค้นแสนสนนางจันทา
พระทรงฤทธิ์ผิดกว่าแต่ก่อน
กลัวพระกาฬจะมาผลาญอยู่ลานลน

เสนารับสั่งใส่เกศา
กระซิบดำในใจไม่เว้นคน
กลับกลอกยกยอขึ้นไม่เป็นผล
ต่างคนต่างพาเอาตัวไป

๙ ๔ คำ ๙

๑ ฝ่ายว่าสังข์ทองเจ้าร้องจำ
ทูปตีฆ่าฟันหรือฉันทไฉน
ลุงเจ้ามาจะมาช่วยฉันด้วย
แม่ข้าไม่มาตามลูกเลย

น้ำชาจะพาเข้าไปไหน
ข้าไหวอย่าพาเข้าไปเลย
ลูกจะม้วยจริงแล้วพ่อคุณเอ๋ย
ลุงตาน้ำเอ๋ยไม่เห็นใคร

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ฝ่ายว่าองค์พระบิดุเรศ
ตรัสสั่งมหาเสนาใน
จินทาทุลพลันทันที
แม้นมิถ่วงมันให้มรณา
พระดำรัสตรัสสั่งเสนา
เอาไว้กูไม่สบายเลย
ล้าลงผลาญอย่างไรก็ไม่ม้วย
สั่งพลางชวนนางจินทา

สังเวชไม่กลั่นกันแสงได้
อย่าพาไปเลยเจ้าเอากลับมา
ตรัสเล่นเช่นนี้ดีหนักหนา
ข้าจะกินยาตายไม่อยู่เลย
เอาไปเถิดสิเสนาเอ๋ย
กรรมเอ๋ยเวรใดได้ทำมา
กูจะไปดูด้วยเมื่อเช่นฆ่า
เสนานำไปที่หน้าแพ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๑ เสนาจุมาผูกมัด
แล้วใส่नावไปหน้าแพ

ฝูงคนแออัดอยู่เชิงแซ่
ด้วยกระแสน้ำรับสั่งพระภูวไนย

ฯ ๒ คำ ฯ โส้

๑ เมื่อนั้น
ได้ข่าวลูกแก้วแว่วไว
สองกรซ้อนทรวงเข้าผางผาง
ผุดลุกหันหุนหมุนมา

นางจันทน์ชนนีศรีใส
ดังจะขาดใจตายด้วยลูกยา
ดังนางจะม้วยสังขาร
ตรงไปยังท่าชลาลัย

บาทาแตกคูปุพอง

ล้มลุกคลุกคลานทะยานไป

หนามต้องตามติดหาปลิดไม่

กลัวจะไม่เห็นองค์พระลูกยา

๙ ๖ คำ ๙ เขต

๑ มาถึงเห็นองค์พระลูกแก้ว
เลือกสนบนฝั่งชลธาร

ทอดองค์ลงแล้วก็โหยหา
ไม่รู้ว่าจะทำประการใด

๙ ๒ คำ ๙

๑ ฝ่ายองค์พระสังข์กุมารน้อย
แลเห็นมารดามาแต่ไกล
แม่คุณจงช่วยลูกด้วยที่
แล้วมีหน้าซำมัตริตกรมา
เขาจะโยนลูกลงในคงคา
แม่วานเขาส่งลงมาที่
ลูกอยากขนมนมแม่
เสนาน้ำตาลไหลพรู

ตั้งแต่ละห้อยโหยให้
ดีใจร้องเรียกพระมารดา
เขาผูกมัดรัดดีแล้วทุบตำ
มารดานิ่งได้ไม่ปราณี
ไม่ช้าจะม้วยไปเป็นผี
ชนนีนั่งได้ไม่เอ็นดู
น้ำแก่ปล่อยให้ไปสักครู่
ที่พาลข่มขู่ด้วยกลัวภัย

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฟังลูกว่า
มิได้คิดชีวิตจะขาดใจ
คนดูที่รู้จักองค์
นางเลือกเกลือกกลิ้งกับดินดาน

มารดาซ่อนทรวงเข้าร้องไห้
จะโจนน้ำลงไปมิได้นาน
ยุตห้ามโฉมยงด้วยสงสาร
เขาวมาลย์ซ่อนทรวงเข้าไศกี

๙ ๔ คำ ๙ โอต

๑ แล้วแลเห็นองค์ผิวขวัญ
ลูกข้ากระจริดผิดไม่มี

ยกกรอภวันท์เหนือเกศี
ขอประทานชีวีพระลูกชาย

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
พะว้าพะวังไม่ตั้งกาย
ชะเง้อแลเห็นมเหสี
จำได้มั่นคงไม่สงกา
เร่งเรียกสำเหนียกแก่เสนา
เสนากลับท่ายพายคอน
ไม่กลัวหัวจะขาดหรือไฉน
ไวโยให้นานจนปานนี้
เสนาดกใจอยู่ลนลาน
ผูกหินโยนพล้นทันใด

ท้าวยศวิมลฤาสาย
แว่วเสียงโฉมฉายเจ้าเรียกมา
เทวีบังคมเหนือเกศา
พระราชายักกวัฏกร
ให้อย่นาวาเข้ามาก่อน
จันทาโบกกรไปทันที
โยนมันลงไปให้เป็นผี
อ้ายนี้ขัดรับสั่งหรือฉันใด
อุ้มพระกุมารมาหาช้าไม่
สองกษัตริย์สลับไปทั้งสองรา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เขตฉิ่ง โอต

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระสลับชบพักตรา
เอนน้ำสุคนธามาลูบพัศตร์
ร้ายมนต์เป่าพลางทางทูลไป
เชื่อว่าบุญหนักศักดิ์ใหญ่
มันเลี่ยนทรชนคนไพร่

จันทาดีใจเป็นหนักหนา
ต้องดูรู้ว่าไม่บรรลัย
ผิวรักค่อยพินคินมาได้
จะโคกอาลัยไปโยมิ
พอโยนลงไปก็เป็นผี
แม่นดีลูกชายจะตายโย

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
แสนสงสารบุตรนั้นสุดใจ
ชุ่นข้องต้องมนต์ของจันทา
เจ้าว่าถูกทุกสิ่งจริงแล้ว

พระภูวดลยังหม่นไหม้
น้ำพระเนตรหลังไหลลงนองเนา
เสื่อมสร้างวิญญานถึงน้องแก้ว
คลาดแคล้วคืนหลังเข้าวังใน

๙ ๔ คำ ๙ เขต

๑ บัดนั้น
แลเห็นโฉมงามทราวม้วย
จิ้งจกตักเอาชลธี
ครั้นเจ้าค่อยพินคินคง

ฝูงคนถ้วนหน้าน้ำตาไหล
เกลือกกลิ้งนึ่งไปไม่ไหวองค์
ประพรหมโฉมศรีไม่ผุยผง
ปลอบโยนโฉมยงให้ไคลคลา

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ชะเง้อแลดูพระลูกยา

โฉมศรีมีจิตคิดโหยหา
นางซ่อนนุราเข้ารำไร

๙ ๒ คำ ๙ ไอร่าย

๑ พ่อคุณทูลกระหม่อมของแม่เอ๋ย
เข้าเย็นแม่จะเห็นหน้าใคร
ลูกเอ๋ยเคยรับพระมารดา
พูดพลอดกอดแม่ไม่วายวัน
ตัวกรรมมันตามมาล้างผลาญ
ยังมีน้ำซำพรากจากลูกยา
รำพันพลางนางลาคนทั้งปวง
เปล่าจิตผิดทางซังตายไป

ทราวมเซยทิ้งแม่ให้โหยไห้
ดังกาเหี่ยวเฉียวไปก็เหมือนกัน
เมื่อมาแต่ป่าพนาสัณฑ์
กินนมชมกันทุกเวลา
พลัดบ้านเมืองแล้วยังมีสา
อนิจจามีกรรมต้องจำไกล
เจ้าเหง่วงงวนเดินมาน้ำตาไหล
ด้นด้นพงไพรร้องไห้มา

๙ ๘ คำ ๙ เพลง

๑ เมื่อนั้น
 จมลงตรงปล่องนาคา
 แม่เจ้าประคุณทูลกระหม่อมแก้ว
 เพราะแม่ต้อยหอยสังข์ไม่ยั้งทัน
 ที่นี้จะได้ผู้ใดเล่า
 อยู่ทับขับไล่ไถ่กา
 ว่าพลางทางชบเคศเกล้า
 สลบชบซอนอ่อนใจ

พระสังข์โอดโอยโหยหา
 พุมพายน้าตาจาบัลย์
 จะกลิ้งเกลือกอยู่แล้วเป็นแม่นมั่น
 จึงพลัดพรากจากกันกับลูกยา
 อยู่ด้วยช่วยผ่านเกล้าเฝ้าเคหา
 แม่มาเย็นเย็นจะเห็นใคร
 คิดถึงแม่เจ้าแล้วร้องไห้
 อยู่ในไถ่ไม่ทำลาย

ฯ ศ คำ ฯ โอด

ตอนที่ ๓
นางพันธุรัตเลียงพระสังข์

๑ เมื่อนั้น

กับตักกระตักโหรคนทนาย
ปรากฏพระยศศักดิ์ศรี
ศาลารักษาศีลทาน
เทพเจ้าเข้าใจใจดล
ด้วยพระสังข์ทองยอโย
จะใคร่ไปตามวิสัยนาค
ระวังตัวด้วยกลัวครุฑา

ท่านท้าวภูษงค์องค์สหาย
ล้าเลิศเพริศพรายในบาดาล
บรรดานาคีไม่ต่อต้าน
อยู่ใต้บาดาลพิมานชัย
ท่านท้าวกำพลหม่นไหม้
ล้าบากยากใจในคงคา
ออกจากเปลวปล่องช่องผา
ทอดตาเหลียวดูมาแต่ไกล

ฯ ๘ คำ ๔ กลม

๑ เทียวเล่นมาเห็นกุมาร

เห็นศิลาผูกมาก็แจ้งใจ
โฉมศรีบริสุทธิ์มนุษย์น้อย
ภูษงค์สงสารกุมารา
จับกรซ่อนองค์เห็นกงจักร
จะเกิดเหตุเภทพาลประการใด
จะเอาเจ้าไปไว้เป็นลูกยา
แล้วแก้ศิลาพลันทันที

นอนจมดินดานธารไหล
ลูกใครทิ้งถ่วงลงคงคา
กระจอยร่อนนำรักหนักหนา
เข้าต้องดูรู้ว่าไม่บรรลีย์
น้อยหรือบุญหนักศักดิ์ใหญ่
ใครช่างทำได้ไม่ปราณี
เห็นว่าบุญหนักศักดิ์ศรี
นาคีอุ้มพาไปบาดาล

ฯ ๘ คำ ๔ เชิด

ท้าวภูษงค์ พญานาค
ทอดตา แลไป มองดูในระยะไกล

๑ ครั้นถึงจึงวางบนแท่นแก้ว
บอกเมียรักพลันมิทันนาน
พี่ไปได้มาแต่वार
ช่วยแก้ไขให้คืนจะได้เลี้ยง
ว่าพลางตั้งสัตย์อธิษฐาน
แต่ชาติหลังทั้งสองเคยค้าจน
เสียงพลางพลางเอาสุคนธ์ทิพย์
ค่อยพินคินสมประดีคลาย

ผ่องแผ้วปรีดีเปรมเกษมศานต์
บริวารแวดล้อมอยู่พร้อมเพรียง
จมในชลธิ์ไม่มีเสียง
กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไว้เอาบุญ
ถ้าบุญเรากับกุมารเคยอดหนุน
เดชะบุญกุมารไม่วอดวาย
ลูบหลังดังหยิบให้เหือดหาย
โฉมฉายเป่ามนต์ด้วยฤทธิ

๙ ๘ คำ ๙ ตระ

๑ เมื่อนั้น
พี่น้องหล่งว้ายวารี
รูปร่างโสภาคเป็นมนุษย์
ผินผันอันอันจนใจ
ข้าเจ้าเขาเอามาถ่วงน้ำ
ผู้ใดเอาข้าเจ้ามา

พระสุวรรณสังข์เรื่องศรี
แลเห็นนาคีก็ดีใจ
ทรงภูษบังคมประนมไหว้
กล่าวความถามไปกับนาคา
บาปกรรมทำไว้เป็นหนักหนา
โปรดช่วยชีวาให้คืนคง

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ตรัสถามเนื้อความไปโดยจง
ใครเล่าถ่วงเจ้าลงวารี
เราช่วยจึงไม่ม้วยบรรลัย

ท้าวนาครีมีจิตพิศวง
เจ้าเชื้อแถวแนววงศ์พระองค์ใด
โฉมศรีโทษทัณฑ์นั้นโฉน
จึงพามาไว้ในบ้านเมือง

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
บิดาข้าไสรได้ผ่านเมือง
เมียน้อยมันชื่อนางจันทา
เขาขับไล่ให้ไปอยู่ไพรร้าง
อยู่หลังข้าออกมานอกหอย
ทุบตีฆ่าฟันไม่บรรลือ
บอกพลางทางทรงโคก
พระองค์ช่วยส่งให้มารดร

พระสังข์เล่าความตามเรื่อง
ราวเรื่องแม่มาให้ข้าฟัง
มารดาคลอดข้าเป็นหอยสังข์
มันชิงชิงทุลว่าข้าจัญไร
เขาคอยจับข้าหาฆ่าไม่
จึงให้ถ่วงข้าลงสาคร
คิดถึงชนนี้สะอื้นอ้อน
วิงวอนรำให้อยู่ไปมา

ฯ ๘ คำ ๙ โอด

๑ เมื่อนั้น
ได้ฟังทั้งนางนาคา
บุญญาธิการก็มากมี
แกลังเตียดฉันทกันเป็นมันคง
อยู่ด้วยแม่เถิดจะเลี้ยงเจ้า
ชนนี้เจ้านั้นมิบรรลือ
จึงให้ชำระสระล้าง
เอมโอสโกชนาสารพัน

ท้าวภูษงค์สงสารเป็นนักหนา
เสนาหาฟักฟุมอุ้มองค์
จึงเช่นฆ่าราตีไม่ผุยผง
ยุยงชิงชิงว่าจัญไร
ร่วมวันขวัญข้าอย่าโหยให้
นานไปจะพบประสบกัน
ล้อมข้างตังนางในสวรรค์
นึกสิ่งไรนั้นก็มิมา

ฯ ๘ คำ ๙

๑ ฝ่ายท้าวภูษงค์ทรงศักดิ์
อย่าเลยจะให้กุมารา
ผัวตายเป็นม่ายมาช้านาน
จึงบอกพระสังข์ทองयोगโย

คิดถึงแม่รักยักขา
ไปเป็นบุตรรายใจ
ลูกหลานยักชีหามีไม่
พ่อไสรมิใช่เป็นมนุษย์

ถึงรักเจ้าเอาไว้ไม่ได้ด้วย
ไปกว่าบิดาจะม้วยมุต
เจ้าคิดถึงบิดาจะมาถึง
ว่าพลางทางสั่งนาคา
ทองกรอ่อนห้อยสร้อยสะอึ่ง
นาคาเข้าพร้อมล้อมวง

จะชูช่วยบำรุงให้สูงสุด
สิ้นสุดทุกขภัยที่ได้มา
ครู่หนึ่งบัดใจจะไปหา
ตกแต่งกายาให้อำองค์
เพริศพริ้งเฟื่องฟูดูระหง
อ้อมองค์พามาจากบาดาล

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๑ ขึ้นจากปากฝั่งพระสมุทร
ริมสะดือทะเลคะเนการ
จึงนฤมิตด้วยฤทธา
โภชนาสารพันพันใด

พันแดนมนุษย์สุดสถาน
หมายมุ่งกรุงมารไม่ไกลไกล
เป็นมหาสำเภาทองผ่องใส
พร้อมไปในลำสำเภาทอง

ฯ ๔ คำ ฯ ดระ

๑ จึงอุ้มลูกน้อยกลอยสวาท
วางไว้ในลำสำเภาทอง
แล้วเอาแผ่นสุวรรณบันทึกลง
สั่งลูกชายพลันทันที
แล้วเธอตั่งสัตย์อธิษฐาน
จะจับลูกอย่าให้ถูกลำเภาตรา
เสียงพลางทางเลือกสำเภาทอง
สงสารลูกแก้วแววไว

นาคราชทูนเกล้าเศร้าหมอง
ทั้งสองโคกาด้วยปราณี
จารึกเป็นราชสารศรี
จงส่งให้ยักษ์ที่ลงมา
ขุนมารอันคิดริษยา
ให้ตรงซึ่งพาราอย่าขัดไป
ลอยล่องในท้องทะเลใหญ่
แล้วกลับหลังวังในสุไฟชน

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

สะดือทะเล เรียกทะเลตอนที่น้ำวนโปลงไปถึงว่าเป็นศูนย์กลางของทะเล

๑ เมื่อนั้น

คว้างคว้างมาในกลางทะเลวน
มีอยู่แต่น้ำกับฟ้า
ดูเป็นหมอกมัวออกทั่วไป
เห็นฉนากฉลามตามกัน
เงือกงูราหูเหรา
มังกรลอยล่องท่องน้ำ
คิดถึงพระแม่อยู่แดดาล
ลูกรักพลัดไปแห่งใด
มีตายใหญ่กล้าจะมาพลัน
รำไรอยู่ในเกตรา
ช่วยส่งให้ตรงเมืองมาร

พระสุวรรณสังข์ระเหระหน
ทุกซ่ทนแลเหลียวเปลี่ยวใจ
จะแลเห็นฝั่งฝาก็หาไม่
หวั่นไหวไม่เคยไปมา
ดาษดินหมื่นพันล้วนมัจฉา
ทั้งกระโห้โลมาปลาพา
คลื่นซัดซัดน้ำมาฉ่าฉาน
เหมือนม้วยวายปราณไปจากกัน
แม้อยู่หนไหนไม่ผายผัน
เสาะหาแม่นั้นให้พบพาน
เทวาพิศวงน่าสงสาร
เขายังสถานด่านแดน

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

๑ บัดนั้น

ลาดตระเวนเกณฑ์กันป็นแดน
ยืนเยียมหอดคอยลอยลิ่ว
แลลิบลิบพริบตามาไวไว
คิดว่าข้าศึกมาอีกฮัก
ออกรับจะจับเอาสำเภา

กุมภัณฑ์ยักษ์อยู่กว่าแสน
แวนแคว้นนางมารชาอุทัย
เห็นกระโดงธงทิวปลิวไสว
เข้าใกล้แลเห็นเป็นสำเภา
ขุนยักษ์วุ่นวายทั้งนายบ่าว
เร่งป่าวร้องเสร็จระเห็จมา

ฯ ๖ คำ ฯ กราว

เงือก งู ราหู เหรา มังกร

ชื่อเรือกสัตว์ชนิดต่าง ๆ ในนิยายไทยแต่โบราณ

๑ ตรุกันลงหาดทรายชายฝั่ง
ทองคำทั้งลำท่ามา
เห็นอยู่แต่กุมารน้อย
แจ้งใจมิใช่ไพร
แผ่นโผนโจนฉวยด้วยความอยาก
เร่งรีบฉวยพลันทันใด
ทะลึ่งโลดโดดคว่ำควาเปล่า
ลอยเด่นเห็นอยู่แก่ตา
ติดด้วยกระบอกก้องเวหา
ล้อมรุมกลุ่มกันเข้าทันใด

เห็นสำเภายังไม่กังขา
คนในเกตรางี้ไม่มี
แซมซ้อยจรัสศรีศรี
ยักชีตรุกันมาทันใด
อ้าปากแลบลิ้นน้ำลายไหล
ประหลาดใจไม่ถูกเกตรา
เหมือนหนึ่งจับดาวในเวหา
ยักซากิ้วโกรธพิโรธใจ
จะถูกลำเกตรางี้หาไม่
เปล่าไปไม่ปะปะทะกัน

๙ ๑๐ คำ ๙ เขต

๑ เมื่อนั้น
เห็นหม่อสูรกุมภัณฑ์
แต่ละตัวหัวพริกหยวกของ
เขี้ยวขาวยาริไม่มีใจ
แล้วจึงตั้งสัตย์อธิษฐาน
มาทำอันตรายราวี
คิดแล้วเท่านั้นมีทันนาน
แผ่นทองลอยละลือปลิวมา

สุวรรณสังข์ชั้นรังสรรค์
คร้ามครั่นพรั่นอกตกใจ
ดังกาตาพองท้องใหญ่
คิดได้ถึงท้าวนาคิ
อย่าให้ขุนมารยักชี
แก้ตัวข้านี้เลยนา
จึงโยนแผ่นทองสารให้ยักชา
คอยท่ายักชีดังมีใจ

๙ ๘ คำ ๙ เขตฉิ่ง

๑ ยักขาโลดโผนโจนจับ
คืบเข้าฝั่งพลันทันใด
จึงรู้สาราที่จารึก
สารทองของท้าวเจ้านาคา
จำเพาะให้โฉมยงลงมารับ
ปรึกษาแล้วนำเอาแผ่นทอง

กลอกกลับรับราชสารได้
หอบรวนหายใจอยู่ไปมา
มิใช่เข้าศึกจึงปรึกษา
เกตราเขียนลายระบายทอง
เราจึงจับมิได้ต้อง
นายรองระเห็จเตร็ดมา

๙ ๖ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงซึ่งราชธานี
บอกแจ้งแถลงกิจจา

จึงนำสารศรีเข้าไปหา
แก้ท่านมหาเสนาใน

๙ ๒ คำ ๙

๑ เสนารับสารใส่พานแก้ว
เข้าเฝ้านางมารชาอุทัย

ตลาดแล้วพามาหาข้าไม้
ที่ในพระโรงอันรูจี

๙ ๒ คำ ๙ เสมอ

๑ มาถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า
แล้วทูลไปพลันทันที
ให้ราชทูตมนุษย์น้อย
ทองคำทั้งลำทำมา
จับต้องจะถูกก็หาไม่
ผิดอย่างปางก่อนบ่อนมี

กัมเกล้าบังคมเหนือเกศี
ท้าวภาคีมีราชสารมา
ล่องลอยสำเภาไม่เข้าหา
คนในเกตราก็ไม่มี
โยนให้แต่ราชสารศรี
เทวีจงทราบพระบาท

๙ ๖ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เร่งคิดถวิลจินตนา
จึงสั่งสาวศรีที่หมอบเฝ้า
แล้วอ่านดูพลันทันใด

นางพันธุรัตยักขา
ทูตถือสาราประหลาดใจ
รับเอาสาราเข้ามาให้
ที่ในพระราชสารา

๙ ๔ คำ ๙ เอกบาท

๑ สารท้าวภูษงค์ทรงศักดิ์
แต่สหายวายปราณนานมา
องค์ท้าวกุมภันท์ที่บรรลัษ
เจ้าน้อยใจที่ไม่เยี่ยมเยือน
เป็นหญิงครองเมืองมณฑล
เราไซร้ได้บุตรบุญธรรม
เจ้าจงเลี้ยงไว้เป็นลูกรัก
จะได้ครอบครองพระเวียงชัย

คิดถึงแม่รักยักขา
ชั่วข้ามมิได้มาเยี่ยมเยือน
ความสมัครรักใคร่ใครจะเหมือน
รักเจ้าเท่าเทียมเหมือนกัน
เสนีร์พลจะเด็ดฉันท
มนุษย์จ้อยน้อยนั้นถือสารไป
เราเห็นบุญหนักศักดิ์ใหญ่
เลี้ยงไว้คำชูแทนหูดตา

๙ ๘ คำ ๙

๑ อ่านจบแจ้งในสารศรี
เอาสารทูนเกล้าไว้มิได้ช้า
องค์ท้าวกุมภันท์ที่บรรลัษ
ชื่อตรงต่อองค์พระสามี
แล้วตรัสแกมหาเสนาใน
มนุษย์น้อยจ้อยในเกตรา
ให้เลี้ยงต่างลูกดวงใจ
เรานี้มีจิตคิดปอง

คิดถวิลยินดีเป็นหนักหนา
ขอบใจหนักหนาท้าวนาคิ
ยังคิดรักใคร่ไม่หน่ายหนี
คุณของนาคิดังบิดา
ใครเห็นอย่างไรให้ปรึกษา
นาคาให้มาให้รับรอง
บุญหนักศักดิ์ใหญ่ไม่มีสอง
จะใคร่รับรองกุมารา

๙ ๘ คำ ๙

๑ บัดนั้น

พินิจคิดคุณแล้วทูลมา
อย่าเพ่อชื่นชมภิรมย์ใจ
ตำราทายว่าพระกุมาร
มนุษย์กับยักษ์จะรักกัน
เหมือนหนึ่งดูเหว่าเหล่ากา
ทำนองเมรากับพระรถ
โฉมงามเหมือนองค์เมรี

กุมภัณฑ์โหรใหญ่ฝ่ายขวา
โหราขอโทษได้โปรดปราน
มิได้สงสัยที่ในสาร
มิใช่ลูกหลานท้าวเนกา
ห้ามปรัมกวดขันเป็นหนักหนา
เลี้ยงรักษาได้เมื่อไรมี
ลักหยูกยาหมดแล้วลอบหนี
รับมาน่าที่จะวายปราณ

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

๑ ได้เอ๋ยได้ฟัง

เหม่ออ้ายโหรใหญ่ใจพาล
มิ่งนี้ผูกจิตคิดคด
กูไซ้จะได้ลูกยา
กูไซ้ใช้นางเมรี
อันท้าวฤชงค์ทรงชัย
ว่าพลางนางสังสวสวรรค์
แต่นี้สืบไปอย่าให้มา

มิดคลุ้มคลั่งตั้งเพลิงผลาญ
ช่างเปรียบเทียบตัดทอนด้วยมารยา
จะขอบจรงจิงกระมังหนา
กิดหน้าขวางตาหรือว่าไร
หลงด้วยโลกียะหาดีไม่
ชั่วแล้วที่ไหนจะให้มา
จงช่วยกันขับไล่ไสเสกศา
มันว่ากูเล่นให้เป็นलग

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

๑ แล้วสั่งกุมภัณฑ์ให้จัดแจง

อีกทั้งข้าเฝ้าท้าวนาง
ให้เป็นมนุษย์สุดสิ้น
เข้าที่นฤมิตบิดเบียนกาย

ตกแต่งเร่งรัดอย่าขัดขวาง
ด่างต่างแผลงฤทธิ์นิมิตกาย
ตรัสพลางเทพินผันผาย
เจ็ดฉายโสภากำอองค์

ออกจากวังแก้วแพรวพรรณ
แห่แหนแน่นอัดจัดรงค์

ก้านัลพรั่งพรูตระหง
เสนาพาลงไปคงคา

ฯ ๖ คำ ฯ กลองโยน เชิด

๑ มาถึงหาดทรายชายทะเล
ลตองค์ลงริมชลธาร
แล้วนางตั้งจิตพิชฐาน
จะมาเป็นลูกข้าในครานี้
ขอให้ลอยเข้ามาถึงฝั่ง
เสียงพลางแล้วนางผันแปร
สำเภาลอยเลื่อนเคลื่อนคลา
เกยยังฝั่งพลันทันใด

เห็นเกตราลอยคอยท่า
หัตถาจบน้ำได้สามที
กุมารบุญหนักศักดิ์ศรี
เทวัญจันทรจึงเล็งแล
เหมือนหนึ่งยังข้าเห็นให้เป็นแน่
ลูกยืนชะเง้อแลไป
ไม่ทันพริบตาเข้ามาใกล้
บัดใจเห็นทั่วทุกตัวมาร

ฯ ๘ คำ ฯ สาธุการ

๑ แล้วนางย่างลงในเกตรา
พินิจพิศดูพระกุมาร
ฝ่ายว่าพระสังข์ก็บังคม
แม่นยำเหมือนคำท้าวนาคิน
นางมารฟักพุ่มอุ้มองค์
ลงจากเกตราคลาไคล
สาวศรีรับรองประคองเคียง
เบียดเสียดกันดูพระกุมาร

มิช้าเห็นองค์น่าสงสาร
งามปานรูปทรงดั่งองค์อินทร์
ชื่นชมในจิตคิดถวิล
เสร็จสิ้นทุกสิ่งไม่กริ่งใจ
โหมยงยินดีจะมีไหน
สำเภาหายไปได้นาน
พร้อมเพรียงพิศวงสงสาร
คืบเข้ายังสถานสำราญใจ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๑ มาถึงวังพลันทันที
จึงดำรัสตรัสถามความใน
จึงพระยาภุชงค์ทรงศักดิ์
เหตุผลตันปลายอย่างไรมา

วางยังแท่นมณีนครไส
พ่อเป็นลูกหลานใครไฉนนา
ส่งองค์ลูกรักให้แก่ข้า
ลูกยาทรงนามกรโต

ฯ ๔ คำ ฯ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
คิดถึงมารดาที่ยังอาลัย
อันพระบิดุรงค์ทรงภพ
เมียน้อยนั้นชื่อจันทา
จับลูกถ่วงท้องชลาสัย
บุญช่วยจึงไม่ม้วยชีวิ

พระสังข์ทูลแจ้งแถลงไข
รำไรทูลความแต่หลังมา
ประเสริฐเลิศลบบจบทศ
เขายูยงบิดาให้มาตี
ตัวแม่ขับไล่อยู่ไพรศรี
ท้าวหน้าจึงใส่สำเภามา

ฯ ๖ คำ ฯ เจริจา

๑ ฟังเอยฟังการ
รับขวัญไม่กลั่นน้ำตา
แม่จะถนอมกล่อมเกลี้ยง
พ่ออย่าได้กังขาราคี
จูบพลางนางอุ้มขึ้นใส่ตัก
ดั่งดวงฤทัยนัยนา
ท่านจงเร่งรัดจัดแจง
จะสมโภชลูกแก้วแววไว

นางมารสงสารเป็นหนักหนา
ลูบล้างลูบหน้าให้ปราณี
จะเลี้ยงเจ้าเป็นบุตรนะโฉมศรี
พระบุรีจะให้แก่ลูกยา
ความรักแสนสุดแสนหา
แล้วสั่งมหาเสนาใน
ตกแต่งพาราอย่าช้าได้
บาดหมายกันไปอย่าได้นาน

ฯ ๘ คำ ฯ เจริจา

“แม่จะถนอมกล่อมเกลี้ยง
ฟักย้าได้กังขาราคี

จะเลี้ยงเจ้าเป็นบุตรนะโมศรี
พระบุรีจะให้แก่ลูกยา”

๑ บัดนั้น เสนารับราชบรรหาร
แล้วถวายบังคมก้มกราบ มาสั่งการตามมีพระบัญชา

๑ ให้แต่งโรงราชพิธี
 หุ่นละครโขนหนังช่องระหา
 ทั้งระเบ็งระบำปล้ำมวย
 จั้วจ้าวเสภาชาตรี
 เทียนชัยบายศรีทั้งซ้ายขวา
 เครื่องเล่นนานาบรรดามี
 พร้อมด้วยสังคีตติดสี
 มโหรีเครื่องท่อนมอญรำ

๑. กลับมาทูลความตามเรื่อง บ้านเมืองแต่อย่างงาม
ราชวัตรจงโยงรำ พร้อมสำเร็จแล้วพระเทวี

๑ ฟังเอ๋ยฟังสาร
ครั้นว่าสนธยาราตรี

๑ ครั้นรุ่งแจ้งแต่งองค์ลูกยา ภูษาอย่างดีศรีใส
ทองกรสังวาลตระการใจ แล้วมุ่นจูไรใส่ชฎา

หุ่น ละคร โขน หนัง
 ระเบ็ง ระบำ ปล้ำมวย
 จั้ว จ้าว เสภา ซาตรี มอญรำ
 ม่นจูไร

} ชื่อเรียกการละเล่นต่างๆ ของไทยแต่โบราณ
 กล้าผมเป็นจุกอยู่ตรงกลางกระหม่อม

สรรพเสร็จเสด็จจรลี

เชิญเครื่องตามกันเป็นหลั่นมา

สาวศรีไสวทั้งซ้ายขวา

ยาดราสถิตยังพิธี

ฯ ๔ คำ ๙ ร้องเพลงมหาชัย

ร่าย

๑ ได้เอ๋ยได้ฤกษ์

ลั่นฆ้องกลองชัยเกรี

จุดแว่นเวียนซ้ายย้ายขวา

เซิ้งแซ่แตรสังข์ประดังกัน

นางมารให้เบิกบายศรี

ดิดสีตีทับฉับพลัน

โห้ขึ้นสามลามีขม้น

ฆาตฆ้องกลองลั่นสนั่นไป

ฯ ๔ คำ ๙ มโหรี

๑ เวียนเทียนสำเร็จเสร็จสรรพ

แล้วนางอำนวยอวยชัย

โบกจับจุนเจิมเฉลิมให้

ทุกข์โศกโรคภัยอย่าให้มี

ฯ ๒ คำ ๙

๑ ฝ่ายเจ้าพนักงานการเล่น

โขนละครไถ่ป่าชาตรี

หกดะเมนไต่ลวดกวดขัน

ครั้นราตรีมีดอกไม้ไฟ

อีกทั้งเครื่องท่อนมอญรำ

จัวจ้าวฉาวแฉ่งแต่งตน

ทั้งมวยปล้ำรำเต้นถ้วนถึ

เป่าปี่ตีกลองตึกก้องไป

เจ็ดคืนเจ็ดวันห้วนไหว

หนังจิ้งหนังไทยดอกไม้กล

จับระบำรำท่าโกลาหล

เกลื่อนกล่นอ้ออึงคะนึงไป

ฯ ๖ คำ ๙ เสร็จ

ทับ เครื่องดนตรีอย่างหนึ่งสำหรับใช้ตีประกอบจังหวะ บางแห่ง
เรียกว่า โทน

๑ นางมารสมโภชพระลูกแล้ว ผ่องแผ้วยินดีจะมีไหน
จึงชวนลูกยาคลาไคล เข้าในวังพลันทันที

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงขึ้นบนแท่นแก้ว	ผ่องแผ้วปรีดีเปรมเกษมศรี
แล้วจัดแจงนักเทศน์ชั้นที่	นางนมทั้งสี่พี่เลี้ยง
ก่านัลนางมโหรีขับไม้	สำหรับให้ขับกล่อมพระเนื้อเกลี้ยง
แม่มอบให้พระสังข์ทั้งวังเวียง	ใครท่อมเถียงจงเพี้ยนฆ่าตี
นางถนอมกล่อมเกลี้ยงรักษา	มิให้พระลูกยาเจ้าหมองศรี
จนพระชันษาสิบห้าปี	ยังทวีความรักอยู่ทุกวัน
นางค่อยเคลื่อนคลายสบายใจ	จะใคร่ไปเที่ยวป่าพนาสัย
เผอิญใจทีกทิกนักผูกพัน	คิดพรั่นกลัวลูกจะหนีไป
อย่าเลยจะแสรังแกล้งล่อลวง	อย่าให้ลวงหมายคำสำคัญได้
ว่าไปช้าแล้วกลับมาเร็วไว	ถึงจะหนีไปไม่พ้นกร
แม่จะไปป่าเจ็ดราตรี	พันปีจงฟังแม่สั่งสอน
บ่อน้ำช้ายขวาเจ้าอย่าจร	หอช้างห้วนอนเจ้าอย่าไป
สั่งลูกแล้วพลันมีทันช้า	พรั่งพร้อมทหารหน้าห้องใหญ่
ออกจากพาราคลาไคล	แปลงไปเป็นยักษ์ฉับพลัน

ฯ ๑๔ คำ ฯ กราว

ขับไม้ การเล่นดนตรีอย่างหนึ่งของไทยแต่โบราณ ประกอบด้วย
คนขับร้องลำนำ คนสีซอ และคนโหวดบันฑาะว์คอยประสาน
เสียง ให้จังหวะ

๑ ครั้นมาถึงป่าพนาลัย	จับได้ช้างเสือเนื้อสมัน
ฟาดฟันล้มตายวายชีวัน	ได้ห้าหกตัวนั้นไม่พอพุง
ครั้นเหลือบเห็นช้างฝูงใหญ่	ดีใจฟาดด้วยกระบองผลุง
หักคอตายกลาดฟาดตั้งปุง	ทหารหอบพะรุงพะรังมา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ วางกองไว้หน้าศาลาลัย	แล้วนางไปสร่งน้ำที่เพิงผา
แล้วขึ้นนั่งบนบัลลังก์ศิลา	เสวยสัตว์นานาพันธุ์

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ มาจะกล่าวบทไป	ถึงองค์พระสังข์เรื่องศรี
อยู่ในไพชนอสุรี	มีจิตคิดถึงมารดา
เหตุไฉนไปไพรกรุ่นกรุ่น	พระคุณไปโยที่ในป่า
ว่าไปวันเดียวจะกลับมา	ไม่เหมือนวาทาที่ว่าไว้
เหตุใดถ้อยคำพินเพื่อน	คลาดเคลื่อนคืนวันหามันไม่
ตรัสว่าจะไปคืนเดียวไซ้	เจ็ดวันจึงได้กลับมา
ครั้นว่าจะไปเจ็ดวัน	กลับพลันวันเดียวไม่เหมือนว่า
ผิดแล้วถ้อยคำพระมารดา	ดีร้ายจะมาต่อเจ็ดวัน
ห้ามไว้มิให้ไปที่ครัวไฟ	อะไรจะมีอยู่ที่นั่น
ลับตาสาวใช้ลอบไปพลัน	ได้เห็นสำคัญในทันที

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลง

ไพชน	ที่เจียบ ปราศจากคน
ไปไพรกรุ่นกรุ่น	ไปป่าอยู่เรื่อย ๆ

๑ เห็นโครงเสื้อช้างกวางทราย
ตกใจไม่เป็นสมประดี
พระมารดาว่าบ่อที่ปิดไว้
ลอบหนีพี่เลี้ยงลงไปพลัน
ค่อยเอานิ้วพระหัตถ์ชี้
เปิดบ่อขวาลันทันใด
เอานิ้วชี้ที่เป็นเงินนั้น
คิดตกใจเจ้าเฝ้ามอง
จะเช็ดสีเท่าใดก็ไม่ออก
รับมาคิดได้ด้วยมารยา
แล้วพระจึงซ่อนผูนาง
แลเห็นรูปเงาะเหมาะสมใจ
สอดใส่เกือกแก้วทั้งซ้ายขวา
จับไม้เท้าทองลงอุทรธุ

๙ ๑๔ คำ ๙ เชิด

๑ เหาะลองดูเล่นพอเห็นดี
ถอดออกแล้ววางตั้งเก่าไว้

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ที่เอยที่นี้
จะเหาะไปหาพระมารดา

๙ ๒ คำ ๙ ใ้ร้าย

ทั้งกายมนุษย์กับซากผี
ผิดแล้วชนนี้เห็นสำคัญ
จะมีอะไรเป็นแม่นมั่น
เปิดบ่อซ้ายนั้นขึ้นทันใด
จุ่มจี้บ่อเงินที่ผ่องใส
แจ่มใสสว่างอยู่เรืองรอง
จิ้มลงดูพลันเป็นทองผ่อง
เช็ดทองด้วยกล้วยพระมารดา
พระแม่มาจะบอกกระมังหนา
จิกผ้าพันนิ้วพระหัตถ์ไว้
มาดูที่ปราสาทปราสาทใหญ่
พระจึงสวมใส่เข้าลองดู
ประดับเพชรพรายดาทั้งคู่
เหาะวุตามช่องบัญชาชัย

“ค่อยเขานี้ว่าพระหัตถ์ที่
เปิดบ่อชาวปล้นทันใด

จุ่มจับบ่อเงินที่ผ่องใส
แจ่มใสสว่างอยู่เรืองรอง”

๑ โอ้อนิจจาพระชนนี
จะซ่อนทรวงสลบชบเซา
ตัวกุมมาอยู่ในเมืองนี้
ไว้อยากนักถ้าจวช้
เห็นจะวายชีวิตเสียเปล่าเปล่า
จะแทนคุณชนนีมีอยู่เลย

ปานฉะนี้จะรำโคกเศร้า
พระเกิดเกล้าลูกเอ๋ยจะโศกา
พระชนนีเลี้ยงเป็นยักขา
ไหนจะหนีมารดาไปได้เลย
โอ้พระเกิดเกล้าของลูกเอ๋ย
เงยเห็นพี่เลี้ยงซ่อนทันที

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ตกใจไม่เห็นอยู่ในที่
เมื่อก็วิ่งเล่นก็เห็นตัว
มองมาพบพระองค์ก็ดีใจ

พี่เลี้ยงวิ่งหาพระโณมศรี
วิ่งตื้อหาประหม่าใจ
ทูนหัวเอ๋ยซ่อนอยู่แห่งไหน
พี่เลี้ยงสาวใช้ก็เปรมปรีดี

ฯ ๘ คำ ฯ เสร็จ

๑ เมื่อนั้น
เล็ดลอดสอดทามฤดี
สายัณห์ตะวันรอนรอน
รำลึกถึงลูกใจผูกพัน

นางพันธุรัตยักขี
ได้เจ็ดราตรีอยู่ไพรวัน
ใกล้จะลับสังขรพนาสณฑ์
เร่งรีบเร็วพลันระเห็จมา

ฯ ๙ คำ ฯ เชิด

๑ ถึงรับขวัญอุ้มพระลูกรัก
กอดชมดังดวงนัยนา

จูบพักตร์เคียรเกล้าเกศา
นางแสนเสน่หาดังดวงใจ

ระเห็จ มาอย่างรวดเร็ว

แลเห็นนิ้วหัตถาพันผ้า
ผ้าผูกนิ้วถูกอะไร

เอืววันของแม่เป็นโจน
เป็นโรหรือพ่อจงบอกมา

๙ ๔ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
ครั้นแม่จับนิ้วทำมารยา
ทำผิดลูกกลัวพระแม่ตี
จับมิดเข้ามาผ้าไม้

พระสังข์ได้ฟังคำว่า
กลัวพระมารดาจะเคืองใจ
ลูกนี้ไม่มีอชฌาสัย
บาดเลือดขับไหลฝนไหลทา

๙ ๔ คำ ๙

๑ ได้เอยได้ฟัง
จับมือพิศดูพันผ้า
จะมากหรือน้อยแม่ขอดู
กำมิดปิดซ่อนแม่ทำไม

ชะนางพี่เลี้ยงช่างให้ไม้ผ้า
ทูนเหนือเกศารำคาญใจ
นั่งอยู่หาทำให้เจ็บไม่
บาดแผลน้อยใหญ่โจนนา

๙ ๔ คำ ๙

๑ สังข์เอยสังข์ทอง
อุยอุยพระแม่อย่าแก่นา
โลहितติดกรังผ้าอยู่
ลูกกลนลามเล่นจึงเป็นไป

ทำร้องกumnนิ้วพันผ้า
เจ็บปวดหนักหนาเป็นพันไป
เจ็บปวดพันรู้ไม่แก้ได้
พระแม่จงได้ปราณี

๙ ๔ คำ ๙

๑ ได้เอยได้ฟัง
น้ำตาคลอตาด้วยปราณี

นางมารโกธพี่เลี้ยงสาวศรี
ให้มัดตีพี่เลี้ยงนางใน

เอืววัน คำใช้เรียกลูกรัก น่าจะมาจาก เอววัลย์ คือ เอวอ่อนดุงเอววัลย์

นางนมพี่เลี้ยงเรียงหน้า
ให้เล่นมีดเล่นพร้าผ่าไม้

มึงไม่นำพาเอาใจใส่
ตีให้บรรลัยประเดี๋ยวนี้

ฯ ๔ คำ ฯ เจริจา

๑ ได้เอ๋ยได้ฟัง
อ้อนวอนกราบไหว้ทั้งโคก
ลูกเข้เขาห้ามแล้วไม่ฟัง
ถ้าเขาต้องโทษโพยภัย

พระสังข์บังคมขอโทษพี่
มิให้ต้องตีชิงไม้ไว้
เขารักข้าหาซึ่งลูกน้อยไม่
ไหนเขาจะรักลูกน้อยนี้

ฯ ๔ คำ ฯ เจริจา กล่อม

ตอนที่ ๔
พระสังข์หนีนางพันธุรัต

ข้า

๑ มาจะกล่าวบทไป
แต่ว่างเว้นเป็นม่ายมาหลายปี
ได้ลูกน้อยหอยสังข์มาเลี้ยงไว้
ฟักฟุมอัมชวมชิด
เมื่อเวรามาติดตามทัน
ให้ร้อนเนื้อเดือดใจไม่สบาย

ถึงนางพันธุรัตยักษี
สามีมอดม้วยด้วยไข้พิษ
รักใคร่เป็นบุตรสุจริต
ลืมนึกถึงผิวของตัวตาย
นางนั้นจะสิ้นบุญสูญหาย
ผันผายไปป่าพนาวน

๙ ๖ คำ ๙

ร้าย

๑ จึ่งอุมองค์พระสังข์นั่งตก
วันนี้แม่จะลาไปอารัญ
แล้วกำชับสาวศรีพี่เลี้ยง
ตามใจอย่าให้โกรธา
สั่งพลางย่างเยื้องยุรยาตร
มาลับตาลูกน้อยกลอยใจ

โลมลูบจูบพักตรแล้วรับขวัญ
สายัณห์เลี้ยวลับจะกลับมา
จงถนอมกล่อมเกลี้ยงโอโรสา
เคื่องขัดอธยาสิ่งใด
จากปราสาทเรื่องรองผ่องใส
อรไทเปลี่ยนแปลงกายา

๙ ๖ คำ ๙ ตระ

๑ บัดใจรูปร่างเป็นนางยักษ ลำสันคึกคักนักหนา
ถือกระบองป้องพักตร์ทำศักดา ตันดงตรงมาพนาลี

ฯ ๒ คำ ฯ กราวใน เชิด

๑ ครั้นถึงหิมวาป่าสูง เห็นฝูงเนื้อเปื้อนเลือดสีห์
นางยักษอยากกินก็ยินดี เข้าไล่ตีเลี้ยวไล่ดสกัตสแกง

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ พินาตฆ่าโคกระทิงมหิงสา ด้วยกำลังฤทธากล้าแข็ง
โจนจับฉับเฉียวเรียวแรง หักแข้งขาไว้ในดงดาน
ตัวไหนพ่วงพืมีมัน เลือกสรรกินเล่นเป็นอาหาร
กระดุกกระเดี้ยวเคี้ยวปั่นไม้ทันทาน คชสารควายวัวตัวละคำ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ นางกินเหลือนั่นจนเธอ ท้องไส้เอื้อเรื้ออิมหน้า
ลงล่างปากล่างคอในบ่อน้ำ พอพลบค่ำย่าแสงสนธยา
จึงไปยังที่หยุดพัก เคยสำนักแรมทางกลางป่า
ปัดผงลงนอนในศาลา นิทราคลั่งกลับจนหลับไป

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น องค์พระสังข์ทองผ่องใส
ราตรีเข้าที่บรรทมใน ถอนฤทัยรำลึกตรึกตรา
คิดถึงชนนี้ที่เกิดเกล้า จะโคกเศร้าทุกซทนบ่นหา
แต่มาอยู่เมืองมารก็นานเข้า ไม่รู้ว่าจะเป็นตายร้ายดี

ซึ่งภูจะหลงอยู่ในเมืองยักษ
ที่ไหนจะได้เห็นชนนี้
จำจะคิดติดตามสืบหา
วันนี้แม่พันธุรัตไปแรมไพร

แม่นมีลักรูปเงาะเหาะหนี
นับปีเดือนแล้วจะแคล้วไป
ให้พบพานมารดาจงได้
ได้ช่องคล่องใจจะไคลคลา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร้าย

๑ ครั้นกลางคืนตื่นตึกเดือนเที่ยง เห็นพี่เลี้ยงหลับสนิทถ้วนหน้า
ค่อยย่อลงจากเตียงเมียงออกมา จากห้องไสยาทันที

ฯ ๒ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๑ ลอบลงซบองค์ในบ่อทอง
เป็นทองคำธรรมชาติชาติรี
แล้วขึ้นไปบนปราสาทชัย
หยิบขึ้นแลเล็งเพ่งพิศ

ผิวเนียนวลละอองผ่องศรี
สมถวิลยินดีตั้งใจคิด
ที่ไว้รูปเงาะศักดิ์สิทธิ์
ซุกคิดขึ้นมาก็อาลัย

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้

๑ โอ้อนิจจามารดาเลี้ยง
แสนสนิทพิศวาสดังดวงใจ
พระคุณล้าลอบจบดินแดน
วันนี้จะพลัดพรากจากจร
แม่นลูกไปไม่ม้วยมรณา
ร่ำพลางทางทรงไศกี

เคยถนอมกล่อมเกลี้ยงรักใคร่
มิให้ลูกยาอนาทร
ยังมิได้ทดแทนพระคุณก่อน
มารดรค่อยอยู่จงดี
จะกลับมาราบบาทบทศรี
อยู่ที่ปราสาทเพียงขาดใจ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ว่า

๑ ครั้นคลายทุกข์ชุกคิดขึ้นมา	จะอยู่ช้าจะนี้ก็มิได้
เกลือกวามารตามาแต่ไพร	หนีไปไม่ทันจะเสียการ
เอารูปเงาสวมองค์ทรงเข้าแล้ว	ใส่เกือกแก้วถือไม้เท้าหัวหาญ
เหาะขึ้นเวหาเห็นทะยาน	ออกจากเมืองมารรีบมา

๙ ๔ คำ ๙ กลม เชิด

“เอารูปเงาสวมองค์ทรงเข้าแล้ว	ใส่เกือกแก้วถือไม้เท้าหัวหาญ
เหาะขึ้นเวหาเห็นทะยาน	ออกจากเมืองมารรีบมา”

๑ เหาะระเห็จเจ็ดคืนถึงเขาหลวง	สูงกว่าเขาทั้งปวงที่ในป่า
พอสิ้นกำลังวังชา	เหน็ดเหนื่อยเลื่อยล้าเต็มที
จำจะหยุดพักสักหน่อยก่อน	ทึนกรร่อนแรงแสงสี
จึงเลื่อนลงยังยอดคีรี	จรัสเข้าไต้ร่มไทร

๙ ๔ คำ ๙ เสมอ

๑ บัดนั้น	พวกพี่เลี้ยงนางมน้อยใหญ่
ครั้นรุ่งแจ้งแสงสุริโยทัย	นางในต่างพินิตินตา
ม้วนที่นอนหมอนข้างเก็บงำ	ฉวยขันตักน้ำมาล้างหน้า
แล้วเข้าไปในที่ไสยา	แลหาไม่เห็นพระสังข์ทอง
ตกประหม่าตาขาวคิดจน	ฝูงนางต่างตนเร่งหม่นหมอง
ชวนกันลดเลี้ยวเที่ยวมอง	ทุกแห่งห้องตำหนักนอกใน

๙ ๖ คำ ๙ เพลงฉิ่ง

๑ คั่นคว่ำหาทั่วที่เคยเล่น	จะประสบพบเห็นก็หาไม่
ต่างตื้อกชกหัวร่ำไร	ครั้งนี้ที่ไหนจะรอดตาย
แม่นแม่พันธุรัตมาแต่ป่า	จะตีดำดูเดือดไม่เหือดหาย
จะปล้นปลอกออกตัวยักษ์ยัย	ด้วยแยบคายแก้ไขเห็นไม่พัง
ปรับทุกข์กันทุกคนข้างบนผี	เฝ้าดูช่วยสักทีพอรอดหลัง
บ้างว่าเลี้ยงลูกเจ้าเฝ้าคลัง	มักมีภัยสมดังว่ามา

๙ ๖ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น	นางพันธุรัตยักขา
เที่ยวป่าเล่นสบายหลายเวลา	ก็เหาะกลับคืนมายังเมืองมาร

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงปราสาทมณีนีที่สำนัก ร้องเรียกลูกรักก็ไม่ขาน
แลหาแห่งไรไม่พบพาน นางมารหวนหวาดประหลาดใจ

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น พวกพี่เลี้ยงนางนมน้อยใหญ่
เห็นนางยักษ์มาแต่ไพร่ กลัวภัยภาวนาละล้าละลัง
แต่เขยื้อนขยับลับล่อ เข้าไปแล้วให้ทอดยหลัง
จึงก้มเกล้าเล่าเหตุให้ฟัง พระลูกน้อยหอยสังข์นั้นหายไป
ข้าเทียวค้นหานักหนาแล้ว จะพบพระลูกแก้วก็หาไม่
เล่าพลางต่างคนก็รำไร ขอชีวิตไว้อย่าฆ่าตี

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น นางพันธุรัตยักษ์
ได้ฟังดังจะสิ้นสมประดี เอออะไรกระนั้นพี่เลี้ยง
กลัวใจให้อยู่กับลูกรัก คอยพิทักษ์ถนอมกล่อมเกลี้ยง
ช่างละให้หายไปจากวังเวียง มั่นนำเสียงสับข้าให้หน้าใจ
ว่าพลางนางรำไศกา น้ำตาแฉะดังหลังไหล
ไปเปิดดูบ่อทองเห็นพร่องไป เร่งพะวงสงสัยไม่รู้แล้ว
มาดูรูปเงาะป่าไม่ปรากฏ หายหมดทั้งไม้เท้าและเกือกแก้ว
ลูกน้อยกลอยสวาทเจ้าตลาดแคล้ว หันแม่ไปแล้วนะอกอา
จะอยู่ช้าจะนี้ก็มีได้ จำจะเร็วรีบไปตามหา
จึงขึ้นหอคอยสูงลอยฟ้า ตีกลองสัญญาณเข้าเจ็ดที

ฯ ๑๐ คำ ฯ รัว

๑ บัดนั้น
ทั้งหมู่สุรศักดิ์ยักษิณี
ไม่แจ้งเหตุเภทผลกลใด
สำแดงแผลงอิทธิฤทธิ์

พวกพลกุ่มภัณฑ์ภูตผี
ได้ยินเสียงเกริ์สัญญา
ต่างตระหนกตกใจเป็นหนักหนา
ชวนกันเหาะมายังเมืองมาร

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นเอยครั้นถึง
ไหวพลงทางถามมีทันนาน

จึงคลานเข้ามายังหน้าลาน
เหตุการณ์อะไรมีจึงตักลอง

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงแถลงเล่าความตามทำนอง
ลอบลักรูปเงาะและเกือกแก้ว
เร่งไปตามหาอย่าช้าที

พันธุรัตน์ร้อนเร่าเศร้าหมอง
เจ้าสังข์ทองลูกรักของเรานี้
สวมใส่เข้าแล้วก็เหาะหนี
วันนี้ให้ได้ตัวมา

ฯ ๔ คำ ฯ เสร็จ

๑ บัดนั้น
คำนับรับคำแล้วอำลา
เหาะเหินเหียวหาในป่ากว้าง
แยกไปบกบังไปข้างหน้า

จึงหมู่สุรศักดิ์ยักษา
นฤมิตกายากำยำ
ทุกทิศทุกทางเถื่อนถ้ำ
ต่างสำแดงเดชเกรียงไกร

ฯ ๔ คำ ฯ กราว เชิด

หน้าลาน หน้าที่นั่ง

๑ เมื่อนั้น
เห็นมิดมิดปิดแสงอโนทัย
จึงคิดว่าดีร้ายอสุรา
จวนตัวเต็มทีหนีไม่ทัน
พระจึงถอดรูปเงาออกซ่อนไว้
ทำเป็นเช่นรุกขเทวา

พระสังขน์นั่งอยู่บนเขาใหญ่
เสียงสนั่นหวั่นไหวเนิ่นนาน
ติดตามเรามาเป็นแม่นมั่น
จำจะผ่อนผันด้วยปัญญา
ขึ้นนั่งบนต้นไทรสาชา
พลงนีกภวานาอยู่ในใจ

ฯ ๒ คำ ฯ รัว เชิด (ยักษ์ออก)

“พระจึงถอดรูปเงาออกซ่อนไว้
ทำเป็นเช่นรุกขเทวา

ขึ้นนั่งบนต้นไทรสาชา
พลงนีกภวานาอยู่ในใจ”

๑ บัดนั้น
เห็นพระสังขน์อยู่บนต้นไทร
เพ่งพิศดูพลางไม่วางตา
ผิวพรรณผุดผาดประหลาดคน
จึงถามว่าดูก่อนเทวา
อย่าแกล้งกล่าวคำอำไว้

หม่อมมารทหาน้อยใหญ่
มิได้รู้จักแต่สักตน
คิดว่าเทวาในไพรสณฑ์
ให้วงงจงนสนเท่ให้ใจ
เห็นเจ้าเงาะเหาะมามั่งหรือไม่
จงบอกไปตามจริงบัดนี้

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
บอกพลางทางยกมือชี้

พระสังข์ฟังคำยักษ์
เห็นเหาะไปทิศนี้ละขุนมาร

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ดีใจเสือกสนลอนลาน

ยักษ์ได้ฟังว่าขาน
เหาะทะยานติดตามไปพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น
แต่ภูเหาะระเห็จมาเจ็ดวัน
จะอยู่ก็ใช้ไม่ชอบกล
ให้คิดขัดสนจนใจ
พลางตั้งจิตพิชฐานด้วยสัจจา
จงคำชูช่วยข้าครานี้
ถึงแม่พันธุรัตจะพบข้า
ให้ลูกแก้วตัวรอดปลอดภัย

พระสังข์ตรัสรักนิกพรั้น
มันยังตามทันด้วยฤทธิไกร
หนีไปจะพ้นมันที่ไหน
จะแก้ตัวต่อไปอย่างไรดี
คุณพระมารดาปกเกศ
อย่าให้มีอันตรายสิ่งใด
ขออย่าให้ขึ้นมาบนเขาได้
พลางยกมือไหว้ภาวนา

ฯ ๘ คำ ฯ ตรี

๑ เมื่อนั้น
เรียกเหล่าบ่าวไพร่มิได้ช้า

นางพันธุรัตยักขา
ออกจากพาราธิบดีตามไป

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ มาเอยมาถึง
แลไปเห็นคนบนต้นไทร
ยืนพนิงพิศเพ่งอยู่เป็นครู่
ตบมือหัวเราะทั้งน้ำตา

ซึ่งเนนบรรพตภูเขใหญ่
งามวิไลผิวดมผ่องดังทองทา
ลูกรักของกูแล้วลีหน้า
ร้องเรียกลูกยาด้วยยินดี

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ นั่งอยู่ไยนั้นพ่อขวัญข้าว
มาเถิดทูนหัวอย่ากลัวตี
นางร้องให้รำแล้วซ้ำเรียก
ด้วยเดชะอำนาจสัตยา
พลัดตกหกล้มนอนตะแคง
โคกที่ตอกเพียงจะพัง
ลูกน้อยกลอยสวาทของมารดา
มิให้ระคายเคืองสิ่งใด
แม่อุตส่าห์มาตามด้วยความรัก
อกแม่จะแตกตายวายชีวิต

ขัดเคืองอะไรเล่าเจ้าจึงหนี
ดูเอาเถิดชียังมีมา
ปิ่นตะกายตะเกียกขึ้นไปหา
เผอิญให้เลื้อยล้าลั่นกำลัง
ขาแข้งลีซ้างขัดขึ้นดัดหลัง
ทรุดนั่งกระแทกกันจนใจ
แม่บำรุงเลี้ยงมาจนใหญ่
เจ้าหนีแม่มาได้ช่างไม่คิด
เจ้าไม่พูดไม่ทักแต่สักหนิด
สุดคิดอยู่แล้วนะลูกยา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ให้คิดสงสารมารดา

พระสังข์ฟังคำที่ร่ำว่า
นบนี้วันทาแล้วตอบไป

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ แม่เอ๋ยแม่เจ้า
พระคุณล้นล้นภพไตร
ใช้ลูกจะเคืองแค้นแสนเข็ญ
เหตุด้วยมารดาของข้านี้
จะยากเย็นเป็นตายก็ไม่แจ้ง
ครั้นจะบอกออกอรรถตามสัจจา
ลูกจึงลักรูปเงาเหาะหนี
อย่าพิโรธโกรธซึ่งขัดใจ

เลี้ยงเข้ามาแต่เยาว์จนใหญ่
จะเปรียบด้วยสิ่งใดนั้นไม่มี
ด้วยความจำเป็นดอกจึงหนี
ทุกซ່อไรที่พึงพา
จะไปสืบเสาะแสวงทุกแห่งหา
ก็คิดกลัวเกลือกวามให้ไป
โทษผิดทั้งนี้เป็นข้อใหญ่
ถึงไปไม่ช้าจะมาพลัน

ฯ ๘ คำ ฯ

โอ

๑ เมื่อนั้น
พุ่มฟายน้ำตาจบบัลย์
คิดอ่านอุบายจะหน่ายหนี
ถึงไปก็ไม่ขัดอธยา
พอแม่ได้ชมโฉมเจ้า
แต่รำร้องไห้หาเลือดตาย้อย
อย่านึกแค้นแกล้งเลยว่าเป็นยักษ์
ถึงจะอยู่จะไปก็ให้งาม
อันรูปเงาไม้เท้าเกือกแก้ว
ยังมนต์บทหนึ่งของมารดา
ถึงจะเรียกเต่าปลามัจฉาชาติ
ครุฑาเทวัญชั้นบน

พันธุรัตพึงว่าเพียงอาสัจ
เจ้าไปแล้วไหนนั้นจะกลับมา
เอาเหตุชนินั้นมาว่า
เชิญลงมาหาแม่แต่สักน้อย
ให้สบายบรรเทาที่เศร้าสร้อย
อุตส่าห์สู้ติดต้อยห้อยตาม
มาเถิดลูกรักอย่าเกรงขาม
เจ้าผู้ทรมารรักร่วมชีวา
แม่ประสิทธิ์ให้แล้วตั้งปรารภนา
ชื่อว่ามหาจินตามนต์
ฝูงสัตว์จัตุบาทในไพรสนต์
อ่านมนต์ขึ้นแล้วก็มาพลัน

เจ้าเรียนไว้สำหรับเมื่ออัจน
แม่อีกคงจะตายวายชีวัน

จะได้แก้กันตนที่คับขัน
จงลงมาให้ทันท่วงที

ฯ ๑๔ คำ ๕ โอด

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
ยิ่งพะวงสงสารแสนทวี
จะลงไปก็ให้เกรงกริ่ง
คิดพลางทางกล่าวมธุรส
ลูกนี้เหนียวยากลำบากกาย
ตะวันเที่ยงอยู่ยังกำลังร้อน
ซึ่งมนต์ของชนนี้ว่าดีนัก
เมตตาถูกแล้วจงเขียนไว้

พระสังข์ฟังคำยักษ์
แต่รีรอท้อฤทัยรันทด
เกลือกว่าไม่จริงจะแก้งปด
อย่ากำสรดโศกาอาวรณ
จะนั่งเล่นให้สบายบนนี้ก่อน
พอให้แดดอ่อนอ่อนจะลงไป
ลูกรักก็อยากจะได้ใครได้
ที่ในแผ่นพื้นพสุธา

ฯ ๘ คำ ๕

ไ้อ้

๑ เมื่อนั้น
แหงนดูลูกพลางทางโศกา
ไ้อ้ลูกน้อยหอยสังข์ของแม่เอ๋ย
จะร่ำร้องเรียกเจ้าสักเท่าไร
สิ้นวาสนาแม่นี้แน่แล้ว
จะขอลาอาลัยเสียวันนี้
อันพระเวทพิเศษของแม่ไซ้
จงเรียนรำจำไว้เกิดขวัญตา

พันธุรัตขัดสนเป็นนักหนา
ตั้งหนึ่งว่าชีวันจะบรรลีย์
กรรมสิ่งใดเลยมาขัดให้
ก็ช่างเฉยเสียได้ไม่ดูดี
เผอิญให้ลูกแก้วเอาตัวหนี
เจ้าช่วยเผาผีมารดา
ก็จะเขียนลงให้ที่แผ่นผา
รู้แล้วอย่าว่าให้ใครฟัง

เขียนพลงทางเรียกลูกน้อย
แต่พอให้ได้ชมเสียสักครั้ง
แม่อ่อนนวน่านักหนาแล้ว
ทุ่มทอดตัวลงทรงไศกา
ทั้งรักทั้งแค้นแน่นจิต
กลิ้งกลับสับสายเพ้อพก

มาหาแม่สักหน่อยพ่อหอยสังข์
ขอสังข์สักคำจะอำลา
น้อยหรือลูกแก้วไม่มาหา
สองตาแดงเดือดดังเลือดนก
ยิ่งคิดเคืองชุ่นมุ่นหมก
นางร่ำร้องจนอกแตกตาย

ฯ ๑๕ คำ ฯ โอต

ร้าย

๑ บัดนั้น
เห็นนางมารม้วยมอดวอดวาย

พวักยักขาเข้าไททั้งหลาย
ต่างร่ำรักนายไม่สมประดี

ฯ ๒ คำ ฯ โอต

๑ เมื่อนั้น
เห็นมารดาล้มดินสิ้นชีวี
เข้าไปนั่งไถ่ล้างใจจง
ชลเนตรคลอคลอองนัยนา

พระสังข์ทรงสวัสดิ์รัศมี
ตกใจเล่นตะลี้ตะลานมา
กราบลงแทบเท้าทั้งซ้ายขวา
ไศการ่ำรักชนนี

ฯ ๔ คำ ฯ โอต

โอ๊ย

๑ โอ้วามารดาของลูกเอ๋ย
รักลูกผูกพันแสนทวี
จะหาไหนได้เหมือนพระแม่เจ้า
สู้ติดตามมาด้วยอาลัย

พระคุณเคยปกเกล้าเกศี
เลี้ยงมาไม่มีให้เคืองใจ
ดังมารดาเกิดเกล้าก็ว่าได้
จนจำตายอยู่ในพนวัน

โทษลูกนี้ผิดเป็นนักหนา
ทั้งนี้เพราะกรรมมาตามทัน
พระคุณล้าลอบจบดินแดน
ร่ำพลางไศกัณฐ์พิไร

ดั่งแกลังผลาญมารดาให้อาสัญ
จึงสุดสิ้นชีวันบรรลัย
ยังไม่ทันทดแทนสนองได้
ชบพักตร์สะอื่นให้ไปมา

ฯ ๘ คำ ๙ โอต

ร่าย

๑ ครั้นคลายวายไศกเศร้ามอง พระจึงร้องสั่งเหล่ายักษ์
ท่านจงเชิญศพพระมารดา คืบไปพาราของเรา
แล้วเตรียมการไว้ให้เสร็จสรรพ คอยทำข้ากลับมาจึงเผา
การพระเมรุใหญ่อยู่อย่าดูเบา ท่านจงเอาใจใส่ไตรตรา

ฯ ๔ คำ ๙ เจริง

๑ บัดนั้น เสนิตัวนายชายชวา
จึงเชิญศพไปส่วข้อฟ้า กลับไปพาราทันที

ฯ ๒ คำ ๙ เชิด

สมิงทอง

๑ เมื่อนั้น พระโณมยงทรงสวัสดิ์รัศมี
ครั้นพวกพลยักษ์ไปธานี จึงเรียนเอามนต์ที่เขียนไว้
เวียนเฝ้าสาธยายอยู่หลายตลบ แต่ต้นจนจบก็จำได้
ครั้นเสร็จเสด็จขึ้นไป บนยอดเขาใหญ่มิได้ช้า
เอารูปเงาะสวมองค์ทรงเกือกแก้ว ถือไม้เท้าเข้าแล้วก็ป้องกัน
เหาะระเห็จเตร็ดทะยานด้วยฤทธา เลื่อนล่องลอยฟ้ามาไวไว

ฯ ๖ คำ ๙ เชิด

ร้าย

๑ ถึงแดนพาราสามนต์
ให้คิดฉงนสนเท่ห์ใจ
เห็นภูมิจานบ้านช่องเยียดยัด
หรือจะเป็นพาราบิดา
คิดพลางทางค้อยคลาเคลื่อน
หยุดอยู่เนิ่นทรายปลายทุ่งนา

อาณาเขตมณฑลกว้างใหญ่
เมืองนี้ชื่อไรจะใครรู้
ผู้คนแออัดอื้ออึงอยู่
จะยับยั้งฟังดูกิจจา
ลอยเลื่อนลงจากเวหา
อาศัยร่มพฤกษาสำราญ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

๑ บัดนั้น
ล้วนแต่ลูกหลานชาวนายโคบาล
ครั้นกินข้าวเช้าแล้วลงจากเรือน
เปิดคอกไล่โคของตน

ฝ่ายพวกเด็กเด็กชาวบ้าน
อยู่ปลายแดนด่านกรุงสามนต์
เที่ยวร้องเรียกพวกเพื่อนสับสน
ถือปฏึกต่างคนต้อนมา

ฯ ๕ คำ ฯ เจริญ เชิด

๑ ครั้นออกมาถึงที่ท่าไร
เห็นเงายืนอยู่บนคันนา
รูปร่างหัวทูก็ดูแปลก
อย่าไว้ใจมันมักควักเอาดี
บ้างว่าอายนี้สิงทะโมนใหญ่
หน้าตามันขยับยั้งฟันฟาง
คนหนึ่งไม่กลัวยืนหัวเราะ
มันไม่ทำไมใครดอกวา

จึงปล่อยโคไว้ให้กินหญ้า
อายนี้บ้าหรือมิใช่ไยอย่างนี้
ลางคนว่าแขกกะลาลี
นึกกลัวเต็มทีวังหนีพลาง
บ้างเถียงว่าทำไมไม่มีหาง
หรือจะเป็นผีสาวที่กลางนา
นี่เขาเรียกว่าเงาแล้วสิหนา
ชวนกันเมียงเข้ามาเอาดินทิ้ง

บ้างได้ดอกหงอนไก่เลียบไม้ล่อ ดบมือผิดพ้อล่อให้วิ่ง
ครึ่งเงาะแล่นไล่ไล่ดกระโดดชิง บ้างลุ่มกลิ้งวิ่งปะทะกันไปมา

ข ๑๐ คำ ข เชิด

“บ้างว่าอายนี้ลิงทะโมนใหญ่
หน้าตามันชันยิ่งฟันฟาง

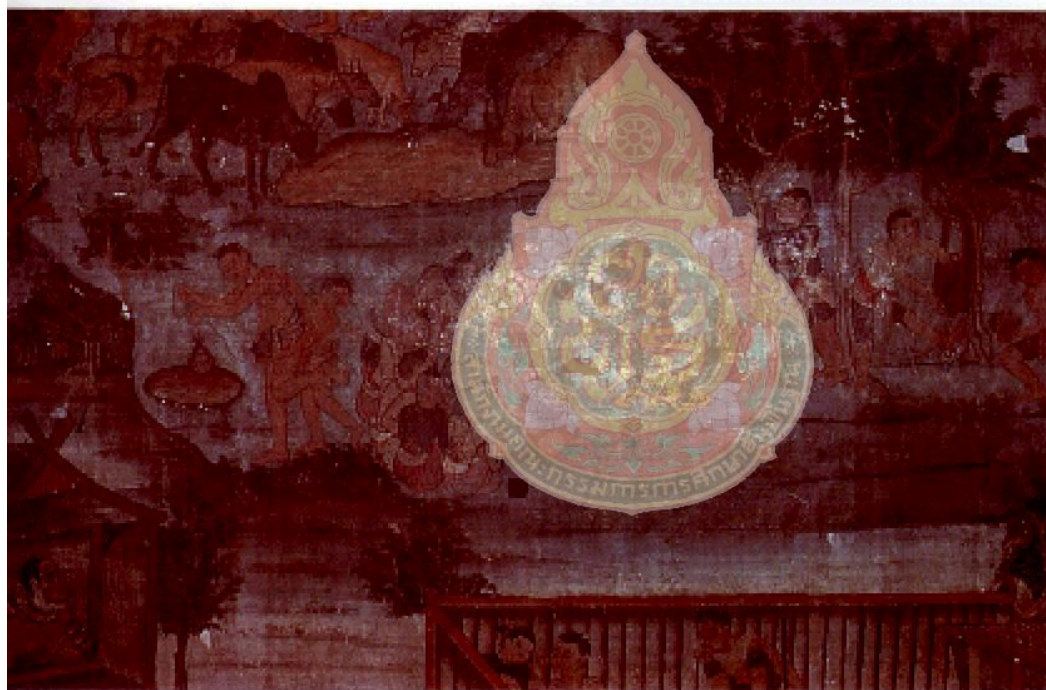
บ้างเถียงว่าทำไมไม่มีหาง
หรือจะเป็นผีแสงที่กลางนา”

๑ พวกเด็กเด็กหยอกเย้าเข้าจุด อุตลุตล่อมหลังล่อมหน้า
แล้วชวนเล่นจ้องเตเสฮา โห่ร้องฉาวฉาวนี่นั่น

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ ครั้นถึงเวลากินผอก แก่ห่อข้าวออกชิมชิมมัน
เกลอเอ๋ยมากินด้วยกัน เห็นเงาชนั้นเข้ากินก็ยินดี

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

“ครั้นถึงเวลากินผอก
เกลอเอ๋ยมากินด้วยกัน

แก่ห่อข้าวออกชิมชิมมัน
เห็นเงาชนั้นเข้ากินก็ยินดี”

ผอก การกินข้าว ข้าวที่กิน

๑ ครั้นว่าเวลาบ่ายควาย
ไปบ้านด้วยกันหรือวันนี้
ถ้ากระนั้นก็นอนอยู่เฝ้านา
พรุ่งนี้จึงจะมาอย่าร้อนใจ

เด็กเด็กทั้งหลายเข้าล้อมมี
เงาะเดินเชื่อนหนีเสียมิไป
ช่วยจับนกจับกาอย่าไปไหน
แล้วไล่โคคืนมาทันที

ฯ ๔ คำ ๙ เขต

บ่ายควาย เวลาไล่ควายกลับบ้าน ประมาณช่วงเวลาเย็นจนถึงจวนค่ำ

ตอนที่ ๕
ท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ด
เลือกคู่

ข้า

๑ มาจะกล่าวบทไป
เสวยราชสมบัติสวัสดิ
อันองค์เอกอัครชายา
มีธิดานารีร่วมอุทร
น้องนุชสุดท้องชื่อรจนา
พรังพร้อมพระสนมกำนัล
ท้าวคิดรำพึงถึงเวียงชัย
เห็นจะไม่จริงยั่งยืน
จำจะคิดปลุกฝังเสียยังแล้ว
ถ้าเขยคนใดดีมีปัญญา

ถึงท้าวสามนต์เรืองศรี
ในบุรีสามนต์พระนคร
ชื่อมณฑาทวีศรีสมร
ทั้งเจ็ดนามกรต่างกัน
โสภาเพียงนางในสวรรค์
เป็นสุขทุกนิรันดร์วันคืน
นานไปจะเป็นของเขาคือ
ด้วยลูกแต่แต่พื้นเป็นธิดา
ให้ลูกแก้วมีคู่เสนาหา
จะยกพารามอบให้ครอบครอง

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๑ คิดพลางทางเรียกมเหสี
เจ้าจงดำริตรตรอง
ทุกวันนี้ดูพี่กับตัวเจ้า
เจ็บปวดครุ่นไปใช้ชรา

พามาที่ปรึกษาสองต่อสอง
แต่เราครองราชฐานมานานชั่ว
ไม่เที่ยงแท้แก่เฒ่าลงนักหนา
ถอยกำลังวังชาลงทุกปี

ยังคิดคิดไปให้ใจสั้น
พี่ปรารมภ์สมบัติของเรา
จงช่วยกันดำรงติดรองดู
จะแบ่งปันข้าวของในท้องคลัง
จะจัดแจงแต่งตามอารมณ์เรา
กลัวเกลือกทั้งเจ็ดธิดา
กลางเนื้อชอบกลางยาไม่ว่าได้
คำบุราณท่านว่าไว้เป็นครู
พี่คิดจะประชุมให้พร้อมพรั่ง
ให้บุตรเราเลือกตามชอบใจ

จะตายวันตายพรุ่งมิรู้ที่
ถ้าแน่นหากบุญพี่ไม่จริง
จะหาคุ้ให้ลูกปลุกฝัง
ให้ครอบครองเวียงวังเห็นทันตา
เหมือนข่มเขาคอซิ่นให้กินหญ้า
มันจะไม่เสน่หากี่มีรู้
ปลุกเรือนตามใจผู้อยู่
พิเคราะห์ให้ต้องทำนองใน
กษัตริย์ทั้งร้อยเอ็ดหัวเมืองใหญ่
เจ้าจะเห็นอะไรจางว่ามา

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงทูลสนองพระบัญชา
จะให้เป็นแก่นสารแก่บ้านเมือง
ตามแต่ภูวไนยจะเห็นดี

นวลนางมณฑาเสนาหา
ซึ่งตรัสมานี้ต้องประเพณี
ได้ลือเลื่องไปทั่วทุกกรุงศรี
อันน้องนี้ไม่ขัดทัดทาน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เสด็จจากแท่นที่มีทันทนาน

ท้าวสามนต์ปรีดีเปรมเกษมศานต์
ออกพระโรงชัชวาลทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ข่มเขาคอซิ่นให้กินหญ้า
กลางเนื้อชอบกลางยา

(สำนวน) บังคับฝืนใจให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง
(สำนวน) ต่างคนต่างชอบในสิ่งที่ไม่เหมือนกัน

สามไม้

๑ ลตองค์ลงนั่งเหนือเก้าอี้
แต่บรรดาเมืองขึ้นของเราไซ้
ผู้ใดมีโอรสอุปงาม
ที่ยังไม่มีภริยา
เราจะให้ธิดาทั้งเจ็ดองค์
ถ้าลูกเราชอบใจจะได้ดี
จงแต่งตราว่าตามความใน
กำหนดไว้โดยข้าสืบท้าว

ตรัสสั่งเสนีผู้ใหญ่
ทั้งร้อยเอ็ดเวียงชัยเคยไปมา
แต่ในสามสิบเศษชั้นชา
ให้จัดแจงแต่งมาทุกธานี
เลือกดูรูปทรงสงศรี
จะเสกกับบุตรีให้ครองกัน
ให้คนเร็วรีบไปทุกเขตชั้น
ให้มาถึงพร้อมกันยังธานี

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

ร้าย

๑ บัดนั้น
ถวายบังคมคัลลัญจลี
แล้วจัดเสนากว่าร้อย
สั่งความตามมีในท้องตรา

อำมาตย์รับสั่งใส่เกศ
มาแต่งตราตามมีพระบัญชา
เคยใช้สอยคล้องแคล้วแคล้วกล้า
จงรีบไปรับม่ายอันใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ต่างรีบผายผันแยกกันไป

ขุนหมื่นพันทนายน้อยใหญ่
เวียงชัยทั้งร้อยเอ็ดพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ เชิด

ท้องตรา หนังสือคำสั่งทางราชการที่รับพระบรมราชโองการจาก
พระมหากษัตริย์ บางครั้งเรียกว่า สารตรา

๑ ครั้นถึงจึงเข้าไปวันทา
แจ้งตามบัญชาสารพัน

กราบทูลกษัตราทุกเขตชั้นที่
ถวายหนังสือนั้นทันที

ฯ ๒ คำ ฯ

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น

คลี่สารอ่านดูรู้คดี

ต่างเรียกโอรสมาบอกเล่า

จงตรวจตราบ่าวไพร่เร่งไคลคลา

บ้างคิดมุขลукให้หย่าเมีย

ที่บุตรหาไม่ใจทะยาน

แล้วเลือกของอย่างยี่งทุกสิ่งสรรพ

ต่างองค์อำนาจอวยชัย

ฝ่ายพระยาร้อยเอ็ดบุรีศรี

เปรมปรีดีเป็นพันคนนา

เป็นลาภเราแล้วลูกเสนาหา

ไปพาราสามนต์ให้ทันการ

จำจะทิ้งเปรี้ยวเสียไปกินหวาน

คิดจัดแจงแต่งหลานเปลี่ยนไป

สำหรับบรรณาการประทานให้

เจ้าไปให้ได้ครองพระอิตา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๑ เมื่อนั้น

นบนิ้วประนมบังคมลา

บ้างขึ้นทรงรถคชสาร

ต่างยกโยธานองเนื่อง

หน่อกษัตริย์สรวลสันต์हरษา

แล้วมาแต่งองค์อร่ามเรือง

ขี่ม้าผ่านชาวเขียวกะเลียวเหลือง

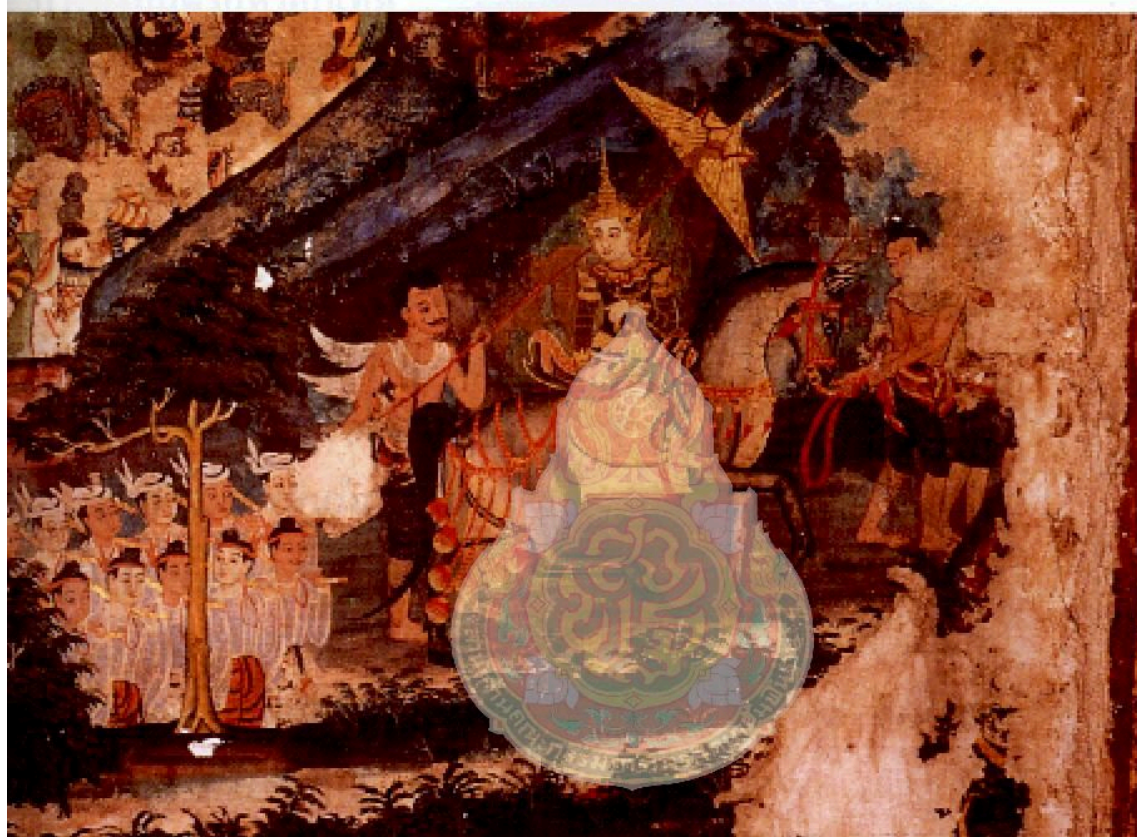
ออกจากเมืองริบร้อนสัจจรไพร

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงพาราสามนต์
ชวนกันลีลาคลาไคล

จึงพักพลไว้นอกกรุงใหญ่
เข้าหาเสนาในทันที

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

“บ้างขึ้นทรงรถคชสาร
ต่างยกโยธานกองเมือง

ขี่ม้าผ่านชาวเขยวกะเลียวเลื่อง
ออกจากเมืองรีบร้อนสัญจรไพร”

๑ บัดนั้น
พูดจาปราศรัยโดยไมตรี

อำมาตย์ผู้ใหญ่ในกรุงศรี
เอาบาญชีท้าวพระยาที่มานั้น

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ ครั้นได้นามทุกหน่อกษัตรา
เข้าไปในท้องพระโรงคัล
บัดนั้นหน่อกษัตริย์ทุกพารา
แล้วอ่านรายชื่อเสียงเรียงลงไป

เสนาสีก็นายก็ผายผัน
อภิวันท์ทูลแถลงให้แจ้งใจ
ทั้งร้อยเอ็ดนั้นมาถึงกรุงใหญ่
ตามในทางว่าวท้าวพระยา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงสั่งทั้งสี่เสนา
จงนำกษัตราทุกธานี
เราจะให้ทั้งเจ็ดอรไท
เร่งจัดวังให้เสร็จทั้งเจ็ดแห่ง
สั่งเสร็จพระเสด็จจรลี

พระผู้ผ่านเขตชั้นที่हरषา
เร่งแต่งที่ข้างหน้าให้พร้อมไว้
มาประชุมในที่พระโรงใหญ่
มาเลือกตามชอบใจในพรั่งนี้
จะได้แต่งตั้งการภิเชกศรี
ขึ้นสู่ที่ข้างในมิได้ช้า

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๑ บัดนั้น
เร่งจัดแจงแต่งที่ดังบัญชา

จึงเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
บังไปบอกกษัตราให้เตรียมกาย

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

ทางว่าว กระดาษในสมัยโบราณมีขนาดยาวใช้สำหรับจดรายการ
สิ่งของต่างๆ

๑ เมื่อนั้น
ต่างองค์กระหิ้มพริ้มพราย
บ้างหยิบผ้ายกทองนุ่งลองดู
พรั่งนี้มีคนหนึ่งก็คนไร
บ้างนั่งนึกตรึกหาอุปเท่ห์
เห็นจะรุ่มรักเราทั้งเจ็ดองค์
ต่างองค์ถือนันโดยปัญญา
สุดแท้แต่กุศลสร้างไว้
บ้างเรียกหาหมอดูมาจับยาม
จะสมคะเนหรือไม่ในพรั่งนี้

พวกเหล่าท้าวพระยาทั้งหลาย
ให้กระสันมั่นหมายวุ่นวายใจ
ใครใครเห็นไม่สู้รูปภูได้
จะจงจิตพิสมัยเป็นมั่นคง
จะทำด้วยเสน่ห์ให้ลุ่มหลง
คิดทะนงเปรมปรี้มกระหิ้มใจ
วาสนาหลังส่งแล้วคงได้
จะเดือดเนื้อร้อนใจไปไยมี
ให้ทายตามชะตาราตี
แต่เข้าซี้ซั๊กใช้ไม่นิทรา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

โขน

๑ ครั้นรุ่งแสงสุริยไสไตรตรัส
สอดเครื่องประดับระยับตา
บ้างถือห่อบุหงาทัดยาตรม
ต่างองค์กรายกรจรรจรัส

ทั้งร้อยเอ็ดกษัตริย์ทรงภูษา
แต่งกายาโอ้อวดประกวดกัน
ผ้าห่มชุบน้ำกุหลาบกลั่น
พากันเข้าไปในวัง

ฯ ๕ คำ ฯ เพลง

รำย

๑ ครั้นถึงท้องพระโรงข้างหน้า
ต่างชิงขึ้นหน้าว่าไม่ฟัง

อำมาตย์มาจัดแจงให้ลูกนั่ง
บ้างถั่งเถียงเสียงดังอิงไป

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

“บั้งถือห่อบุหงาทัดยาตม
ต่างองค์กรายกรจรรล

ผ้าห่มชุบน้ำกุหลาบกลั่น
พากันเข้าไปในวัง”

ซ้ำปี

๑ เมื่อนั้น

จึงชวนเมียรักร่วมใจ

เห็นหน่อกษัตราที่มานั้น

คนข้างหลังลาดเลาเป็นเจ้าชู

ท้าวสามนต์ยืมแยมแจ่มใส

ออกไปแยมเกลแลดู

หน้าตาคนสันขยันอยู่

ดาหูชอบกลเจ้ามณฑา

ฯ ๔ คำ ๕

ว่า

๑ คนโน้นรูปร่างกระจอยร่อย

คนนี่ที่ถัดกันลงมา

หนุ่มน้อยน่ารักหนักหนา

หน้าตาเป็นประมาณพานพอดิ

“เห็นหน่อกษัตราที่มานั้น
คนข้างหลังลาดเลาเป็นเจ้าชู

หน้าตาคนสันขยันอยู่
ดาหูชอบกลเจ้ามณฑา”

โน่นแน่คนนั้นอยู่ชั้นล่าง
เห็นหรือไม่คนนั้นชั้นสันดี
ดูพลงทางสั่งเมียรัก
จงเร่งรัดจัดแจงแต่งกาย

รูปร่างจ้ำม่ำดำมิดหมี
หน้าอกออกฝีประปราย
อย่าช้านักเลยเจ้าจะจวนสาย
บุตรโถมฉวยขึ้นมา

ฯ ๖ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
จึงพาทั้งเจ็ดธิดา

นวลนางมณฑาเสนาหา
ไปสรรเสริญคงคาวารี

ฯ ๒ คำ ๕ เสมอ

ชมตลาด

๑ แต่งตัวตั้งใจจะให้งาม
แล้วอาบน้ำชำระอินทรีย์
กระจกตั้งคั่นฉ่องส่องเงา
ใส่น้ำมันกันกวดกระหมวดมวย
นุ่งผ้ายกอย่างต่างกัน
สไบหน้าเจียรระบาทดาดทองแดง
สร้อยนวมสวมสอดสังวาลวรรณ
กำไลสวมเก๋าคู่ดูงาม
ทรงกรอบพักตร์พรรณรายพรายแพรว
ใส่ตุ้มหูห้อยพลอยระยับ

ขมิ้นไล่สั้มมะขามขัดสี
ทาแป้งสารภีรินรวย
ผิวพรรณผมแผ้วงามฉลวย
ผัดหน้าด้วยแป้งญวนเป็นนวลแดง
ช่อชั้นเชิงชายลายก้านแย่ง
เข็มขัดสายลายแทงประจำยาม
ตาบकुตันเรื่องรองทองอร่าม
ใส่แหวนเพชรแวววามครามสอดซับ
กรรเจียกแก้วมณีสีสลับ
ครั้นเสร็จสรรพขึ้นเฝ้าท้าวไท

ฯ ๑๐ คำ ๕ เพลงช้า

กันกวด

ทำให้แน่นหรือตึงยิ่งขึ้น

เจียรระบาท

ผ้าคาดเอวชนิดหนึ่ง มีชายห้อยลงที่หน้าขา

ผู้โล่ง

๑ เมื่อฉัน
จึงตรัสแก้ธิดาใจ
นางเยาว์เจ้าจงไปเลือกดู
ถ้าแม่นประกอบชอบวิญญาน
พ่อจะแต่งตั้งการสุมพร
แต่เฝ้าพลอบสองรื้อสามรื้อ

ท้าวสามนต์ยืมย่องผ่องใส
พ่อให้ประชุมกษัตรา
ที่สมควรเป็นคู่เสนาหา
จงทั้งมาลัยไปให้สามมือ
ให้บังอรออกหน้าค่าซื้อ
ดูตุต้อหนักหนาน่าขัดใจ

๙ ๖ คำ ๙

ร้าย

๑ เมื่อฉัน
ผูกคิ้วหน้าไม่คลาไคล
ให้นึกอภัยศอดาย
ยิ่งคิดยิ่งเขินเมินพักตรา

ทั้งเจ็ดบุตรศรีไส
ก้มแคะเสื่อลันไต่ไปมา
จะไปเลือกผู้ชายน่าชายน่า
กัลยาณีได้จรรลี

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อฉัน
กล่าวเกลี้ยเกลียงพลอบให้ชอบที่
อุตส่าห์แข่งวิญญานคลาไคล
อะไรเฝ้าม้วนมิดบิตเบียน
นวลนางมณฑาช่วยว่ากล่าว
ไปเถิดแม่ไปอย่าใจร้อน

องค์พระบิดุเรศเรืองศรี
วันดีแล้วแม่อย่าแซะเขื่อน
พ่อจะให้พี่เลี้ยงไปเป็นเพื่อน
ไม่เขยื้อนจากที่หน้าตึรัน
ลูบหลังลูกสาวแล้วรับขวัญ
ส่งมาลัยให้พลันทั้งเจ็ดองค์

๙ ๖ คำ ๙

รื้อ ครั้ง หน

๑ เมื่อนั้น	พระบุตรเฝ้าถ้อยนวลหง
กลัวจะเคืองจิตบิตุรงค์	โหมองค์ชัยบกายแล้วอายใจ
แต่ทำม่อม้วนกระบวนกระบิต	แก้เก้อสะกิดพี่ผู้ใหญ่
ต่อบิตรเตือนซ้ำจึงจำไป	ก้านลในพี่เลี้ยงเคียงมา

ฯ ๔ คำ ฯ ก็นรรา

๑ ถึงท้องพระโรงธารม่านกัน	เจ็ดนางนีกพรันเป็นนักหนา
ให้อวดสุผู้ชายอายุวิญญาณ์	หน่วงหนักชักช้าไม่คลาไคล
พี่เลี้ยงทูลเตือนให้จรัส	นางหยิกตื้อค้อนควักผลักไส
เข้าแอบแฝงม่านกันชั้นใน	ขวยเซ็นสะเทินใจไปมา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	หม่อมกษัตริย์นั่งคอยอยู่ข้างหน้า
บ้างสะกิดเพื่อนกันจ่านรรจา	เมื่อไรจะออกมารำคาญใจ
ต่างคนกระหิ้มยิ้มย่อง	ชะเง้อคอยคอยมองหาเมินไม่
แลตามตีนม่านเห็นไวไว	เอ๊ะแล้วมิใช่ดอกกระมัง
กลางคนค่นองทำร้องบอก	หลอนหลอกลวงเพื่อนอยู่ข้างหลัง
ไม่เคยเห็นรูปร่างนางสาววัง	นั่งนั่งตั่งสตอย่าเมินไป

ฯ ๖ คำ ฯ เจริจา

๑ บัดนั้น	พี่เลี้ยงกัลยาอัชฌาสัย
จึงปลอบพระธิดายาใจ	เอออะไรมาเป็นเช่นนี้
พระบิดาสั่งให้ไปเลือกคู่	จะอดสูใครเล่าจะเจ้าพี่
เราเป็นใจไปเองเมื่อไรมี	ไม่พอที่จะขึ้นขัดบัญชา

แม้พระบิดุเรศรู้เหตุผล
ว่าพลางปลักใส่ให้โคลคลา

เห็นพี่จะไม่พ้นโทษา
รบเร้าเฝ้าว่าวิงวอน

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จำเป็นจำใจบทจร
ทำลั้ลลัลล่อล่อรอรัง
ผันแปรแลหลบตาชาย

ทั้งเจ็ดพระธิดาดวงสมร
บังอรอดสูดร้าย
เบียดบังพี่เลี้ยงเมียงม่าย
ทั้งอายทั้งสะเทินเดินเลือกไป

๙ ๘ คำ ๙ เพลงฉิ่ง

๑ เมื่อนั้น
เห็นเจ็ดพระธิดายาใจ

หนักอึ้งหัตถ์นัยบรื้อนน้อยใหญ่
ให้คิดพิสมัยในรูปทรง

“ทำลั้ลลัลล่อล่อรอรัง
ผันแปรแลหลบตาชาย

เบียดบังพี่เลี้ยงเมียงม่าย
ทั้งอายทั้งสะเทินเดินเลือกไป”

ตั้งใจดูนางไม่วางตา
งามโฉมชะอ้อนอ่อนแอองค์
บ้างพูดกับเพื่อนสนิทไม่คิดอาย
เดี๋ยวนี้และมาลัยจะลอยมา
บ้างนั่งหยัดตัดทรงดูนงลักษณ์
ครั้นนางสะเทินเม็นหน้าไป
บ้างพลางโกรธซึ่งหึงเพื่อนกัน
ต่างทะเลาะเกาะแคะกันวุ่นวาย

เสน่ห์หารุมริงตะลึงหลง
งามชนงวงพักตร์โสภา
อันน้องนุชสุดท่ายคงตายช้า
เจ้าคนนั้นกั้นหน้าช้าไวโย
เหลือบมาสบพักตร์ยักคิ้วให้
แก้งทำกระแอมไธเป็นแสบคาย
นางคนนั้นของช้าใครอย่าหมาย
ถึงเถียงทำทนายมากมายไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๐ เมื่อนั้น
แต่เก้อเก้ออายอายวุ่นวายใจ
อันทั้งหกเทวีพี่น้อง
เมียงม่ายหมายทั้งพวงมาลา

ทั้งเจ็ดบุตรีศรีโส
เลือกกษัตริย์น้อยใหญ่ทุกหน้ามา
เลือกได้รูปร่างงามหนักหนา
สวมหัตถ์ถักษัตราทั้งหกองค์

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๐ ฝ่ายโฉมรจนาทรมวย
กลับมาเฝ้าบาทพิตรวงศ์
จึงทูลว่ากษัตริย์ทั้งนั้นไซ้
จะขออยู่สนองรองบาทา

นางไม่ต้องจิตคิดประสงค์
โฉมยงบังคมก้มพัตตรา
ลูกมิได้มุ่งมาดปรารณา
ไปกว่าชีวันจะบรรลีย์

ฯ ๔ คำ ฯ

๐ เมื่อนั้น
ลูกเอ๋ยพ่อนี้หวังตั้งใจ

ท้าวสามนต์บ่นออกทอดใจใหญ่
จะจัดแจงแต่งให้เห็นทันตา

จึงประชุมพร้อมพรั่งครั้งนี้
ทั้งรูปทรงสงครีโสภา
แม่มณฑาจะคิดกระไรเล่า
มันไม่สิ้นห่วงบ่วงโย
พี่คิดว่าสุดแท้แต่เราเถิด
แต่งพร้อมกับพี่สาวเสียคราวนี้

แต่ล้วนลูกผู้ดีมียศลา
ยังไม่เสน่หาอาลัย
ยังคนเดียวดอกเจ้าทำกรรมให้
ฉวยชั่วไปก็รำคาญซื้อคร้านดี
ไม่พักประดักประเดิดจูจี
หรือไม่เห็นด้วยพี่จงท้วงติง

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
จึงแกล้งแจ้งในใจจริง
ถ้าใจไม่สมัครรักผัว
พระองค์จงได้รั้งรอ
ครั้งนี้อ่าเลือกว่าแก่หนุ่ม
ให้เลือกตามใจรักอีกสักครา

นางมณฑาหวนจิตคิดกริ่ง
อันเป็นหญิงพงศ์เผ่าเหล่ากอ
มักทำชั่วให้อายชายหน้าพ่อ
น้องจะขอให้ปาวชาวพารา
หามาประชุมจงพร้อมหน้า
สุดแต่वासนาธิดาเรา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
ที่ความวิตกนั้นค้อยบรรเทา
ว่าพลางทางมีบัญชา
จงเข้ามาข้างในให้ใกล้ชิด
อันนอกษัตริย์ทั้งหกองค์
ให้อยู่วังยังตำรจนา
แต่พวกเมืองออกนอกนั้นไซ้
เร่งร้องปาวชาวเมืองทั้งปวงนั้น

ท้าวสามนต์ตอบขอบแล้วเจ้า
น้อยหรือนั้นขวัญข้าวเจ้าช่างคิด
ตรัสเรียกเสนาคนสนิท
ประกาศิตสั่งไปมิได้ช้า
ซึ่งลูกรักเราจงเสนาหา
จะแต่งการวิวาห์ให้พร้อมกัน
ให้กลับไปนิเวศน์เขตชั้นที่
จนชั้นทรพลคนเชิญใจ

ให้มันแต่งตัวตามทำนอง
จะให้ลูกกรักร่วมฤทัย

มาประชุมหน้าห้องพระโรงใหญ่
เลือกคู่ดูใหม่ในพຽ່ງนี้

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
มาบอกกษัตราทุกธานี

เสนารับสั่งใส่เกศ
ตามมีพระราชบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
นั่งสบายอารมณ์ดมมาลา
บ้างพูดจาเปรียบเปรยเย้ยเพื่อนกัน
วาสนาหาไม่แล้วชาวเรา
หกลองค์กระหึ่มยั้มย่อง
ต่างต่างแย่งเยื้องจรลี
พวกที่ไม่สมปรารถนา
น้อยใจด้วยผู้หญิงซึ่งซัง
ต่างเกล้งทำขึ้นฝืนอารมณ์
เหวี่ยงไหลอาบหน้าเอาผ้าซับ

หน่อกษัตริย์ทั้งหกเร่งหรรษา
หัวเราะรำชาแข่งกระดิกเพล
อย่างไรรื่นลงนั่งกอดเข้า
แต่ได้เข้ามาเห็นก็เป็นดี
ผุดผ่องพักตราราคี
เสนินำหน้าพาไปวัง
ดังจะเสียวิญญานเป็นบ้าหลัง
วาสนาหนหลังช่างอาภัพ
บ้างเดินหกล้มบ้างลมจับ
ขึ้นม้าช้างต่างกลับไปเวียงชัย

ฯ ๑๐ ฯ เชิด

๑ บัดนั้น
ทั้งรวแหวงตีฆ้องร้องปาวไป
พຽ່ງนี้แต่มีดขมุกขมัว
เข้าไปหน้าพระลานชานชาลา

เสนานายอำเภอน้อยใหญ่
ทั่วในจังหวัดนครา
จงจัดแจงแต่งตัวให้อื้ออา
พระธิดาจะเลือกเป็นคู่ครอง

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
 บ้างเดินบ้างร่ำทำคะนอง
 พวกนักเลงเล่นเบี้ยเสียถั่ว
 ไม่มีผ้าเสื้อแสงจะแต่งตน
 เหล่าพวกอุตริรราง
 หวีกระจายรายเส้นเป็นแปรงชัน
 บ้างติดตำรับใหญ่เอาไฟอัง
 แค้นใจไม่มีใครจะเรียบร้อย
 พวกเหล่าเจ้าชู้หัวอกกรม
 เชิงจะพูดจะจาควิดาเพรา
 พวกขุนนางต่างแต่งตัวลอง
 บ้างนุ่งลายพื้นดองลองนุ่งลูก
 ที่ป่วยไข้ได้ข่าวเขาป่าวร้อง
 พาลโกรธภรรยาตำแม่ยาย

ประชาชาয়รู้ทั่วทุกบ้านช่อง
 กระหึ่มยืมย่องอยู่ทุกคน
 ครอบครัวยึดคัตขัดสน
 เทียวชุกชนยืมหยิบเพื่อนกัน
 ตัดผมยกอย่างให้สอยสั้น
 เช็ดน้ำมันกันหน้าด้วยมีदनน้อย
 กระจกตั้งนั่งหย่งก่งคอสอย
 ฝ้าตะบอยหวีหัวมัวเมา
 ฝ้าผดกแสงทำหน้าที่เศร้า
 นิ่งไหนกอดเข้าฝ้าทำทุกช
 นุ่งยกทองเกี่ยวสำนสีหมากสุก
 ดูกระปุกกระปุกกรุยกราย
 ลูกขึ้นเดินได้คล่องเหมือนหนึ่งหาย
 เคื่องขุ่นวุ่นวายเพราะรายนี้ก

๙ ๑๔ คำ ๙ เจริญ

๑ ครั้นไก่อ้นแซ่เสียงเที่ยงคืน
 ตกแต่งกายอาโฬารีก
 บ้างทาแป้งแต่งตัวฉุยฉาย
 บ้างนุ่งห่มสมตัวตามจน

ต่างคนต่างตื่นขึ้นแต่ตีก
 อื้ออึงอีกทีกไปทุกคน
 นุ่งลายนอกอย่างหางปิดสน
 สับสนอลหม่านไม่หลับนอน

เกี่ยวสำน ผ้าคาคเอาจอย่างหนึ่ง ทำจากผ้าสำนซึ่งเป็นผ้าชนสัตว์แบบ
 โบราณ

พอท้องฟ้าขาวเข้าตรู
เนืองแน่นถนนในนคร
กลางคนแก่เฒ่าเก็บบเข้าโลง
ถือไม้เท้าโซเซแก้ง
ที่เป็นง่อยเปลี้ยเสียแข้งขา
เจ็บปวดไม่ว่าอุตสำหรับ

ที่ใครอยู่บ้านใกล้ก็ไปก่อน
ค่อยผ่อนเข้าไปในวัง
ก็เดินหอบหิวโครมมาข้างหลัง
เข้ามาด้วยเขามั่งไม่เจียมตน
ก็นั่งถดถัดมาตามถนน
เสือกสลดกล่นเกลื่อนกันมา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๐ คับคั่งทั้งท้องพระโรงชัย
อยากจะใคร่ได้องค์พระธิดา
บ้างซึ่งที่ติดอัยปะตะปะตะ
ตำรวจวังถือหวายวิ่งวน

ผู้ตีปนเชยใจก็ไม่ว่า
ต่างคิดสมบัติบ่าอยู่ทุกคน
เอะอะอิงคะนึ่งสับสน
ไล่ขู่ผู้คนอยู่เป็นคว้น

ฯ ๕ คำ ฯ เจริญ

๐ เมื่อนั้น
จิงตรัสแกธิดาดวงจันทร์
บัดนี้ชาวเมืองมาพร้อมหน้า
เลือกคู่ดูให้งามพัคตร์

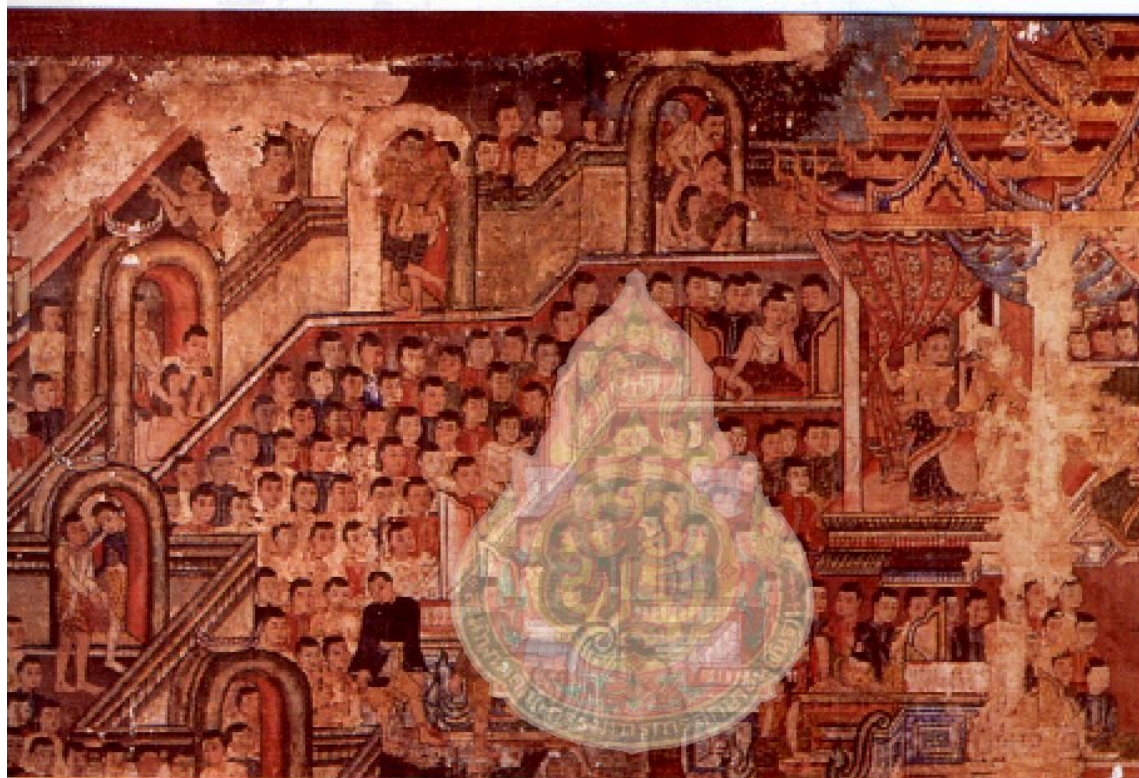
ท้าวสามนต์ปรีดีเปรมเกษมสันต์
จอมขวัญของพ่อผู้ยอดรัก
จงไปทัศนหาให้ประจักษ์
ตามแต่ใจรักเถิดลูกยา

ฯ ๕ คำ ฯ

๐ เมื่อนั้น
กัมเกล้าฯ ฤแล้วลีลา

นวลนางรจนาเส่นหา
สองพี่เลี้ยงก็ลยาก็ตามไป

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

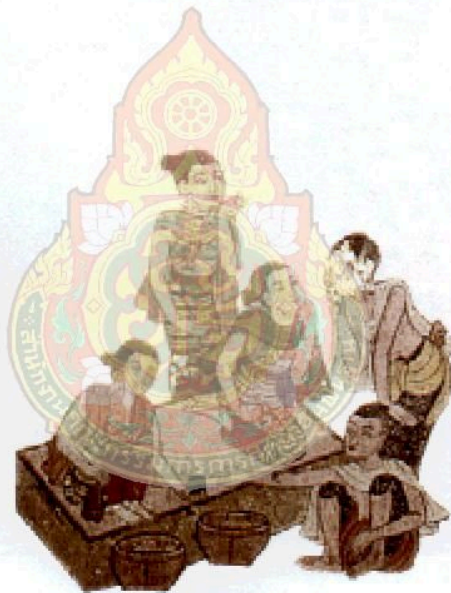
“คับคั่งทั้งห้องพระโรงชัย
อยากจะใคร่ได้องค์พระธิดา

ผู้ตบनเชิญใจก็ไม่ว่า
ต่างคิดสมบัติน้ำอยู่ทุกคน”

๑ เดินดูเสนาข้าเฝ้า
ให้เคื่องคายนัยน์เนตรนางทรมวีย์
นางจึงเสด็จกลับมาจับพลัน
ทูลว่าชาวเมืองที่ป่าวมา
ขออยู่ด้วยชนกชนนี
เบื้องหน้าถ้าตัวลูกชัวไป

ทั้งเหล่าเศรษฐีผู้ดีไพร่
มิได้ประกอบชอบวิญญูณณ์
อภิวันท์บิดุเรศนาถา
ลูกไม่เสน่หาอาลัย
ที่จะมีภัสดานั้นหาไม่
จงฆ่าเสียอย่าไว้ชีวิต

๙ ๖ ค่ำ ๙

ตอนที่ ๖
พระสังข์ได้นางรจนา

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น

กอดเข้าเข้าตะลึงรำพึงคิด
บุรุษในแผ่นดินก็สิ้นแล้ว
คิดพลางทางเสด็จคลาไคล

ท่านท้าวสามนต์จนจิต
อกกุตูผิตประหลาดใจ
ควรหรือลูกแก้วไม่เลือกได้
ออกบัญชาชัชมิได้ซ้ำ

ฯ ๔ ฯ คำ เสมอ

เพลงฝรั่ง

๑ จิตรัสแก่เสนาข้าเฝ้า
ที่อยู่บ้านนอกชอกนา

คนในเมืองเราถึงแสนกว่า
ขับมาหมดสิ้นแล้วหรือยัง

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

ร้าย

๑ บัดนั้น

ไพร่ฟ้ามาประชุมอยู่ในวัง
เหลือแต่เงาะป่าทรพล
หัวพริกหยิกย่งหยาบคาย
ใครจะบอกจะเล่าไม่เข้าใจ
เล่นอยู่กับเด็กที่กลางนา

เสนาทูลไปตั้งใจหวัง
ทั่วทั้งแผ่นดินสิ้นชาย
หน้าตาผิดคนทั้งหลาย
ตัวลายคล้ายกันกับเสือปลา
พูดจาไม่ได้เหมือนไบบ้า
จงทราบบาบาทาภูวไนย

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ด้วยเดชเทพเจ้าเข้าดลใจ
จึงตรัสแก่องค์อัครชายา
เลือกคู่ดูใครไม่ไยดี
เหลือแต่เงาะป่าเป็นบำไ้
ว่าพลางทางสั่งเสนา

ท้าวสามนต์ฟังแจ้งแกลงไซ
เผอิญให้กริ้วโกรธบุตรี
น้อยหรือรจนาลูกสาวศรี
จนสิ้นชายไม่มีทั้งพารา
เอามาให้มันเลือกสมน้ำหน้า
จงไปพาอ้ายเงาะมาในวัง

๙ ๖ คำ ๙

๑ บัดนั้น
ต่างวิ่งว้างไปมิได้ยั้ง

เสนาคำนับรับสั่ง
มายังกลางทุ่งท้องนา

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงบอกแก่เจ้าเงาะ
เร็วเร็วมาไปอย่าได้ช้า
บ้างเปลื้องผ้าคาดพุงผูกมัด
ลงคนวิ่งออกมาบอกนาย
บ้างพยักกวั๊กเรียกเจ้าเงาะหา
ที่ใจคอซี้ซลาดหวาดกลัว

รับสั่งจำเพาะให้หา
ต่างคนจุดคร่า่วนวาย
เจ้าเงาะวัดถูกอกกลมหมาย
แรงมันมากมายเหมือนควายวัว
ไม่พูดจาด้วยกันเฝ้าสิ้นหัว
ระวังตัวยืนดูอยู่แต่ไกล

๙ ๖ คำ ๙ เสร็จ

๑ บ้างทำเหย้ายั่วให้หัวเราะ
เกลอเอื่อยอย่าช้ามาจะไป
เสนินายใหญ่ให้ไพร่เลว
ต่างเข้าจุดชักเต็มประดา

ค่อยปะเหลาะลูปหลังเข้านั่งใกล้
นี่คนหรือต่อไม้ไม่พูดจา
เอาพวนผูกบันเอวเจ้าเงาะป่า
สาระพาเฮโลโย้ตามกัน

๙ ๔ คำ ๙ เชิด

๑ เชือกขาดลั่นคว่ำคะมำไป ลูกขึ้นตัดหลังไหล่กระดูกสัน
นี้หน้าสั้นหัวกลัวแรงมัน ต่างปรึกษากันเป็นจนใจ

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น ผูกเด็กเลี้ยงโคน้อยใหญ่
เห็นคนกลุ่มรุมจุดเงาไฟ ชัดใจวังพลางทางร้อง
จะเอาเงาเขาไปข้างไหนนั้น ช่มเหล่งกันไม่บอกเราเจ้าของ
มิถูกอิฐหัวผ่าก็อย่าลอง ไวโยไล่ถองให้แทบตาย

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น เสนาอีกฮักฮักหวาย
เหม่เจ้าเหล่านีหลังจะลาย อย่าว่านวายอายหัวเหาเต่าเส้น
รับสั่งให้เอาตัวอายเงาป่า จะทอดพระเนตรหน้าตาไม่เคยเห็น
มันเป็นไปบ้ำว่ายากเย็น เอ็งรู้ใจได้เล่นกับมันมา
เคยอย่างไรจงบอกอย่าหลอกกัน ให้ได้มันเข้าไปถวายหน้า
กูจะให้ขนมแข่งของทยา กินอร่อยหนักหนาประสาจน

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

หัวเหาเต่าเส้น (สำนวน) เด็ก ๆ เด็กเล็ก ๆ
ของทยา ของดี ๆ

“เคยอย่างไรจงบอกอย่าหลอกกัน
กูจะให้ชนมแข่งของทยา

ให้ได้มันเข้าไปถวายหน้า
กินอร่อยหนักหนาประสาจน”

๑ บัดนั้น
ต่างซิงกันบอกออกกลน
ถ้าซิงหยักเห้าเข้าซี่
จงให้ไปเก็บดอกไม้แดง
ค่อยวิ่งรอรอล้อเล่น
จะพาไปถึงวังได้ตั้งใจ

ฝูงเด็กดีใจเสือกกลน
แต่เป็นคนแล้วอย่าจุดให้เหนื่อยแรง
มันขัดใจจะหนีไปแอบแฝง
มาผูกปลายไม้แกว่งแต่ไกลไกล
เงาะเห็นก็จะผลุนหมุนไล่
เอาชนมมาให้ข้าเถิดรา

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
ต่างวิ่งซิงเก็บดอกชบา

อำมาตย์ตบมือหัวเราะรำ
ผูกปลายไม้มาล่อเงาะ

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ พวกหลังไล่ส่งให้ตรงไป
लगคนบ้างกลัวบ้างหัวเราะ

ถือดอกไม้หน้าหน้าพาวิ่งเหาะ
ล่อเงาะเข้ามาถึงวังใน

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
แอบดูอยู่ที่บัญชาชัย
บ้างว่าน่าซังเป็นหนักหนา
รูปร่างอัปรีชี่ทั้ง
लगคนบ่นว่าถ้าเช่นนั้น
น่ากลัวตัวดำเหมือนคลา

ฝูงสนมกำนัลน้อยใหญ่
แลไปเห็นเงาะหัวเราะอิง
แลดูหูดาค้นทะเลิ่ง
เหมือนหนึ่งภูตผีที่กลางนา
ฟ้าผีเกิดไม่นึกปรารธนา
ต่างติเงาะป่าว่าวุ่นไป

ฯ ๖ คำ ฯ

“พวกทาสใส่ส่งให้ตรงไป
 ลางคนบ้างกลัวบ้างหัวเราะ

ถือดอกไม้นำหน้าพาวิ่งเหยาะ
 ล้อเงาะเข้ามาถึงวังใน”

๑ บัดนั้น เสนามาทูลแถลงไข
ข้าออกไปเอาตัวอายเงาะไพร บัดนี้ได้มาแล้วพระราช

ข้าออกไปเอาตัวอ้ายเงาะไพร บัดนี้ได้มาแล้วพระราชา

๔๒ คำ ๔ เรือง

๑ เมื่อนั้น
เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา
ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเซิงฟัก
พระเมินเสียมิได้ดูมัน
จงออกไปเลือกคู่ดูอ้ายเงาะ
หรือจะชอบอารมณ์สมหน้าตา
ท้าวสามนต์เห็นเงาะซังน้ำหน้า
ไม่กลัวใครใจกล้าดูตัน
หน้าตาตละยักซ์มักกะสัน
แล้วมีบัญชาประชดรจนา
มันงามเหมาะเหลือใจเป็นไปบ้า
หนักษัตริย์จัดมาไม่พอใจ

เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา ไม่กลัวใครใจกล้าดุต้น

ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเซ็งฟัก หน้าตาตลakyักษ์มักกะสัน

พระเมินเสียมิได้ดูมัน แล้วมีบัญชาประชดรจนา

จงออกไปเลือกคู่ตัวเมียซะ มันงามเหมาะเหลือใจเป็นใบ้บ้า

หรือจะชอบอารมณ์สมหน้าตา หน่อกษัตริย์จัดมาไม่พอใจ

๔ ๖ คำ ๔

๑ เมื่อนั้น
 เทวดาเดินหนดลฤทัย
 จิงตรัสแก่พี่เลี้ยงกัลยา
 เขาว่าหน้ามันป็นยากเย็น
 ซึ่งบิดาเคื่องขัดตรัสประชด
 จิงเสด็จลีลาคลาไคล
 รมณานารีศรีไส
 อยากจะใคร่ดูเงาจำเพาะเป็น
 เงาอะไรไม่เคยเห็น
 เราออกไปดูเล่นก็เป็นไร
 เผอิญลืมนไปหมดไม่สงสัย
 มายังพระโรงชัยฉับพลัน

เทวดาเดินหนดลฤทัย อยากจะใคร่ดูเงาจำเพาะเป็น

จึงตรัสแก่พี่เลี้ยงกัลยา เจาะป้าอย่างไรไม่เคยเห็น

เขาว่าน้ำมันปั่นยากเย็น เราออกไปเล่นก็เป็นไร

ซึ่งบิดาเคื่องขัดตรัสประเทศ เพิกญลิมไปหมดไม่สงสัย

จึงเสด็จลีลาคลาไคล

๔ ๖ คำ ๔ เพลง

เชิงฝึก เถาของต้นฝึก มีลักษณะรกรเร็ว

ลีลากระทุ่ม

๑ เมื่อนั้น

พิศโฉมพระธิดาวิลาวัณย์
งามละม่อมพร้อมสิ้นทั้งอินทรีย์
สร้างท่าแลเสียงเบี่ยงเบือน
พระจึงตั้งสัตย์อธิษฐาน
ขอให้ทราชมงวนนวลน้อง

เจ้าเงาะแสนกลคนขยัน
ผูกผาดผิวพรรณดั่งดวงเดือน
นางในธรณีไม่มีเหมือน
ให้พินเพื่อนเตือนจิตคิดปอง
แม้บุญญาธิการเคยสมสอง
เห็นรูปพี่เป็นทองต้องใจรัก

๙ ๖ คำ ๙

“พระจึงตั้งสัตย์อธิษฐาน
ขอให้ทราชมงวนนวลน้อง

แม้บุญญาธิการเคยสมสอง
เห็นรูปพี่เป็นทองต้องใจรัก”

ร้าย

๑ เมื่อนั้น

เทพไทอุปถัมภ์นำซัก
นางเห็นรูปสุวรรณอยู่ชั้นใน
ใครใครไม่เห็นรูปทรง
ชะรอยบุญเราไซ้จึงได้เห็น
คิดพลางนางเสียงมาลา
ขอให้พวงมาลัยนี้ไปต้อง
เสียงแล้วโฉมยงนงลักษณ์

รจนานารีมีศักดิ์

นงลักษณ์ดูเงาะเงาะจง
รูปเงาะสวมไว้ให้คนหลง
พระเป็นทองทั้งองค์อร่ามตา
ต่อจะเป็นคู่ครองกระมังหนา
แม้ว่าเคยสมภิรมย์รัก
เจ้าเงาะรูปทองจงประจักษ์
ผินพัศตร์ทิ้งพวงมาลัยไป

๙ ๘ คำ ๙ เชิดฉิ่ง

๑ บัดนั้น

อกเอ๋ยนี้เห็นเป็นอย่างไร
ทำให้อายชายพัศตร์เผ่าพงศ์
ไม่ปรึกษาหารือแต่สักคำ

พระพี่เลี้ยงหลากจิตคิดสงสัย
มารักใครไฉ่เงาะมิเคราะห์กรรม
ไม่รักองค์เลยสักนิดผิดสำ
จะมาทำให้พินิจพลอยยับ

๙ ๔ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น

นางมณฑาเข้าประคองรองรับ
ลุกขึ้นกระที่บาทบาทดอชิง
ทรลักษณ์อัปรีดีไม่มีอาย
มารักเงาะทรพลคนอุบาทว์
แค้นนักจักใครให้แค้นเนื้อ
ว่าพลางฉวยได้ไม่เรียว
อีลูกชั่วน่าซังจังไร

ท้าวสามนต์เสียใจจนลมจับ
ขยำขยับไปสักหน่อยก็ค่อยคลาย
อิรจนาดูตุ้มมึงช่างมักง่าย
หน่อกษัตริย์ทั้งหลายไม่เอื้อเพื่อ
ทุตช่วงชั่วชาติประหลาดเหลือ
แล้วเอาเกลือกหาซ้ำให้หน้าใจ
โกรธเกรี้ยวตัวสั่นหมั่นไส้
เอาไวโยตีเสียให้แทบตาย

๙ ๘ คำ ๙ เชิด

“เมื่อนั้น
นางมณฑาเข้าประคองรองรับ

ท้าวสามนต์เสียใจจนลมจับ
ขยับเข้าไปสักระยะก็ค่อยคลาย”

๑ เมื่อนั้น
เห็นสามีเคื่องขุ่นวุ่นวาย
จึงออกมาว่ากับลูกสาว
เสียยศเสียศักดิ์ไม่รักตัว
เขาจะเยาะเย้ยเล่นเป็นตำรา
จะเซ็ดซื้อลือลั่นสนั่นไป
ควรหรือมาเป็นได้เช่นนี้
รำพละนางทรงไศกา

ฯ ๘ คำ ๕ โอศ

๑ เมื่อนั้น
กล่าวเกล้งแสรังทูลชนนี
แต่น้ำใสใจจริงของข้า
ซึ่งหมายมั่นครั้นลูกจะว่าไป
อันชั่วดีมิใช่จะไม่รู้
ถึงชนกชนนีจะชังชิง
ทั้งนี้สุดแท้แต่ว่าสนา
ยากเย็นอย่างไรไม่ทุกข์ร้อน

นางมณฑาออกสันขวัญหาย
จะพิศทูลเบี่ยงบ่ายก็เกรงกลัว
ช่างทำความงามฉาวอีกคนชั่ว
เลือกผิวได้เงาะเห็นเหมาะใจ
พ่อแม่จะเอาหน้าไปไว้ไหน
ถึงบรรลัษย์ก็ไม่สิ้นเขานินทา
เสียทีแม่รักเจ้าหนักหนา
กัลยาเพียงจะสิ้นสมประดี

ฯ ๘ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
เฝ้าปลอบถามลูกรักเฝ้าซักไซ้
กูซึ่งนำหน้าลูกว่ายาก
มึงเห็นอายเงาะว่าเหมาะงาม

นางมณฑาหวนจิตคิดสงสัย
จนอ่อนใจไม่บอกออกความ
เหนื่อยปากรำคาญชี้คร้านถาม
จะแระตามมันไปช่างไม่อาย

ว่าพลางนางกลับเข้ามาเฝ้า
เข้าไปถามอีลูกแสนร้าย
หลาคนักมารักอ้ายเงาะป่า
แต่พระได้ออกโอรสโปรดไว้
ครั้นจะลงโทษทัณฑ์มันเล่า
โปรดเพียงขับไล่เสียให้พ้น

กระซิบทูลแบ่งเบาเบี่ยงบาย
มันพูดเป็นแสบคายไม่เข้าใจ
ชอบลงอาญาอย่าปราศรัย
ให้เลือกตามชอบใจทั้งเจ็ดคน
จะนิทนาว่าเราทุกแห่งหน
มันอดอยากยากจนอย่าพา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ทั้งรักทั้งแค้นแน่นอุรา
จำจะต้องเจียดดอดกลั่น
คิดพลางทางสั่งเสนาใน
จะใคร่ฆ่าเสียให้ตายก็อ้ายเขา
จะขับไล่ไปเสียด้วยกัน
แต่แรกกูตั้งจิตคิดหวัง
อีเจ้ากรรมทำให้ช่ายหน้าตา
ให้อยู่เสียด้วยกันเถิดตามที
ตรัสพลางทางคิดเดือดดาล

ท้าวสามนต์ฟังซังน้ำหน้า
นั่งนึกตรึกตรออยู่ในใจ
คอยหยิบผัดมันให้จงได้
อิรจนากูไม่ขอเห็นมัน
จะว่าเรากลับคำทำหุ่นหัน
ปลุกกระท่อมให้มันอยู่ปลายนา
จะแต่งทั้งเจ็ดคนให้หนักหนา
จะแต่งการวิวาห์ก็ซื้อคร้าน
ในข้างขึ้นเดือนสี่ปีขาล
ปิดบานพระเกลไม่แลไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ต่างถือมีดพร้าแล้วคลาไคล

เสนีมีฉาวเรียกบ่าวไพร่
ตรงไปปลายนานอกธานี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด เจริญ

๑ ครั้นถึงจึงเที่ยวเกี่ยวแฝก
บ้างกล่อมเสาสเกลาฟากมากมี
แล้วปิดปูเสื่อฟูกผูกมุ้งม่าน
ทั้งปลูกผักฟักแฟงแตงกวา

ตัดไม้ไผ่แบกมาอิงมี
ปลูกกระท่อมลงที่ท้องนา
หม้อข้าวเชิงกรานตุ่มน้ำท่า
จอบเสียมมีดพรว้าหาพร้อมไว้

๙ ๔ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
รู้ว่ารจนาทรมวย
ต่างคนแค้นขัดอธยา
เราจะไปพ้อตัดให้เต็มที

ทั้งทกบุตรศรีไส
ได้ไถ่เงาะป่าเป็นสามี
มันทำให้เขาว่าชายหน้าผี
ว่าแล้วจรรลือออกมา

๙ ๔ คำ ๙ เพลงเร็ว

๑ ครั้นถึงจึงหยุดยืนอยู่
เคื่องค้อนงอนจรดกิริยา

แลดูน้องสาวกับเงาะป่า
เปรียบประชิดช้หน้าแล้วว่าไป

๙ ๒ คำ ๙

เย้ย

๑ ชะนางคนดีไม่มีชั่ว
รูปร่างน่าหัวร่อเหมือนตอไม้
มันน่าเขยหน้าชมสมประกอบ
หูดาบั้งแหวเหมือนแมวคราว
นอกริตนอกรอยน้อยหรือนั้น
ให้พี่สาวชาวส่ายลอยวุ่นวาย

ช่างเลือกผัวงามนักรักใคร่
เอออะไรพุงโรสันหลังยาว
พอชอบทำนองหม่อมน้องสาว
เขาเล่าลืออ้อฉาวช่างไม่อาย
แรรันไปรักอีกง่าย
อ๊ปปยศอดอายชายหน้าตา

นอกริตนอกรอย (สำนวน) ประพฤติผิดจากขนบธรรมเนียมประเพณี

ถึงมิติมิชั่วเช่นผิวกุ	จะร่วมเรียงเคียงคู่พอสมหน้า
อันอายเงาเหมาะเหลือเหมือนเลื้อปลา	ทุกช่วงเสนาหาได้ลงคอ
หรือชะรอยถูกเส้นห่อเล่ห์กล	เวทมนตร์ดลใจโฉนหนอ
ไม่คิดถึงพงศ์เผ่าเหล่ากอ	น้ำใจในค้อมึงผัดคน
ยังจะทำแสนอนค้อนข้าหรือ	คั่นมือจะใคร่ต่อยสักร้อยหน
กู่จะกรวดน้ำคว่ำคะน	ถึงยากจนขาดจากพี่น้องกัน

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจริญ

ร่าย

๑ เมื่อนั้น	รจนาทอไปขมิขมัน
อุแม่เอ๋ยอ้ออิงขึ้นมึงมัน	เสกสร้างสรรค์พันโพทะนา
ทำกรรมสมทบจะตบต่อ	มิใช่ลูกเมียร้อยร้อยภาษา
ถึงได้เงาเป็นผิวชั่วช้า	ก็สุดแต่วาสนาได้สร้างไว้
อันผิวพีดีเหลือเป็นเนื้อหน่อ	เห็นต่อจะบุญหนักศักดิ์ใหญ่
รูปร่างน้อยจ้อยร้อยใจ	จงกอดไว้เกิดคะอย่าละวาง
ถึงพีจะรุ่งเรืองไปเบื้องหน้า	ก็ไม่พึงวาสนาอย่าอวดอ้าง
ดีแต่จะมาพานรานทาง	ไม่อดสูผีสางบ้างเลย
สำคัญว่าพี่น้องต้องเดียวกัน	มิรู้มันเหลือแหล่คุณแม่เอ๋ย
เป็นผู้ใหญ่ไม่เหมาะมาเยาะเย้ย	ข้าเกินเลยไปมั่งขอสมา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	ทกนางเคื่องค้อนแล้วค้อนว่า
ชะช่วงเลี้ยวลดอิรจนา	กลับพาโลช้าว่าเย้ยเยาะ
เออคะกระนั้นและจริงอยู่	รูปร่างผิวกุไม่สู้เหมาะ
ที่ไหนจะงามพร้อมเหมือนหม่อมเงา	ใครเห็นก็หัวเราะว่ารูปร่าง

ยังจะแค้นขึ้นเสียงเถียงเก้อเก้อ ทำรุ่งกริ่งหึงเยอหยาบหยาม
อีคนชาติชั่วตัวตะกลาม จะละเมอเรือตามไอ้เงาะไป
น้อยหรือปากคอมันพอสม ข้าสู้รบการมเจ้าไมไหว
ซี้คร้านเถียงให้เหน้อยเมื่อยขาตะไกร ก็กลับไปห้องหับจับปล้น

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงเร็ว

๑ บัดนั้น จึงมหาเสนาคนขยัน
เข้าไปทูลรณาสารพัน พระบิดาคาดคั้นให้ขับไป

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น รจนาศร้าวสรว้อยละห้อยให้
ครวญคร่ำกำสรดสลดใจ เข้าไปกราบกรานพระมารดา

ฯ ๒ คำ ฯ โอต

โอปี่

๑ โอ้วว่าพระชนนีเจ้า พระคุณเคยปกเกล้าเกล้า
ถนอมเลี้ยงลูกไว้จนใหญ่มา เป็นสุขทุกทิวราตรี
พระองค์จงจิตคิดหวัง จะปลุกฝังลูกรักเป็นศักดิ์ศรี
มาทำขายบาปาครานี้ ถึงจะให้ขับหนีไม่น้อยใจ
กรรมของลูกแล้วจะขอลา พระแม่อย่าทุกข์ทนหม่นไหม้
แม้ว่าชีวันไม่บรรลีย์ คงจะได้แทนคุณการุญรัก
ร่ำพลางกำสรดสลดจิต ยิ่งคิดเป็นห่วงห่วงหนัก
ชลเนตรฟุ้งฟองนองพักตร์ นงลักษณ์ไศกศัลย์พันทวี

ฯ ๘ คำ ฯ โอต

ร้าย

๑ เมื่อนั้น

คิดพะวงสงสารพระบุตร
ลูกรักเฝ้าชะอ้อนวอนวิง
ทั้งรักทั้งแค้นแน่นอุรา

นวลนางมณฑามเหลื
เทวีอดอันกลั่นโคกา
นางนั่งนิ่งเฉยอยู่ไม่ดูหน้า
ชลนาคลอเนตรสังเวชใจ

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

เห็นเจ้าเงาะพยับหน้าเป็นนัย
นางสะทกสะเทินเขินขวย
ครั้นจะหน่วงหนักชักช้า
จึงกราบกรานมารดาด้วยอาดูร
ลูกจะขออำลาฝ่าธุลี
ว่าพลางนางถวายบังคมลา
แล้วดำเนินเดินตามเจ้าเงาะไป

รจนาทุกซทนหม่นไหม้
ซี้มือบอกรบไปปลายนา
จะไปด้วยง่ายง่ายก็อายหน้า
ก็กลัวเกรงบิดาจะฆ่าตี
ทรมวยพิไรทูลถ้วนถี่
ครั้นนี้มีกรรมจะจำไกล
ชลนาแถวถึงหลังไหล
เสนาในนำหน้าจรรลี

๙ ๘ คำ ๙ ทยอย

ทยอย

๑ ครั้นออกมานอกทวารวัง

เคยอยู่สุขเกษมเปรมปรีดิ์
แสนวิตกกอกเอ๋ยไม่เคยยาก
ยิ่งคิดยิ่งทุกข์จุกใจ
นางสะอื้นย่นเข็ดชลนา
แล้วคิดรักหักใจจรรลี

เหลียวหลังมาดูปราสาทศรี
อนิจจากรานี้จะจำไกล
จะลำบากเคืองเข็ญเป็นไฉน
จะตามไปไม่รู้ว้าร้ายดี
ครั้นเจ้าเงาะเหลียวมาก็เมินหนี
ตรงไปยังที่ปลายนา

๙ ๖ คำ ๙ เพลงเร็ว

ร่าย

๑ ครั้นถึงกระท่อมทับทิมอยู่ แลดูสมเพชเป็นหนักหนา
ไม่เคยเห็นเช่นนี้แต่เกิดมา ก็โศกาทรุดนั่งอยู่นอกชาน

ฯ ๒ คำ ๔ โอด

๑ เมื่อนั้น เจ้าเงาะปรีดีเปรมเกษมศานต์
เข้าไปในห้องมิทันนาน เทียวดูของประทานทั้งปวง
แกลังหีบกระโถนมาโยนเล่น ทำเป็นเหมือนกับรับลูกช่วง
แลเขม้นเห็นหวดกันกลาง เอามาจ้วงตักน้ำท่าจะกิน
รจนาวาไ้ช่วงไม่อาย เปื่อจะตายผมเผ้าเขาเปียกสิ้น
เจ้าเงาะเมินชายหุไม่ได้ยิน ทำฉวยพัดปัดรินปัดยุ้ง
แล้วแกลังหีบครุตั้งบนเชิงกราน ควักข้าวสารมาใส่ก่อไฟหุง
คลี่ผ้ากุศราชออกคาดพุง กางมุ้งเสียให้ดีแต่ไว้วัน
แล้วหีบหมอนมาอิงอิงพินขาว กระดิกเท้าทำเล่นให้เห็นขัน
พอโพล่เพล้เพลลาสายัณห์ จึ่งรำพันพูดเกี้ยวเลี้ยวลด

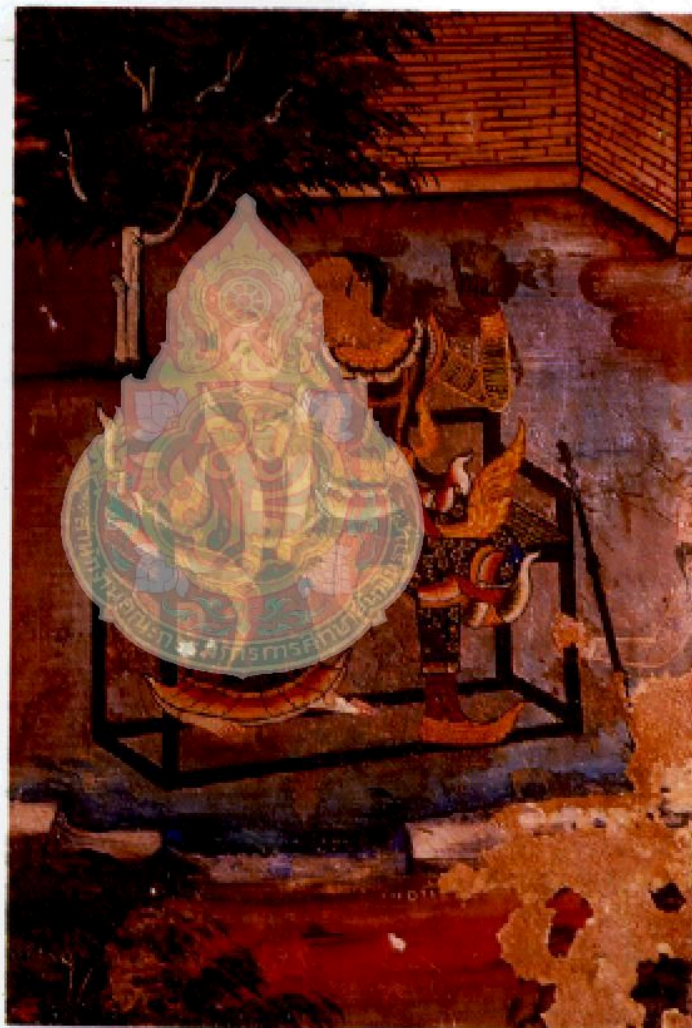
ฯ ๑๐ คำ ๔

ชาตรี

๑ น้องเอยน้องรัก ผิวพักตร์เพียงจันทร์อันทรงกลด
โฉมนางแน่งน้อยช้อยชด จะกำสรดเศร้าหมองไม่ต้องการ
บุญพี่กับนางได้สร้างสม เคยภิรมย์ร่วมรักสมัคสมาน
พื่ออยู่ถึงนอกฟ้าหิมพานต์ เทวัญบันดาลให้เทียวมา
เหมือนหนึ่งแกลังชักนำจำเพาะ จึ่งได้เมียงามเหมาะจะจนเกินหน้า
ไม่ควรเคียงลูกสาวท้าวพระยา แต่วาสนาของเงาะเคราะห์ดี

พระโปรดปรานประทานทับกระหม่อม ทั้งเครื่องใช้ได้พร้อมเพราะบุญพี่
 นำชมสมบัติเรานั่งมี มารศรีอย่าเศร้าเสียใจ
 จะถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงเจ้า มีให้อายกับเขาเขยใหญ่
 ขอเชิญโฉมงามทราชม้วย มานั่งในห้องทับกับพี่ชาย

ฯ ๑๐ คำ ฯ

“น้องเอยน้องรัก
 โฉมนางแนงน้อยช้อยชด

ผิวพัศตร์เพียงจันทร์อันทรงกลด
 จะกำสรดเศร้าหมองไม่ต้องการ”

ร่าย

๑ เมื่อนั้น

ได้ฟังเจ้าเงาะพูดเราะราย
นำสำรวลสรวลสันต์ไม่กลั่นได้
แก้ขวยฉวยมีดมาเจียนตอง
เจ้าเงาะรื้อเรียกข้าทำกระบวน
อิดเอื้อนเชื่อนแซ่ไม่แลดู
คิดถึงรูปทองยังต้องใจ
ครั้นจะมีพูดด้วยก็ไม่ดี

นวลนางรจนาโฉมฉาย
แยบคายคมสันชั้นคะนอง
อรไทสะเทินเมินยัมย่อง
กริดเลียบเย็บช่องจะใส่พลู
เมียงชม้อยม้อยม้วนหน้าอยู่
เป็นครุมีใครจะพาที
เสียแรงได้ติดตามมาถึงนี้
เทวีจึงตอบวาจา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ นำเอยน่าซัง

เหยาเรือนเหมือนกันกับรังกา
เมื่อกกลางวันนั้นทำเป็นบ้าใบ้
ฉลาดเฉลียวเจียวจริงเจ้าเงาะ
นี้หรือชาวนอกฟ้าหิมพานต์
อุแม่เอ๋ยช่างชะอ้อนวอนวิง
น้อยหรือนั้นน่ารักอยู่อักโข
รูปร่างช่างกระไรเหมือนยักษ์มาร
บิตุรงค์ทรงศักดิ์รักใคร่
จอบเสียมสารพัดจัดให้พร้อม

ช่างอวดมั่งอวดมีไม่อายหน้า
แค้นคิดสมบัติบ้านำหัวเราะ
เดี๋ยวนี้เอออะไรพูดออกเพราะ
กลับมาเยาะเย้ยหยันชั้นจริง
ชมซานมาเทียวก่ียวผู้หญิง
เพราะพริ้งหวานจำดั่งน้ำตาล
หูหนาดำโตเท่าไข่ห่าน
ล่าสันชั้นจ้านสักเท่าพ้อม
จึงโปรดให้สิงสู่อยู่กระท่อม
พอสมที่ท่าปลอมแปลงมา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

พูดออกเพราะ
ชั้นจ้าน

พูดเราะราย
นำขบขันมาก

ไอ้โง่

๑ แสนเอ๋ยแสนแขนง
ดิเล็กติน้อยคอยนินทา
พี่ก็ไม่หลีกเสียงเถียงสักสิ่ง
เจ้าเขี่ยเยาะว่าเงาะไม่งามเงะ
อย่าประมาทรูปพี่เห็นขี้เหร่
ชาวไร่ชาววังไม่ซังซิง
ใช้ว่าจะแสร้งแกล้งอวดตัว
ว่าพลางเขี่ยวนชวนหัวเราะ
นี่แนนน้องผินหน้ามาข้างนี้
ดูดูขึ้นยั้งนั่งเอี่ยมเพี้ยม
มาเถิดเจ้าเข้าไปเสียในมุ้ง
อย่าทำบิตตะกูดพุดเยื้องยัก

น้อยหรือแกล้งตัดพ้อเล่นต่อหน้า
ค่อนข้างพิไรได้แคะ
มันก็จริงกระนั้นนั่นแหละ
แะแะว่าเล่นหรือว่าจริง
ไม่ว่าเล่นเป็นเสน่ห์ชอบใจหญิง
อุตส่าห์ทิ้งมาลัยมาให้เงาะ
นานไปพี่กลัวจะชมเปาะ
แกล้งปะเหลาะปะเหละและเลี่ยม
ไม่พอที่จะระคายอายเหนียม
ใจคอเหี้ยมเกรียมหนักหนานัก
กลางนากลางทุ่งยุ้งมันหนัก
แสนอนค้อนควักไปที่เดียว

๙ ๑๒ คำ ๙

ร้าย

๑ นำเอ๋ยนำสรวล
ล้ำเลิศคนขยันขันจริงเจียว
แต่มาลัยให้ทานก็นินทา
เห็นเงาะชอบใจดอกไม้แดง
กลับว่าเขารักตัวนำหัวเราะ
หนดเคราครุ่มคร่ำมงามครัน
เออออะไรไม่อายชายหน้า
แกล้งซ่อนรูปสุวรรณไว้ชั้นใน

เจ้าสำนวนทลายดฉลาดเฉลียว
แก้เกี้ยวเลี้ยวลัดสกัดสแกง
ค่อนข้างแคะไค้ไปทุกแห่ง
จึงแกล้งทิ้งให้ไปกระนั้น
รูปร่างเจ้าสีเหมาะน้อยหรือนั่น
หน้าตาตลบปั่นชั้นสุดใจ
เอารูปเงาะสวมมาทำบ้าใบ้
ข้าเข้าใจอยู่ดอกอย่าหลอกลวง

พระบิดาขับไล่เพราะใครเล่า
อัปยศอดสูเขาทั้งปวง
จนตกยากอย่างนี้แล้วมิสา
ข้ากลัวรูปเงาะป่าตาพอง

ได้ความทุกข์เท่าภูเขาหลวง
เพราะไม่หวังไม่หนักกรูบทอง
ยังจะมาเรียกให้ไปในห้อง
จะให้น้องนั่งใกล้จนใจจริง

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ไอ้โสม

๑ โฉมเอยโฉมเฉลา
แสนเฉลียวฉลาดล่งทั่วถึง
ขึ้นจะมาควักค้อนค้อนว่า
ผู้หญิงมักต้องจิตประสัทธิ
ถึงหนดเครารุงรังข้างเป็นไร
หัวพริกหยวกย่องอย่าเยาะเย้ย
ทำไมกับรูปชั่วตัวดำ
ละลายดินสอพองสักสองสาม
ถึงตาพองท้องพลุ้ยพิพลุ
จงปรานีเงาะป่าเถิดอย่ากลัว

เอออะไรรู้เท่าไปทุกสิ่ง
มันก็จริงกระนั้นนั่นและซิ
เงาะของข้าเคยใส่ทำไมสิ
อย่าเฝ้าตีตะบอยไปหน่อยเลย
เอาแหนบถอนเสียได้ดอกน้องเอ๋ย
ถ้าหวีเสยสอยหย่งแล้วคงงาม
จะอาบนํ้าขี้สี้ส้มมะขาม
ทำให้งามตลอดเท่าขาทั้งตัว
อย่าดูหมิ่นกินจุมมิใช่ชั่ว
จะแต่งตัวให้งามตามใจน้อง

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร้าย

๑ ว่าพลงทางถอดเงาะเสีย
รูปทรงโสภาดังทาทอง
เห็นห่มผ้าสไบไพล์พลัว
กระทั้งไถกระแอมแถมยิ้มพลง

เอาซ่อนเมียวางไว้ในห้อง
ค้อยย่องมานั่งข้างหลังนาง
ทำยี่นนิ้วจีที่สี่ข้าง
สะกิดนางให้รู้ดูนี่แน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
คิดว่าเงาะลูบหลังทำรังแก
โมโหหันหน้ามาหยิกทิ้ง
น้อยหรือถอดเงาะเหมาะสุดใจ
หน้าตาจิ้มลิ้มพริ้มเพรา
คิดไว้ก็สมอารมณ์ปอง
งามจริงยิ่งมนุษย์ในใต้หล้า
เฝ้าชม่ายชม้อยม่อมเยงมัน

รจนาไม่ทะยาทะแยแส
ไม่เหลียวแลร้องอึงคะนึงไป
เห็นรูปงามก็ตะลึงหลงไหล
เนื้อหนังช่างกระไรราวกับทอง
นางเยาว์กระหิ้มยิ้มย่อง
บริสุทธิ์ผุดผ่องผิวพรรณ
ดูตั้งเทวาบนสวรรค์
สะเทินจิตบิตผันไม่พุดจา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นนางอายเอียงเมียงพักตรา

พระสังข์เกษมสันต์หรรษา
จึงแก่งว่าสัพยอกหยอกเอน

๙ ๒ คำ ๙

ไฮไลม

๑ เจ้าเอยเจ้าพี่
เฝ้าผินหน้าผินหลังนั่งเมิน
นั่งอยู่โยสิดีไม่ติเล่า
ไม่แก่งอวดทรวดทรงงพิเคราะห์
เมื่อก็ค่อนว่าพี่ดาพอง
หน้าตาหายเคอะไม่เทอะทะ

ไม่พอที่จะระคางห่างเหิน
อย่าสะทกสะเทินเชิญดูเงาะ
นี่แน่เจ้าจะเหมาะหรือมิเหมาะ
อย่าหัวเราะเยาะเข้าไปเลยคะ
เดี๋ยวนี้น้องจงดิเถิดสิหนะ
มันต่อจะกระนั้นเป็นมันคง

ไม่ทะยาทะแยแส ไม่แยแส

หมวดคราพีถอนเสียล่อนเลียน
ยังพ่วงพีเท่าพ้อมหรือย้อมลง
ถึงเจ้าจะเข้าหอก็พอได้
ตามมีตามเกิดเถิดน้องอา
เชิญเจ้าเข้าไปในห้องหับ
แล้วกุมกรกัลยาเข้าอยู่ไย

ไม่ว่าเล่นเห็นเจียนจะลุ่มหลง
รูปทรงคงขยันแล้วกัลยา
เห็นจะไม่อับอายขายหน้า
ตามประสายากเย็นเชิญใจ
นอนหลับเสียมั่งเจ็บหลังไหล
มาไปตีต้อย่าต้อตึง

ฯ ๑๒ คำ ฯ

รำย

๑ บัดเอยบัดสี
นางค้อนควักผลักไสหยิกทิ้ง
ช่างทำได้ไม่เกรงชมเหงคน
เห็นแล้วว่าประเสริฐเลิศมนุษย์
งามแล้วคะชะเจ้าอย่าเฝ้าอวด
ใครใช้ให้แกลังแปลงปลอมมา
แม้มีทำยอกย้อนซ่อนรูปทรง
นี้เป็นเหตุเพราะเงาะหรือเพราะใคร
ยังจะมาลดเลี้ยวเกี่ยวพาน
ว่าพลางทางทำชำเลื่อง

อะไรนี้นำพิโรธโกรธซึ่ง
ร้องให้อึงดอกเจ้าเฝ้าย้อยุด
จุดกระชากลากจนไหลจะหลุด
ราวกับเทพบุตรสุดปัญญา
เพริศพริ้งยิ่งยวดเป็นหนักหนา
เขาก็ดีก็ว่าให้สาใจ
ไหนเลยบิดรงค์จะขับไล่
จึงได้อัประมาณรำคาญเคื่อง
พูดจានำรำคาญหูเหือง
ค้อนควักยกเยื้องเป็นแยบคาย

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ไอ้โลม

๑ ดวงเอยดวงสมร
ไม่ควรจะเคื่องชุ่นวุ่นวาย

เจ้าแสนแ่งแสนงอนใจหาย
ตีโพยตีพายพาโลเงาะ

พี่เลี้ยงสร้างแปลงมาทำน้ำใบ	ถ้าแม่นใครเป็นคู่ก็ดูเหมาะ
แม่นไม่เคยอุปถัมภ์จำเพาะ	ก็เย้ยเยาะยิ้มหัวว่าชั่วช้า
ซึ่งสวมรูปเงาะปามานี้ไซ้	หวังจะให้น้องคิดปริศนา
เจ้าก็ปลงถูกแล้วนะแก้วตา	จึงรู้ว่าเงาะงามเป็นรูปทอง
อย่าบิดเบือนเชือนเฉยอยู่เลยเจ้า	จงนางย่างเข้าไปในห้อง
นั่งแอบแนบเนียนวลละออง	เลี่ยมลองโลมเล่าเคล้าคลึง
อะไรเฝ้าฮึดฮัดปิดมือ	รำคาญวานอย่าตื้อไปน้อยหนึ่ง
ว่าพลางทางกระหวัดรัตรึง	จะร้องอึงก็ร้องเถิดน้องรัก

๙ ๑๐ คำ ๙

ร่าย

๑ น้อยเอยน้อยใจ	นี่อะไรรุกรานหาญหัก
ข่มเหงคะเนงร่ายนำอายนัก	นางค้อนควักชักหน้าแล้วว่าไป
น้องยังเคลือบแคลงไม่แจ้งความ	อย่าว่าวามลามลวนหาควรไม่
นามวงศ์พงศ์ประยูรอย่างไร	ประหลาดเหลือเชื่อไพร่หรือผู้ดี
ไม่บอกไม่เล่าเฝ้าแอบอิง	แม่นรักจริงนั่งอยู่อย่าจู้จี้
จะหยิกให้ขาเขียวประเดี๋ยวนี้	อะไรนี้ไม่เสียมเลี่ยมและ
ยิ่งว่าให้นิ่งเหมือนยิ่งยุ	ดูดูน่าดีเล่นดีแหละ
จงแถลงแจ้งความให้งามเงะ	อย่าทะเลาะแหละลวงหลอกเร่งบอกมา

๙ ๘ คำ ๙

ปลงถูก	ตัดสินใจถูกต้อง
เลี่ยมและ	กระแซะเข้ามาใกล้

ไอโอม

๑ ยอดเอยยอดมิ่ง
ตัวพีนี้หน่อกษัตรา
แถลงเล่าแต่ตันไปจนปลาย
เป็นความในใจพีเช่นนี้นอง
ว่าพลาทางถดเข้าชิด
ย้อยุดจุดชักชายสไบ
ช่างหยิกชวนไปได้เหมือนไม้เจ็บ
ดีจริงยิ่งว่ายิ่งหยิกเอา
พระอุ้มองค์อรไทขึ้นใส่ตัก
ความรักรัญจวนยวนยี่
อัศจรรยบันดาลในกลางหา
เย็นซาบอาบละอองน้ำค้าง

ฯ ๑๒ คำ ฯ โลมพิณพาทย์

ชัย

๑ เมื่อนั้น
นั่งแนบแอบองค์ภัสดา
ที่ทุกซัร่อนผ่อนผันบรรเทา
พระอุ้มขึ้นใส่ตักนางผลักพลิก
แลสบหลบเนตรภูวไนย
แย้มสรวลยวนยี่ปรีดา
แสนสมัครักใคร่ไหลหลง
ถ้อยทีบรรทมชมชิด

ฯ ๘ คำ ฯ ดระ

จะแจ้งความตามจริงไม่มุสา
นามกรชื่อว่าพระสังข์ทอง
บรรยายตามเรื่องที่เคื่องข้อง
นวลละอองอย่าแห่งแคลงใจ
จะอายเอียงเบี่ยงบิดไปข้างไหน
คว่ำไขวสัพพอกหยอกเย้า
ชมเหงนักหักเลียบเสียดอกเจ้า
เบาเบาอุยหน้าไม่ปราณี
อะไรเล่าเฝ้าผลักมือพี
เปรมปรีดีประติพัทธ์กำหนดนาง
เดือนดาวส่องแสงแจ้งกระจ่าง
ค่อยสรรสร้างศร้ามองทั้งสองรา

รจนาเขาวยอดเสนาหา

จ่านรจาพาทีซึ้ง
นางเยาว์ยิ้มเหยาะหัวเราะหริก
ทำกระบวนชวนหยิกด้วยมารยา
สะเทินใจอายเอียงเมียงหน้า
กัลยานิยมสมคิด
ด้วยรูปทรงเป็นทองต้องจิต
แนบสนิทนิตราในราตรี

ร่าย

๑ เมื่อ นั้น
เซยชมสมสวาทด้วยเทวี
ครั้นประจุมัยไก่อ้น
เอารูปเงาะสวมองค์ทรงแปลง
แล้วว่าแก้รจนานงลักษณ์
เราผิวเมียสองคนจนใจ

พระสังข์ปรีดีเปรมเกษมศรี
ในที่กระท่อมทับลับแลง
สุรียันเรื่องรองส่องแสง
หวังมิให้ใครแจ้งความใน
น้องรักผู้ยอดพิสมัย
มาจะไปหาหุงโกชนา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อ นั้น
น้องนี้แต่กำเนิดเกิดมา
แต่ก่อนร้อนชะไรอยู่ในวัง
ไม่เข้าเนื้อเข้าใจอย่างไรเลย
ว่าพลางนางทรงไศกี
ตั้งหนึ่งเลือดตาจะกระเด็น

รจนาศุภคัลย์รำพันว่า
จะหุงข้าวหุงปลาก็ไม่เคย
วิเสทหามาตั้งให้สววย
อกเอ๋ยมีกรรมก็จำเป็น
ครั้งนี้ยากแค้นแสนเชิญ
จำเป็นจำใจออกไปพลัน

๙ ๖ คำ ๙ เพลง

๑ เมื่อ นั้น
ครั้นโพล่เพล่เพลาสายัณฑ์

เจ้าเงาะแสนกลคนขยัน
สองราพากันเข้าในทับ

๙ ๒ คำ ๙ เสมอ

๑ จึงถอดเงาะออกเสียให้เมียเห็น
เอารูปเงาะซ่อนไว้ให้ลับ
อิงแอบแนบชิดสะกิดเกา
เซยแก้มนมปรางปรีดา

รูปเป็นทองอร่ามงามสรรพ
แล้วกลับมาตั้งสั่งสนทนา
สัพยอกหยอกเย้าขันขำ
สรวลสันต์หรรษาพาที

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
พลางชะอ้อนวอนว่ากับสามี
ผู้คนทั้งปวงไม่ล่วงรู้
น้องวาก็ไม่เชื่อนี้เนื้อเคราะห์
นางนึ่งนิกตริกแล้วตริกเล่า
จึงปูปัดฟูกหมอนที่นอนใน
แล้วนั่งนวดพั้นคั้นบาทา
ปรนนิบัติพัทวิโบกลม

รจนาแน่น้อยนวลศรี
จงปราณีน้องเกิดอย่าทรงเงาะ
ให้เขาตูดกล่ำข้างเห็นเหมาะ
กลับจะมาหัวเราะน่าขัดใจ
จะลักรูปเงาะเผาเสียให้ได้
ชวนให้ทรงธรรม์บรรทม
คลี่ผ้าของตัวให้ผิวห่ม
นงเยาว์นิยมสมปอง

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
อิงแอบแนบเนียนวลละออง

พระสังข์เซยชมสมสอง
กรตระกองน้องแก้วแล้วกลับไป

๙ ๒ คำ ๙ ตระ

๑ เมื่อนั้น
คิดจะลักรูปเงาะภูไฉน
เห็นพระหลับไหลไม่ไหวองค์
ค่อยขยายยกหัตถ์ภัสดา
ฟากลิ้นเกรียบเกรียบเหยียบย่าง
ลูกขึ้นลดเลี้ยวเที่ยวมอง

นางรจนาณารีศรีใส
นางมิได้สนทนิตรา
โฉมยงยินดีเป็นหนักหนา
ขยับตัวออกมาเอาหมอนรอง
มืดไม่เห็นทางถลาล่อง
หาเงาะในห้องกระท่อมทับ

๙ ๖ คำ ๙ เพลงเร็ว

๑ ครั้นเห็นหัวหัวมาครวไฟ
พินชำระไปมิได้นับ
เหน็ดเหนื่อยเมื่อยแขนสิ้นแรงเรียว
นางโกรธาหาพินมาก่อไฟ

ฉวยพร้าโต้ใหญ่เข้าเสียดลับ
รูปเงาะไม่ยับยั้งขัดใจ
ทุกข้างหนังเหนียวน่าหมั่นไส้
เอารูปเงาะเข้าใส่ในอัคคี

๙ ๔ คำ ๙ เชิดฉิ่ง

๑ แล้วฉวยเอาพราหมณ์สับซ้ำ
อ้ายเงาะสัปดนทนล้นที

นางทำร้อยอย่างร้อยสี่
เผ่าจี้เท่าไรไม่ไหม้มัน

๙ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
ละเมอกอดหอมอนข้างพลางสำคัญ
ลืมหาคว่าไขว้ไปเป็นครู่
แลดูโฉมยงองค์บังอร
ลุกขึ้นมองหาละล้าละหลัง
เห็นแสงเพลิงสว่างข้างครีวไฟ
เห็นนางเยาว์เผ่าเงาะเอาไฟสุ่ม
แล้วว่าน่าซังซ่างทำเย้ย
ดูตู่ยังดื้อเข้ายื้อคร่า
จะเอาเงาะของเขาไปเผาไฟ
หรือเจ้าชอบใจจะใส่เล่น
นอกกริตน้อยหรือมือคั่นคั่น

พระสังข์หลับไหลใฝ่ฝัน
คิดว่าเมียขวัญอยู่แนบนอน
จึงรู้ตระหนักแน่นอู่แม่หอมอน
ไม่เห็นนอนในมุ้งสะดุ้งใจ
ไม่เห็นทั้งเงาะทรงยิงสงสัย
ตกใจออกมาเที่ยวหาเมีย
จึงตักน้ำในตุ่มมาดับเสีย
ชิงเงาะทะเลาะเมียมีไป
ยิ่งว่าแล้วยังหาฟังไม่
ทำได้ไม่เกรงข่มเหงกัน
จะได้เป็นนางเงาะเหมาะสม
จะใคร่รันเข้าสักผางนางคนดี

๙ ๑๒ คำ ๙

๑ ทรงเอยทรงฤทธิ
แม่นไม้เมตดาจะฆ่าตี
พระสวมเงาะร้ายขายหน้าเมีย
ถึงพระเรียวแรงจะแย่งยุต

ชอบผิดจะรับใส่เกศ
น้องนี้จะสู้ม้วยมุต
จะชิงเอาเผ่าเสียให้สิ้นสุด
ผิดชอบแขนหลุดไม่วางมือ

๙ ๔ คำ ๙

๑ นำเอยนำนหัวเราะ
กลับเถียงเสียงแข็งเข้าแย้งยื้อ
ถึงเจ้ามิให้ก็ไม่ฟัง
ฮึดฮัดขัดเขมรเป็นเกลียว

แก้แล้วนี่เงาะของเจ้าหรือ
เออะอะไรใจดีจริงจริงเจียว
นำซังน้อยหรือนางมือเหนียว
แย่งยุตจุดเหนียวกันไปมา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ซึ่งรูปเงาะได้ใส่สวมองค์
ตบมือเย้ยหยันกัลยา

ทำก้มลงหลอนหลอกกลกโลกหน้า
แล้วคืนเข้าเคหาห้องนอน

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงตามมางอนง้อขอโทษกรรม
น้องได้ผิดพลั้งแต่ครั้งหนึ่ง
ผิวเมียสองคนจนไร้
ถ้าที่หลังยังขึ้นทำเช่นนี้
ว่าพลางนางเข้าไปนวดพื้น
ยื่นมือมาจีที่สีข้าง
เอนอิงพิงทับลงกับเพล
แล้วหยิบหมากมาป้อนวอนขอชาน
ยียวนชวนผิวให้หัวเราะ

นวลนางรจนาดวงสมร
วิงวอนสามีพรีพีไร
จะพิโรธโกรธซึ่งไปถึงไหน
ชั่วดีก็ได้เห็นหน้ากัน
จงทำโพล่โบายดีให้อาสัญ
หลังไหลไหนคั่นจะช่วยเกา
จะหย่าร้างกันจริงเจียวหรือเจ้า
ถอนหนวดถอนเคราให้เจ้าเงาะ
เคี้ยวประทานสักคำทำปะเหลาะ
แสร้งออเซาะสรวลสันต์จ้านรจา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ไฮ้โลม

๑ เมื่อนั้น
ที่นี้พี่จะอดนางรจนา

เจ้าเงาะยิ้มพลางทางว่า
แม่นถ้าที่หลังไม่ฟังกัน

นี้หากว่ารักเจ้าอ๊กโซ
ว่าพลางเซยชิดติดพัน

จึงสู้ดับโมโหไม่หุนหัน
ถ้อยที่ดีกันดั่งใจจง

ฯ ๕ คำ ฯ

ร่าย

๑ พระสังข์ตั้งแต่วันนั้นมา
เอารูปเงาะศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรงค์
เข้าคำพราสอนสั่งเสีย
เจ้าเงาะหัดดีกรับขับเสภา

ไม่ไวใจรจนานวลหง
สวมองค์ทรงใส่ไว้ั้ตรา
ให้เมียปั่นฝ้ายทอผ้า
รจนาปั่นฝ้ายสบายใจ

ฯ ๕ คำ ฯ เสร็จ

“พระสังข์ตั้งแต่วันนั้นมา
เอารูปเงาะศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรงค์

ไม่ไวใจรจนานวลหง
สวมองค์ทรงใส่ไว้ั้ตรา”

บทเสภาเจ้าเงาะขับ*

๑ ครานั้นขุนแผนแสนสนิท
นั่งอยู่ด้วยกันกับวันทอง
ให้วิเวกอ้างว้างอยู่กลางดง
ลมพัดเรื่อยเรื่อยเฉื่อยเฉื่อยมา
รยระรินกลิ่นพุทธานุชาตขึ้น
เรไรร้องหึ่งหึ่งที่กิ่งไทร
แจ้วแจ้วจักจั่นสนั่นป่า
สกุณาพาคู่เข้ารังเรียง
ตัวพี่กับภรรยามาได้แค้น
อยู่กระท่อมตรอมใจไม่สบาย
เคยนอนเตียงเสียงประโคมด้วยแตรสังข์
พลางอิงแอบแนบน้องในห้องทับ

สบายจิตชื่นชมประสมสอง
ที่ร่มไทรในห้องอรุณวา
ตะวันบ่ายชายลงลับเหลี่ยมผา
ดอกไม้ป่าหอมหวานชวนชื่นใจ
รินรินลำดวนตกดอกไสว
เสียงลองโนให้เสนาะเพราะสำเนียง
ดังซอสีปี่ชวาวิ้งเวงเสียง
ขุนแผนเคียงข้างน้องประคองเชย
เหมือนขุนแผนกับวันทองเจียวน้องเอย
กระไรเลยอนิจจาช่างอาภัพ
มาตกไร้ได้ฟังแต่เสียงกรับ
ถนอมรับขวัญให้เข้าไสยา

ฯ ๑๒ คำ ฯ

* บทเสภานี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

ตอนที่ ๗
ท้าวสามนต์ให้ลูกเขย
หาปลาหาเนื้อ

๑ เมื่อนั้น
ตั้งแต่เงาะพาธิดาไป
รจนาเจ้ากรรมมันทำชั่ว
จำจะคิดอ่านด้วยมารยา

ท่านท้าวสามนต์เป็นใหญ่
ให้เด่นชัดฤทัยทุกเวลา
มีผิวเงาะร้ายให้ขายหน้า
พาลฆ่าเสียให้ได้ไม่ว่ายเลย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร้าย

๑ คิดพลางทางสั่งเสนาใน
ภูจะให้แต่งตั้งสังเว
พรั่งนี้หาปลามาคคนละร้อย
ทั้งอายเงาะชี้ครอกจงบอกมัน

จงรีบไปบอกบรรดาลูกเขย
ตามเคียบวงสรวงเทวัญ
ใครได้น้อยจะฆ่าให้อาสัญ
มิได้ปลามาทันจะบรล้วย

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
วิ่งว้างออกจากวังใน

เสนารับสั่งบังคมไหว
มายังบ้านเขยใหญ่ทั้งหกองค์

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงแถลงแจ้งคดี
เร่งหาปลามามาให้ตั้งใจ

บัดนี้รับสั่งต้องประสงค์
เอาไปส่งให้ทันพระบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ยืมพลางทางตอบเสนา
อย่าว่าแต่เท่านั้นท่านจะเอา
อาสาพ้อตาแล้วเต็มใจ
สงสารแต่เงาะป่าประดาเสีย
เต็มทีจะได้มาแต่ปลาชิว
ว่าพลางทางสั่งบ่าวไพร่
เรือแพแหวนทุกสิ่งอัน

หกเขยเกษมสันต์พรรษา
ฝึกปลาหนานี้มีลมไป
ถึงจะลงสำเภาก็รับได้
จะหาให้สุดฤทธิ์ไม่บิตพลัว
จะพาเมียสู่่มซ่อนจนอ่อนหิว
ท้าวจะกริ้วโกรธาให้ฆ่าฟัน
พรุ่งนี้ก็จะไปแต่ไก่ขัน
เร่งรัดจัดกันให้พร้อมไว้

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

๑ บัดนั้น
ชวนกันรีบออกนอกเวียงชัย

เสนาลาหกเขยใหญ่
ตรงไปยังบ้านปลายนา

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงยืนอยู่นอกรั้ว
ร้องเรียกเข้าไปมิได้เข้า

ระวังตัวกลัวสุนัขหน้าหนา
หม่อมแม่รจนาอยู่แห่งใด

๙ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
จับกระหม่อมใส่น้ำมันกันไร
ทาแป้งแต่งตัวไม่มัวหมอง
นุ่งผ้าจืดกลีบจีบชายพก
จีบพลูใส่ซองรองลำดับ
เจ้าเงาะนอนถอนหนวดสวดสุบิน

รจนาสาละวนลนควันไต้
ถึงยากเย็นเข็ญใจมิให้รัก
ผัดหน้านั่งมองส่องกระจก
แล้วยกของมาให้ผิวกิน
เอามีดพับผ้าหมากจนปากบิ่น
เล่นลั่นละลักยักลำน่า

๙ ๖ คำ ๙

ประดาเสีย ล้วนแต่เสียทั้งนั้น

กาพย์เรื่องสุบิน

๑ จะกล่าวตำนาน
อันสร้างสมมา
ปรากฏนักหนา
ลู่ถึงอรหันต์

สุบินกุมาร
รำเรียนเขียนธรรม
บวชในศาสนา

๑ โปรดแม่พันทุกซ์
ไปยังเมืองสวรรค์
แวดล้อมนับพัน
อนเณกานา

โปรดพ่อเสวยสุข
นางฟ้าแห่ห้อม
เครื่องทิพย์อันนัต

๑ แต่ก่อนยังมี
นครพารา
ภยาเลื่องนักหนา
ข้าคนบริวาร

เมืองสาวัตถี
ท่านท้าวเจ้าเมือง
ร่ำพลช้างม้า

๑ นอกเมืองออกไป
มีบ้านนายพราน
เนื้อหนังตระการ
ย้อมเอามาถวาย

มิไกลมิไกล
เป็นส่วยมั่งสัง
แต่ล้วนหมู่พราน

๑ นายพรานผู้ใหญ่
ตั้งให้เป็นนาย
ล่าเนื้อกวางทราย
ดักเตือนบ่คลา

ชอบอัชฌาสัย
คุมไพร่พรานป่า
พรานผู้เป็นนาย

ส่วยมั่งสัง การส่งเนื้อสัตว์เข้ามาถวายในเมืองหลวงเป็นประจำ เป็นการ
เสียดาษิอากร ในสมัยโบราณ

๑ รจนานิ่งฟังนั่งหัวเราะ น้อยหรือเพราะแจ้วเจื้อยเฉื่อยฉ่ำ
ไม่ทันถึงใบสมุดหยุดกินน้ำ สวดซ้ำอีกสัณนิตยังติดใจ

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ พอได้ยินแว่วเสียงเสนี มาร้องเรียกอยู่ที่ริมไร
นางจึงลุกเดินออกไป ยืนเยียมกระไดมองดู

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น เสนาหยุดยั้งนั่งคอยอยู่
เรียกพลางทางมองที่ช่องประตู เห็นโฉมตรูเดินออกมานอกชาน
จึงเข้าไปบังคมก้มหน้า น้ำตาไหลลงด้วยสงสาร
แล้วทูลแถลงเล่ายาวมาลย์ ตามบัญชาการพระทรงยศ
บัดนี้มีรับสั่งใช้มา ให้เจ้าเงาะเสาะหาปลาสด
ทั้งหกเขยใหญ่ก็ไม่ลด กำหนดให้ทันวันพรุ่งนี้
ใครได้ไม่ครบร้อยน้อยไป พระจะให้ฆ่าฟันบนเกศี
ทูลแถลงแจ้งความตามคดี อัญชลีแล้วกลับไปฉับไว

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น รจนากลับหันหัว
เข้าไปในกระท่อมทันใด กอดดินผิวไว้แล้วโศกา

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

ไอ้ปี

๑ ออกเอยไฉ่ว่าครานี้ นำที่จะม้วยสังขาร
สมเด็จบิดุเรศไม่เวทนา จะคิดอ่านพาลฆ่าชีวลัย

ให้หาปลาเป็นร่อยน้อยหรือนั้น
มั่งมีศรีสุขทุกซ้ออะไร
วิตกแต่ส่วนตัวผู้รัก
ผู้เมียสองคนจนจะตาย
ถ้าพระรูปทองน้องบรรลีย์
จะให้เขาพิฆาตฟาดฟัน
ไม่ขออยู่ดูหน้าคนทั้งหลาย
ว่าพลางนางทุ่มทอดตัว

ประกวดกันกับเขาเหล่าเขยใหญ่
ประเดี๋ยวเดียวก็จะได้ง่ายตาย
ยากนักจะชุกชนชวนชวาย
จะหาปลาไปถวายที่ไหนทัน
เมียจะตามเข้าไปมิได้พริ้น
สู้ตายตามกันไปไม่คิดกลัว
มิให้ชายอื่นต้องเป็นสองผู้
ตีกอกชกหัวเข้ารำไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอต

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
ปลอบนางพลางเช็ดชลนัยน์

เจ้าเงาะยังคิดพิสมัย
โลมเล่าเอาใจให้เคลื่อนคลาย

ฯ ๒ คำ ฯ

โอโลมใน

๑ น้องเอยน้องรัก
อย่าครวญคร่ำน้ำเนตรฟุ่มฟาย
ทั้งในใต้ฟ้าไม่หาได้
ทำไมกับมัจฉาเจ้าอย่ากลัว
ไปนอนเสียให้สบายหายเจ็บหลัง
แย้มสรวลชวนชิตจุมพิตพัศตร์
ถึงยากจนคนเดียวก็หาได้
ว่าพลางภิรมย์ชมเชย

งามพัศตร์ผ่องเหมือนดังเดือนหงาย
แสนเสียดายนวลน้องจะหมองมัว
พี่ชอบใจเจ้านักที่รักผู้
สักแสนตัวก็จะได้ไม่ยากนัก
จะมานั่งไศกาด้วยปลาผัก
น้องรักเจ้าอย่าปรารมภ์เลย
พี่หาพริ้นไม่อายหกเขย
หลับนอนตามเคยสบายใจ

ฯ ๘ คำ ฯ กล่อม

ร่าย

๑ ครั้นอุทัยไแสงขึ้นสูงสง	พระโลมนางพลาญลูปหลังไหล่
สังเสียรจนาด้วยอาลัย	พี่จะไปสักประเดี้ยวเที่ยวหาปลา
ว่าพลาญทางจับไม้เท้าทรง	ใส่เกือกแก้วแล้วลงจากเคหา
แผลงฤทธิ์เหาะเหินเดินฟ้า	ตรงมายังฝั่งชลธาร

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงลงหยุดนั่ง	ที่ร่มไทรใบบังสุริย์ฉาน
ทอดเงาซ่อนเสียมิทันนาน	แล้วโอมอ่านมหาจินตามนต์

ฯ ๒ คำ ฯ ดระ

ล่องเรือ

๑ เดชะเวทวิเศษของมารดา	ฝูงปลามาสืบทุกแห่งหน
เป็นหมู่หมู่มากมายในสายชล	บ้างว่ายวนพ่นน้ำคล่าไป

ฯ ๒ คำ ฯ โส

ร่าย

๑ เมื่อนั้น	ฝ่ายเจ้าเหล่าหกเขยใหญ่
ครั้นรุ่งเรียกหาข้าไท	บ่าวไพร่นับร้อยไม่น้อยเลย
แต่งองค์ทรงเสื่อลงเรือญวน	แหวนของใครเอาไปเหว
ภรรยาหาชนมนมเนย	ตามเคยขนส่งลงมาพลัน

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ ครั้นจัดแจงพร้อมมูลไม่ขาดเหลือ ให้ออกเรือจากที่ขมิ้มมัน
เรืออวนเรือแหแจจัน เร่งกันตามนายพายมา

๙ ๒ คำ ๙ ได้

๑ พันด่านบ้านช่องล่องเลย	ถึงท้องคุ้งที่เคยมีมัจฉา
หกงศ์ทรงแหทอดปลา	ลอยมาสองฟากลากเบ็ดราว
บ้างเอาลอบลงดักตักสวิง	ริมตลิ่งลากอวนอื้อฉาว
ติดแต่จะเช้อยู่เกรียวกราว	นายบ่าวต่างโกรธโทษกัน
แล้วพายเลียบริมฝั่งมาทั้งพวก	ถือฉมวกยื่นคอยแทงหัว
บ้างลงเฝือกปิดคลองไว้สองชั้น	แล้วช่วยกันตักน้ำร่ำมา

๙ ๖ คำ ๙ เช็ด

๑ ปลาผักสักตัวก็ไม่ได้	คิดอัศจรรย์ใจเป็นหนักหนา
รีบพายมาจนถึงบึงปลายนา	พบมัจฉานับแสนแน่นไป
เห็นพระสังข์นั่งอยู่ที่ฝั่งชล	ต่างคนพิศวงสงสัย
จะเป็นเทพารักษ์หรืออะไร	เถียงกันวุ่นไปทั้งไพร่นาย
จึงวาดแวนาวาเข้ามาพลัน	ทั้งหกออกสนชวัญหาย
ต่างก้มกราบหมอบยอบกาย	บ่าวนายนึกคะเนว่าเทวา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น	พระสังข์นั่งยิ้มอยู่ในหน้า
เห็นหกเขยเคอะเซอะมา	สมดังจินตาก็ยินดี
จึงเสแสร้งแกล้งทำไม่รู้จัก	ถามทักซักไซ้ไปไหนนี่
อะแล้วออเจ้าเหล่านี้	หน่วยก้านพานจะดีมีฝีมือ

เรือแพแหวนก็เอามา
เราเป็นเทพเจ้าเล่าลือ
แต่หักคอคนตายเสียหลายพัน
มาหาเรานี้ดีหรือร้าย

จะลอบลักตักปลาของข้าหรือ
นับถือทุกแห่งแพร่พราย
อย่าดูดันดูหมิ่นมักง่าย
บอกยุบลตันปลายให้แจ้งใจ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อئัน
สำคัญจิตคิดว่าพระไพโร
ใจคอทักทิกนิกพรั้น
ท่านท้าวสามนต์ผู้พ่อตา
ข้าทอดแหแปรช้อนแต่เช้าตรู่
ไม่ได้ปลาสักหน้อยชะรอยเคราะห์
กลัวท้าวพ่อตาจะฆ่าเสีย
เทวดาเลี้ยงปลาไว้มากมาย

ทั้งหกอกสั้นห้วนไหว
กราบไหว้ท่อมหัวกลัวฤทธา
ปากสั้นเสียงสั้นซังตายว่า
ให้หาปลาประกวดกับอ้ายเงาะ
ออกอ่อนหูหิวหอบเที่ยวรอบเกาะ
ฉวยแพ้อ้ายเงาะสิน่าอาย
สงสารแต่เมียจะเป็นม่าย
ข้าขอไปถวายเป็นพรอดตัว

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อئัน
จึงว่าหกเจ้านี้เฒ่ามัว
แต่ได้มาขอแล้วก็จำให้
จะให้หรือมิให้ทั้งหกองค์

พระสังข์ได้ฟังก็ยิ้มหัว
ไม่กลัวบาปกรรมทำประมวง
เราไซ้จะขอมั่งดังประสงค์
ท่านจงปริกษาหาหรือกัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อئัน
พระองค์จะประสงค์สิ่งใดนั้น

หกเขยรับคำขมิ้มมัน
สารพันมีแล้วไม่ขัดเลย

สุดแท้แต่ตามจะเลือกเอา
ทั้งกลัวอ้อยชนมนมเนย

เปิดไถ่เหล่าข้าวของเสวย
จะแต่งตั้งสังเวยเช่นวัก

ฯ ๔ คำ ๗ เรไร

๑ เมื่อนั้น
เราเป็นเทवासुरารักษ์
จะขอปลายจมุกหม่อมลูกเขย
มั่นให้เราเราจะให้ปลาไป

พระสังข์กล่าวแกลังแก้งประจักษ์
จะเช่นวักสิ่งของไม่ต้องใจ
ตามเคยคนละน้อยหามาไม่
จะให้หรือมิให้ให้ว่ามา

ฯ ๔ คำ ๗

“จะขอปลายจมุกหม่อมลูกเขย
มั่นให้เราเราจะให้ปลาไป

ตามเคยคนละน้อยหามาไม่
จะให้หรือมิให้ให้ว่ามา”

๑ เมื่อนั้น
ชีชะเจ้าเล่ห์เทวดา
แม่นเชือดเสียเมียเห็นจุมุกด้วน
ของสำคัญหนักหนาเข้าตาจน
บ้างว่าอย่าพักประดักประเดิด
หาปลาที่ไหนก็ไม่มี
หกเขยรื้อร้อท้อจิต
นั่งนิ่งก้มหน้าดูตากัน
ต่างยอมพร้อมใจไม่กลัวเจ็บ
ยื่นให้เทวัญทันใด

หกเขยได้ฟังนั่งปรึกษา
จะเอาปลาแลกเปลี่ยนจุมุกคน
จะทำกระบวนผินหลังนั่งบ่น
จะผ่อนปรนแก้ไขอย่างไรดี
ทนเจ็บเอาเถิดไม่จู้จี้
อ้ายเงาะดีหาได้สือายมัน
สุดคิดสุดที่จะผ่อนผัน
เชือดเสียเห็นวันจะได้ไป
ฉวยได้มีดเหน็บของบ่าวไพร่
ทอดถอนใจใหญ่ย่อท้อ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ยัมพลาทางตรัสตัดพ้อ
แล้วเอามีดกรีดลับกับศิลา
มือบีบหนีบจุมุกไว้สองนิ้ว
ทำเง้อมีดกระหยับจับจ้อง
เอาแล้วนะจะเชือดเลือดแดง

พระสังข์สรวลสันต์กลั่นหัวร่อ
เออออะไรใจคอเหมือนปลาชิว
ทั้งหกตกประหม่าหน้านี้ว
อย่าบิตพลั่วดุกดิกพลิกแพลง
ที่ใจชั่วกลัวร้องจนเสียงแห้ง
จุมุกแหงโหว่ววินสั่นทุกคน

ฯ ๖ คำ ฯ ปีกลอง

๑ เมื่อนั้น
เจ็บแสบแทบตายเต็มทน
เขยใหญ่ใจแข็งทำแก้งว่า
สะกิดเพื่อนเตือนทวงเทวัญ

ทั้งหกлубแผลพลางครางร่น
ต่างคนต่างแลดูแผลกัน
จุมุกด้วนดูหน้าเห็นขบขัน
แลกกันเมื่อไรจะให้ปลา

ฯ ๔ คำ ฯ

ล่องเรือ

๑ เมื่อนั้น	พระสังข์ได้สมปรารถนา
จึงตั้งสัตย์อธิษฐานด้วยวาจา	มัจฉาตัวใดถึงที่ตาย
จงกระโดดโลดเข่นมาริมฝั่ง	ให้สมหวังดังจิตที่คิดหมาย
พอสิ้นคำประกาศไม่คลาดคลาย	ปลาตายบนตลิ่งลึงเคลื่อนไป
แล้วแก้งแบ่งมัจฉาที่ซู้ซั่ว	ให้คนละสองตัวหามากไม่
หกองค์จึงชวนกันคลาไคล	เอาปลาไปให้สมอารมณ์คิด

ฯ ๖ คำ ฯ

ร้าย

๑ เมื่อนั้น	หกเขยค่อยคลายสบายจิต
ต่างองค์อำลาสุราฤทธิ์	บ่าวตะบิดเชือกน้อยร้อยปลา
หัวท้ายพายวาดนาวาออก	บ้างบอกโยนยาวฉาวฉ่า
รีบเร่งโดยด่วนจวนเวลา	กลับมาจะให้ทันเตือนกันพาย

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น	พระสังข์สมจิตที่คิดหมาย
จึงหยิบรูปเงาะมาสวมกาย	แล้วตัดหวายตอตัดบิดพลั่ว
ร้อยปลามากมายเหลือประมาณ	เอาไม้เท้าทำคานหาบหัว
แผลงฤทธิ์รูปเงาะพาเหาะปลิว	ลอยลิวมาในเมฆา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงริมไรไกล้เรือน	ก็คล้อยเคลื่อนเลื่อนลงจากเวหา
เดินด่วนขึ้นกระไดมิได้ช้า	เอาหาบปลาเหวี่ยงวางกลางนอกชาน

ภรรยาพาไปให้ลูบตัว	แล้วเชิญผัวรูปทองกินของหวาน
เจ้าเงาะแกลงเล่าเยาวมาลย์	วันนี้ขึ้นจันไปหาปลา
ฟึดตรูปเงาะออกซ่อนไว้	ทำเป็นพระไพร่พฤกษา
ร้ายมนต์มหาจินดา	เรียกมัจฉามาสิ้นทุกตำบล
อ้ายหกเขยเซอะกระเจอะกระเจิง	เที่ยวเซอะเซิงหาปลาก็ขัดสน
ไปประสบพบพี่ที่ฝั่งชล	ทั้งหกคนกราบกรานขอทานปลา
พี่แลกเปลี่ยนเงินปลายจมูกมัน	แห่วงวันสิ้นทั้งนั้นขึ้นนักหนา
ว่าพลางเสสรวลชวนรจนา	ไปดูหน้ามันเล่นก็เป็นไร

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	รจนากลับยิ้มมิใคร่ได้
สรวลพลางทางว่าข้าชอบใจ	เมียมันจะได้ดูหน้ากัน
ช่างแก้แค้นแทนทำพอสาสม	ที่เมียมาคำคารมเย้ยหยัน
วันนี้้องจะตามจรรจรัส	ไปดูจมูกมันให้เต็มตา
ว่าแล้วทาแป้งแต่งตัว	ตามผัวออกจากเคหา
ปิดประตูขึ้นกระไดแล้วไคลคลา	เจ้าเงาะหาบปลานำหน้าไป

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงพระโรงรัตนบุรี	อัญชสีสองกษัตริย์เป็นใหญ่
เจ้าเงาะยืนยิ้มหัวไม่กลัวใคร	ทั้งปลาลงไว้ให้พ่อตา
รจนาจึงทูลบิตรงค์	นี่ปลาส่งส่วนตัวผัวข้า
อุตส่าห์เสาะเพราะเกรงพระอาญา	ได้มาน้อยนักสักสองร้อย
ตามประสาเยนเย็นเชียวใจ	ไม่มีบ่าวมีไพร่ใช้สอย
ผัวเมียสองคนจนกรองกรอย	ไม่เลิกลอยเหมือนลูกสาวของท้าว

“ว่าแล้วทาแป้งแต่งตัว
ปิดประตูลั่นกระไดแล้วโคลคลา

ตามฝั้วออกจากเคหา
เจ้าเงาะหาบปลานำหน้าไป”

หกเขยเขาดิมียศศักดิ์
ไปหาปลามาแล้วหรืออย่างไร

ท่านพ่อตาโปรดนักรักใคร่
เห็นจะได้มากมายหลายกระบุง

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
คันมือคันไม้หมั่นไล่ฝูง
อิรณาพาผิวมาเย้ยได้
เพราะอ้ายเขยขี่เค้าเหล่านั้น
จึงชี้หน้าด่าลูกทั้งหกนาง
ปานนี้มีมาน่าแค้นใจ

ท้าวสามนต์เคืองขัดพิศหมอนผล
ไม่สมที่หมายมุ่งจะฆ่าฟัน
แค้นใจเหลือที่จะอดกลั้น
พากันเซอะชะไปกระไร
มึงช่างหากำชับผิวไม่
กูจะใคร่ฆ่าเสียให้ม้วยมุต

๙ ๖ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
เร่ฝูงไฟยเต็มทีตี่รุด
หิ้วปลาพากันมาโดยด่วน
ตรงมาวังพลันไม่ผันแปร
ทั้งหกอกสันขวัญหนี
คลานเข้าไปเฝ้าเขาหัวเราะ
คิดอวยด้วยปลายจุมกวัน
พริ้นตัวกลัวตายเป็นพันไป

หกเขยร้อนใจดังไฟจุด
ครั้นถึงหยุดจอดเรือเข้าเหนือแพ
บ่าวตามเป็นพรวนแบกอวนแห
หญิงชายร้องแข่งว่าแพ้เงาะ
ครั้งนี้ตายจริงวิ่งออกเหาะ
เห็นปลาอ้ายเงาะยิ่งเสียใจ
ก้มหน้าดูดินหาเงไม่
ภาวนาหายใจมิใคร่ทัน

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าไปแก้หกเขยนั้น

ท้าวสามนต์เคืองขุ่นหุ่นหัน
กูจะใคร่ฆ่าฟันบั่นรอน

แต่أيายเงาะทรพลคนอัปรีย
เออนี้มิไปเที่ยวจอดนอน
บ่าวไพร่ไปด้วยก็หนักหนา
กูคิดนิตเดียวดอกครั้งนี้
เออจมูกนั้นถูกอะไรนั้น
จงบอกให้แจ้งกูเคลงใจ

มันยังดีกว่ามึงมาถึงก่อน
ไม่รู้เร็วรู้ร้อนเจ้าคนดี
ได้ปลามาไม่พอจะเช่นผี
หาไม่ชีวิตจะบรรลัย
เหมือนกันกับเขาเชือดเลือดไหล
อย่าได้เอาเท็จมาเจรจา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อ นั้น
แกล้งทูลเลี้ยวลดปดพ้อตา
ลงตื่อวนจุตลากที่ปากลัด
ในแม่น้ำลำคลองทั้งสองแคว
สู่หนแดดแผดร้อนไปยังคำ
อุตสำหรับุกขึ้นบกรกเรียว
ไม่เคยพบเคยเห็นเลยเช่นนี้
ให้ปวดหัวมัวตาหน้าตึง

เขยใหญ่ทั้งหกตกประหม่า
แต่เข้าซำก็ไปไม่เชื่อนแซ
ปากเป่ากัตจมูกลูกเป็นแผล
ไม่มีปลาเลยแต่สักตัวเดียว
จนตัวลอกออกดำเหมือนมำเหมียว
ไปได้ปลาหน้อยเดียวที่ในบึง
ชะรอยผีโขมดมันโกรธซึ่ง
แทบจะไม่มาถึงท้าวไท

๙ ๘ คำ ๙ เจริง

๑ เมื่อ นั้น
เห็นผิวแพ้งะป่าซัดใจ
มีหน้าซำจมูกแหง่หะ
ขายหน้าทุกสิ่งจริงเจียว
ทกนางต่างคนบ่นบ้า
บ้างกอดเข้าเจ้าจุกทุกซำร้อน

ทั้งหกบุตรพี่ผู้ใหญ่
ฝึกปลาหาได้มานิดเดียว
แล้วพระบิดาก็โกรธเกรี้ยว
นางเหลียวซำเลื่องเคื่องค้อน
มันไม่นำร่วมเรียงเคียงหมอน
มืออ่อนดินอ่อนเสียน้ำใจ

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น เจ้าเงาะหัวร่องงอไป เห็นจุมูกเขยใหญ่เลือดไหลหยด สาแก่ใจมันสติผัวกู แล้วแลดูพี่สาวทั้งหกคน ทำแยบคายชายตาตุ่มสาม	รจนาสรวลสันต์ไม่กลั่นได้ ทำบุญปากบอกใบ้ให้เมียดู แหงวันสิ้นทั้งหมดน่าอดสู นางยืมอยู่ในหน้าไม้พาที เห็นหน้าหม่นหมองคล้ายดำมืดหมี เทวียิ้มแย้มกระแอมไอ
---	---

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น ต่างคนชี้หน้าแล้วว่าไป เหตุว่าผัวมึงมาถึงก่อน ผัวกูไม่รู้จักจับผักปลา ดูเยี่ยงผัวเจ้ามันเคล้าคล่อง นางเมียขึ้นหน้ามาหัวเราะ เขาขับไล่ไปอยู่เสียปลายนา ไม่มีความยำเียงเกรงกลัว	ทกนางเคื่องขัดอัสฌาสัย หัวเราะเยาะใครอีรจนา ทำแสนงอนเจ้อเจื้อจะสะเออะหน้า จึงได้มาไม่มากเหมือนหม่อมเงาะ ห้วยหนองเหนือใต้เข้าใจเสาะ เปรียบเปรยเย้ยเยาะไม่เจียมตัว ยังตื้อดื้อนเข้ามาว่าแทนผัว ไล่หัวออกไปเสียจากวัง
--	---

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น ซิชะหม่อมพี่ที่ขึ้นช้าง เฝ้ามาขับไล่ไสหัว แต่เห็นเขาหัวร่อก็ระแวง	รจนาทอบไปตั้งใจหวัง ออกประดังก่ำทอเล่นพอแรง โกรธหรือว่าจุมูกแหง ออกสกัตสแกงแกลังพาโล
--	---

ขึ้นช้าง อยู่ในสถานะที่ไม่มีใครทำร้ายได้

ผิวฟิไปหาปลากับบ่าวไพร่
ผิวข้าหาปลาประสาโช
พอรู้เช่นเห็นอยู่ว่าเท็จจริง
จะให้ว่าหรือจะว่าออกเตี้ยวนี้
แค้นใจคิดจะใคร่อยู่ทะเลาะ
ถ่มน้ำลายรดให้แล้วโคลคลา

น้อยหรือช่างได้มาอีกโช
แต่จุมูกไม้โหวเหมือนผู้ดี
สู้ปิดปากหากนึ่งเสียดอกฟิ
แล้วเหลียวดูสามมีเห็นชิงตา
แต่เจ้าเงาะชี้ชวนไปเคหา
ตามผิวออกมาไม่พรั่นพริ้ง

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ลุกขึ้นเดินตามมาตำอึง
เท็จจริงอย่างไรรันชันจ้าน
จงทองพองขนเป็นพันรู้
ผิวหาปลาผักได้นักหนา
คำคารมเปรี้ยงเปรี้ยงออกเถียงแทน
อย่าดูถูกผิวกันกระนั้นนะ
ถึงจุมูกโหวแห่วงก็ทำเนา
ไม่เหมือนเงาะอุบาทว์ชาติชั่ว
กลับจะมาหัวเราะเยาะยิ้ม
ชะช่างได้ผิวเงาะเหมาะสม
ขึ้นเสียงเถียงคนบ่นตะบอย

หกนางต่างพิโรธโกรธซึ่ง
ทำไมมึงจึงหัวเราะเยาะกู
ใครปิดปากไว้วานอย่านิ่งอยู่
ลบหลู่ดูหมิ่นถิ่นแคลน
หม่อมเมียได้หน้าขึ้นกว่าแขน
ขึ้นแค้นเปรียบเปรยเหยียเหย้า
ช่างเกิดคะค้อยยังชั่วกว่าผิวเจ้า
แต่หน้าตาของเขายังเพราพริ้ม
น่ากลัวหัวทุกระปุมกระปิม
เปรมปรีมในใจมิใช้น้อย
ปากกล้าคำคารมดังต้อยหอย
มันน่าต้อยให้ยับลงกับมือ

ปากกล้า (สำนวน) ปากเก่ง โตเถียงเก่ง

ต้อยหอย (สำนวน) พุดมาก พุดไม่หยุดปาก

แต่ปากเป่ากัดเขาก็กัด
ว่าพลาตต่างเข้ายุดยื้อ

นี่เป็นเบี้ยพอกปากของเจ้าหรือ
กล้าปากกล้ามืออย่าหนีกัน

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๑ เมื่อ นั้น
ทำบอกใบ้ให้รู้สำคัญ
ก้มลงหลอนหลอกกลอกคอ
ทำเหมือนบ้าใบ้ได้แต่อื้อ
เห็นพี่เมียฆ่าเลื่องเคื่องค้อน
ถือไม้เท้าก้าวเดินเป็นท่าทาง
แล้วเต็ดใบไม้ปิดจมูกเล่น
ซ่มือให้เห็นแล้วเล่นตัว

เจ้าเงาะเห็นวุ่นวายเข้าทางกัน
แก้งกระชั้นกระชอกโบกมือ
หกนางดำทอกก็ไม่ถือ
ตบมือหัวร่อล้อเลียนนาง
ก็จุดเมียมาสอนให้ค้อนบ้าง
ทีเลื้อลากหางให้นางกลัว
ทำเป็นปิดแมลงวันสั้นหัว
เขี้ยวพี่เมียไปมา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อ นั้น
เห็นเงาะเยาะหยอกภรรยา
โมโหฮึดฮัดขัดเขมร
หมายเขม้นกำหมัดกัดฟัน
ลางคนบ่นดำเงาะอุบาทว์
บ้างว่าจะถองสักสองตึง
ดูเถิดเกิดมาไม่เคยพบ
จองทองถองเสียให้เมียดู
เห็นเงาะเงี้ยวไม้ไล่กวัดแกว่ง
บ้างนั่งลงลูบล่อยที่รอยไม้

หกเขยขัดใจเป็นหนักหนา
โกรธตาเขี้ยวเหลียวดูกัน
โจงกระเบนคาดกระเบนเสียให้มัน
มูทะลุตุตันไม่พริ้นพริ้ง
จะใคร่เอาเท้าคาดเข้าสักผึง
ทำไมมึงมาหยอกหลอกเมียกู
บ้าใบ้บัดซบทำลบหลู่
ดำพลาตทางกรูกันเข้าไป
ระรันสั้นหน้าแข็งไม่เข้าใกล้
น้ำตาไหลครางออกถอดมือ

บ้างหลับตาหน้าเหม็นซ่อมหมัด	เงาะวัดลัมกลึงลูกวิ่งตื้อ
ทรุดนั่งลงนวดปวดสะดือ	ครางฮือไปทีเดียวไม่เหลียวแล
เขยใหญ่ย่างเท้าก้าวถล่ม	เงาะดำต้อยจุมถูกแผล
ลัมลงกลอกคอทำท้อแท้	เมียมาช่วยแก้ทุบตันคอ
นางคนถอยหลังเข้าบังเสา	ร้องว่าพวกเรายากกลัวพ่อ
บ้างกำหมัดขัดเขมรไม่ย่อท้อ	ใจคอเหี้ยมฮึกบึกบิน
เข้าชกเงาะเดาะเอาด้วยเข้าลา	ลัมผวาเจ็บจุลกไม่ขึ้น
พุดไม่ออกกลอกหัวมัวมึน	เพื่อนกันวิ่งครืนกระจายไป

ฯ ๑๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	เจ้าเงาะทำเงื่อศอกบอกไข
เหลียวหลังเหลียวหน้าคว่ำไม้	กวัดแกว่งแกลังไล่กระชั้นชิด
เห็นเขยทั้งหกตกประหม่า	ก็หวดไปหวดมาให้ผิดผิด
ควงกระบองลองแรงแผลงฤทธิ์	ไล่ติดตามตีหนักระจุย
ดูเห็นเต็มกลักก็หัวเราะ	ยืมเยาะยกมือขึ้นกุ่มกุ่ม
ตั้งท่าที่ท่าเป็นรำซุย	เบี้ยวบ้วยปากหลอกกลอกหน้าตา
เห็นหกเขยคอยจะถอยหลัง	ก็หยุดยั้งยืนมองป้อนหน้า
แล้วอย่างเท้าสาวหมัดเข้ามา	ถลึงตาชู่เขี้ยวเขม้นดู

ฯ ๘ คำ ฯ

เข้าลา	อาการยกเข้าเดาะโดยงอเข้าแต่น้อย
รำซุย	ท่าการแสดงละครท่าหนึ่ง
สาวหมัด	กำหมัดงอแขนเข้าหาลำตัวเพื่อเตรียมชก

๑ เมื่อนั้น
เหลียวซ้ายแลขวาหาประตุ
บ้างเข้าแอบหลังภรรยา
ความกลัวตัวสั่นไม่สมประดี
บ้างกำหมัดขัดเขมรหมายเขม้น
ครั้นเห็นเงาถือไม้ไผ่ไล่เข้ามา
กลางคนยืนนิ่งไม่วิ่งหนี
พูดจาอวดฮึกศิกหน้าเมีย
ทำเหน็บรังตั้งมวยอยู่แต่นอก
ย่อท้อถอยหลังระวังตัว

หกเขยเซ็ดขยาดไม่อาจสู้
เอ๊ะอยู่แล้วกระมังครั้งนี้
รุนเมียวออกหน้าเจ้าอย่าหนี
เต็มทีลงนั่งภาวนา
ทำเป็นว่านี่คนกล้า
ก็วิ่งล้มกลาหาแข่งเพลี่ย
อุตส่าห์ทำใจดีแก่เบี้ย
สู้เสียชีวิตไม่คิดกลัว
เห็นเจ้าเงาะเงือกศอกก็กลอกหัว
ต่างกลัวเงาะป่าทุกคนไป

๙ ๑๐ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นผัวกลัวเงาะก็ขัดใจ
แต่เงาะป่าบ้าใบ้บัดสี
เสียแรงกำเนิดเกิดเป็นชาย
โมโหหันมาดำน้องสาว
นิ่งให้อัเงาะมาเยาะเย้ย
ขึ้นเสียงเถียงพี่แล้วมีหน้า
ดูถูกพี่ใหญ่ช่างไม่เกรง

ทั้งหกบุตรพี่ผู้ใหญ่
จึงว่าเอออะไรช่างไม่อาย
ช่างชวนกันวิ่งหนีมันง่ายง่าย
ไม่อดสูดูร้ายเขามั่งเลย
ไม่ว่ากล่าวผัวมั่งทำนังเฉย
ต้อยตีพี่เขยของตัวเอง
ยังซ้ำให้ผัวตัวข่มเหง
มันเหมาะเหม็งแล้วหรือนางรจนา

๙ ๘ คำ ๙

แก้เบี้ย (สำนวน) กระทำตอบโต้

๑ เมื่อนั้น
เออพี่น้องไรช่างพูดจา
เต็มใครด่าทอก่อน
ครั้นเขามั่งก็ซังซิง
หกเซยเข้ากลุ้มรุมกันชก
สาแก่ใจเจ็บปวดอวดกล้าดี
เมื่อเป็นผู้ใหญ่ไม่ไว้ตัว
ชะพี่เซยเข้าหน้างามงาม
นั้นแน่แผลเก่าปากเป่ากัด
ว่าพลางทางหัวเราะเยาะเย้ย

รจนายัมพลางทางว่า
กลับมาว่ากระนั้นชั้นจริง
ควักค้อนเคืองขัดสะบัดสะบั้ง
ชวนกันวิ่งมาตามจะต้อยดี
ให้เอามือใส่พกเสียหรือพี่
เออเดี๋ยวนี้จะให้ใครห้ามปราม
ยังจะมาว่าผิวข้าหยาบหยาม
บุ่มบ่ามบ้าเลือดไม่เหือดเลย
ข้ามาถูกหมัดนิจจาเอ๋ย
พี่เซยพี่สาวฉาวไป

๕ ๑๐ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
ลูกเดินออกมาว่าอะไร
ลั่นแต่พี่น้องท้องเดียวกัน
ลูกเต้าเช่นนี้กูมิเคย
รจนาพาผิวออกไปเสีย
เอออะไรอ้ออิงตึงตัง

นางมณฑาทนวกหอยอยู่ไม่ได้
ไม่เกรงเนื้อเกรงใจผู้ใหญ่เลย
จะฆ่าฟันกันได้แล้วหรือเหว
ออกเอ๋ยแต่ละคนพันกำลัง
เจ้าเหล่านี้ห้ามเมียเสียมั่ง
หน้าที่ลูกที่นั่งซังไม่เกรง

๕ ๖ คำ ๕ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
อ้ายเงาะปากกล้าทำไม่ยำเียง

ท้าวสามนต์ว่าเหมมันข่มเหง
กูออกสู้ตัวเองลองสักยก

เอามือใส่พก (สำนวน) เก็บมือไว้ไม่ต่อสู้โต้ตอบ

ทำไมกับบ้าใบ้ตาขาว
ลุกขึ้นขับฟันงันก
กระหับอย่างสามขุมส้มตะรัง
ถองลงตรงจุมถูกจำเพาะ
มองเขม้นเป็นครู่ก็รู้จัก
แล้วร้องด่าเงาะมีน้ำดีโบาย
เห็นอีกคึกคักขึ้นหนักหนา
แต่แค้นอายหกคนพันกำลัง
ยังว่าตัวต่อตัวช่างชั่วชาติ
เป็นฝูงเป็นคณาทำหน้าที่
แล้วเรียกนางมณฑามาเสีย
อย่าห้ามปรัมเลียบปล่อยให้ต่อยกัน
น้อยหรือสนุกนักไม่พักหา
ลูกเขยยายแต่ละคนพันรู้
ทุตอายหกเขยใหญ่ช่างใจเสาะ
ถูกเจ็บเข้าไม่ได้ตั้งใจเจ็ก
อีเมียก็สุดใจมิใช่ชั่ว
อีรจนาด่าพี่มีอึ้ง
กูยั้งแค้นมึงอยู่ไม่รู้หาย
นี่หากหาปลาได้จึงรอดตัว

อีสาวสาวเหล่านี้อย่าวิตก
เห็นทั้งหกตอลายหมายว่าเงาะ
ไม่ทันตั้งต๋อยด่าซ้ำศอกเดาะ
เขยใหญ่ใจเสาะร้องออกโอย
ลงนั่งเหนื่อยหอบฮักหิวโหย
มานี้โวyleนกับกูดูสักครั้ง
ไล่ลวงเข้ามาหน้าทีนี้
มันเฝ้าถอยหลังไปอย่างเดียว
น้อยหรือนี่ซี้ตลาดตาเหมียว
แต่อายเงาะคนเดียวก็กลัวมัน
ไม่พอที่พอทางออกกางกัน
ช่างมันเป็นไรจะได้ดู
ยังว่าจะให้มีมวยหมู
ชะต่าน่าเอ็นดูเหมือนลูกเล็ก
ราวกับอายเงาะมันกินเหล็ก
แต่เด็กเด็กมันก็ดีกว่ามึง
ดูหรือน้องของตัวก็โกรธซี้
กระต๊อบตีนตึงตึงไม่เกรงกลัว
หน้าไม้อายเอาอายเงาะเป็นผ้า
หาไม่ก็หัวจะปลิวไป

ฯ ๒๒ คำ ฯ

ส้มตะรัง เดินบุกเข้าไป

๑ เมื่อนั้น
เห็นบิดาเคื่องขุนฟุนไฟ
จึงชวนผิวไปลาพ่อตาเสีย
นางสอนให้นั่งลูกคูกหลาน

รจนาทุนหันหมั่นไส้
เข้าข้างเขยใหญ่ก็เดือดดาล
อย่าอยู่ซ้ำพาเมียออกไปบ้าน
กราบกรานท่านเสียหน่อยหนึ่งตามจน

๙ ๕ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
แก่งเลี่ยนล่อต่อหน้าท้าวสามนต์
เห็นพ่อตาทำไรก็ทำมั่ง
ทำโจงกระเบนใหม่ไว้หางยาว
แล้วยืนมองป้อนหน้าดูจุมูก
ตบมือหัวเราะเยาะไยไพ
เห็นทั้งหกตกประหม่ากัมน้ำนิ่ง
จึงชวนรจนาโฉมตรู

เจ้าเงาะกัมกราบยิบสีกสิบหน
เผ่าก่นหัวเราะริกกระดิกเท้า
เหมือนบ้าหลังจริงจริงยึงฟันขาว
แก่งปิดหัวผิวพี่สาวของเมียไป
เห็นรอยถูกมิดเชือดเลือดยังไหล
บอกใบ้บ้ายปากให้เมียดู
ไม่ไหวติงเต็มกล้วตัวเป็นหนู
ออกประตูลับกลับไปจับปล้น

๙ ๘ คำ ๙ เพลงเร็ว

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น
แก่งให้หาปลาจะฆ่าฟัน
ยิ่งคิดยิ่งแค้นแน่นใจ
จึงตรัสสร้างเสเพทุบาย
ทั้งหกหามาแก้ตัวใหม่
เสนาโนไปบอกอ้ายเงาะนั้น

ท้าวสามนต์เคื่องขัดอัดอัน
อ้ายเงาะมันกลับได้มามากมาย
แม่นมิฆ่ามันได้ก็ไม่หาย
จะต้องการเนื้อทรายมาเลี้ยงกัน
แม่นมิได้ชีวาจะอาสัจ
หาเนื้อมาให้ทันวันพรุ่งนี้

๙ ๖ คำ ๙

๑๑ บัดนั้น
ออกจากวังวังเป็นสังคลี

อำมาตย์รับสั่งใส่เกศ
ตรงไปยังที่บานปลายนา

๑ ครั้นถึงกระท่อมก็ด้อมดู
ประหลาดใจมิได้ยินพูดจา

เอ๊ะแล้วหลับอยู่กระมังหนา
เสนาที่นั่งร้องเรียกอิง

๑ เมื่อนั้น
ที่ไหนดยอนผอนผูกเสียให้ตึง
ตึงเนื้อตึงใจจะให้ผิว
เจ้าเงาะแสนกลคนคนอง
เอากระต่ายตีแทนรำมะนา
รจนานิ่งนั่งฟังเอียงคอ

รจนาคลีผ้าตาขุนซึ่ง
นั่งปักสะดึงกรึงกรอง
แต่งตัวไปกฐินเดือนสิบสอง
หัดร้องนางนาคปากร้ายชอบ
ทำให้ภรรยาหน้าหัวร่อ
เพราะหนักหนาหนอเจียวพ่อคุณ

๑ พอไต้ยีนเสนามาร้องเรียก
โตนสะดุดสะตึงผ้าตาซุน
รจนาเดินออกมานอกชาน
นางจึงถามทักซักไซ้

ตื่นตะเกียกตะกายวายวุ่น
กระหายหกดกได้ถูลงไป
อำมาตย์เห็นหมอบกราบกราบไหว้
ธรรมาโณระธรรมา

นางนาค ชื่อเพลงไทยเดิมเพลงหนึ่ง

๑ บัดนั้น
ทูลว่าสมเด็จพระบิดา
บัดนี้มีรับสั่งจำเพาะ
พรุ่งนี้มีได้ตั้งใจ

เสนาบังคมก้มหน้า
ให้เข้ามาบอกนางโฉมยง
ให้เจ้าเงาะหาเนื้อเข้าไปส่ง
จะให้ลงอาญาฆ่าฟัน

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เข้าไปในทับจับพลัน

รจนาทระหนกอกสัน
รำพันบอกผิวแล้วโศกา

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอษฐ์

๑ โอ้อำพรวรองค์ทรงเดช
เมื่อวันวานท่านใช้ให้หาปลา
นี้หากมีมนต์ดลจึงพ้นภัย
วันนี้มีหน้าซ้ำอุบาย
เป็นเหตุเพราะเงาะร้ายให้ถอดเสีย
อันวอนเท่าไรไม่เอื้อเพื่อ
ว่าพลางทางทรงโศกา
สองกรซ่อนอกจนฟกซ้ำ

บิตุเรศพาลผิดจะคิดฆ่า
ก็นึกว่าไม่รอดจะวอดวาย
หาปลามาได้เอาไปถวาย
แก่งย่ำสั่งมาให้หาเนื้อ
พอรูปทองของเมียมิได้เชื่อ
นี้เนื้อแท้ว่าเวรกรรม
ชลนาฟูมฟองร้องรำ
ครวญคร่ำกำสรดไศก

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

โอ้โสมใน

๑ เมื่อนั้น
ซึ่งสั่งให้หาเนื้อคราวนี้

เจ้าเงาะเยาะหยอกนางโฉมศรี
เห็นพี่จะอับจนไม่พ้นตาย

ถึงตัวจะบรรลัยก็ไม่ว่า
ว่าพลงแย้มยิ้มพริ้มพราย
สวมสอตกอดรัดสัมพันธ์ต้อง
เซยแก้มแนมปรางทางโลมเล่า
ทำไมกับเนื้อถึกอย่านึกพรัน
ไม่เคยเห็นฝีมือพี่หรือไร
แต่เพียงนี้มีพอจะยากเย็น
เหมือนกันนั้นและกับหาปลา
พรงนี้มีปากก็ใบหู
เสสรวลชวนนางนฤมล

วิตกแต่รจนาจะเป็นม่าย
โอบอุ้มโฉมฉายขึ้นบนเพล
นี่แน่องจะให้ตายเสียโยเปล่า
พี่ว่าเล่นดอกเจ้าอย่าตกใจ
สักพันหนึ่งสองพันก็หาได้
ร้องไห้ให้เสียน้ำตา
ร้องละครนอนเล่นเสียดีกว่า
อะไรกับน้ำหน้าอายหกคน
จะเชือดเสียให้ดูอีกสักหน
ขึ้นบนเตียงนอนสำราญใจ

ฯ ๑๒ คำ ฯ กล่อม

ร่าย

๑ ครันดาวเดือนเลื่อนลับเมฆา
พระชมโฉมโฉมนางทราวม้วย
ตะวันชายบ้ายน้อยจะกลับมา
สั่งเสียเมียแล้วจรัส
จับไม้เท้าก้าวลงจากเคหา
เหาะทะยานผ่านเมฆมาไรไร

สุริยาแย้มเยียมเหลียมไคล
ดวงใจเจ้าค่อยอยู่จงดี้
แก้วดาอย่าหม่นหมองศรี
มาทรงเกือกแก้วมณีทันใด
สำแดงอานุภาพแผ่นดินไหว
ตรงไปไพรวันอรัญญา

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ ครันถึงจึงลงหยุดยั้ง
พระถอดเงาะซ่อนไว้ให้ลับตา

ที่ร่มรังสูงใหญ่โบหนา
แล้วร่ายมนต์มหาจินดาพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ ดระ

๑ ผุ่งเนื้อในป๋ามามากมาย
ดูตาชแดงไปทั้งไพรวัน

ทั้งละมั่งกวางทรายและฉมัน
เป็นผุ่งผุ่งวิ่งพันกันมา

๙ ๒ คำ ๙ เขต

๑ เมื่อนั้น
ครั้นรุ่งริบแต่งตัวกลัวจะช้า
บ้างหาแร้วบ้างหวายหลายอย่าง
บ้างเอาผ้าพันพุงจูสนัซ
แล้วผูกม้าเคยขับสำหรับชา
ม้าหลังเปล่าบ้างผูกเบาะบาง
เกณฑ์กองกระบือบ่าวชาวบ้านนอก
พรานป็นพื้นแม่นหมายสำคัญ
บ่าวผู้ชายตะพายยามถือกล่อ่ง
บ้างแบกเสบียงหาบหามตามเคย

หกเขยคิดวิตกหนักหนา
เรียกหาบ่าวไพร่พร้อมพรัก
ไปถึงกลางพงไพรจะได้ดัก
คึกคักชนซ้ายขึ้นหลังข้าง
บังเหียนอานพานหน้าช่องทาง
ต่างต่างแต่งอวดประกวดกัน
ล้วนถือหอกเสวียนแทงแข็งขัน
โผงไรโผงนั้นไม่ผิดเลย
หิ้วปืนโตสายทองของเสวย
อย่าช้าเลยจวนสายจะเสียการ

๙ ๑๐ คำ ๙ เจริง

๑ ครั้นพร้อมเสร็จทุกสิ่งไม่นิ่งช้า
รีบขับพาชีตะลิตะลาน

หกองค์ทรงม้าออกจากบ้าน
พวกพรานนำหน้าพาไป

๙ ๒ คำ ๙ เขต

๑ ลุ่ลวงมรคามมาถึง
สั่งให้ชิงซ้ายไว้ชายไพร
लगคนปักขวกที่ปากทาง
ชีกระบือเข้าคั่นอยู่เกรียวกราว

ป่าซึ่งมฤคาเคยอาศัย
บ้างดักแร้วแล้วไล่บ่วงราว
หาช่างสันทัดขัดจั่นห้าว
โห่ฉาวอิงไปทั้งไพรวัน

๙ ๔ คำ ๙ เขต

๑ พรานป็นชุ่มรกรขึ้นนง่า
หมายตรงหลงยิงเพื่อนกัน
เนื้อถึกที่ไหนก็ไม่มี
ลงนั่งนึกปรึกษากับบ่าวนาย
ลางคนบ่นว่าเข้าได้หัก
จึงให้ปลุกศาลขึ้นเพียงตา

สวนมาตามรอยจะคอยล้น
ลัมดินยันยันอยู่แทบตาย
พบแต่เสือหมีหมูกระต่าย
ดีร้ายจะเป็นเช่นหาปลา
ไม่เช่นวักพระไพรเจ้าป่า
สังเวทเวทดาทันใด

๙ ๖ คำ ๙ เจริชา

๑ แล้วขึ้นม้าพากันเที่ยวค้น
ดาสดตลอดแลเห็นแต่ไกล
หกเขยยินดีปรีดา
เห็นพระสังข์นั่งอยู่ดูตะลึง
เอ๊ะจะเป็นเช่นนั้นอีกกระมัง
ว่าพลางทางลงจากม้า

พบรอยเกลื่อนกล่นมาใหม่ใหม่
โน่นมิใช่เนื้อหรือร้องอ้ออึง
วางม้าขับใหญ่เข้าไปถึง
งามละม้ายคล้ายคลึงเจ้าของปลา
จุมกยังไม่หายขายหน้า
เข้าไปวันทาสुरารักษ์

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ลุกขึ้นขู่เข็ญเต้นคึกคัก
เที่ยวซุกซี้ซุกชนเจ้าคนเอก
มาลอบลักไล่เนื้อเปื้อปลา
ทำจู้ดูหมิ่นถิ่นแคลน
จะยำเียงเกรงใครก็ไม่มี

พระสังข์สร้างทำไม่รู้จัก
ถามทักซักไซ้ไปไหนมา
โหยกเหยกยุ่งหยาบบาปหนา
ข่มเหงเราเจ้าป่าพนาลี
ล้วงลัดตัดแดนมาถึงนี้
เจ้าเหล่านี้ค่อจะหักสักราว

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
แข็งใจแจ้งความตามเรื่องราว
พ่อตาให้หาเนื้อกับอ้ายเงาะ
เอ็นดูด้วยช่วยชีวิตทั้งหกคน
ข้าหาเนื้อที่ไหนก็ไม่มี
เทพเจ้าจึงได้โปรดปราน

ทั้งหกตกประหม่าตาขาว
ข้าเป็นลูกเขยท้าวสามนต์
ทูลเดาะข้อความมาแต่ต้น
พอพันโพล่ภัยบรรลัณลาญ
มฤคี่หนีมาอยู่หน้าฉาน
ขอประทานเนื้อไปให้พ่อตา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
อันหม่อมฤคี่นั้น
ข้างท่านก็ร้อนตัวกลัวภัย
เถิดชิบาปกรรมก็ทำเนา
ถ้ารักชีวิตจงคิดดู
แม้มียอมให้ไม่ได้เลย

พระสังข์ยมพลงทางว่า
มันหนีมนุษย์มาพึ่งเรา
มาขอแล้วมิให้อย่างไรเล่า
แต่จะให้เปล่าเปล่านั้นไม่เคย
เนื้อจะแลกใบหูหกเขย
ผิดวิสัยสังเวทหา

๙ ๖ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เสียใจทุกคนบนินทา
จุมูกแล้วหูเล่าเจ้าเล่าห์
ซื้อคร้านจ้องอนวอนวิง
ว่าพลงทางหยิบเอาดาบมา
แล้วเอียงหูเข้าไปใจทักทัก

หกเขยได้ฟังนั่งก้มหน้า
เทวดาเดนแข่งมันแกล้งจริง
สมคะเนคงยกเอาสักสิ่ง
ผิดก็เพียงผู้หญิงมันไม่รัก
ส่งให้เทวดาทั้งฝัก
อย่าเชือดให้หนักนักเลยพ่อคุณ

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
จะเช็ดแต่เบาเบาเอาบุญ
เขยใหญ่ยันพริ่นพริง
อย่างนี้ที่ไหนดจะได้เนื้อ
แกล้งขยับจับจ้องลงใจ
เหนียวหุขวาลงให้ก่งคอ

พระสังข์จุดหูกกระชากลากหลุน
แล้วชักดาบฎีปูนออกเงียดเงื่อ
ร้องอิงอูยหน่าน่าเจ็บเหลือ
ทำที่จะเช็ดเถื่อแล้วร้งรอ
เลือกเอาข้างไหนดจะดีหนอ
แข็งข้อเช็ดขาดเลือดสาตไป

๙ ๖ คำ ๙ ปีกลอง

๑ เมื่อئัน
จุมกแล้วหูเล่าเฝ้าเสียใจ
เจ็บปวดหนักหนาอุดสำหั้น
เร่งอารักษัดักเตือนรบเร้า

หกเขยนิ่วหน่าน้ำตาไหล
นี่เนื้อกรรมกระไรของเรา
ต่างคนบ่นอดนึ่งกอดเข้า
เนื้อจะให้ไหนดเล่าอย่านิ่งนาน

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
เนื้อถึงที่ตายก็วายปราณ
แล้วว่าอย่าพักประดักประเดิด
ถ้าจะต้องการเนื้ออีกเมื่อไร

พระสังข์ตั้งสัตย์อธิษฐาน
มากประมาณสมหวังดังใจ
เอาไปเถิดคนละตัวตามได้
อย่าเกรงใจจงออกมาบอกเรา

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
ค่านับรับสั่งแต่เบาเบา
ทั้งบ่าวไพร่นายมุลุ่นวาย
หกงค์ทรงม้าแล้วไคลคลา

หกเขยละห้อยสร้อยเศร้า
แล้วบังคมก้มเกล้าลามา
ผูกมัดเนื้อทรายขึ้นใส่ป่า
ดั้นดัดลัดป่าไปธานี

๙ ๔ คำ ๙ เข็ด

“แกลั้งขยับจับจ้องสองใจ
เหนี่ยวหูลงให้ก่งคล

เลือกเอาทางไหนจะดีหนอ
แข็งข้อเชื่อตชาติเลือดสาดไป”

๑ เมื่อนั้น
ใส่เกือกแก้วแล้วมัดมฤคิ
เอาไม้เท้าทำคานหาบห้อย
ลำแดงแฝงอิทธิฤทธา

พระสังข์สวมรูปเงาะของยักษ์
ครบยี่สิบถ้วนล้วนมรณา
ยกลอยขึ้นวางเหนืออังสา
เหาะทะยานผ่านฟ้ามาไรโร

ฯ ๔ คำ ๕ เขต

๑ ครั้นถึงจึงลงหยุดอยู่
นึกจะชวนรจนาคลาไคล
ไปแต่ผู้เดียวดีกว่า
ถึงทั้งหกจะชกต๋อยตีรัน
คิดแล้วเดินเตาะเหาะอย่าง
แก่งทำเกะกะปะผู้คน

นอกประตูบ้านตัวริมรั้วไร
กลัวจะไปทะเลาะเกาะเกาะกัน
จะได้ล้อพ้อตาเล่นขันขัน
ได้สู้กันแต่ลำพังไม่กังวล
หาบเนื้อมากกลางท้องถนน
เอาหาบชนล้มคว่ำคะมำไป

ฯ ๖ คำ ๕

๑ บัดนั้น
ต่างคนร้องว่าช่างกระไร
หาบเนื้อที่ไหนมานักหนาหนอ
กลางคนบ้างกลัวบ้างหัวเราะ
เด็กเด็กเซ็งแซ่เข้าแห่ห้อม
บ้างร้องว่าเออเกลอกูมา
บ้างชวนว่าอย่าเพ่อไปก่อน
เจ้าเงาะไม่หยุดจุดเป็นเกรียว

หญิงชายชาวเมืองน้อยใหญ่
เรียวแรงสุดใจเจี้ยวเจ้าเงาะ
ไม่หนักเลยหรือพ้อพาวังเหาะ
บ้างร้องเยาะงามเหวยลูกเขยพระยา
พรั่งพร้อมล้อมหลังล้อมหน้า
เฮฮาให้ฉาวกราวเกรียว
อยู่รำละครสักประเดี๋ยว
หน่วงเหนี่ยวห้ามปรามมาตามทาง

ฯ ๘ คำ ๕

มฤคิ สัตว์ป่า มีกวาง ทราย อีเก้ง เป็นต้น

๑ เมื่อนั้น
พอถึงที่ราบราบเอาหาบวาง
ใครตบมือผิตพลั้งจั้งหะ
แกล้งทำฮึดฮัดขัดใจ
ใครจะห้ามอย่างไรไม่ฟังเจ้า
ทั้งเนื้อลงไว้ให้พ่อตา

เจ้าเงาะเห็นเด็กพร้อมล้อมรอบข้าง
เข้ายืนกลางแล้วเล่นเต้นรำไป
ปะตะปะตะต๋อยถองจนร้องไห้
ยกหาบขึ้นได้เดินดุ่มมา
ตรงเข้าทอ้งพระโรงข้างหน้า
แล้วเดินไปเดินมาไม่เกรงกลัว

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เรียวแรงกระไรเหมือนควายวัว
ไม่สมหวังดังจิตที่คิดไว้
เห็นมันแล้วหรือเจ้ามณฑา
แค้นใจไอ้เขยทั้งหกคน
ทำให้อายขายหน้าทุกคราไป

ท้าวสามนต์เห็นมันให้คันหัว
เนื้อยี่สิบตัวช่างหาบมา
หุนหันหมั่นไส้จะใคร่ฆ่า
หยาบข้าทะนงไม่กลัวใคร
มันไปเที่ยวชุกชอนอยู่ข้างไหน
อี่เมียก็ไม่กำชับกัน

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
ครั้นถึงจึงขึ้นพระโรงคัล
เห็นเนื้อเงาะหนักหนาช่างหาได้
คิดกลัวตัวสั่นครั้นคร้าม

หกเขยไม่สบายรีบผายผัน
บ่าวแบกเนื้อรันขึ้นไปตาม
หลากใจใครช่วยมันหาบหาม
กราบสามทีแล้วลงก้มพักตร์

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ชะลูกเขยข้ามันน่ารัก

ท้าวสามนต์ผุดลุกขึ้นกุกกัก
ช่างได้เนื้อข้าหักที่ไหนมา

ยิ่งให้แก้ตัวยิ่งชั่วช้า
นี่หากคิดนิดเดียวด้วยธิดา
บ่าวไพร่ไปด้วยก็พร้อมเพรียง
ก้มหน้าอยู่ใโยไอ้หกคน
เออหูถูกอะไรเลือดไหลหยด
ไปเรือจมูกวันสิ้นทั้งนั้น

จะใคร่ทำโทษทัณฑ์ฟันฆ่า
จะเป็นม่ายอายหน้าประชาชน
ชอบแต่สับเสียงเสียให้ปน
ดีแต่จะบ่นนินทากัน
ช่างเป็นเหมือนกันหมดอย่างไรนั้น
เข้าไพร่วันहुแห่วงกูแคลงใจ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อวันนั้น
กราบทูลเยื้องยักกระอักกระอ
เข้าไปหาเนื้อวันนี้
ให้บ่าวไพร่ไล่บุกชุกชน
ชะรอยผีปีศาจประหลาดเหลือ
แล้วดูเหมือนมิดน้อยลอยลงมา
ทั้งนี้ก็เพราะเคราะห์ของลูก
ต้องปลุกศาลเช่นสรวงบวงบน
บ้ายคล้อยน้อยหนึ่งก็กลับมา
ลำบากบุกขลุ่ลัดเลี้ยว
รีบเดินแทบตายถึงชายทุ่ง
เป็นความสัตย์ทุกสิ่งจริงอย่างนี้

หกเขยก้มหน้าน้ำตาไหล
ผันแปรแก้ไขตามจน
ช่างกระไรไม่มีทุกแห่งหน
ลดเลี้ยวเที่ยวต้นคันคว่ำ
ซ่อนเนื้อเสียสิ้นทั้งป่า
ถูกหูข้าแห่วงวันสิ้นทุกคน
มาซ้ำถูกผีสงที่กลางหน
จึงได้เนื้อแต่คนละตัวเดียว
ผีพาหลงไปในไพรเขี้ยว
จนหน้าเขี้ยวแสบท้องเต็มที
ก็ขับม้าหมายมุ่งมากรุงศรี
ภูมีจงทรงพระเมตตา

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจริญ

กระอักกระอ พุดตะกุกตะกัก

๑ เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์สำรวจสรรพรา
ดบพระหัตถ์ตรัสแก่นางมณฑา	มันงามหน้าแล้วเหวylูกเขยยาย
จุมกแห่วงหุวันสิ้นทุกคน	สมประกอบชอบกลใจหาย
ทั้งสองหนก่นแต่เคราะห์ร้าย	ช่างไม่อายอดสุเลยดูเอา
ยังว่าจะหาญอีกทำศึกเสื่อ	แต่หาปลาหาเนื้อก็แพ้เขา
คิดจะใคร่ฆ่าตีอ้ายชีเค้า	มันจะตายเสียเปล่าไม่เข้ายา
แล้วเหลียวมวากับลูกสาวใหญ่	มึงเห็นผัวหรือไม่นำชายหน้า
จุมกแห่วงหุวันเวทนา	อนิจจานิจจาเป็นน่อกลัว

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	ทกนางต่างพิศดูผัว
สารพัดวิปริตผิดตัว	มันช่างชั่วจริงจริงทุกสิ่งไป
จุมกโหวแล้วมีหน้าซ้ำหูแห่วง	เหมือนใครเกล้งเอามัดเชือดเลือดไหล
ลางคนบ่นว่าไม่น่าอะไร	จุมกใบหูวันสิ้นงาม
บ้างว่าน่าอายกับอ้ายเงาะ	มันยังพินหัวเราะเยาะเย้ยหยาม
ดูดูหน้าดำเป็นน้ำคราม	ไม่หมดจดงดงามเหมือนเก่าเลย
ลางคนเคื่องค้อนแล้วค้อนว่า	สมเพชเวทนานิจจาเอ๋ย
ไม่น่าสมาคมชมเชย	แต่นี้ไปไม่เลยแล้วพ่อคุณ
บ้างบ่นออกกอดเข้าเกาหัว	โกรธผัวตัวสั้นหันหนุ
ทุกซทนพันกำลังนั่งง่วงงุน	ต่างคนเคื่องชุ่นวุ่นวายใจ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

อ้ายชีเค้า คำดำว่าเป็นคนชั้นต่ำ ชีเค้า คือ ชีช้า

๑ เมื่อนั้น
เห็นพ่อตาอาธรรมเข้ากันไป
ทำนบเนื้อที่กองลงเล่น
ชี้ไปตรงพระแสงแก้งกลอกตา
แล้วชี้เข้าที่คอเขยใหญ่
ตบมือหัวร่ออยู่งอน

เจ้าเงาะอย่างย่องมองมาใกล้
ไม่เอาโทษเขยใหญ่ตั้งสัญญา
จะให้เห็นว่าใครได้มากกว่า
เงื่อง่าทำที่เหมือนฟาดฟัน
บอกใบ้ให้รู้ดูชั้นชั้น
เย้ยหยันหยอกล้อท่านพ่อตา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จงทองพองขนพันปัญญา
กลับจะมาชี้มือทำชื่อรู้
มีหน้าซ้ำหัวเราะเยาะเย้ย
รู้แล้วคะชะเจ้ามันดีเหลือ
ขึ้นหน้ามาอวดซ้ำหรือไร
คิดคิดขึ้นมาน่าต่อยศ
เกิดจะงดอดโมโหถวายพระ
ดูดูยังทะนงองอาจ
พระกริ้วโกรธโกรธาต่ออึง

ท้าวสามนต์ว่าเหม่อ้ายเงาะป่า
ใบ้บ้าไม่เสียมเจียมตัวเลย
สอนกูให้มาอ้ายหกเขย
เกินเลนนักหนาน่าขัดใจ
หาเนื้อได้มากกว่าเขยใหญ่
กูฝากมึงไว้ด้วยเถิดวะ
บ้าใบ้บัดซบพึงพบปะ
ถ้าที่หลังแล้วนะไม่ละมึง
หัวจะขาดแม่นมันสักวันหนึ่ง
แล้วผินหลังนั่งบึ้งอยู่บนเตียง

๙ ๑๐ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
อ้ายเงาะนี้หยาบซ้ำไม่น่าเลี้ยง
ไม่เกรงไม่ยำทำเกะกะ
ชะรอยเป็นปีศาจประหลาดใจ

เขยใหญ่ทูลขยายบายเปียง
คนผู้จะดูเยี่ยงทั้งเวียงชัย
จะกลัวพระบิดาก็หาไม่
ดูตามันมีใครจะกะพริบ

วิปริตผิดมนุษย์นักหนา
มีกำลังพลดังกินทิพย์
สารพัดผักปลาหาได้คล่อง
เงาะเงยไม่เคยเห็นเช่นนี้
ขอให้ไสหัวเสียจากวัง
จะละให้บำหลังเข้าวังใน

ข้าเห็นว่าอายนี้เป็นผีดิบ
เนื้อยี่สิบหาบมาถึงธานี
เพราะมันเป็นพวกพ้องกันกับผี
ภูมีย่าไว้วางพระทัย
นำซึ่งชั่วชาติอุบาทว์ใหญ่
นานไปจะเคืองเบื่องบthalmaly

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
พิเคราะห์ดูเห็นจริงยิ่งรำคาญ
โบกพระหัตถ์ถัสสั่งเสนา
ทั้งหมันว่ากูน่ากลัว

ท้าวสามนต์ร้อนใจดังไฟผลาญ
ให้หนาวสันสะท้านไปทั้งตัว
อายเงาะป่าปีศาจชาติชั่ว
ไสหัวออกไปเสียจากวัง

ฯ ๕ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ลูกขึ้นขัดเขมรเห็นบั้ง
บั้งชูขับจับไม้เงื่อง่า
लगคนเข้าไปจะไล่คอ
บั้งยุคนข้างหน้าว่าอย่ากลัว
หกเขยร้องว่าช้ายูโย
ผู้คนเข้าพร้อมล้อมหน้าหลัง
เจ้าเงาะเหวี่ยงวัดสะบัดมือ

เสนาคำนับรับสั่ง
พร้อมพรังนายไพร่ไม่ย่อท้อ
เงาะป่าไม่กลัวท่าหัวร่อ
เจ้าเงาะงอหมัดชกก็ตกใจ
ปลิ้นปลอกออกตัวไม่เข้าไกล
เข้าผลักไล่เสนาให้คร่ายื้อ
ลากสู่อุก้างออกอิงอื้อ
บั้งลัมกลิ้งวิ่งฮือกระจายไป

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ลากสู่อุก้าง ลากหรือจุดไปโดยไม่ปรานีปราศรัย สู่อุก้าง ปัจจุบันใช้ อุสู่อุก้าง

๑ เมื่อนั้น
ปะเตะต๋อยทุบถองว่องไว
มือจับอำมาตย์ข้างละคน
ทั้งสองร้องตื่นอยู่ยั่นยัน
เห็นเขยทั้งหกทำงเงิน
ยิ่งถอยยิ่งประชิดติดไป
เห็นท้าวสามนต์อยู่บนเตียง
ชูตะคอกหลอกล้อพ่อตา

เจ้าเงาะทำโกรธาคว่าไขว่
เลี้ยวไล่ประชิดติดพัน
เอาหัวชนกันเล่นให้เห็นชั้น
เจ้าเงาะหัวเราะจันชอบใจ
แกว่งไม้เท้าก้าวเดินเข้ามาใกล้
ยิ่งวิ่งยิ่งไล่กระโชกมา
ก็ยืนเมียงเขม้นมองป้องกัน
เงื่อง่าทำที่จะตีรัน

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ไม่สู้ไม่รบหลบเป็นคว้น
สำคัญว่าเงาะตีถูกศีรษะ
นี่แนยาดูทีหรือที่เพรียง
นางมณฑาว่าไอ้ที่ไหนนั่น
ตื่นเต้นเช่นนี้ข้ามิเคย
ท้าวสามนต์ว่ากล้าก็อย่าหนี
ว่าพลางเหวี่ยงวัดสะบัดไป
หกนางต่างชิงกันวิ่งหนี
นักสนมกรมในทั้งนั้น
หกเขยผลุนโจนโดนพ่อตา
บ้างวิ่งไปซุ่มซ่อนซอนซุก

ท้าวสามนต์ตื่นกลัวตัวสั่น
จันจันงกปกพลัดตกเตียง
สิ้นสติมานะร้องเต็มเสียง
หัวข้าแตกก็เสี่ยงไม่รู้เลย
เมื่อต้อยู่ทั้งนั้นนี่พ่อเอ๋ย
ลูกเขยของตัวกลัวมันโย
เหลือกำลังแล้วพี่ไม่อยู่ได้
เมื่อยุดจุดไว้พัลวัน
สิ้นสติสมประดีไม่มีขวัญ
วิ่งปะทะปะกันล้มลุก
คิดว่าอ้ายเงาะซ้ำปล้ำปลุก
หม่อมขมนตรีหนีพล่านไป

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

เพรียง ส่วนที่นอนอยู่หลังใบหู มักใช้ว่าเพรียงหู

๑ เมื่อนั้น
วังหนีเหนือบอบหอบหายใจ
พ่อเจ้าเถิดพ่อคุณอย่าว่านวาย
ว่าแล้วลากลู่ถูงัก
เห็นผ้าตัวสั้นขวัญแขวน
นางฉวยจุดยุดมืออย่าตื้อตึง
ทำวสามนต์ได้คิดผิดแล้วแม่
พี่ไม่ชี้ขาดดอกบอกตรงตรง
แต่เห็นดเหนือบนักหนายังว่าวุ่น
หยิบจอกพลัดตกงกัน

๙ ๑๐ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
มองมองแล้วเมินเดินถื้อมไม้
เห็นเหงื่อไหลไคลย้อยอยู่โช่มหน้า
หัวหูเปียกปอนหายร้อนรน
เห็นหกเขยเสยผมกัมหน้ำอยู่
แกล้งจุงพาเที้ยวเลี้ยวลด
เห็นพี่เมียเมียงมองอยู่ช่องฉาก
เอามือคลำทำเจ็บหูตัว
เห็นพ่อตาหน้าบึ้งซึ้งโกรธ
กัมกรานคลานหมอบพินอบพิเทา

นางมณฑาเห็นผ้ากล้วยเงาใบ
จึงว่าไห้อะไรนี้นำซัง
ไม่อดสูดูร้ายเขามั่ง
ผลักให้นั่งบนเตียงเสียงตึง
คอยจะเล่นลูกย็นตีนทะเลิ่ง
หยิกทิ้งทุบหลังให้นั่งลง
คนแก่คนเฒ่าเฝ้าลืมหอง
ที่นี้คงค่อยยังชั่วไม่กลัวมัน
แม่คุณเถิดขอน้ำกินสักขัน
เห็นเงายังอยู่นั้นพรั่นพรั่นใจ

เจ้าเงาะทำเป็นหาเห็นไม้
เข้ามาข้างเขยใหญ่ทั้งหกคน
ก็หยิบกามาก้มอมน้ำพ่น
ทำปากบ่นเสกน้ำซ้าสาตรด
ก็จุดหูออกไปเลือดไหลหยด
ถื้อมไม้เท้าแทนตะพดเหมือนวังว้าว
ก็บู้ปากให้ดูโบหูผัว
ปิดแมลงวันสั้นหัวยั่วเย้า
ทำขอโทษนั่งลุกคุกเข่า
กราบแล้วกราบเล่าเฝ้าหลอกล่อ

ฉวยได้ปลาชี่ที่ขึ้นน้ำ

ท้าวสามนต์โกรธาดำทอ

แล้วคุกเข้าเข้ามาลาแม่ยาย

ลุกขึ้นเดินลอยชายสบายใจ

แกล้งทำปะเตะเล่นเช่นตะกร้อ

เจ้าเงาะหัวร่ององอไป

ทำอุบายซี้มือบอกใบ้

กลับไปกระท่อมทับฉับพลัน

ฯ ๑๙ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงขึ้นบนเคหา

แล้วแถลงแจ้งความทุกสิ่งอัน

นั่งไถลัรจนาเมียช้วน

สรวลสันต์สำราญทั้งสองรา

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

ตอนที่ ๘
พระสังข์ตศลี

ยานี้

๑ มาจะกล่าวบทไป
ทิพอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา
จะมีเหตุมันแน่นในแดนดิน
จึงสอดส่องทิพเนตรดูเหตุภัย
แน่นมิไปช่วยจะม้วยมอด
จำจะยกพลพลเทว
ชวนเจ้าธานีดีคสิพนัน
จะชูให้บังกตกใจ
พระสังข์ครั้งนี้จะถอดเงาะ
พ่อตาจะได้เห็นเป็นรูปทอง

ถึงท้าวสหสนัยตริยตริงศา
กระด้างดั่งศิลาประหลาดใจ
อมรินทร์เร่งคิดสงสัย
ก็แจ้งใจในนางรจนา
ด้วยสังข์ทองไม่ถอดรูปเงาะป่า
ลงไปล้อมพาราสามนต์ไว้
น้ำหนำมันจะสู้ใครได้
ออกไปหาบุตรสุดท้อง
งามเหมาะไม่มีเสมอสอง
ทั้งทำนองเพลงคลีตีย่อยุทธ์

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร้าย

๑ คิดพลางทางมีพจนารถ
จงเตรียมพลเทวถืออาวุธ
ทั้งหน้าหลังตั้งตามกระบวณฑัพ
เราจะยกพลไกรโคไลคลา
สั่งมาตุลีเทพบุตร
นิมิตเหมือนมนุษย์ชาวพารา
ให้เสร็จสรรพปีกซ้ายปีกขวา
ไปล้อมพาราท้าวสามนต์

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น มาตุลีกราบงามลงสามหน
รีบออกมานอกโพชนันต์ เตรียมพลเทวัญมีทันน่าน

ฯ ๒ คำ ฯ ปฐม เจริจา

๑ เมื่อนั้น อมรินทร์อินทร์องค์สร่งสนาน
สอดใส่เครื่องทรงอลงการ เนาวรัตน์ชัชวาลาวแว
แล้วลีลามาทรงเวไชยันต์ ยกทัพเทวัญเป็นถ้องแฉว
เดินโดยอากาศคลาดแคล้ว รีบขับรถแก้วลงมาพลัน

ฯ ๔ คำ ฯ กราวนอก เชิด

๑ ครั้นถึงพาราสามนต์ ขับพลเข้าล้อมเขตชั้นที่
ตั้งค่ายรายรอบเรียงรัน ปักธงสำคัญทุกหมวดกอง
แล้วยิงปืนมณฑกนกสับ ปล่อยดับตึงตังตึงก้อง
บ้างทำสังฆนาทฆาตฆ้องกลอง โห่ร้องสำทับให้เกรงกลัว

ฯ ๔ คำ ฯ รัว

๑ บัดนั้น ชาวเมืองทั้งสิ้นได้ยินทั่ว
ตื่นตระหนกตกใจจวนตัว จะยักย้ายครอบครัวก็ไม่ทัน
ต่างคนลนลานทุกบ้านช่อง เสือกสลดนขนของเขย่นชัน
หอบที่นอนหมอนฟูกผูกพัน ถามกันว่าจะไปข้างไหนดี
บ้างอุ้มบุตรจุดมือเมียมา ไหววอนพ่อตาให้พาหนี
ลูกหลานรุกรังครั้งนี้ มิรู้ที่จะแอบแฝงอยู่แห่งไร

ปล่อยดับ ยิงปืนดับ คือ ยิงปืนที่มีกระสุนเรียงเป็นแถว

บ้างป็นชิ้นแย่งฝ่าหลังคาเรือน
ชนเอาข้าวของลงกองไว้
พวกผู้หญิงสาวแก่แม่ค้า
เบียดข้าวเททิ้งแล้ววิ่งวน

สำคัญพินเพื่อนว่าไฟไหม้
ร้องให้เรียกหากันอึงอล
ตกใจคิดว่าขโมยปล้น
แน่นถนนปนไปกับผู้ชาย

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๑ พวกพระยาพระหลมทั้งปวงนั้น
ไม่รู้เหตุผลต้นปลาย
ครั้นถึงศาลาหน้าประตู
ร้องเรียกเก้าเก้าออกแซ่ไป

ต่างตระหนกอกสันขวัญหาย
ชวนกันผันผายเข้าวังใน
พอเพลาเข้าตรูประแจไข
เร่งให้ปลุกบรรทมบังคมทูล

ฯ ๕ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
หลับอยู่ไม่รู้เค้ามูล
ผวาตื่นพื้นตัวยังมัวเมีย
นางมณฑาตื่นก่อนนอนไว
ท้าวสามนต์ละเมอเพื่อพำ
ลุกขึ้นแก้ฝืนขันลั่นที่
นางมณฑาว่าไธอะไรนั้น
เสียงคนอึงมีที่ประตู
ท้าวสามนต์หวาดหวั่นพระทัย
งกเงินเดินด่วนชวนขุน

ท้าวสามนต์ราชเรนทร์สุร
แว่วเสียงสนมทูลก็ตกใจ
จ้วงเจียโงกหับหลับไปใหม่
หลงไหลทะลึ่งลุกปลุกสามี
คิดว่าผีอำทำอุ๊
เห็นจะดีหรือร้ายช่วยท่ายดู
ยังจะมาแก้ฝืนกันอยู่
เป็นอย่างไรไม่รู้เลยพ้อคุณ
เหลียวมาคว่าได้ดาบญี่ปุ่น
เมียรุนหลังส่งตรงออกมา

แย่งฝ่า รื้อฝ่า
แก้ฝืน ทำนายฝืน

เปิดพระกลแลเห็นเสนี
ร้องถามลงไปมิได้ซ้ำ

ยังมีศึกคักหนักหนา
อ้ายเงาะมันเข้ามาหรือว่าไร

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ไต่ยีนสุรเสียงท้าวไท
พิทุลธ้อยคำละล่ำละลัก
ไม่รู้ว้าใครมาล้อมนคร

เสนาข้าเฝ้าน้อยใหญ่
ต่างคลานเข้าไปตรงบัญชา
หายใจหอบฮักชยักชย่อน
พระภูธรจงทราบพระบาท

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ให้คิดคร้ามครันหวั่นวิญญาณ์
ความกลัวตัวสั่นงันงก
ค้อยกระซิบถามเมียเจียหุพัง
เอ๊ะกูอยู่แล้วนะเสนี
นี่หากว่ากล้าหาญพานยังยืน
เสียแต่แก่ชราหูดามัว
ถ้าหนุ่มแน่นแมนเหมือนแต่ก่อนไซ้
เหวี่ยงหมู่มาตยาข้าเฝ้า
กูเห็นเหลือกำลังแล้วครั้งนี้
ไต่ยีนคนข้างหลังกระทั้งไ
ร้องเรียกเมียตัวสั่นว่านั่นแน
ลูกเขยของกูมันอยู่ไหน
ขัดเขมรเหม่นเหม่ทำเก้กั๊ง

ท้าวสามนต์ตระหนกตกประหม่า
เหลียวซ้ายแลขวาละล่ำละล้ง
เพื่อพกพุดจาเหมือนบ้าหลัง
เสียงอะไรตึงตังตังเหมือนปืน
เห็นไฟรีจะมากมายหลายหมื่น
จึงไม่ตื่นตระหนกตกใจ
ทั้งตัวก็เจ็บปวดป่วยไข้
จะเกรงกลัวอะไรกับไฟรี
อย่างไรเล่าเราจะสู้หรือจะหนี
สุดที่จะต้านต่อให้ท้อแท้
ตกใจจริงจริงออกวิ่งแร่
เสียงแซ่หน้ากลัวทั้งรื้อวัง
จะให้ไปต่อสู้อู๊สูกตั้ง
ปากโป้งโผงดังสั่งเสนี

เร็วเร็วเร่งรัดจัดโยธา
 นายมูลขุนหมื่นพื้นตัวดี
 เกณฑ์ให้ประจำของป้องกัน
 ประตุทั้งสี่ทิศให้ปิดตาย

ขึ้นพิทักษ์รักษาหน้าที่
 กินเบี้ยหวัดผ้าปีมีมากมาย
 ระวังตัวกลัวมันจะป็นปาย
 แล้วคว่ำทราญคว่ำกรวดเตรียมไว้

ฯ ๑๘ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
 บังคมลาพากันออกไป
 พวกเหล่าชาวคลังชาวแสง
 แล้วขับไพร่ให้ขึ้นเชิงเทินราย
 บ้างลากปืนใหญ่ขึ้นใส่ช่อง
 เร่งกันลั่นดาลบานประตู

เสนาข้าเฝ้าน้อยใหญ่
 เรียกหาบ่าวไพร่ร่วนวาย
 เอาเสื้อแดงปิ่นผาออกมาจ่าย
 ตัวนายถือดาบตรวดดู
 ถือชุดจุดจ้องเทดินหู
 เป็นหมู่หมู่เยียดยัดอัดไป

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
 สั่งพระวิษณุกรรมทันใด
 บอกพระยาสามนต์มาตีกลี
 แม่นแพ้วเราอย่าพักยกเยื้อง

องค์ท้าวมัฆวานเป็นใหญ่
 จงแต่งสารถือไปในเมือง
 พนันเอาบุรีให้ลือเลื่อง
 จะรีบเอาบ้านเมืองเสียบัดนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

เบี้ยหวัดผ้าปี	สิ่งของเช่นเงินและผ้าที่กษัตริย์ในสมัยโบราณให้แก่ข้าราชการปีละครั้ง แทนเงินเดือนอย่างสมัยนี้
ประจำของ	ประจำหน้าที่เตรียมต่อสู้กับข้าศึก
ดินหู	ดินปืนอย่างแรง
วิษณุกรรม	คำนี้เดิมต้นฉบับเขียน วิศณุกรรม

๑ บัดนั้น พระวิษณุกรรมเรืองศรี
รับสั่งพระอินทร์ด้วยยินดี อัญชลีแล้วลามาพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงประตูพระนคร เห็นใส่กลอนมั่นคงลงเชื่อนขันท์
คนรักษาหน้าที่นั้น เทวัญร้องเรียกให้เปิดรับ

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น ชุนหมื่นเฝ้าประตูผู้กำกับ
จึงตอบว่าท่านมาแต่กองทัพ จะเปิดรับไม่ได้อย่าเข้ามา

ฯ ๒ คำ ฯ เสร็จ

๑ เมื่อนั้น พระวิษณุกรรมแกลัวกล้า
ผาดแผลงสำแดงฤทธา เท้าถีบทวาราทลายลง

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ เห็นพวกรักษาหน้าที่ วังหนีเกลื่อนกลาดตวาดส่ง
แกล้งทำสิ่งหนาท้อใจจง เดินตรงเข้าพระโรงรจนา
เห็นท้าวสามนต์อยู่บนอาสน์ หมู่อำมาตย์เฝ้าแน่นหนา
แกล้งกรายหัวเข้าเฝ้าเข้ามา ยืนอยู่ตรงหน้าเจ้าธานี

ฯ ๔ คำ ฯ

กรายหัว เดินเจียดหัวคนที่นั่งอยู่ (แสดงว่าไม่กลัวเกรง)

๑ เมื่อนั้น
นางมณฑาคร่ำมือไว้ทันที

ท้าวสามนต์สนลานจะวิ่งหนี
ท้าวได้สมประตีกี่แลดู

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ คิดได้ไพร่มาคนเดียว
จึงร้องเรียกเสนีย่าห์หนีกู

ถึงรบบับขับเคี่ยวพอต่อสู้
แล้วนั่งดูท่วงทีกิริยา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เสแสร้งแกล้งกล่าววาจา
จงก้มเกล้าเคารพอภิวาท
นายเราให้มาว่าโดยดี

พระวิชฌุกรมแกล้งกล้า
เหวี่ยงเหวี่ยงพระยาเจ้าธานี
คอยสดับรับราชสารศรี
แล้วคลี่ราชสารออกอ่านไป

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

ข้า

๑ ในสารว่าองค์พระทรงเดช
ยกทัพมาประชิดติดเวียงชัย
ให้พระยาสามนต์คนดี
จะได้มีเกียรติยศปรากฏนาม
แม้เราแพ้แก่ท่านในการเล่น
เราชนะจะรีบไม่ละวาง
ในวันนี้มีออกมาเล่นคลี
ท้าวสามนต์แม้รู้อย่าดูเบา

มงกุฎเกศกษัตริย์เป็นใหญ่
มิใช่จะณรงค์สงคราม
มาตีคลีพนันในสนาม
ให้ใช้พราหมณ์ราชครูดูเป็นกลาง
จะยอมเป็นเมืองขึ้นไม่ขัดขวาง
สาวสรรค์ก้านนางเป็นของเรา
จะเข้าตีกรุงไกรเอาไฟเผา
จะวอดวายตายเปล่าทั้งเวียงชัย

ฯ ๘ คำ ฯ

ร้าย

๑ ครั้นอ่านสิ้นสาราจึงว่ากล่าว นี่แน่ท้าวสามนต์เป็นใหญ่
นั่งนิ่งก้มหน้าอยู่ว่าไร จะต่อตีหรือไม่จงบอกมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์ตัวสั่นพรันนักรหนา
ทำหน้าเขียวเหลียวดูนางมณฑา	หูดาบ้องแหวเหมือนแมวคราว
เรียกเมียว่าช่วยพี่ด้วยชี	สิ้นสติตกประหม่าตาขาว
ความกลัวตัวสั่นอยู่ท้าวท้าว	มันให้หนาวสะท้านรำคาญใจ
แล้วคิดว่าหกเซยของเรา	จะตีคลีต้านต่อเห็นพอได้
ลุกขึ้นยืนยืมย่องร้องตอบไป	เราไม่ย่อท้อต่อไพร
ท่านอย่าอีกฮักไปนักเลย	ออเซยทั้งหกมันไม่หนี
จะแต่งให้ไปต้านตีคลี	ใครดีได้กันไม่พรันพริง
ท่านจงกลับออกไปบอกนาย	ผิดพอตะวันป่ายสั๊กหน้อยหนึ่ง
พระแกล้งอวดโป้งโผงอึ้ง	ตั้งปึงซิงไว้เหมือนไม่กลัว

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	พระวิษณุกรรมก็ยืมหัว
นี่แน่ท้าวสามนต์คนเมามัว	ใจคอพอด้วยยังชั่วครัน
พูดจาปากกล้าแต่ตาขาว	เนื้อแท้ท้าวก็กลัวจนตัวสั่น
จะให้หกเซยตีคลีพนัน	ว่าให้แมนมันเหมือนสัจญา

เนื้อแท้ ที่แท้ ความเป็นจริง

แพ้นะอย่างไรก็ไม่รู้
เร่งรัดจัดแจงแต่งตัวไว้
ว่าพลางทางขึ้นบนขาลา
นั่งแอบแนบนางเมียรัก

จะลองสูดสักทีหาหนีไม่
บรรดาเหล่าบ่าวไพร่ให้พร้อมพรั่ง
เปิดประตูเข้ามาในตำหนัก
ทุกชั้นกักหน้าไม่พาที่

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ประหลาดใจนักหนาเห็นสามี
นางจึงถามไถ่เป็นไรหม่อม
หรือบิดากริ้วโกรธทำโทษภัย

ทั้งหกธิดามารศรี
ท่วงที่ทุกซักร้อนถอนฤทัย
จึงน้ามอมหมองคล้ำดำไหม้
จงบอกให้ประจักษ์ที่หนักเบา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ความทุกข์เหลือกำลังนั่งเซา
บัดนี้พระบิดาบัญชาใช้
ขึ้นให้ไปตีคลีพนัน
อันวิชาเช่นนี้เจ้าพี่เอ๋ย
ขุกเอาเดี๋ยวนี้ตั้งนิมิต
โฉมยงจงไปคอยดูพี่
จะได้ภาวนาช่วยอวยชัย
ถึงพลั้งพลาดมาตรแมนสติเสีย
แต่ลำพังยังไม่ไวใจตัว
ว่าพลางจรลีเข้าที่ทรง
ส่องกระจกดูเงาเศร้าเสียใจ

หกเขยหน้าจ้อยหงอยเหงา
บอกเล่าเมียมิ่งทุกสิ่งอัน
ท่านวางใจว่าพี่นี้ขยัน
จะผ่อนผันฉันทก็สุดคิด
ไม่ได้รำเรียนเลยแต่สักหนิด
ต้องจนจิตซังตายตะกายไป
อยู่ที่พลับพลาทองผ่องใส
เหมือนทัพพูนอุ้นใจไม่สู้กลัว
เห็นหน้าเมียอยู่มั่งค่อยยังชั่ว
เจ้าไปเป็นเพื่อนผัวไม่กลัวใคร
แต่งองค์ทรงเครื่องล้วนใหม่ใหม่
จุมุกใบหูวันสิ้นงาม

แล้วลีลามาทรงม้าที่นั่ง
หกนางนีกประหวั่นครั้นคร้าม

บ่าวไพร่ตามหลังจนออกหลาม
ชื้ออคนห้ามตามผ้ามา

ฯ ๑๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงราชฐานทวารวัง
จึงลงลานลงจากหลังม้า

เขาบอกว่ารับสั่งคอยท่า
ไปเฝ้าพ่อตาไม่ช้าเลย

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
แสนสำราญอารมณ์ชมเชย
เจ้าจะไปตีคสัวันนี้ไซ้
อย่าให้อายชายพัศตรพ่อตา
ว่าพลางย่างเยื้องจรจรัส
ตักวาริรดหมดเหงื่อไคล
ใส่เสื้อก้านแย่งแต่งเต็มที
แล้วหยิบเจียรระบาตมาคาดพุง
สวมสอดกำไลใส่แหวนหัว
นั่งมองส่องกระจกใส่ชฎา
ครั้นเสร็จเสด็จทรงคชสาร
ซ้ายขวาม้าลูกเชยเป็นคู่เคียง
เมียรกร่วมจิตกับธิดา
เถ่าแก่ก่านัลขันที

ท้าวสามนต์ครั้นเห็นหกเชย
ลูกเอ๋ยแต่งตัวเต็มประดา
จงตั้งใจตั้งคอนะพ่อหนา
แก่ภูพาราเอาหน้าไว้
มาสร่งน้ำที่ขันสาครใหญ่
ลูปไล่แป้งกระแจจะจันทน์ปรุง
ฝ้ายกอย่างดีเอาออกนุ่ง
ทรงเครื่องเรืองรุ่งระยับตา
เพ่งพิศดูตัวงามหนักหนา
เจ้ามณฑาตูดีหรือเอียง
ทวยหาญโหล่นสนั่นเสียง
พร้อมเพรียงไพร่พลมนตรี
ชื้ออชื้อฟ้าหลังคาสี
ตามเสด็จเทวีมาคึกคัก

ฯ ๑๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงขึ้นบนพลับพลา
ท้าวสามนต์นั่งอิงพิงพนัก
ไพร่ฟ้ามาดูดีคลี
ตำรวจในไล่บุกคุกคาม
หกเขยขับม้าออกมายืนที่
ต่างคนคิดพรั่นหวั่นวิญญาน์

ทั้งธิดามเหสีมีศักดิ์
อกใจทักทักครั้นคร้าม
คับคั่งทั้งที่ท้องสนาม
ห้ามปรามคนยืนหน้าพลับพลา
เห็นไพร่นับแสนแน่นหนา
ชักม้าเกะกะปะทะกัน

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นหกเขยมาดีคลีพนั้น
ทรงม้าลาหกผกโผน
ร้องส่ำทับทั้งหกให้ตกใจ
หน้าตาจุมูกหูดูชอบกล
เห็นจะดีทหายาดดูลาดเลา
เลือกสรรกันมาล้วนตัวดี
จงเร่งบอกเราให้เข้าใจ

อมรินทร์ปิ่นภพสรวงสวรรค์
ก็ลงจากสุวรรณพลับพลาชัย
กระriebโกสนแกลังขับเข้ามาใกล้
พวกนี้หรือไรจะสู้เรา
ช่างเหมือนกันทุกคนเจียวหนอเจ้า
เป็นลูกเต้าเผ่าพงศ์ผู้ใด
ดีคลีมีฝีมือหรือโฉน
จึงจะได้สู้กันพนั้นเมือง

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
อัปยศอดอายระคายเคือง
เขยใหญ่ยืมแห้งแกลังแก้หน้า
ขำมิใช่ชายชั่วตัวสำคัญ

หกเขยหน้าจ้อยหงอยเหื่อง
ต่างชำเลื่องเหลียวมาดูตากัน
จึงร้องว่าพ่อเอ๋ยอย่าเย้ยหยัน
แต่ล้วนลูกเขยขวัญท้าวสามนต์

ดีทหายาด ดีจริง ๆ ในที่นี้เป็นการพูดประชดประชัน
ยืมแห้ง ยืมไม่สดใส ฝืนยืม

เรารับอาสาออกมา
ไม่ย่อท้อถอยหลังทั้งหกคน

จะตีคลีต่อสู้ดูสักหน
ตามจนจะแก้หน้าพ่อตาไว้

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อมัน
ลูกเขยเจ้าพาราแล้วว่าโย
เร่งมาตีคลีสู้ดูฝีมือ
ว่าพลางชักม้าเป็นท่วงที

โกสีย์ยิ้มแย้มเฉลยไข
ช่างกระไรไม่ชั่วล้นตัวดี
ให้รำลือเฟื่องฟูทั้งกรุงศรี
แล้วเดาะคลีตีไปมิได้ช้า

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อมัน
เอามือขึ้นช่วยรับแล้วกลับตา
ต่างเข้าตะลุมบอนช้อนคลี
ทำพยศหันเหียนเวียนวก
บ้างเดาะคลีตีผิดไปเป็นวา
อาชาพาโผนโดนกำแพง
ที่ขี่ม้าไม่เป็นต้นสามขา
คิดกลัวพ่อตาทำหน้าเขียว

หกเขยตระหนกตกประหม่า
คนฮาให้สนั่นยิ่งงังก
พาชีชุลมุนมุ่นหก
พลัดตกลงมาขาแพลง
เหลียวดูภรรยาแล้วยิ้มแห้ง
สิ้นแรงร้องโยคนโหดร้าย
จุดคร่าสายถือสองมือเหนียว
มันให้ลนลานเหลียวตละกวาง

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อมัน
ดูเดือดเต็มประดาร์่องดำพลาง

ท้าวสามนต์คอดกตืออกผาง
ไอ้คนอะไรช่างไม่มีอาย

แก้หน้า (สำนวน) ช่วยแก้ไขให้พ้นความอาย

ท่าทางสอนให้ก็ไม่จำ
ดูเอาเล่าเกิดชื่อนางแม่ยาย
พลงดำทกธิดาพาโล
ยังจะทำแซนหยัดตัดกิริยา
ท้าวคิดเคื่องขุนงุ่นง่าน
กอดเข้ารำพึงตะลึงตะไล

จะแกลังทำให้เขาริบนิบหาย
ลูกเขยมันจะขายพ่อตา
ผัวมึงสำแดงโง่ทำงานหน้า
จะเป็นข้าเขาไม่ทุกข์สนุกใจ
ตัวสั้นสะท้านเหงือกกาฬโหล
ครางออกทอดใจใหญ่ไม่พาที

๙ ๘ คำ ๙

๑๑ เมื่อ่นั้น
ร้องท้าวว่าเหวยเขยคนดี
อย่างไรรื่นกลอกคอทำท้อแท้
จะได้รับเขตชั้นที่ดังสัญญา

จึงองค์อมรินทร์เรืองศรี
ทำไมไม่เดาะคลีตีโตมา
จะยอมแพ้หรือไรให้เร่งว่า
เอาตัวพ่อตาเป็นข้าไท

๙ ๔ คำ ๙

๑๑ เมื่อ่นั้น
เข้าซ่อนคลีพลวันกันไป
อาชาตื่นแตกแหกกระแซง
เรียกบ่าวจึงนำขอน้ำกิน
โกสียัมเยื่อนแล้วเตือนซ้ำ
ยกมือขึ้นค้ำับรับแพ้

หกเขยตัวสั้นห้วนไหว
พลัดไพลไม่ขึ้นมาพันดิน
แต่เหนียวเหนียวเรียวแรงก็สุดสิ้น
ก้มหน้าดูดินไม่เหลียวแล
ตอบคำอยู่ในคอกพูดอ้อแอ้
ตามแต่จะเมตตาปราณี

๙ ๖ คำ ๙ เจริง

แหกกระแซง วังฉีกออกไปนอกเส้นทาง

๑ บัดนั้น
เห็นหกเขยยอมแพ้แก่ไพร
ต่างพูดงุบงิบกระซิบต่ำ
มันพอสมน้ำหน้าท้าวสามนต์
บ้างว่าจะร้อนใจไปโยเล่า
เห็นจะต้องรีบแน่นแต่พระยา
บ้างตะโกนโพนทนาท้าวสามนต์
หน่วยก้านเช่นนี้ดีแต่กิน
บ้างพูดจาอีกอักพยากเปิด
แม่นเราได้ลูกสาวของท้าวไท
เหล่าห้ามแหนแสนสาวท้าวนาง
ผินหน้าปรับทุกข์กันซ้อแซ่
กลางคนบ่นว่าข้านึกเดา
ราชการขำหมั่นขยันดี
หญิงชายแซ่ซ้องทั้งท้องสนาม
ต่างติโทษโกรธซึ่งอิงไป

ชาวเมืองที่ดูอยู่ยังมี
ไพร่ผู้ดีเสียใจสิ้นทุกคน
ลูกเขยพระยาไม่เป็นผล
พลอยให้คนฉิบหายทั้งพารา
ใครเขามีบุญก็เป็นข้า
เราเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
ช่างเชื่อคนหูแว่วงจุมกวัน
ต้องเป็นข้าเขาสิ้นสาแก่ใจ
ฟ้าผีเถิดหาว่าเล่นไม่
จะดีคสิมิให้พ่ายแพ้
งานกลางหลวงแม่เจ้าเถ่าแก่
คงเขาริบเราแน่นแล้วครั้งนี้
เห็นท่านจะเลี้ยงเราไว้คงที่
จะมานั่งปรารับรารมภโย
บันบำไปตามอัชฌาสัย
ทั้งผู้ดีเขยใจไม่เว้นคน

ฯ ๑๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เข้ามาใกล้แล้วว่าท้าวสามนต์

พระอินทร์ขับอาชาม้าตัน
เขยทั้งหกคนก็แพ้เรา

งานกลาง มาจากคำ เจ้าพนักงานกลาง คือ ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องทั้งภายใน
และภายนอกวัง

ยังฝัวลูกสาวน้อยนั้นอยู่ไหน
อย่าลงนั่งปรารภชบเขา

จะแก้มือหรือไม่ว่าไรเล่า
ไม่รู้เราแล้วหรือจะได้รับ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
พิไรรำโคกจันทาลิบ
นั่งก้มหน้านึกตรึกไตร
จะแต่งให้ไปสู้ภูพารา
จะได้ใครดีหนออกต่อสู
โคกจันทาลิบเล็ดตากระเด็น

ท้าวสามนต์เสียใจไม่ได้ลืบ
แต่อุบอิบอุ้อชยิตา
มันก็ยังแต่ไอ้เงาะป่า
น้ำหน้าไหนจะตีคลีเป็น
สุดรู้ไม่มีที่เหลียวเห็น
สิ้นสติไม่เป็นสมประดี

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระภัสสดาสามี
กลัวเขาจะรีบเอาพารา
เข้านั่งชิตสะกิดภูวไนย

นวลนางมณฑาทมเหลื
ไม่ได้ตอบไพร่ประการใด
ก็เลยออกสั่นหวั่นไหว
แล้วกราบทูลไปตั้งใจปอง

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ผ่านเอยผ่านเกล้า
เออช่างสิ้นสติไม่ตริตรอง
ขอบใจไพร่เขากล่าวถ้อย
เมียเห็นว่าเงาะนี้มีความรู้

อย่าชบเขาทุกซ์ทนมั่นหมอง
จงฟังน้องซึ่งจิตคิดดู
ให้แต่งลูกเขยน้อยออกต่อสู
พระอย่าได้ลบลู่ชั่วช้า

ไม่ได้ลืบ (สำนวน) หมายถึง นับลืบไม่ถ้วนเนื่องจากคุมสติไว้ไม่ได้

เพื่อนพานถือตัวไม่กลัวใคร
เห็นจะรุ่งเรื่องอิทธิฤทธิ์
แต่ก่อนผ่านเกล้าเผ่าซึ่งโกรธ
แม่นเงาะรับผจญเห็นพันอาย

น้ำใจในค่อนั้นแกล้งกล้า
จึงหาเนื้อหาปลาได้มากมาย
จงไปจ้อขอโทษเสียให้หาย
ดีร้ายจะได้เวียงชัยคืน

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงระงับดับโคกกล้ากลืน
ดูราชศึกจงงดก่อน
อันผิวลูกสาวน้อยของเราไซ้
แต่ใจครองอาจทลายดอยู่
ถ้าเพลิงพล้ำซ้ำแพ้ทั้งเจ็ดคน

ท้าวสามนต์ฟังถ้อยค่อยชื่นมื่น
ผุดลุกขึ้นยืนแล้วร้องไป
ข้าขอผิดผ่อนแก้ตัวใหม่
เป็นเงาะป่าบ้าใบ้ทรพล
จะลองให้ออกสู้อีกสักหน
มันก็จนแล้วพ่อไม่ขอตัว

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
แกล้งทำร้องว่าให้น่ากลัว
จะรีบเอาข้าวของในท้องคลัง
วันนี้ขอทุเลาเราจะงด

สหัสสนัยน์ไต่ย็นก็ยืมหัว
แม่นมีมาแก้ตัวไม่ละลด
อีกทั้งลูกเมียเสียให้หมด
แล้วอย่าปิดกันหนาท้าวสามนต์

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เราได้ให้ทานบาดคาตบน

ท้าวสามนต์ตอบความตามขัดสน
เป็นคนมิให้เสียวาจา

ทานบาดคาตบน ในที่นี้หมายถึงทัณฑ์บนคือถ้อยคำหรือสัญญาให้ลงโทษ
หากทำผิดจากที่พูดไว้

ว่าพลางทางชวนมเหสี
ลงจากที่ประทับพลับพลา

ทั้งกำนัลชั้นที่ถ้วนหน้า
กลับมานครเรศนิเวศน์วัง

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงไพชนมนเทียรทอง
ลตองคั่งนั่งบนบัลลังก์
จึงดำรัสตรัสเรียกนางมณฑา
ความทุกข์จะปรึกษาหารือ
เจ้าเตือนสติพี่เมื่อก็นั้น
อันเจ้าเงาะลูกเขยของเราไซ้
เจ้าอุตส่าห์แข็งใจออกไปหา
ให้เจ้าเงาะปรานีช่วยชีวิต

เสด็จตรงขึ้นทอ้งพระโรงหลัง
นั่งนั้งครางออกทอดมือ
แม่เอ๋ยมาใกล้พี่ถึงนี้หรือ
จะทำถือเชิงชั้นฉันทันไย
จริงอยู่หาทันทัดคิดไม่
เห็นจะกู้เวียงชัยได้ดังคิด
บอกว่าพี่เฒ่านี้รับผิด
มาต่ออุทธรณ์ดีคดียุทธินิบัติ

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
นั่งเสียไม่ค้ำับรับวาทะ
จนจริงจะวิ่งไปหาเงาะ
สิ้นมานะสะทะแล้วพระเอย

โณนางมณฑาเสนาหา
นางนังนินทาวาเปรียบเปรย
นำหัวเราะหนักหนาเจ้าข้าเอ๋ย
เงาะเงยก็จะให้ไปง้อจน

ฯ ๔ คำ ฯ

สิ้นมานะสะทะ ไม่ถือดี ยินยอม ละทูล (สะทะเป็นคำเสริมเข้ามาโดย
ไม่มีความหมาย)

๑ ว่าปลาทองยืมแถมหยัน แล้วลุดจากแท่นสุวรรณบรรณจรรย์
พริ้งพร้อมสาวสุรางคนิกเร บทจรไปยังบ้านปลายนา

๑ ครั้นถึงจึงหยุดอยู่แต่ไกล ร้องเรียกลูกสายใจเสนาหาเหตุไรไม่ชานพระมารดา รจนาไปไหนจะใคร่รู้

๑ เมื่อนั้น
เจ้าเงาะยืนพินพินร้องครวญ
ไต่ยินแว่วเสียงชนนี
นางดีใจไปรับมัทนนาน
รจนาก่อไปทำไร่อยู่
ปลูกถั่วพุ่มผักแพงแต่งร้าน
มาร้องเรียกอยู่ที่ประตูบ้าน
กราบกับบทมัลย์แล้วไศกา

๑ แล้วทูลเชิญเสด็จชนนี
 ผลักไหล่สหลังเจ้าเงาะมา

๑ เมื่อนั้น เจ้าเงาะทำเหมือนถวายตัวใหม่
เฝ้าแต่แลมาแลไป ไม่เข้าใจบนอบหมอบกราบ

അഭിന

นั่งยองยองมองดูแล้วปู้ผ้า
ราวกับจะรับศีลสมภาร
แล้วลุกมาหาครกตำหมาก
ล้างมือคันได้ในก้นกระต่าย
ฉวยมีดผ่าหมากดิบหีบใส่
ทำเหมือนอยู่วัดวาตั้งทารก
แล้วมาเก็บแพ่งฟักผักหญ้า
รจนาวาไ้เปื้อจะตาย

พนมมือเมินหน้าท่าแบกชวาน
พังพาบกราบกรานท่านแม่ยาย
ไม่พบสากเจ้ากรรมใครทำหาย
เอาปูนป้ายพลูใส่ลงในครก
อุตส่าห์ตำตั้งใจมิให้หก
ประเคนครกเข้าไปให้แม่ยาย
ใส่กระบุงแบกมาให้เมียฉวย
ช่างไม่อายสาวสวรรค์ก้านัลไน

๙ ๑๐ คำ ๙ เจริญ

ไอ้ปู้

๑ เมื่อนั้น
นิจจาเจ้าจากแม่มาอยู่ไกล
ผิดรูปชูปหอมเป็นหนักหนา
ต้องเก็บผักหักพินเลี้ยงชีวี
ว่าพลางลูปหลังแล้วเซยพักตร์
ทั้งฝูงสาวสวรรค์ก้านัลไน

นวลนางมณฑาจึงปราศรัย
ยากเย็นเชยใจถึงเพียงนี้
พักตราสร้อยเศร้าสลดศรี
นำปราณี่ลูกน้อยกลอยใจ
ครวญคร่ำรำรักเพียงดักขัย
สงสารทรมาวัยก็โศกา

๙ ๖ คำ ๙ โอด

ร้าย

๑ ครั้นสร้างกันแสงจิงแจ่งเหตุ
แต่เฝ้าเร้ารบบมารดา
เจ้าก็รู้อยู่แล้วสินะลูก
ชั้นพนันตีคลีเอาเวียงชัย

บัดนี้บิตุเรศละห้อยหา
ให้ออกมาแจ้งความแก่ทรมาวัย
เขาถูถูกมาล้อมกรุงใหญ่
หมายใจจะริบบุรีเรา

ท้าวให้อัชเชยทั้งหกคน
พระบิดาทูกษัตริย์ลงนอนเขา
จะผินหน้าฟังใครไม่ได้แล้ว
เจ้าช่วยวอนว่าแก่สามี
ขอฟังไบบุญของเจ้าเงาะ
เจ้าอย่าเคืองขัดตัดอาลัย

ออกประจัญต์คลีก็แพ้เขา
เจียบเหงาไปสิ้นทั้งธานี
เห็นแต่ลูกแก้วทั้งสองศรี
เชิญไปตีคลีอย่าหน่ายใจ
อนุเคราะห์กู้เมืองไว้ให้ได้
ทำคุณแม่ไว้เถิดลูกน้อย

ฯ ๑๐ คำ ๕ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
สงสารมารดาน้ำตาย้อย
กราบบาทภัสตราแล้ววอน
พ่อไม่เมตตาปราณี
จงถอดเงาะเสียเถิดนะทูนหัว
จนตกไร่ไถยากลำบากใจ
พระแม่มาก็ไม่ทักแต่สีกคำ
ไม่เห็นทูกษัตริย์เลยช่างเฉยเชื่อน
อันความทุกข์ครั้งนี้แม่นมิช่วย
ว่าพลางทางทรงไศกา

รจนางฟังเล่าก็เศร้าสร้อย
นางพลอยโศกศัลย์พันทวี
พระมารดรอดสำหมาถึงนี้
ช่วยกู้บุรีให้พ้นภัย
จะซ่อนเนื้อซ่อนตัวไปถึงไหน
ช่างกระไรไม่คิดแก้งบิตเบียน
ดีแต่ทำละไลไหลเลื่อน
ดูเหมือนหนึ่งไม่มีเมตตา
เห็นเมียจะมอดม้วยสังขาร
ปิ่นว่าชีวันจะบรรลัย

ฯ ๑๐ คำ ๕ โอด

ฟังไบบุญ ฟังบุญวาสนา

ทองย่อน

๑ เมื่อนั้น	เจ้าเงาะฟังเมียเสียไม่ได้
สงสารจนยาใจ	ร้องไห้จนว่าน่าเอ็นดู
แต่คิดแค้นแม่ยายกับพ่อตา	จะทรมานเสียก่อนให้อ่อนหู
ถ้าแน่นไม่จนง้อต่อกู	จะทำเชิงเฉยอยู่ให้ช้านาน
แล้วผินผันหันหลังให้แม่ยาย	หยิบกระบายมาตั้งนั่งสาน
กระดิกเท้าที่ทำเป็นสำราญ	ใครว่าชานอย่างไรไม่นำพา

ฯ ๖ คำ ฯ

ร้าย

๑ เมื่อนั้น	นางมณฑาทอนใจพิไรว่า
เจ้าเงาะเอ๋ยนิ่งได้ไม่เมตตา	จะให้เมียมรณาเสียจริงจริง
อันทุกข์ร้อนครั้งนี้มิใช่เล่น	ช่างไม่เห็นด้วยมั่งมานั่งนิ่ง
หรือพ่อแค้นบิดาว่าซังซิง	แม่วังวอนง้อขอภัย
เจ้ามาตัดอาลัยเยื่อใยเสีย	ทำให้เมียหม่นหมองนั่งร้องไห้
จงเห็นแก่แม่เกิดอย่าถือใจ	นางพิรีพิไรรำพัน

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น	เจ้าเงาะสำรวจสรวลสันต์
จึงตอบวามารดาพลัน	จะรับอาสารนั้นสุดปัญญา
เงาะนี้พวกปีศาจอุบาทว์ร้าย	มากลั่นกลายสรรเสริญเห็นเกินหน้า
จะล่อลวงให้หลงอย่าสงกา	ลูกกลัวพระบิดาจะฆ่าแกง

อ่อนหู (สำนวน) ทำให้เหน็ดเหนื่อย อ่อนใจ

ท่านคิดแยบยลเป็นกลใน
ใช้ลูกจะรังเกียจเสียดแทง
อันท่านทั้งหกเขยย่อเมคยคลี
นับประสาหน้าเงาเนื้เห็นลึก
แต่ธูระของข้าหาใส่ปาก
พึงเห็นว่าชนนีนี้โปรดปราน

แต่หลังอย่างไรพระยอมแจ้ง
พระมารดาอย่าระแวงฤทัยนึก
ต่อตียังแพ้แก่ข้าศึก
จะพึงพาอย่านึกให้ป่วยการ
แสนยากก็ไม่มีใครสงสาร
อุตส่าห์มาถึงบ้านข้าขอบใจ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
น้อยหรือถ้อยคำรำพึงไร
สารพัดตัดพ้อพ้อตา
ทั้งกระทบกระเทียบเปรียบเปรย
ถึงโกรธพ้อก็เห็นกับแม่บ้าง
ดูหุช่วงตั้งใจแต่หัวเราะ
เสียแรงแม่มาง้อขอโทษแล้ว
นางรบเร้าเฝ้าวอนจนอ่อนใจ
โถมยงจงเ็นดูมารดร
แม่นี้จนจิตคิดกลัว

นางมณฑาชมเปาะเงาพุทได้
สำคัญว่าบ้าไปไม่รู้เลย
แหลมหลักหนักหนาเจ้าข้าเอ๋ย
ไม่ปรานีบ้างเลยหรือเจ้าเงาะ
อย่าให้นั่งน้ำตาลงเฉาะเฉาะ
ไม่ช่วยอนุเคราะห์แล้วหรือไร
ลูกแก้วจะโกรธซึ่งไปถึงไหน
จึงผินไปว่ากล่าวลูกสาวตัว
ช่วยอ้อนวอนอีกสักครั้งเถิดทูนหัว
จะรอดก็เพราะผิวเจ้าเมตตา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ให้คิดสงสารพระมารดา

นวนางรจนาเสนาหา
ก็ไศกาวอนผิวรำพันไป

ฯ ๒ คำ ฯ

โห่

๑ โอ้อนิจจาพระสามี
ควรหรือมาสลัดตัดอาลัย
ทุกข์ของมารดาเหมือนทุกข์ตัว
ดีแต่ทำเปล่าเปล่าให้เขาเขี้ยว
นางชะอ้อนวอนแล้ววอนเล่า
น้องจะลาอาลัยเสียวันนี้

ไม่ปรานีน้องจริงนิงเสียได้
ช่างกระไรไม่คิดสักนิดเลย
จะผินหน้าฟุ้งผัวก็เขื่อนเฉย
ออกเอ๋ยจะอยู่ไปโยมี
แม่นพ่อเจ้าไม่โปรดเกศ
เทวีดีทรวงเข้ารำไร

๙ ๖ คำ ๙ โอ

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
กลัวเมียจะอาลัยบรรลัย
อย่ากันแสงเศร้าหมองเลยน้องรัก
ออกดีคลีพนั้นดังสัญญา
แล้วผินหน้ามาทูลชนนี
แต่หากชั้นจนเป็นพันคิด

เจ้าเงาะทุกข์ร้อนถอนใจใหญ่
จึงโลมเล่าเอาใจไปมา
ไว้พนักงานพี่จะอาสา
มิให้เสียพาราประจามิตร
ใช้ลูกนี้จะแก่งเป็นอนบิต
เครื่องทรงแต่สักนิดก็ไม่มี

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าแก่เขยขวัญทันที
แม่จะให้ไปทูลพระบิดา
ว่าพลางนางสั่งสาวใช้

นางมณฑาค่อยสบายคลายคลี
เครื่องประดับดีดีมีถมไป
จัดแจงแต่งมาประทานให้
เร่งไปทูลองค์พระทรงธรรม

๙ ๔ คำ ๙ เสร็จ

๑ บัดนั้น
ถวายบังคมลาพากัน

สาวใช้รับสั่งมีขม้น
จรรจรัสเข้ามาในธานี

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๑ ครั้นถึงจึงทูลกิจจา
ให้เข้ามาทูลพระภูมิ
พระธิดาว่ากล่าวเจ้าเงาะป่า
ให้จัดเครื่องทรงส่งออกไป

ว่าพระแม่มณฑามเหสี
บัดนี้สมจิตที่คิดไว้
จะอาสาออกตีคลีได้
ที่ใหม่ใหม่งามงามอร่ามเรือง

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ชอบแต่นุ่งผ้าค่าบาทเฟื่อง
หน้าตาหัวหูยี่
ไม่สมกับเครื่องทองของทั้งนั้น
ว่าพลางทางมีบัญชาการ
จงไปจัดมงกุฎคุณทูล
ของกุดดีมีนักรา
จะเลือกให้อั้วเงาะสักสำหรับ

ท้าวสามนต์หัวเราะเงาะทรงเครื่อง
แหวนทองเหลืองลูกปัดจัดให้มัน
ถ้าใส่เครื่องชาติรีที่จะขัน
แต่จะต้องให้มันด้วยจำจน
สั่งเจ้าพนักงานเครื่องต้น
สร้อยสนสังวาลบานพับ
เก่าแก่แต่บรรดาเครื่องประดับ
เร็วเร็วรีบกลับมาฉับไว

ฯ ๘ คำ ฯ เสร็จ

นุ่งผ้าค่าบาทเฟื่อง
เครื่องชาติรี

นุ่งผ้าราคาถูๆ
เครื่องแต่งตัวละครชาติรี ไม่สวยงามมีค่าเท่าเทียม
เครื่องแต่งตัวละครใน

พวกภูษามาลาบังคมไหว้
เข้าไปเปิดตู้ดูบาญชี

๑ จัดแจงเครื่องต้นขนออกมา มอบหมายตรวจตราถ้วนถี่
แล้วเชิญเครื่องตามกันมาทันที วางถวายภูมิตั้งบัญชา

๑. เมื่อนั้น
คิดเสียดายเครื่องต้นพันปัญญา
จึงจัดเครื่องประดับสำหรับกาย
พลางสั่งกำชับสาวใช้
ท้าวสามนต์เลือกสรรกันนักหนา
จะให้ไอ้เงาะป่าด้วยจำใจ
แต่พอดีพอร้ายซังตายได้
เร่งไปบอกมันเข้ามา

๑ บัดนั้น
เชิญเครื่องใส่พานแว่นฟ้า

๑ ครั้นถึงจึงถวายเครื่องทรง
รับสั่งให้หาผัวพระบุตร

โรงพระแสงใน เครื่องต้น	สถานที่สำหรับเก็บเครื่องทรง และอาวุธของพระราชา เครื่องแต่งตัวพระราชา
-----------------------------------	---

พระชนนีดีใจเป็นนักหนา
เครื่องประดับประดาเอามาแล้ว
พระบิดาประทานลูกแก้ว
งามแล้วนุ่งห่มพอสมตัว

๑ เมื่อนั้น เจ้าเงาะครันเห็นก็สั่นหัว
ตีว่าเครื่องทรงมัวชั่ว เต็มช้วนักหนาซ้ำไม่เอา

๑. เมื่อนั้น
ยังมีตริกมีถองของเรา
ว่าพลางทางสังสาวศรี
ทูลว่าเจ้าเงาะไม่ชอบใจ
พระมารดาว่าไม่ชอบใจเจ้า
จะเลือกเอาให้งามตามฤทัย
กลับไปธานีเดี๋ยวนี้ใหม่
เร่งให้จัดเครื่องอื่นมา

๑ บัดนั้น
รับพระเสาวนีย์มิได้ช้า

๑ ครั้นถึงจุฬาราชมนตรี
เจ้าเงาะเลือกเสียไม่ชอบใจ

มีตริกมีดอง มีมากมายล้นเหลือ

๑ เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์ฟังซังน้ำหน้า
อ้ายเงาะถ้อยร้อยอย่างช่างมารยา	กว่าไม่ผิตปากจะยากเย็น
นี้แม่ยายแล้วสิริให้	เมื่อมันไม่เคยพบเคยเห็น
น้ำหน้าจะสอดใส่ที่ไหนเป็น	ทำเล่นเครื่องตันเลือกคนรู้
แล้วจัดเครื่องทรงอย่างเอก	แต่ครั้งอภิเชกพระเจ้าปู่
คิดเสียดายนักของรักกู	จนอยู่จำใจต้องให้มัน
ว่าพลางทางร้องเรียกไป	เหวยเสนาในใครอยู่นั้น
จงเตรียมพลผูกช้างจับพลัน	กูจะจรรจรัสไปปลายนา
พระมิได้สร้งน้ำสว่าสวย	มาขึ้นเกยหยุดยืนคอยท่า
พร้อมเสร็จเสด็จทรงคชา	เสนาแห่แน่นแน่นไป

๙ ๑๐ คำ ๙ เขต

๑ ครั้นถึงจึงหยุดช้างทรง	อยู่ตรงกระท่อมที่ริมไร
ร้องเรียกรจนายาใจ	เป็นไรไม่มารับบิดา
พ่อออกมางอนง้อขอโทษ	สิ้นซังสิ้นโกรธเจ้าเงาะป่า
เครื่องทรงสารพัดจัดแจงมา	ที่นี้งามนักหนามารับเอา
นางแม่ยายแม้อย่อยก็พลอยเฉย	ไม่ตักเตือนลูกเขยเร็วเร็วเข้า
รจนาก็ไม่เร่งรบเร้า	จะให้เขารับข้าหรือว่าไร

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น	รจนานารีศรีใส
แว่วเสียงบิตุรงค์ร้องเรียกไป	จำได้ไคลคลาออกมารับ

ไม่ผิตปาก ไม่ผิตกับที่เคยพูดไว้

ครั้นถึงจึงบังคมก้มเกล้า
ทั้งมกุฏสังวาลบานพับ
สวมตัวผ้าแก้วแล้วว่าขาน
งามนักงามหนาอย่าหัวเราะ
ท่านเสด็จมาเองด้วยเกรงใจ
ช่วยกู้เวียงชัยไว้เอาบุญ

รับเอาข้าวของเครื่องประดับ
แล้วกลับเข้าไปให้เจ้าเงาะ
พระบิดาประทานที่นี้เหมาะ
เชิญถอดรูปเงาะเถิดพ่อคุณ
เข้าไปก็เครื่องจะเคื่องชุ่น
พ่อเนื่อนพคุณจงเมตตา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
พิศดูเครื่องใหม่ที่ให้มา
เหมือนกันนั่นแหละกับเครื่องเก่า
ขายหน้าข้าศึกจะไยไพอ

เจ้าเงาะนั่งนิ่งฟังผา
แล้วมีวาจาว่าไป
จะแต่งตัวผ้าเจ้าหาควรไม่
คืนไปเสียเจ้าอย่าเอามา

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
แจ้งใจในทิพยวิญญูญาณ
จึงตรัสสั่งพระวิษณุกรรม
เอาไปให้พระสังข์ครั้งนี้

จึงองค์เจ้าตรัยตริงศา
จะนั่งดูอยู่ถ้าเห็นข้าที่
จงจัดสรรเครื่องทรงเรื่องศรี
จะได้ใส่ตีคลีอวดพ่อตา

ฯ ๔ คำ ฯ

(ทอง)นพคุณ ทองคำเนื้อดีที่สุด หรือเรียกว่าทองเนื้อเก้า ในสมัย
โบราณทองคำเนื้อดีหนักบาทหนึ่งราคา ๙ บาท

๑ เมื่อนั้น
ค่านับรับเทวบัญชา

พระวิชณุกรมแกลั่วกล้า
แล้วพาเครื่องประดับไปจับไว้

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงกระท่อมน้อยเจ้าหอยสังข์ กำบังกายาเข้ามาใกล้
เอาเครื่องทรงขององค์สหัสสนัยน์ วางลงส่งให้กับเจ้าเงาะ
แล้วว่าเครื่องประดับสำหรับนี้ สำหรับใส่ทรงดีคลีเดาะ
มัววนประทานจำเพาะ ว่าพลางทางเหาะกลับมา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ลมพัดชายเขา

๑ เมื่อนั้น เจ้าเงาะเกษมสันต์หรรษา
ได้เครื่องพระอินทร์ดั่งจินดา จึงเดินเข้ามายังห้องใน
รจนายกพานเครื่องทรง ตามมาคอยส่งให้สอดใส่
พระถอดรูปเงาะพลันทันใด มอบให้รจนางเยาว์

ฯ ๔ คำ ฯ

ลงสรรมอญ

๑ แล้วขัดสีฉวีวรรณผุดผ่อง ดังทองชมพูนุทเนื้อแก้ว
สุคนธาประทีนกลิ่นเกลา สนับเพลลาเชิงอนซ้อนซับ
ภูษาผ้าทิพย์กระสนทรง จีบโจงหางหงส์ประจงจับ
ปิ่นแห่งเพชรพรรณรายสายบานพับ เฟื่องห้อยพลอยประดับทับทรวง
ทองกรแก้วพุกามงามเงา ทับทิมเท่าเม็ดข้าวโพดโชติช่วง
สร้อยสนสังวาลวรรณกุดั่นดวง รุ่งเรืองอำมรงค์เรือนครุฑ

กระสนทรง เหมาะจะพอดีกับตัว แนบตัว

กรรเจียกจอนจำหลักลายซ้ายขวา บรรจงทรงมหามงกุฎ
ห้อยอุเบะนฤมิตผิมนุษย์ งามดังเทพบุตรในชั้นฟ้า

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๑ เสร็จทรงเครื่องประดับจับพลัน พระสังข์เกษมสันต์หรรษา
จึงชวนนวลนางรจนา มากราบกรานมารดาด้วยใจภักดี

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น นางมณฑาแลดูไม่รู้จัก
คิดว่าเทวสุรารักษ์ ออกใจทักทักให้ครั่นคร้าม
นางนบมอบหมอบกราบกราบไหว้ ลูกสาวยุดฉุดไว้แล้วร้องห้าม
พระมารดานิ่งอยู่ไม่รู้ความ ลูกเขยถอดเงาะงามแล้วเป็นไร
นางมณฑาว่าอ้อกระนั้นหรือ แม่คนซื้อสำคัญว่ามีไซ้
ลูกเขยเข้าถอดเงาะเหมาะเหลือใจ นางลือบโหลลือบหลังนั่งมอง
น้อยหรือน่ารักเป็นนักหนา หน้าตาจิ้มลิ้มยิ้มย่อง
สอดใส่เครื่องประดับก็รับรอง ผิวพรรณผุดผ่องดังทองทา
คิดคิดขึ้นมาน่าหัวเราะ เอารูปเงาะสวมใส่ทำไปบ้า
อภัยสอดอายชายหน้าตา เจ้าแกลังแปลงมาแม่ไม่รู้
รจนายาจิตช่างคิดถูก หายมันพันผูกก็ควรอยู่
ที่นี้แหละลอยแก้วแล้วลูกกู โฉมตรูแยมยิ้มกระหยิ่มใจ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ลอยแก้ว เลิศ ยอดเยี่ยม

๑ แล้วร้องเรียกภัสตาสามี เร็วเร็วมานี้จะบอกให้
รวยแล้วทูนหัวอย่ากลัวใคร เห็นจะกู้เมืองได้ตั้งใจปอง
อย่าดูถูกลูกเขยคนนี้ ทั้งในธานีไม่มีสอง
ผิวเนื้อเรื่อเหลืองเรื่อรอง เปล่งปลั่งดังทองนพคุณ
งามเลิศเหลือนมนุษย์สุดแล้วพ่อ ปากคอคิ้วตาเหมือนหน้าหุ่น
ถ้าใครได้เห็นก็เป็นบุญ ไม่เชื่อเชิญพ่อคุณเข้ามาดู

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น ท้าวสามนต์หัวเราะเยาะยิ้มอยู่
เออรากับใครเขาไม่รู้ รำคาญหูจู้ไปทีเดียว
ขึ้นจะให้ไปดูลูกเขยเงาะ มันสีเหมาะหนักหนาเหมือนม้าเหมียว
อย่าอวดโอ้ไปปดลดเลี้ยว พระอินทร์มาเขี้ยวเขี้ยวไม่เชื่อเลย
แล้วตรัสกับเสนานินทาเมีย ตะแถเสียจริตผิดแล้วเหว
รูปทองที่ไหนเล่าเฝ้าชมเขย เงาะเงยนำเกลียดชังเกียดไป

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น นางมณฑาว่าดูดีไปได้
เขาจะรีบนิบหนายทั้งเวียงชัย นำช้างช่างกระไรไม่เชื่อเลย
กลับมาหัวเราะเยาะเย้ยซ้ำ จะว่าใครเป็นบ้านิจจาเอ๋ย
ไม่ลวงหลอกดอกนะพระเอย ลูกเขยเราไซรมิใช่เงาะ
ฟ้าผีเถิดหนาไม่ว่าเล่น ท้าวเห็นกลัวแต่จะชมเปาะ
จริงจริงนะขอย้ำหัวเราะ แม้นไม่เหมาะดีเมียเสียให้ตาย

๙ ๖ คำ ๙

ฟ้าผี คำอุทานอย่างหนึ่งในสมัยก่อน

๑ เมื่อนั้น
เห็นนางมณฑาว่าวุ่นวาย
เข้าไปในทับเห็นลูกเขย
น้อยหรือรูปร่างเหมือนเทวดา
ผิวเนื้อเรื่อเรืองเหลืองประหลาด
ฟ้าฝ่าเกิดเอ๋ยลูกเขยเรา
ถึงตัวพี่เมื่อครั้งยังหนุ่มแน่น
ไม่แก้งอวดทรวดทรงหน้าตา
แต่ไม่เหมาะเหมือนลูกเขยคนนี้
แพ้เขาที่เนื้อไม่เป็นทอง
ตรัสพลางยิ้มยิ้มพริ้มพราย
ลูกรักจงแถลงแจ้งความ
วงศ์วานว่านเครือเนื้อหน่อ
อยู่ประเทศธานีบุรีไร

๑ เมื่อนั้น
ยิ้มพลางทางทูลพ่อตา
เป็นโอรสท้าวยศวิมล
ซึ่งแปลงมาจะหาคู่ครอง

๑ เมื่อนั้น
ลูกเขยถูกผู้ดีสันดาน

ท้าวสามนต์สรวลสันต์ไม่ผันผาย
จึงซังตายดำเนินเดินมา
พ่อเจ้าลูกเอ๋ยงามนักหนา
หน้าตาจิ้มลิ้มพริ้มเพรา
ดังทองคำธรรมชาติหล่อเหลา
งามจริงแล้วเจ้านางมณฑา
รูปร่างก็อ่อนแอ้นไ้อ้อ่า
ใส่ชฎาเครื่องประดับก็รับรอง
เป็นต่อพื่ออยู่ราวสักสามสอง
กระนั้นน้องยังรักว่ารูปร่าง
แล้วภิปรายปราศรัยได้ถาม
เจ้านี้มีนามกรไต่
พงศ์เผ่าเหล่ากอเป็นโฉน
ทำไมจึงแก้งแปลงปลอมมา

๙ ๑๔ คำ

พระสังข์บังคมก้มหน้า
ตัวข้านี้ชื่อพระสังข์ทอง
แจ้งตามความตันที่หม่นหมอง
จงทราบฝ่าละอองบทมालย์

๙ ๔ คำ ๙

ท้าวสามนต์ตบพระหัตถ์ฉัจฉาน
เป็นเผ่าพงศ์วงศ์วานกษัตรา

สมยศสมศักดิ์น่ารักใคร่
พระลูปหลังลูปไหลไปมา
อ้ายหกเขยยุพ้อให้ขับเจ้า
บิดาโอดฉะเบาความ
อย่าถือโทษโกรธพ้อเลยหนอลูก
แม่นเจ้ามีชัยชนะคลี

ทีนี้ไม่อับอายขายหน้า
จูบซ้ายจูบขวาลูกข้างาม
แค้นใจยายเฒ่าก็ไม่ห้าม
ไม่รู้เลยว่างามถึงเพียงนี้
ว่าลบหลู่ดูถูกขับหนี
พ้อจะมอบบุรีให้ครอบครอง

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
ข้าจะขออาสาฝ่าละออง
ซึ่งข้าศึกมาชนพันนคลี
แต่จะขอมิ่งม้าอาชาไนย

พระสังข์บังคมทูลสนอง
อย่าร้อนเร้าเศร้าหมองฤทัย
ลูกจะตีต้านต่อกีพ้อได้
ที่สูงใหญ่เกล้าคล่องทำนองคลี

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าอย่าร้อนใจไปโยมี
ว่าพลางทางสั่งกรมม้า
บรรดาม้าตันที่โรงใน

ท้าวสามนต์ปรีดีเปรมเกษมศรี
ม้าเรตตีดีมีถมไป
จงไปผูกอาชามาให้
มีอยู่เท่าไรเร่งเอามา

๙ ๔ คำ ๙ เจริญ

๑ บัดนั้น
คำนับรับพระราชบัญชา

เสนิตัวนายซ้ายขวา
บังคมลาเล่นไปตั้งใจปอง

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงผูกพาชี
เบาะอานพานหน้าเครื่องทอง

ล้วนตัวดีฝีเท้าเกล้าคล่อง
เจ้าของคนเลี้ยงเคียงมา

๙ ๒ คำ ๙

๑ ครั้นถึงจึงจูงม้านั่ง
เหล่าพวกขุนนางข้างกรมม้า

เข้าไปยังหน้าลานขนานหน้า
หมอบคอยบัญชาพระภูมิ

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงทูลท้าวพ่อตาไปทันที
ข้าเห็นพาสีสีกะเลียว
ท่วงที่ขี่ขับจะว่องไว

พระสังข์เลือกม้าไม่น่าขี่
ม้านั่งทั้งนี้ไม่ชอบใจ
มาเที่ยวกินถั่วริมรั้วไร
ขอพระองค์จงให้ไปจับมา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงดำรัสตรัสสั่งเสนา

ท้าวสามนต์ได้ฟังพระสังข์ว่า
จงไปจับม้ามาให้ลูกกู

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
รับสั่งแล้วชิงกันวิ่งพुरु
จึงแยกย้ายรายกันเข้าล้อม
ไล่สกัดทางโน้นทางนี้
ลางคนเข้ามาเอาหญ้าล่อ
ม้าชกหกหล่มคะม้าไป

เสนีสี่เหล่าที่เฝ้าอยู่
มาดูเหมือนม้าก็ยินดี
วิ่งอ้อมเอาเชือกชิงอิงมี
พาสีหนีหลบว่องไว
ฉวยผมหน้าคว่าคอไว้ได้
เลี้ยวไล่ตีดักดักกระจัดกระจาย

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

หน้าลานขนานหน้า

เรียงหน้ากันเข้าไปหน้าที่ประทับ

๑ เทวัญบันดาลให้เสนา จับม้ามาได้ตั้งใจหมาย
จึงผูกเครื่องสุวรรณพรรณราย แล้วจึงมาถวายทันที

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น พระสังข์ทรงสวัสดีรัศมี
สมคิดได้ม้าพาชี ยินดีเดินออกนอกประตู
พระจึงชวนนวลนางรจนา ออกจากเคหาที่อยู่
ท้าวสามนตร้องว่าหลีกลูกกู ฉวยไม้ไล่ชู้ชับผู้คน
ลูกเขยขึ้นขี่อาชา พ่อตาก็กว้างขึ้นช้างต้น
ทั้งสองโฉมศรีนฤมล ทรงวอจรดลตามมา

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองถ้วนหน้า
เห็นพระรูปทองล่องลอยฟ้า ต่างว่าภูวนายมิใช่เงา
เกิดมาพึงเห็นเป็นบุญตัว หม่อมพัวพระบุตรคนนี้เหมาะ
เทวดาพานำมาจำเพาะ บังคมชมเปาะไปทั้งนั้น
ต่างอำนวยการพรพระสังข์ทอง หนุ่มแก่แซ่ช่องทั้งเขตชั้นที่
มาตามดูภูมินี้ เบียดกันกลางถนนแน่นไป

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น ท่านท้าวสามนต์เป็นใหญ่
ครั้นช้างที่นั่งถึงวังใน ตรงไปประทับกับเกยพลัน
เสด็จลงจากคอคชสาร ภูบาลตรัสชวนเขยขวัญ
ทั้งพระมเหสีบุตรนั้น จรรโลงขึ้นสู่ปราสาทชัย

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๑ เมื่อนั้น
ปรับทุกข์กับเมียเสียน้ำใจ
ถ้อยที่เดือดดาลทะยานจิต
ผิวเมียพากันร้นขึ้นมา

ฝ่ายเจ้าหกเขยใหญ่
จะทำให้ไอ้เงาะขึ้นหน้าตา
ต่างคนแค้นคิดริษยา
เฝ้าพระบิดาทันใด

๙ ๔ คำ ๙ เพลงซ้ำ

๑ ครั้นถึงจึงบังคมเคารพ
เห็นพระสังข์ทองยองโย
อ้ายรูปทองคนนี้เจียวลิหว่า
หาปลาหาเนื้อเมื่อคราวนั้น
มันเป็นผัวรจนาอิจจาเรา
ต่างก้มคล่ำแผลไม่แลดู

นอบนบสองกษัตริย์เป็นใหญ่
จำได้แน่จิตสะกิดกัน
ที่ให้เป็นเจ้าป่าพนาสณฑ์
ต้องไปอ้อมมันไม่ทันรู้
จึงเล่นเอาจุมูกกับใบหู
อภัยศอดสูเสียน้ำใจ

๙ ๕ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระสังข์นั่งดูตะลึงตะไล
งามจริงยิ่งมนุษย์ในใต้หล้า
สอดใส่เครื่องประดับก็รับรอง
ดูพลางทางทำสะเทินอาย
เมียงชม้อยคอยรับนัยนา
แล้วเหลียวดูผิวของตัวมั่ง
รู้กระนี้ที่ทั้งพวงมาลัย
ต่างคิดริษยาน้องสาว
เริงร่าหน้าบานเป็นใบบัว

ทั้งหกบุตรพี่ผู้ใหญ่
พิศวงหลงไหลใจปอง
น้อยหรือนำร่วมมรมย์สมสอง
ผิวเนียนวลละอองดังทองทา
ซักชายผ้าห่มกัมหน้า
เสน่หาต้องจิตติดใจ
เห็นนั่งทุกข์ร้อนก็ค้อนให้
จะเลือกเจ้าเงาะไว้เป็นของตัว
มานั่งเท้าแขนเคียงอยู่กับผิว
ลืมหลับิดาร้องว่าไป

เมียเจ้ารูปทองสิบสองหนัก
พี่น้องพร้อมพรังซังกระไร

ยศศักดิ์ปึงซาหาน้อยไม่
แต่จะยกมือไหว้ก็ไม่มี

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
หัวเราะเยาะหยันขึ้นทันที
ออกมานั่งตั้งกระชู้ซุ่ม
เมื่อแรกได้ผัวเงาะเยาะวุ่นวาย
ประเดี๋ยวนี้จะกลับมานับถือ
เป็นผู้ใหญ่อะไรอย่างนี้

รจนาได้ฟังทั้งหกพี่
เออนีอะไรช่างไม่อาย
เจ้าคารีสีคารมใจหาย
ทั้งตัดเป็นตัดตายจะตบตี
นี่ลืมไปแล้วหรือนะหม่อมพี่
ข้ามือยากไหว้ให้เสียมือ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ปากคอพ้อตัดได้หัดปรือ
อุแม่เอ๋ยหม่อมเมียเจ้ารูปทอง
จะรวยรุ่งพลั่งโพล่งโด่งฟ้า
เหตุว่าพระบิดาออกไปรับ
ฝากไว้ก่อนเถิดเป็นโรมี

หกนางต่างว่าน้อยไปหรือ
ยกเรือความหลังขึ้นพุดจา
จองทองไม่น้อยออกลอยหน้า
ยิ่งกว่ากรวดลาวแล้วคราวนี้
จึงได้กลับมาเถียงเสียงมี
ใครตีนานไปได้เห็นกัน

ฯ ๖ คำ ฯ

รูปทองสิบสองหนัก (เปรียบเทียบ) ว่าหนักเท่ากับทอง ๑๒ ชั่ง
เจ้าคารีสีคารม ผู้มีฝีปากเก่ง ปากจัด

๑ เมื่อئัน
ช่างแคะไค้ก่อนว่าสารพัน
อย่าอ้ออิงมึงมันกระนั้นนะ
ผิวฟ้รอตตัวเพราะผิวไคร

รจนาเถียงทะเลาะเยาะหยัน
ฝากไว้กัวันจะเอาไป
ไม่ลดละกันดอกจะบอกให้
เห็นเขาไม่ว่าไรแล้วไค้

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
จึงว่าเห็นผิวกูชั่วดี
อย่าสบประมาทกันกระนั้นเจ้า
เร่งว่าออกไปจะได้ฟ้ง

หกนางร้อนใจดังไฟจ้
อย่างไรรนี้ว่าไปให้จริงจ้ง
นี่เปล่าเปล่าเดือนค้อนใส่สันหลัง
ไครอำปล้งยังไค้มิไค้คน

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
กลัวจะเกิดความใหญ่เห็นไม่พ้น
วานอย่าว่าวุ่นวายอายเขา
ขายหูเสียมั่งซ้งเป็นไร

หกเขยคิดพรั่นอันอัน
ต่างคนห้ามเมียเสียทันไค้
อะไรเจ้าไม่อดสูเป็นผู้ใหญ่
จะทำให้เคื่องจิตพระบิดา

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
เถียงทะเลาะผิวไปมิไค้ซ้ำ
เจ้าช่างอดโมโหไม่ไค้ตอบ
จะมานึงเกรงกลัวหัวมันโย

หกนางต่างคนบ่นว่า
มันว่าฟ้งเพราะเหมาะหรือไร
หรือทำผิดคิดมิชอบเป็นไฉน
แล้วผินหน้าว่าไปแก้รจนา

ขายหู ทำไม่ได้ยิน ไม่ฟ้ง (ปัจจุบันใช้ไซหู)

ผิวภูผิตอะไรไม่ว่าออก
สดสตร้อนร้อนไม่เจรจา

พูดหลอกกันเล่นหรือสืหา
แม้ว่าออกมิได้ขัดใจกัน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าพื่อนี้แน่อยาดุดัน
เมื่อคราวไปหาเนื้อหาปลา
จะใคร่แจ้งประจักษ์จงซักไซ้

รจนาทัวเราะเยาะเย้ยหยัน
ผิวเมียถามกันก่อนเป็นไร
ผิวหาได้เองหรือใครให้
จมูกหุอยู่ไหนไม่ถามกัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ผินหน้าว่าผิวของตัวพลัน
ไหนดว่าจมูกเจ้าปากเป่ากัด
ช่างเจียบเสียงเถียงเขาก็ไม่เป็น

ทกนางต่างคนหุนหัน
ไต่ยืนยันหรือไม่เจ้าใจเย็น
ผิตัดใบหุมีผู้เห็น
ให้มันมาว่าเล่นเป็นอย่างไร

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
อุบอิบกระซิบตอบเมียไป
ทำไมกับหูแหวงจมูกวิน
เถียงกันเปล่าเปล่าไม่เข้ายา

ทกเขยเงยหน้ามิใคร่ได้
เข่าว่าไรก็ซ้งมั่งเถิดนา
ถึงจะด้วนเสียสิ้นก็ของข้า
บุราณว่าอดใจได้เป็นพระ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ภูไต่ยืนยันแ่วแ่วอยู่แล้วนะ

ท้าวสามนต์ผุดลุกขึ้นเกะกะ
มันต่อจะชอบกลเจ้ามณฑา

จึงซักถามรจนายาใจ
เมื่อพ่อใช้ไปหาเนื้อปลา

รู้เห็นเป็นอย่างไรให้เร่งว่า
มันไปขอใครมาจงว่าไป

ฯ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อ นั้น
สรวลพลางทางทูลเป็นนัย
เขาจะลืออ้ออิงเอิกเกริก
แต่มันนำอดสุพระภูมิ
ทั้งหกเขยใหญ่ไปกราบกราน
เสียของต้องใจจึงได้มา

รจนายิ้มน้อยยิ้มใหญ่
จะว่าไปก็ดูไม่สู้ดี
เหมือนหนึ่งแก้งลำเลิกผิวผี
เดิมทีเที่ยวหาเนื้อปลา
จนง้อขอทานผิวขำ
จงทราบบาบาท้าวไท

ฯ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อ นั้น
ตบมืออ้ออิงคะนึงไป
จึงถามพระสังข์สอบเห็นชอบกล
จงแจ้งตามจริงจ้องอย่ารังรอ

ท้าวสามนต์สรวลสันต์ไม่กลั่นได้
นางมณฑาชอบใจหัวร่อ
เหตุผลเป็นกระไรโฉนหนอ
เล่าไปเถิดพ่อจะขอฟัง

ฯ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อ นั้น
หกเขยไปหาข้าสองครั้ง
เมื่อขอปลาขาดัดจุมกไว้
พระองค์จึงถามทั้งหกดู

พระสังข์ทูลตามความหลัง
สิ้นทั้งบ่าวไพร่ก็ได้รับรู้
เมื่อขอเนื้อก็ให้ใบหู
เท็จจริงย่อมรู้อยู่เต็มใจ

ฯ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
มานั่งก้มหน้าอยู่ว่าไร
จุมุกแหงแก้งว่าปากเป่ากั๊ด
กูหลงเชื่อเมื่อแรกก็ไม่รู้
ไปหาเนื้อหาปลามมาแต่หลัง
อย่าสับปลั้บรับเสียก็แล้วไป

ท้าวสามนตร์ร้องเหวี่ยงหกลใหญ่
มึงตั้งใจเสียวลดปดกู
ผีโสมดโกรธตัดเอาใบหู
ต่อลูกกูบอกเล่าจึงเข้าใจ
มึงไปขอพระสังข์จริงหรือไม่
กูจะไว้วางใจไม่มาตี

๕ ๖ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
กระอักกระอ咪ใครจะพาที
พ่อตากิ้วกราดตวาดซ้ำ
เพ็ดทูลเลอะเลื่อนเปื้อนไป

หกลเขยสุดรู้ทำอุ๊อ๊
มือขี้หูดตาประหม่าใจ
ยิ่งละล่ำละลักหลงไหล
ไม่ได้ความจริงสักสิ่งอัน

๕ ๘ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
ผินหน้ามาว่ากับเมียพลัน
อ้ายเหล่านีดีแต่จะปดไป
จะฆ่าเสียก็สมเพศเวทนา
ลูกเขยเราคนนีดีเลิศแล้ว
จะยกบ้านเมืองมอบให้ครอบครอง

ท้าวสามนตร์เคืองขุ่นหุนหัน
มันจริงสิ้นทั้งนั้นเจ้ามณฑา
ไม่เป็นโล้เป็นพายชายหน้า
เอาไว้ให้เป็นข้าพระสังข์ทอง
ตั้งดวงแก้วบริสุทธิดุดผ่อง
ปกป้องไพร่ฟ้าเสนาใน

ไม่เป็นโล้เป็นพาย (สำนวน) โล้ก็ไม่เป็น พายก็ไม่เป็น คือ ทำอะไรไม่เป็น
ไม่มีประโยชน์

อันข้าศึกซึ่งชนพันนคลี
วันนี้จวนค่ายำม้องชัย
ว่าพลางขับเขยทั้งหกคน
ชวนพระสังข์กับนางรจนา

จะต่อตีสู้กันหาพรันไม่
หลบนอนเสียให้เต็มตา
ไสหัวไปให้พ้นชังน้ำหน้า
เข้าที่ไสยาผาสุกใจ

ฯ ๑๐ คำ ฯ ตระ

๐ ครั้นรุ่งสุริยาการ้อง
จึงชวนพระสังข์ทองของโย
สีกษัตริย์สระสรงทรงเครื่อง
แล้วเสด็จยุรยาตรคลาดคลา

ท้าวสามนต์ตริกตรองไม่หลับไหล
กับเมียรักร่วมใจและธิดา
รุ่งเรืองระยับจับเวหา
ตรงมาเกยสุวรรณทันใด

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๐ ขึ้นทรงคอคชสารศรี
พระสังข์ทรงมิ่งม้าอาชาไนย
เกณฑ์แห่เกณฑ์แห่นแน่นหนา
แซ่เสียงแตรสังข์ม้องกลอง

พวงพีหกดอกสูงใหญ่
สององค์อรไทขึ้นวาทอง
ธงทวนนำหน้าเป็นแถวถือง
ออกไปยังท้องสนามคลี

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๐ ครั้นถึงจึงชวนพระสังข์
พร้อมทั้งหกเขยและบุตรี

ขึ้นยังพลับพลาหลังคาสี
เสนีเฝ้าแห่นแน่นนั้น

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

เกณฑ์แห่เกณฑ์แห่น

เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่เฝ้า เข้ากระบวนแห่

๑ เมื่อนั้น	อมรินทร์ปิ่นภพสรวงสวรรค์
ทอดพระเนตรเห็นท้าวสามนต์นั้น	พาลูกเขยขวัญออกมา
จึงตรัสบอกเทวัญจันทร์	ที่นี่สมดังปรารถนา
จำจะทำให้ไฉ่เฒ่าพ่อตา	เห็นฤทธาพระสังข์ครั้งนี้
ว่าแล้วแต่งองค์ทรงเครื่อง	รุ่งเรืองจรัสรัศมี
ทรงเทพอาชาพาชี	กรกุมคันคลีแกว่งไกว
เทพบุตรครุฑาคนธรรพ	แห่แหนแน่นนับอสงไขย
คลาไคลรี้พลสกลไกร	ตรงไปยังท้องสนามคลี

๙ ๘ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงหยุดโยธา	อยู่ตรงพลับพลาหลังคาสี
แล้วร้องเตือนไปพลันทันที	ว่าเหวยภูมิท้าวสามนต์
จะให้ใครไหนเล่ามาต่อสู้อยู่	หรือสุตรู้สิ้นคิดขัดสน
จะได้รับเวียงชัยเอาไพร่พล	เมียมี่ก็คนจงบอกมา

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์ได้ฟังยังประหม่า
ให้นึกพรันหวั่นหวาดวิญญูณ	ด้วยว่าหกเขยนั้นเคยแพ้
จึงถามพระสังข์นั่งซักไซ้	เห็นว่าจะสู้ได้เป็นแน่
ค่อยคลายหายอุจจ้อแท้	ลุกขึ้นยืนยิ้มแต่แลไป
เห็นไพร่ขี่ม้าป้อนหน้าดู	แล้วร้องว่ามาสู้กันใหม่
ลูกเขยน้อยเรานี้ดีสุดใจ	ไม่เหมือนไอ้เขยเคอะเซอะชะ
การคลีมีฝีมือลือเลศ	ฟ้าผีเกิดท้านแพ้นแล้วหนะ
วันนี้ไม่มีลายหมายชนะ	อย่าเยาะเย้ยเลยคะไม่ย่อท้อ

ว่าพลางทางปลอบลูกเขย
คอยระวังตั้งใจตั้งคอ
แล้วบนบานศาลกล่าวเจ้านาย
มาตรแม้นมีชัยชนะคดี
เล่นการมหรสพครบสิ่ง
นวลนางมณฑามารดานั้น

ลูกเอ๋ยอย่าให้อายชายหน้าพ่อ
แข่งข้อต่อสู้ตุลิกที่
จะถวายหัวหมักกับบายศรี
จะให้มือเหินาสักเก้าวัน
จะเวียนเทียนทำมิ่งสิ่งขวัญ
ชวนกันอวยชัยให้ลูกรัก

ฯ ๑๕ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
รับพรพ่อตาสามีกักดี
จึงบังคมลาบิตุรงค์
กรกุมคั่นคลิกรีดกราย
ชายหญิงแซ่ซ้องร้องชม
งามทั้งท่วงทีเชื้ออาชา

พระสังข์สุริย์วงศ์ทรงศักดิ์
เหลียวดูเมียรักแล้วยิ้มพราย
มาทรงอาชาเจ็ดฉาย
ชักม้าเรียงร่ายรำมา
งามสมยศศักดิ์นักหนา
ดังพระยาสิทธิราชอาจง

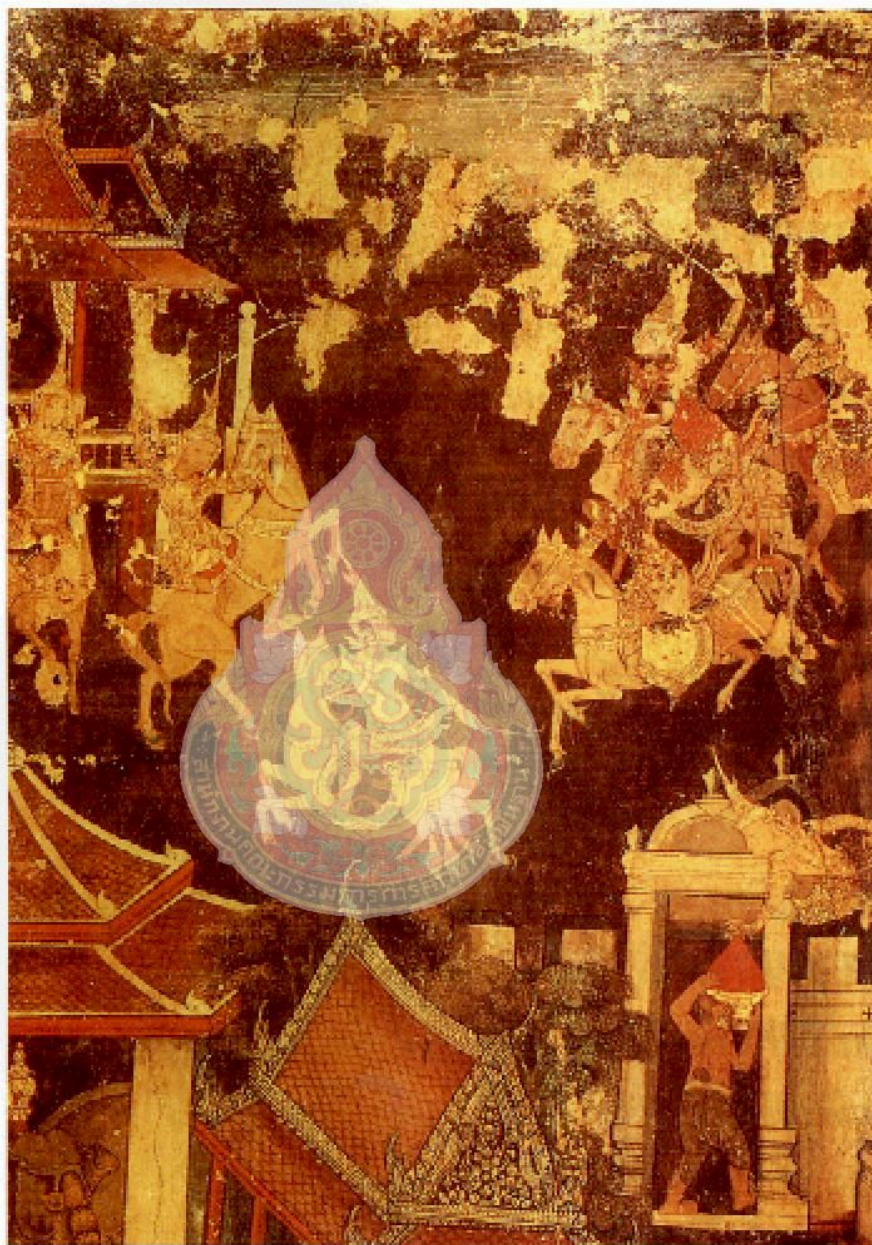
ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ชื่นชมสมคิดดังจิตจง
สละบัต่างวางใหญ่ไว้อง
ชักบังเหียนหันหกผกแผ่นโจน

โกสีย์มีศักดิ์สูงส่ง
พลางทรงสินธพกระเทียมโกลง
ม้วนรันรอนร้องลำพองโผน
พลางโยนลูกคลีตีไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

สละบัต่าง อาการวิ่งเหยาะ ๆ ของม้า
วางใหญ่ อาการวิ่งของม้า วิ่งควบหรือห้อ

“สะบัดอย่างวางใหญ่ไวว่อง
ชักบังเหียนหันหกผกแผ่นโจน

ม้าต้นร่นร้องลำพองโผน
พลางโยนลูกคลีตีไป”

๑ เมื่อนั้น
เดาะคลีตีตอบไปทันใด
ต่างแกว่งคันคลีเป็นที่ท่า
เวียนวนวกวังชิงคลอง

พระสังข์คอยขยับรับไว้ได้
สหัสนัยน์กลอกกลับรับรอง
ข้ามมามีฝีเท้าเคล้าคล่อง
เปลี่ยนทำนองเข้าออกหลอกล่อ

ฯ ๕ คำ ฯ พระยาเดิน

๑ เมื่อนั้น
ตบมืออ้อเออชะเง้อคอ
ลูกขึ้นโลดเต้นเข้มน่มง
มีนเมื่อยเหนื่อยบอบหอบฮัก
ฉวยคนโทถมยามาตีมน้ำ
หยิบบุหรืจุดไฟไหม้ลามเลีย
สาละวนตึงตังกำลัງวุ่น
พีก์พานแก่ชราหูตามัว
ว่าพลางทางเรียกเอาแวนตา
ลูกขึ้นมองร้องเออชะเง้อเงย
แล้วผินมาด่าหกเขยใหญ่
สำคัญคิดว่าดีอ้ายชี้เค้า
ดูเถิดขึ้นนี้แน่ลูกเขยกู
ไม่เหมือนมึงโง่งมกั่มอยู่โย

ท้าวสามนตร์ร้องรับให้ตีพ้อ
เห็นลูกเขยเป็นต่อหัวร่อคัก
พลัดผลุงลงมาซาแทบหัก
พิงพั่นนึ่งโยกตะโปกเพลี่ย
หกคว่ำสลักแล้วบ้วนเสีย
วัดถูกจุมุกเมียไม่รู้ตัว
แม่คุณขอโทษอย่าโกรธผัว
ไม่เห็นตัวว่าใครข้างไหนเลย
ใส่จุมุกแขนงหน้าดูลูกเขย
ยายเอ๋ยอย่าปรารมภ์เป็นรองเรา
เอออะไรกินข้าวสุกเสียเปล่าเปล่า
ออกตีคลีแพ้เขาประเดี้ยวใจ
มาช่วยกูแก้หน้าพ้อตาได้
ขัดใจจะใคร่ถองสักสองตึง

ชิงคลอง ชิงโอกาสที่ได้เปรียบในการต่อสู้
คนโทมยา คนโทน้ำที่ลงน้ำยาทำเป็นลวดลายต่าง ๆ

นางเมียเล่าปากคอกก็พอสม
พระกริ้วโกรธด่าอึง
แล้วเรียกรจนาเข้ามา
ตาเจ้าสาวอยู่ช่วยดูแล
เสียงคนมีก้องร้องเออ
แพ้ลูกเขยซ้ำแล้วอย่ากลัว

เจ้าคารมลั่นที่ไม่มีถึง
ผัวมึงอัปรี้อ้ายชี้แพ้
พ่อนี้ไม่เห็นหนเป็นคนแก่
ข้างไหนแน่สามีจงชี้ตัว
นางมณฑาชะเง้อจ้ำจ้วง
ครั้งนี้รอดตัวไม่เสียเมือง

ฯ ๒๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ควม้ามุ่งหมายชายชำเลื่อง
ทรงเลี้ยกลูกคลีดีเดาะ
พระสังข์ไม่พริ้นครั้นคร้าม

อมรินทร์ปิ่นฟ้าฟุ้งเฟื่อง
ยักเยื้องย่างท่าสง่างาม
พระอินทร์เหาะขึ้นจากท้องสนาม
เหาะตามติดพันกระชั้นชิด

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๑ บัดนั้น
เห็นเหาะทั้งสองข้างต่างมีฤทธิ์
บังแหงนหน้าอำปากตะลึงตะโล
เบียดเสียดเยียดยัดดังดูมว
พวกชาววังนั่งเลิกมุสึดดู
บังโกรธเพื่อนพ้อตัดด้วยขัดใจ
ท้าวสามนต์มองร้องทวาด
ได้จะดูอะไรแล้วไม่กลัว
ท้าวนางตกลใจเข้าไปห้าม
แม่เจ้าเถิดแม่คุณอย่าวุ่นวาย

ประชาชนคนดูอีกนิษฐาน
ให้คิดพิศวงงงวาย
แลดูภูวนายเอาใจช่วย
แซ่ซ้องร้องอำนวยอวยชัย
อิงคะนิงหนวกหูห้ามไม่ไหว
ที่ทางอะไรของตัว
อิอุบาทว์เหล่านี้มิใช่ชั่ว
เคยตัวดีเสียให้แทบตาย
อะไรูปร่างงามไม่กลัวหวาย
หลังจะลายเปล่าเปล่าไม่เข้าการ

พวกผู้หญิงชั้นล่างข้างพลับพลา เบียดกันร้นเข้ามาถึงหน้าฉาน
จำโคลนไล่ตีหนีลนลาน สืบสนอลห่ม่านมีไป

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจริจา

๑ เมื่อนั้น	พระอินทร์แกลังอ่อนหย่อนมือให้
ชักม้านั่งร้งรอไว้	แล้วแกลังว่าไปด้วยวาจา
ลูกเขยท้าวสามนต์คนนี้	ฝีมือดีคลีตีนักหนา
ต่อสู้เคียวขับไม่อัปรา	หาไม่พ่อดาจะต้องรบ
ควรที่จะครองเมืองเลื่องลือยศ	ปรากฏทั่วทิศทั้งสิบ
ว่าแล้วเหาะคล้อยลอยลิบ	กลับไปยังทิพพิमानชัย

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น	พระสังข์ผู้มีอิชฌาสัย
ครันท้าวโกสีย์หนีไป	ก็ขับมโนมัยลงมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์ลนลานลงไปหา
จงกรต้อนรับขึ้นพลับพลา	แม่ยายพ่อดาเข้าเซยชม
ปราศรัยสวมสอตกอดจูบ	โลมลูบหลังไหล่ลูกเขย
ช่างเคล้าคล่องว่องไวกระไรเลย	ทรงสง่างาเอยกงามครัน
พ่อนี้แต่ครั้งยังไม่ชรา	อันดีคลีขี่ม้านี้ขยัน
เมื่อครั้งบ้านเมืองดีดีพนัน	ก็ออกซื้อลือกันว่าตัวดี
ที่หนีทีไล่ก็ไวว่อง	จะเป็นรองเจ้าราวห้าเอาสี
แต่ล้มเลอะที่เดียวแล้วเดี๋ยวนี้	ไพร่ลวงรู้จึงดูเบา

ถ้าลูกแก้วแววตามีมาโปรด
เทวดาให้คุณบุญของเรา
จะต้องรีบนิบหาอยู่รอมร่อ
พลงกอดจูบลูบไล้ไปมา
เจ้าเหน็ดเหนื่อยหนักหนาหน้าตาแห้ง
ท้าวพ่อตาตรัสสั่งบังคับ
แม่ยายละลายแป้งมาทาให้
หยิบถาดน้ำชาออกมาริน

หมดสิ้นทั้งโคตรเป็นข้าเขา
จริงหรือไม่เล่าเจ้ามณฑา
รอดตัวก็เพราะพ่อของข้า
ผิวเมียปูผ้าลงค่านับ
ปรารมภ์ลมแล้งมันจะจับ
ยกสำหรับมาสูลูกกูกิน
น้ำดอกไม้หอมฟุ้งจรรุงกลิ่น
เจ้ากินให้สบายหายหิวมา

๙ ๑๖ คำ ๙

๑ พนักงานจัดสำหรับคั้ง
พระสังขน์กึ่งกับพ่อตา

ยกโต๊ะเข้าไปตั้งลงตรงหน้า
นางเมียมามอบพัดปิดแมงวัน

๙ ๒ คำ ๙

๑ ครั้นพ่อตาลูกเขยเสวยแล้ว
ลงจากที่ประทับพลับพลาพลัน

ท้าวสามนต์ผ่องแผ้วเกษมสันต์
พากันเข้ายังวังใน

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ขึ้นบนพระโรงคัลไม้ทันทัน
ลูกเขยกูดิคลีมีชัย
จงช่วยกันเร่งรัดจัดแจง
แห่แห่นให้สนุกกว่าทุกที

ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่
จะเสกให้ครองกรุงในพຽ່ງนี้
ตกแต่งตั้งการภิเชกศรี
แล้วจะมีอิเหนาสักแก้ววัน

พระโรงคัล ห้องขนาดใหญ่สำหรับพระราชออกรัชาการ

ไปปรึกษาครูละครมันก่อนเหว	ใครเคยรำดีที่ชยัน
อิเหนาเรื่องมิสาอุณากรรม	จะประชันดาหลังเมื่อครั้งคราว
ทั้งหุ่นโขนโรงใหญ่จ้าวผู้หญิง	ทุกสิ่งจงให้มีถึถ้วน
กำชับกันทำงานการจวน	สั่งเสร็จเสด็จด่วนเข้าข้างใน

๙ ๘ คำ ๙ เสมอ

๑ บัดนั้น	เสนีธิบตีผู้ใหญ่
มาสั่งเวรเกณฑ์กันทันใด	นายไพร่เร่งระดมสมทบ
บ้างแต่งที่ปราสาทราชฐาน	บ้างปลูกโรงทานมหรสพ
กระบวนแห่เตรสังข์ครันครบ	ตามขนบธรรมเนียมเตรียมไว้

๙ ๔ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์ไม่อยู่สุขลวงวิงไขว่
เที่ยวตรวจงานการข้างหน้าข้างใน	มิได้หยุดยั้งนั่งลงเลย
บัดเดียวไปให้เมียแต่งธิดา	บัดเดียวมาจัดแจงแต่งลูกเขย
ครั้นเสร็จนำหน้าพาไปเกย	ร้องห้ามเฮี้ยวอย่าขวางทางลูกกู
ให้สองทรงสีวิภายานุมาศ	อำมาตย์เดินเคียงเป็นคู่คู่
เคลื่อนกระบวนหน้าหลังพรั่งพรู	เลี้ยวออกนอกประตูแห่ไป
อภิรมชุมสายพรายพรรณ	เสียงประโคมสนั่นหวั่นไหว
ท้าวสามนต์กับเมียมาข้างใน	ตรงไปมนเทียรที่พิธิ

๙ ๘ คำ ๙ กลองโยน

๑ ถึงพร้อมแล้วพากันมานั่ง	บนบัลลังก์นั่งเคียงเคียงบายศรี
พร้อมพระวงศาเสนี	ครั้นได้ฤกษ์ดีให้ลั่นฆ้อง

๙ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ครั้นเสร็จสมโภชลูกรัก
สักขัตริย์เสด็จเยื้องย่าง
แห่แทนเป็นชนัดอดแอไป

ท่านท้าวสามนต์ผู้มีศักดิ์
มอบเวนอาณาจักรกรุงไกร
จากปรางค์ปราสาททองผ่องใส
คืนเข้าวังในมิได้ช้า

ฯ ๔ คำ ๗ เชิด

ตอนที่ ๙

ท้าวยศวิมลตามพระสังข์

ยานี้

๑ มาจะกล่าวบทไป
ครั้นพระสังข์ได้ดีก็ปรีดา
ยังแต่ณฤมลชนนี
ท้าวยศวิมลนั้นไซร้
นางอาศัยอยู่ด้วยยายกับตา
เที่ยวเก็บผักหักฟันในพงพี
จำกูจะให้ไอ้เต่าผัว
จึงจะได้พบพักตร์ลูกรักนั้น

ถึงท้าวสหสัณยนตรัยตริงศา
สมความปรารถนานักไว้
ชื่อจันทเทวีศรีใส
ขับไล่เสียจากธานี
แสนทุกข์ทรมามเหมือนทาสี
มาขายเลี้ยงชีพเป็นนรินทร์
ไปปรับตัวโฉมฉายผายผัน
ในเขตชั้นห่มสามนต์พารา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร้าย

๑ คิดแล้วแต่งองค์ทรงเครื่อง รุ่งเรืองระยับจับเวหา
ถือกระบองเหล็กใหญ่โคคลาน เหาะจากฟากฟ้าในราตรี

ฯ ๒ คำ ฯ กลม

๑ ครั้นถึงปราสาทชัยไพชน
เห็นหลับเียบบเียบบเย็นทั้งธานี
จึงเลื่อนลอยอยู่บนบัฏชรชัย
เหวี่ยงเหวี่ยงท้าวศวิมล

ท้าวศวิมลเรืองศรี
ไม่มีใครพินตื่นสักคน
ร้องเรียกเข้าไปหลายหน
นอนกรนอยู่ได้ไม่ขานรับ

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ได้ยินเรียกเข้าไปตกใจวับ
ค่อยย่อลงจากแท่นแล้วถอยหลัง
เปิดเกลแลเห็นสหัสสนัยน์
ความกลัวตัวสั่นงันงก
ปิดหน้าต่างทันทีตะลึงตะลัน

ท้าวศวิมลมัวหลับ
ไม่รู้ศัพท์สำเนียงว่าเสียงใคร
ยินฟังนึกพรรณห้วนไหว
ถือกระบองเหล็กใหญ่เท่าลำตาล
ลูบอกตกประหม่าไม่ว่าขาน
ชมขานเข้าช่อนนอนคุดคู้

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงร้องบอกออกนามให้รู้
ชื่อว่าสมเด็จจัมขวาน
เห็นว่าพันมือแล้วหรือไร
อย่าพักช่อนชลบหน้า
ว่าพลางทางถีบบัฏชรพลัน

สหัสสนัยน์เสแสร้งแกล้งชู้
เราอยู่ฟากฟ้าสุราลัย
จะมาผลาญชีวิตให้ม้วยไหม้
จึงไม่ออกมาหากัน
วันนี้ชีวาจะอาสัจ
ลื้มสลักหักล้างด้วยกำลัง

๙ ๖ คำ ๙ เขต

๑ เข้าไปในที่ไสยา
ขึ้นกระที่บนเตียงเสียงตึงตัง
แก่งทำหลับหลอกข้าंनाแค้น
ไม่ตื่นก็ตามทีดีให้ตาย

เห็นหลับตานิ่งนอนผินหลัง
น้อยหรือยังนั่งได้ช่างไม่อาย
เข้าจับแขนจุดชักผลึกคว่ำหงาย
ทำวุ่นวายขู่รู้ดูทำนอง

๙ ๕ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระอินทร์ตั้งท่าว่าตระบอง
เมื่อข้าอยู่ดีดีไม่มีโทษ
จงโปรดบอกข้าเจ้าอาบุญ
หรือจะเอาสมบัติพิสดาน
เชิญช่วยชี้แจงให้แจ้งใจ
ตัวข้าก็จะลาออกบวชเสีย
จะจำศีลภาวนาอยู่หาวัด
ข้าเป็นคนแก่เฒ่าเฉาโฉด
ยกมือไหว้ท่อมหัวลูกกลัวแล้ว

ท้าวยศวิมลยิ่งหม่นหมอง
เอามือป้องร้องว่าข้าพ่อคุณ
ท่านมาโกรธโกรธาว่าวุ่น
ซึ่งเคื่องชุ่นคังแค้นด้วยข้อใด
ยศศักดิ์ศฤงคารเป็นไฉน
จะมอบให้ทุกสิ่งสารพัด
ขอแต่เมียสักคนปรนนิบัติ
รั่ววังจังหวัดไม่วีแว
ขอโทษเกิดทูลกระหม่อมแก้ว
แม่นมิโปรดก็แววไม่เป็นตัว

๙ ๑๐ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ฟังท้าวเธอมอบครอบครว
นำซังนักหนาพระยาเคอะ
มันน่าดีจริงหนอให้คอพับ
มีแต่โง่งเงาเฒ่ามัว
เชื่อแต่เมียน้อยไปเป็นนิจ

สหัสสนัยน์ไฉนก็ยืมหัว
เห็นเต็มกล้วตั้งกระทุ้งสำทับ
พูดเลอะหลงไหลไม่ได้ศัพท์
ยังจะกลับงอนง้อขอชีวิต
ไม่รู้หรือที่ตัวกระทำผิด
จะทำไมไม่พิจารณา

นางจันทน์นั้นผิดสิ่งไร
มีหน้าซ้ำจับพระสังข์มา
ทำยุ่งหยาบบาปกรรมไม่คิดเห็น
เชื่อคนริษยาทั้งตาปี
แม่นรักตัวกลัวตายอย่านิ่งเสีย
แล้วเงือดเงื่อตระบองจ้องไว้

จึงขับหนีดีไโล่ออกอยู่ป่า
ถ่วงลงคงคาไม่ปราณี
เสียแรงเป็นถึงท้าวเจ้ากรุงศรี
วันนี้ชีวันจะบรรลีย์
ไปตามลูกตามเมียมาให้ได้
ทำฮึดฮัดขัดใจจะตรีน

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ทำตาปลกปลกงกกัน
ซึ่งวงงหลงเชื่อผู้หญิง
เหมือนหนึ่งคนโอดเจ้าเมามัว
อันนางจันทน์นั้นซ้ำให้ขับหนี
หอยสังข์ถ่วงลงในคงคา
จะไปตามที่ไหนมาได้เล่า
มิเมตตาฆ่าตีคงม้วยมิด

ท้าวยศวิมลไม่มีขวัญ
ปากสั่นเสียงสั่นขอโทษตัว
ไม่ทันคิดผิดจริงนะทุนหัว
ความชั่วเป็นพันคนณา
ก็สูญไปหลายปีนักหนา
ปานนี้ปลามันกินสิ้นชีวิต
อันโทษซ้ำเจ้าไม่พ้นผิด
ขอพระองค์ทรงฤทธิ์จงโปรดปราน

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
อันลูกน้อยหอยสังข์กุมาร
ถึงจะทำอย่างไรก็ไม่ตาย
บัดนี้ได้ลูกสาวท้าวสามนต์
แต่ส่วนนางจันทน์ก็ลยา
ยายกับตาเลี้ยงไว้ในพงพี

สหัสสนัยน์ได้ฟังจึงว่าขาน
บุญญาธิการเขาล้นพ้น
บรรยายเล่าความมาแต่ต้น
ครอบครองไพร่พลมนตรี
ทนทุกข์ทรมามหองศรี
เทวียากเย็นเชิญใจ

นางอยู่ยังปลายด้านบ้านนอก
ท้าวจรีบร้อนนอย่านอนใจ
ให้ได้สำเร็จในเจ็ดวัน
แม้นานเนิ่นเกินวันสัณญา
เป็นกระไรไฉนอยู่แล้วหรือ
พระแก่งชูข้าส่ำทับ

นี่เราเ็นดูดอกจึงบอกให้
ตามไปรับลูกกับเมียมา
มิให้ผอนผันผัดผา
จะลงมาตีทุบให้ยุบยับ
มากอดมือนั่งโยกโงกหงับ
แล้วแผลงฤทธิ์เหาะกลับไปจับไว

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

ไอ้

๑ เมื่อนั้น
ประจักษ์แจ้งแห่งคำสหัสสัย
รำลึกถึงลูกน้อยหอยสังข์
แล้วหวนคิดรำพึงถึงเมีย
แต่พลัดพรากจากไปหลายปี
แล้วมีหน้าข้าลูกก็จากไป
พระยังคิดละห้อยสร้อยเศร้า
พระเนตรนองชลนาคาบัลย์

ท้าวยศวิมลหม่นไหม้
พระเราร้อนฤทัยดังไฟเลีย
พ่อผิดพลั้งสั่งให้ไปถ่วงเสีย
ยังละห้อยละเหี่ยเสียน้ำใจ
ปานนี้จะทุกข์ตรอมผอมผำ
จะอยู่เดียวเปลี่ยวใจทุกคืนวัน
กอดเข้านั่งโงกโศกศัลย์
สะอื้นอื้นอยู่ในที่ไสยา

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ร่าย

๑ ครั้นรุ่งรางสร้างแสงทินกร
ไม่แต่งองค์สร้งสวยโกชนา

ท้าวยิ่งทุกข์ร้อนเป็นหนักหนา
ออกมาพระโรงคัลทนต์

ผอมผำ ผอมมากเปรียบกับลำไผ่

พร้อมหมู่เสนาข้าเฝ้า
แล้วแถลงแจ้งความตามคดี
พระอินทร์บนสวรรค์ท่านลงมา
ถือกระบองเหล็กใหญ่เท่าไม้ซุง
ความกลัวตัวสั่นขวัญแขวน
เธอยิ่งขู่ซ้ำสำหรับ
เร่งเร็วรีบรัดจัดรีพล
ชำนาญไม่ได้นะเสนา

จึงตรัสเรียกให้เข้ามาถึงนี้
คืบนี้หลับไหลอยู่ในมุ้ง
กูคะเนเพลาาราค่อนรุ่ง
หมายมุ่งจะทุบให้ยุบยับ
จักแห่หล่นลมล่อยจะพลอยจับ
ให้ไปรับหอยสังข์นางจันทมา
จะพากันด้นด้นค้นหา
จะโคลคลาให้ทันวันพรุ่งนี้

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ก้มเกล้ากราบงามสามที

เสนารับสั่งไล่เกศ
ออกไปจากที่พระโรงธาร

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ จึงสั่งให้เวรเกณฑ์ผู้คน
หมายบอกบรรดาข้าราชการ
เอาบาญชีนายไพร่ไตรตรวจ
เข้ากระบวนโดยเสด็จเจ็ดพัน
เตรียมข้างที่นั่งหลังคาทอง
พร้อมพรังตั้งกองนงเนือง

เป็นการเร่งรีบร้อนหล่น
พลเรือนทหารให้พร้อมกัน
กำชับทุกหมวดกวาดขัน
ที่เหลือนั้นเกณฑ์ไว้ให้เฝ้าเมือง
ข้างพังที่นั่งรองข้างเครื่อง
คอยท่าท้าวเจ้าเมืองจะคลาไคล

ฯ ๖ คำ ฯ เสร็จ

จักแห่หล่นลมล่อย จวนเจียนจะเป็นลม

๑ เมื่อนั้น
จึงเสด็จเยื้องย่างเข้าข้างใน
ก็จะออกไปรับนางจันทมา
แต่บรรดาข้าคนของเทวี

ท้าวยศวิมลหม่นไหม้
แล้วตรัสสั่งสาวใช้ทันที
คืนเข้าพารากรุงศรี
วันนี้ให้ตามกูออกไป

ฯ ๕ คำ ฯ

ข้า

๑ เมื่อนั้น
ครั้นได้รู้ข่าวว่าท้าวไท
ออกใจทีกทิกนี้กลัว
แม้นนิ่งให้ไปรับกลับมา
จำกูจะคิดปิดความ
ให้ท้าวเธออดสูหมุกำนัล

นางจันทนาปริศรีไส
จะคลาไคลไปรับนางจันทมา
ด้วยตัวทำผิดริษยา
เห็นว่าจะไม่พ้นโทษทัณฑ์
ห้ามปราบเปรียบเปรยเย้ยหยัน
อย่าให้ไปรับมันเข้ามา

ฯ ๖ คำ ฯ

ร้าย

๑ คิดพลางอย่างเยื้องจรลี
กระแจะแป้งแต่งกายละลายทา
นุ่งฝ้ายกแย่งเทพนม
ครั้นเสร็จลีลาคลาไคล

มาอาบน้ำซัดสีมั่งสา
ผัดหน้าवलละองยงโย
แล้วห่มริ้วทองผ่องใส
ข้าไทแวดล้อมมาพร้อมพรั่ง

ฯ ๔ คำ ฯ

เย้ย

๑ ครั้นถึงจึงแก้งทำกระแอม	ยิ้มแย้มเยาะองค์พระทรงศักดิ์
เอออะไรอีกทีกคึกคัก	ไม่รู้จักเหตุผลต้นปลายเลย
จะยกกรักริพลไปไหนหนอ	นำหัวร่อนักหนาเจ้าข้าเอ๋ย
ทุกซ้່อนถึงใครไม่เสบย	ฮัดเซยกุ้ยกุ้ยฮ่วยหุยเจียว
ดูเหมือนบ้าหลังนั่งมัวมีน	จนผ้าขึ้นจับหน้าขอบตาเขียว
เซอะซมมงมายไปฝ่ายเดียว	ช่างไม่เหลียวหลังนึกตรึกตรา
เป็นกษัตริย์ตรัสแล้วไม่แม่นยำ	กลับถ้อยคินคำทำขายหน้า
เหมือนไม้หลักปักเลนเอนไปมา	ยิ่งกว่าลูกเล็กเด็กอมมือ
น้ำลายคายถ่มลงถึงดิน	จะกลับคีนกลืนกินไม่เกลียดหรือ
ไพร่บ้านพลเมืองจะเลื่องลือ	ออกชื่อท้าวเธอเอนำซัง
นางจันท์ว่าชั่วตัวอุบาทว์	ออกลูกประหลาดเป็นหอยสังข์
ขับไล่ไสหัวจากรั้ววัง	ไม่อินังซังซ้อแล้วหนอเรา
เดี๋ยวนี้คิดติดใจอย่างไรหรือ	จึงรื้อจะไปรับกลับมาเล่า
ช่างไม่อดสูเลยดูเอา	นางเย้ยเย้าหัวเราะเยาะโยไฟ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

ร้าย

๑ เมื่อนั้น	ท้าวยศวิมลหมั่นไส้
ลุกขึ้นกระเทิบบาทตวาดไป	กลการอะไรทำไมกู
กลับมาเย้ยเยาะหัวเราะซ้ำ	ลอยหน้าคำคารมข่มขู่
จงทองพองขนเป็นพันธุ์	ว่ากูชั่วช้าสารพัน

ไม้หลักปักเลน (คำเปรียบเทียบ) โลเล โอนเอน ไม่แน่นอน

ระวังตัวเหมือนวัวสันหลังขาด
ท่วงที่ทำนองจะป้องกัน
เดิมทีคิดว่าเป็นหน้าซื่อ
จนลูกเมียถูพรากจากเวียงชัย
คืนนี้ตรีเนตรท่านกริ้วกราด
นี่หากกูอ้อยอิ่งวิงวอน
เพียงเอยผีสิงเทวดา
แล้วจะจับตัวตันอีคนร้าย

เห็นแต่กาบินผาดก็หวาดหวั่น
เชิงชั้นของเจ้าข้าเข้าใจ
เชื่อถือลุ่มหลงไม่สงสัย
เพราะมึงหรือไม่ได้ทุกซ່ร้อน
จะตีให้ตัวขาดเป็นสองท่อน
ผันผวนผัดไวกังไม่ตาย
ให้ได้ลูกเมียมาเหมือนใจหมาย
ฆ่าเสียให้ตายวายชีวิต

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ นำเอยนำหัวร่อ
กริ้วโกรธโลดเต้นฟังเห็นฤทธิ์
เดิมว่านางจันท์เป็นกาลี
นี่ชะรอยถูกกระทำยำเฝีย
อ้างเอาสวรรค์ชั้นอินทร์พรหม
เกิดมาฟังไถยอินพระอินทร์ไป
น้อยหรือนางบุญหนักศักดิ์ใหญ่
ควรแล้วที่พระองค์ทรงธรรม
เออก็ถ่วงลูกชายสูญหายไป
ปานนี้เลือดเนื้อเป็นเหยื่อปลา
ไม่รู้วาลูกดีมีบุญเลย
มันน่าโจนลงน้ำฆ่าตายไป

เอออะไรใจคอช่างหงุดหงิด
มาหยิบผิดว่าข้าอิจฉาเมีย
เลี้ยงไว้ไม่ดีจึงขับเสีย
คิดถึงเมียขึ้นมาแล้วพาโล
ใครเห็นสมด้วยมั่งชั่งปดไป
ข้าไม้ง่เง่าดอกอย่าหลอกกัน
ร้อนไปถึงจนบนสวรรค์
จะไปรับเมียขวัญนางจันท์มา
มิต้องให้ประดาน้ำลงดำหา
ไปมเอากระดุกมาก็เป็นไร
อกเอ๋ยมาเป็นเช่นนี้ได้
ให้สมที่รักใคร่พระโอรส

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ แค้นเอ๋ยแค้นใจ
แสนกระแหน่แก้เกี้ยวเลี้ยวลด
ปากกล้ำต่ำทอไม้ท้อถอย
นำซึ่งจันทาลทำรานทาง
ถึงลูกกูถ่วงลงในคงคา
พระอินทร์บอกเหตุผลตันปลาย
อย่าพักเถียงทะเลาะเยาะแย้เข้า
แม่นได้ลูกเมียสมอารมณ์คิด
พรุ่งนี้จะไปรับนางจันทมา
พระไกรธเกรี้ยวเคี้ยวฟันนั่งงก

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ชะเอ๋ยชะด้า
เอออะไรมาเป็นเช่นนี้
มุกะลุดุดันชั้นเหลือ
รักแต่ที่ชั่วมัวเมา
สารพัดไม่ดีมีแต่ชั่ว
เอาพระอินทร์พระอ้อยมาพลอยโกง
เจ้าข้าเอ๋ยไม่เคยจะพบเห็น
ยกเมียขึ้นไม่น้อยออกกลอยฟ้า
มิไปรับไปพากันมาโย
อย่าพักหมายมั่นปั้นมือ

กลับจะให้กูนี้เป็นขี้ปด
จริงแล้วคะข้าคดชดลั่นคาง
ออกคอยสกดรีสกดขวาง
ร้อยสิร้อยอย่างช่างไม่อาย
จะมอดม้วยมรณานัน้อย่าหมาย
มิงว่านี่แสนร้ายดังงูพิษ
คงจะได้ดูหน้าอีกคนผิด
กูจะติดไม้ถามสักสามยก
กลับคืนไม่ช้าอย่าวิตก
เคื่องขุนมุ่นหมกจะชกตี

โมโหโกรธาไม่พอที่
ช่วยว่าให้ดีก็มีเอา
ปรานีดีเอาเรือเสียอีกเล่า
จริงอยู่คะข้าเจ้าเป็นคนโกง
เดี๋ยวนี้ก็เห็นตัวอยู่โต้งโต้ง
ปากโป้งไปกระนั้นกันนินทา
พูดเล่นตามสบายไม่อายหน้า
ที่นี้จะชะด้าจะเลื่องลือ
ข้าหน่วงเหนี่ยวไว้เมื่อไรหรือ
ไกรธซึ่งอิงอ้อจะทำไม

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ อีเอยอีคนคด
เยาะเย้ยยิ้มหัวไม่กลัวใคร
ว่ากูแอบอ้างเอาพระอินทร์
ปากคอน้อยหรือนั่นไม่ครั้นคร้าม
ดูดูยิ่งว่าด่าทอ
ทะเลาะวิวาทดพ้อคอกเป็นเอ็น
จะกำราบปราบเสียสักหน้อยหนึ่ง
พระพิโรธโกรธซึ่งตึงตัง

ช่างประชดประชันน่าหมั่นไส้
เอออะไรใส่ถ้อยร้อยความ
ประมาทหมิ่นจ้วงจาบหยาบหยาม
ลวนลามหนักหนาอีหน้าเป็น
ยังขึ้นเข้ามาล่อล้อเล่น
ขู่เชิญเท่าไรก็ไม่ฟัง
ให้มึนรู้สึกสำนึกมั่ง
เห็นบึ้งขัดเขมรเป็นเกลียว

ฯ ๘ คำ ฯ

ศัพท์ไทย

๑ อีเอยอีจันทา
ฉวยได้ไม่เรียว
ดูดูด้านหน้า
โกรธเกรี้ยวเคี้ยวฟัน

กล้าดีแล้วอย่าทำตาเหมียว
ไล่เลี้ยวพัลวัน
กลับมาเย้ยหยัน
ตีสันรำไป

ฯ ๔ คำ ฯ

รื้อ

๑ ชันเอยชันจ้าน
เข่าว่าถูกใจ
ตบหัตถ์ผัดพ้อ
เยาะเย้ยภูมิ

งุ่นง่านพาลโกรธโลดไล่
จับไม้ไล่ตี
เลี้ยวล่อหลีกหนี
ทำที่แยบคาย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร้อ

๑ ดูเอยดูเอา
ตีเสียให้ตาย
หวดด้วยไม้เรียว
คนขยันนั้นแน่

ขึ้นเฝ้าเข้ายั่วไม่กลัวหาย
แสนร้ายรังแก
ซ้ำเขี้ยวหลายแผล
วิ่งแรไปโย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร้อ

๑ ภูเอยภูมิ
แต่ก่อนร้อนชะไร
เดี๋ยวนี้หนอ
ยิ่งกว่าบ้า
แก้งแย้มหัว
เลี้ยวลออรัง

มาทำโผยโบายดีไม่ปราศรัย
ท้าวไม่มูทะลุ
ใจคอร้ายดู
ดูร่นาซัง
เยาะยั่วให้คลั่ง
เหลียวหลังแล่นไป

ฯ ๖ คำ ฯ

ร้อ

๑ อีเอยอีชาติชั่ว
เลี่ยมมันไวย
ล้อเล่นเช่นนี้
ตัวดีมีพยศ
ทั้งดีทั้งด่า
ถูกถองสองตึง

ขึ้นเสียงเถียงผัวหากกลัวไม่
จัญไรใจคด
เหลือที่จะอด
ไม่ลดละมึง
ปากว่ามีอถึง
ร้องอึ้งอ้อไป

ฯ ๖ คำ ฯ เขีด

ร่าย

๑ เมื่อนั้น	นางจันทาเศร้าสร้อยละห้อยไห้
เจ็บปวดยับย้อยด้วยรอยไม้	น้ำตาไหลเป็นคราบอาบแก้มคาง
ความกลัวตัวสั่นงันงก	พลัดตกอัมจันทร์ถึงชั้นล่าง
ลุกขึ้นเดินด่วนครวญคราง	กลับมาตำหนักนางทันใด

๙ ๔ คำ ๙ เพลง

๑ เมื่อนั้น	ท้าวยศวิมลบนเมื่อยไหล่
หยุดนั่งเหนื่อยบอบหอบหายใจ	ร้องเรียกไปใครนี่อีกกำนัล
กูดยากน้ำอยากทำนักหนานัก	เร็วเร็วไปตักมาสักขัน
กินน้ำสลักกลืนไม่ทัน	มือสั่นงันงกหกเพรื่อไป
แล้วคิดถึงคำอมรินทรา	จะห่มห่มชกชกเห็นไม่ได้
ชวนเหล่าสาวสรรค์กำนัลใน	เสด็จไปยังที่เกยลา
เห็นเสนีรพีลคืบคั่ง	พร้อมพร้อมไพร่นายชายขวา
ขึ้นทรงช้างที่นั่งหลังคา	รีบเร่งโยธาคลาไคล

๙ ๘ คำ ๙ เชิด

๑ ออกจากพาราเข้าป่ากว้าง	เห็นบ้านเรือนรายทางให้ถามไถ่
ไม่ได้ข่าวราวเรื่องก็รีบไป	จนเกือบใกล้ที่อยู่ยายกับตา
โยธาล้ำเลื่อยเหนื่อยอ่อน	จึงหยุดหย่อนผ่อนพักที่กลางป่า
แล้วดำรัสตรัสสั่งเสนา	ให้ตั้งพลับพลาทันใด

๙ ๔ คำ ๙

๑ บัดนั้น	เสนารับสั่งบังคมไหว้
มาเกณฑ์กันเร่งรัดตัดต้นไม้	ปลูกพลับพลาชัยฉับพลัน

๙ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เสด็จขึ้นพลับพลาพานวัน
จึงตรัสสั่งบรรดาเสนาใน
แม่นประสบพบปะนางเทวี

ท้าวยศวิมลโคกคัลย
รำลึกถึงเมียขวัญจันทเทวี
จงคุมไพร่ไปค้นหาโฉมศรี
กลับมาแจ้งคดีจะตามไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
รับสั่งบังคับภวไนย
แยกย้ายรายกันเที่ยวสืบสาว
เห็นคนมีที่ไหนไปด้อมมอง

เสนาข้าเฝ้าน้อยใหญ่
ออกมาเรียกบ่าวไพร่ทุกหมวดกอง
ฟังข่าวเยาวมาลย์ทุกบ้านช่อง
เที่ยวท่องทุกแห่งแพร่พราย

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ข้า

๑ เมื่อนั้น
อาศัยเคหาตากับยาย
เข้าคำคำนึงถึงลูกน้อย
กินแต่น้ำตาทุกรাত্রี
อุตส่าห์เก็บผักหักฟืนขาย
แสนลำบากยากเข็ญเป็นพันไป

นางจันทร์เทวีโคมฉาย
ยากเย็นเป็นม่ายมาหลายปี
ให้เปลี่ยวเปล่าเศร้าสร้อยหมองศรี
เทวีชูปดมตรอมใจ
จะเว้นวายเวลากี่หาไม่
มิได้มีสุขแต่สักวัน

ฯ ๖ คำ ฯ

ร้าย

๑ ครั้นเพลาสายัณห์ตะวันบ่าย
ลงจากกระท่อมทับฉับพลัน
จึงชวนตากับยายผายผัน
ช่วยกันตักน้ำดำข้าวปลา

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๑ บัดนั้น

ได้ยินสำเนียงเสียงพูดจา
เห็นยายตาพากันไปตักน้ำ
บ้างบอกเพื่อนว่าเหมือนโฉมตรู
พวกขอเฝ้าคนหนึ่งจึงว่า
ดูตุ้มตูปะขบผอมนั้ก
ต่างคนต่างจำสำคัญ
จึงปรึกษาว่าเราจะเข้าไป
จะไปทูลแถลงแจ้งกิจจา
แล้วแบ่งปันกันอยู่ดูเทวี

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงทูลเฉลยไข

ได้ประสบพบนางกัลยา
รูปโฉมโฉมพรรณก็ชুবเศร้า
ยากจนทนทุกข์ทรมาณ

เสนีที่ไปเที่ยวหา

ย่องเหยาเข้ามามองดู
แต่นางจันทน์นั้นดำข้าวอยู่
ต่างพินิจพิศดูเป็นครู่พัก
พระแม่จันทน์ก็ลยาชำร็จจัก
สิ้นยศสิ้นศักดิ์สังเวชใจ
รู้จักสิ้นด้วยกันไม่สงสัย
ถามทักซักไซ้ก็ไม่ได้
เชิญเสด็จมาหานางโฉมศรี
เสนีตัวนายก็กลับมา

ตามที่เที่ยวไปสืบหา

อยู่ด้วยยายกับตาคนพิการ
ตักน้ำดำข้าวอยู่กลางบ้าน
นำสงสารสมเพชเวทนา

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น

จึงว่าสมคะเนแล้วเสนา
แล้วเรียกเหล่ากำนันลขันที
ลงจากพลับพลาคลาไคล

ท้าวยศวิมลก็หรรษา

เร็วเรวอย่าช้าพาไป
ที่เทวียอบอัชฌาสัย
เสนาในนำหน้าจรัส

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ถึงไร่ใกล้เรือนยายตา
เสนาพาเสด็จพระภูมิ
ท้าวค้อยแหวกช่องมองเขม้น
นิจจาเอ๋ยยากเย็นเชิญใจ
ผอมซูบรูปทรงก็แก่เฒ่า
ยิ่งคิดสมเพชเวทนา
แล้วกลิ้งกลิ้งกันแสงแข่งใจ
บรรดาเสนานางกำนัล

สั่งตงเียบนักหนาน่ากลัวผี
ไปแอบดูที่สุ่มทุมพุ่มไม้
แลเห็นเมียรักก็จำได้
เขาใช้ตรากรตราดำข้าวปลา
ผมเผ้ารุงรังเหมือนดังบ้า
พระพุ่มฟายน้ำตาจาบัลย์
ออกจากพุ่มไม้มีขม้น
พร้อมกันตามเสด็จจรรลี

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ฝันแปรแลเห็นพระสามี
อกใจทิกทิกนึกกลัว
ทั้งสากเสียพลันมีทันช้า

นางจันท์เทวีโถมศรี
เทวีหวาดหวั่นวิญญาน์
หรือจะมาจับตัวไปเช่นฆ่า
วังขึ้นเคหาทันใด

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฝ่ายสองเฒ่าชราตายาย
ตัวสั่นงันงกตกใจ
เข้าถึงห้องในยังไม่หยุด
กลัวจะดังเกรียบกรอบหมอบกระแด

เห็นคนมามากมายไม่อยู่ได้
วังขึ้นกระไดไม่เหยี่ยวแล
ยายพาตามุดเข้าได้แคร์
ไม่ไหวตึงนั่งแน่นภาวนา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นนางหนีขึ้นเรือนไม่พูดจา

ท้าวยศวิมลนาถา
พระตามไปค้นคว้าวานวลน้อง

ดูปากตงครำครำนักหนานัก
ครว้พินครว้ไฟเที่ยวไล่มอง

พริ้นตัวกลัวจะหักค้อย่างย่อง
แล้วเข้าไปในห้องเห็นเทวี

๙ ๔ คำ ๙

ชาตรี

๑ นั้งลงเคียงนางพลางพูดจา
จะรับเจ้าเข้าสู่พระบุรี
ซึ่งโทษพีผิตพลั้งแต่หลังนั้น
อิจันทาเจ้ากรรมแก่งช้าเต็ม
เดี๋ยวนี้รู้สึกตัวว่าชั่วช้า
สืบไปจนตายวายชีวิต
เป็นด้วยเคราะห์กรรมทำไว้
จงปราณีดีกันเสียเถิดเรา
นิจจาเอ๋ยแต่พราวจากมา
ว่าพลางกอดตองค์นงคราญ

ไฉนนั้นกัลยาจึงวิ่งหนี
เสกเป็นมเหสีไว้ตามเดิม
เพราะคนมันยุยงส่งเสริม
จึงวางงหลงเคลิ้มไม่ทันคิด
จะออกมาลุแกโทษที่ทำผิด
มิได้คิดหลงใหลใจเบา
จึงจำให้วิโยคโคกเศร้า
จะซึ่งโกรธไยเล่าไม่เข้าการ
ดุมอมแมมนักหนาน่าสงสาร
ภูบาลชบลงทรงโคกา

๙ ๑๐ คำ ๙

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
ให้คิดแค้นคั้งแต่หลังมา
ข้าคนชั่วชาติอุบาทว์เมือง
ลูกเต้าเกิดมาก็กาลิ
ความนี้ระบือลือเลื่อง
อย่าพูดให้เหน้อยปากยากเย็น

นางจันท์เมินเสียไม่ดูหน้า
กัลยาจึงตอบไปทันที
พระแค้นเคืองขับเสียจากกรุงศรี
ภูมิจับถ่วงเสียทั้งเป็น
ไพร่บ้านพลเมืองก็รู้เห็น
รู้เช่นเห็นลันเสียสิ้นแล้ว

จะมารับกลับคืนเข้าพารา
ยศศักดิ์ไม่ประเสริฐเพริศแพร้ว
ปากคอเขาทายาดขาดเหลือ
ข้าเป็นคนอาภัพอัปปัญญา

จะพาหน้ามัวหมองไม่ผ่องแผ้ว
ไม่เหมือนเมียแก้วนางจันทา
สารพัดพระจะเชื่อเมียว่า
จะสั้ตายอยู่ป่าไม่ขอไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ไอ้โลม

๑ น้องเอยน้องแก้ว
เดี๋ยวนี้รู้เท็จจริงไม่กริ่งใจ
เมื่อคืนนี้นะน้องสักสองยาม
ว่าลูกน้อยหอยสังข์ปริดา
กลับไปได้ลูกสาวท้าวสามนต์
อย่ามืนตึงซึ้งโกรธเลยท่านยาย
พี่ก็อุตส่าห์มาหาเจ้า
บัดนี้จะพากันคลาไคล
แน้มได้ลูกเรามาถึงธานี
อย่าเศร้าสร้อยโศกศัลย์รันทด

แต่ก่อนพี่ผิดแล้วหาเถียงไม่
ที่ในความชั่วอิจันทา
พระอินทร์มาบอกความให้ตามหา
เจ้าอย่าปรารมภ์ว่าล้มตาย
รู้พลอีกทีก็สีกใจหาย
จะตัดเป็นตัดตายกันทำไม
หวังจะเล่าให้สิ้นสงสัย
ตามไปรับรองค์พระโอรส
จะฆ่าอิคคนร้ายให้ตายหมด
พี่ไม่ปดไม่ลงเจ้าดวงใจ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริง

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
ไฉนข่าวลูกยากก็อาลัย
นางเปรมปรีดีดีใจเป็นหนักหนา
จึงเคารพนบนอบยอบกาย

นางจันท์เทวีศรีไส
ว่ายังไม่ม้วยมอดวอดวาย
ที่เคื่องขัดภัสดาก็เหือดหาย
กราบถวายบังคมพระสามี

แล้วนางชักใช้ไต่ถาม
แม่นลูกน้อยหอยสังข์ยังอยู่ดี
แต่ชอบคุณยายตาทั้งสองคน
บัดนี้ที่จะพาคลาไคล

จริงหรือได้ความเพราะโกสีย์
ข้านี้จะตามเสด็จไป
เมื่อยากจนได้มาอาศัย
จงโปรดให้แทนคุณยายกับตา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงตรัสตอบพลอบนางกัลยา
เจ้าจงจัดแจงแต่งกาย
ว่าพลางทางเรียกกำนัลใน

ท้าวยศวิมลก็หรรษา
อันยายตานั่นพี่จะถึงใจ
ผันผายไปพลับพลาอาศัย
เอาเครื่องทรงมาให้กัลยา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ต่างเชิญเครื่องต้นสุคนธา

ฝูงนางกำนัลก็หรรษา
เข้ามาถวายนางโฉมยง

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงเข้ายังห้องในดั่งใจจง
สาวใช้หมอบกราบอยู่งานพัด
แต่งองค์ทรงเครื่องประดับประดา

นางจันท์ชื่นชมสมประสงค์
สรรสร้างทรงเครื่องสุคนธา
นางโฉมยงทรงผลัดภูษา
แล้วกลับมาเฝ้าองค์ภูวนาย

ฯ ๔ คำ ฯ

ถึงใจ ในที่นี้หมายถึง ตอบแทนบุญคุณให้คุ้มค่า

๑ เมื่อนั้น
จึงตรัสถามเมียขวัญทันใด
เมื่อตะกี้พี่เข้ามาในบ้าน
ว่าพลางทางมองไปที่ในครัว
เข้าในห้องมองไปมองมา
พระบอكمเหสีว่านี่แน่
แล้วตรัสเรียกกยายตาออกมา
เงินทองของเราจะรางวัล

พระสามียิ้มย่องผ่องใส
เออยายตาไปไหนไม่เห็นตัว
แกขึ้นเรือนลนลานทั้งเมียผัว
ค้นคว้าหาทั่วเที่ยวดูแล
เห็นยายกับตาอยู่ได้แคร่
ตาแกเข้าไปอยู่ในนั้น
ไม่พอที่เกรงกลัวจนตัวสั่น
พากันออกมาเถิดอย่ากลัว

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ต่างคนต่างไม่ไว้ใจตัว
ทำลับลับล่อล่อรอรัง
แล้วแข็งขึ้นอารมณ์สมประดี

ตายายถอยถดหดหัว
เมียผัวขยันทันเต็มที
เหลียวหลังลนลานคลานหนี
ออกมาเฝ้าภูมิมิทันนาน

ฯ ๙ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ซึ่งยายตาเลี้ยงเจ้าเยาวมาลย์
จะแทนคุณสองเฒ่าคราวนี้
จงตามไปพลับพลาเถิดตายาย
ว่าพลางทางพามเหสี
พร้อมหมู่มาตยาเสนาใน

ท้าวยศวิมลจึงว่าขาน
ความชอบของท่านนั้นมากมาย
ให้ผัวเมียมั่งมีใจหาย
เราไม่ทำอันตรายอย่าตกใจ
ลงจากที่เคหาเคยอาศัย
กลับไปประทับดับปล้น

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงขึ้นบนพลับพลา พระตรัสสั่งเสนาขมีขมัน
จงจัดแจงเสื้อผ้าแพรพรรณ ทั้งเขียนชั้นเงินตราเข้าไท
เอามาให้เฒ่าชราตายาย แล้วตั้งให้เป็นนายบ้านใหญ่
แต่บรรดาพวกเหล่าชาวไพร่ ประกาศให้ร้องเรียกคุณยายตา

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น สองเฒ่ารับรางวัลहरषา
ชื่นชมสมจิตจินดา ถวายบังคมลาทั้งตายาย
เรียกบรรดาข้าคนให้ชนของ เงินทองผ้าเสื้อเหลือหลาย
ผิวเมื่อยกระหม่อมพริ้มพราย ใครทักทายทำเมินเดินยืมไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น ท้าวยศวิมลเป็นใหญ่
จึงสั่งมหาเสนาใน เร่งให้ตรวจเตรียมรีพล
จงหาผู้รู้ทางสันตติ์ เดินตัดลัดป่าพนาสนธิ์
เราจะไปพาราสามนต์ ยกพลให้ทันวันนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น เสนารับสั่งไล่เกศี
ออกมาจัดกันทันที ตามมีพระราชบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น ท้าวยศวิมลก็हरषา
จึงเข้าที่สระสงรงคองคา ตกแต่งกายอาวองค์

แล้วชวนอัครชายาคลาไคล ตรงไปขึ้นเกยสูงส่ง
พร้อมกระบวนถ้วนมุขจัตรงค์ เสด็จทรงช้างที่นั่งหลังคาทอง
องค์พระมเหสีขี่รถ ชักม่านก้านชดปิดป้อง
เสียงแซ่แตรสังข์ฆ้องกลอง ให้เดินกองทัพหน้าคลาไคล

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ แรมร่อนนอนปามาชำนาน จนใกล้ด่านสามนตฺกรุงใหญ่
จึงหยุดพักพหลพลไกร ชุ่มช่อนอยู่ในพนาวา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น เสนิตัวนายชายชวา
เร่งรัดตัดไม้เกี่ยวคา ปลุกพลับพลาที่ประทับฉับไว

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น ท้ายศวิมลเป็นใหญ่
เสด็จยังพลับพลาพนาลัย ภูวไนยนิ่งนึกตรึกตรา
แล้วตรัสเล่าโลมนางโฉมยง ซึ่งจะไปตามองค์โอรสา
พืดัดขยันหวนวิญญาน์ เห็นหน้าแต่เจ้าจะเข้าไป
ด้วยแม่ลูกชอบชิดสนิทกัน ความโกรธโทษนั้นหาไม่มี
อันตัวของพินิจไสร เกลือกจะกระไรก็ไม่รู้
จะเข้าไปในบ้านเมืองเขา ถึงลูกเต้าของตัวก็กลัวอยู่
พืดเป็นคนผิดเจ้าคิดดู จะจู้จู้ว่าไม่ไวใจ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

ดูตัวเธอเอออะไร
น้อยหรือแก้งกล้าประดาเสีย
คิดอ่านออกตัวกลัวลูกยา
โอรสเราได้ผ่านบ้านเมือง
พ่อแม่มาหาจะฆ่าตี
ซึ่งทรงฤทธิ์คิดเกรงกลัวลูกรัก
มิให้ช่องเคืองที่เรื่อนั้น

นางจันทิพย์เย้ยเฉลยไข
ช่างพูดไม่ได้อายชายหน้าตา
ใสเมียออกตั้งเป็นดังหน้า
ยิ่งกว่าเสือสาวกลางพงพี
รุ่งเรืองปรากฏยศศักดิ์ศรี
ก็ผิดที่ทำนองในคลองธรรม
ไว้พนักงานข้าพระอย่าพรั่น
มาไปด้วยกันเถิดพันปี

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

ได้ฟังกัลยาพาที
จึงตรัสว่าถ้าเจ้ารับประกัน
แต่จะต้องแปลงปลอมเข้าไป
แล้วเรียกเสนามากำชับ
ตัวเรากับเจ้ากัลยา
เที่ยวสืบแสวงหวังดังประสงค์
ท่านจงซ่อนซ่อนคุมโยธี
สั่งพลางทางเปลื้องเครื่องทรง
นางถอดเครื่องประดับฉับไว
ภูมิลีผ้าตาโถงนุ่ง
โฉมยงทรงนุ่งตาเล็ดงา
พระหิบบ่ามละว้ามาตะพาย
ออกจากที่ประทับยับยั้ง

ท้าวศวิมลเรืองศรี
ค่อยสบายคลายคลีตใจ
เ็นดูบ้างอย่างนั้นก็ได้
อย่าให้ใครพะวงสงกา
เป็นความลับล้าลึกปรึกษา
จะปลอมแปลงกายาเข้าธานี
ให้พบองค์โอรสเรืองศรี
อยู่ที่กลางป่าพนาลัย
เอาซ่อนใส่ลงในยามใหญ่
ซ่อนใส่ในกระทายมิตันช้า
คาดพุงเชียวครามงามนักหนา
ห่อผ้าขาวมุ้งรุ้ง
นางกระเดียดกระทายตามหลัง
ไปยังพาราสามนต์

๙ ๑๔ คำ ๙ เพลง

๑ ครั้นเข้าไปในกำแพงเมือง
พระแก่งท่าเหมือนเหล่าชาวชน
เห็นถิ่นฐานบ้านช่องแน่นหนา
เหย้าเรือนฝากระดานบ้านขุนนาง
ร้านตลาดสองแถวแนวถนน
สินค้าหลายหลากมากมาย
บ้างขายเครื่องเงินเครื่องทอง
ชมพลางทางทำตะลึงตะโล

หึงชายเดินเนื่องตามถนน
ปลอมปนเบียดเสียดไปตามทาง
ริมแถวราคาทั้งสองข้าง
รั้วที่บรื๋วตารางเรียงราย
เกลื่อนกล่นข้าวของกองขาย
ที่หน้าวังนั่งรายเรียงไป
แพรดวงม่วงตองไหมดไหม
ท่านยายเตือนให้ไคลคลา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ครั้นเห็นสองกษัตริย์ก็สงกา
ลางคนว่าข้าดูทั่วทั้งที่
รูปพรรณสัณฐานพานจะคล้าย
บ้างว่าข้าเห็นยายก็ชอบกล
ถึงทั้งแก่แลดูยังพริ้งเพรา
ที่ปากเปราะเราะรายก็ร้องทัก
ดูชื่อแพรเสียงโผโล่รัว
ลางคนร้องเรียกพลางทางวิ่งตาม
ร้านข้าผ้าผ่อนล้วนดีดี
บ้างร้องหยอกหลอกลูกเล็กเล็ก
จงแวะเข้ามาอย่าเพ่อไป
บ้างว่าเชิญท่านตามากินหมาก
ต่างต่างมีจิตคิดเอ็นดู

แม่ค้าขายของถ้วนหน้า
สะกิดกันพูดจาว้าวุ่นวาย
ตาที่ตะพายยามงามใจหาย
กับลูกเขยเจ้านายของเรา
ชะรอยคนมั่งมีผู้ดีเก่า
ไรจุกโตแทบเท่าสองนิ้ว
มาหยุดพักให้สบายหายหิว
ทั้งซุ่นตัวปีกเถาของเรามี
เข้าจุดยามท่านตาวาmani
เลือกดูที่งามตามชอบใจ
จะจับเด็กหรือชาตายามใหญ่
นี่บ้านช่องอยู่ไหนจะใครรู้
เคี้ยวไม้ได้ครกสากข้ามีอยู่
เรียกตาเรียกปู่ทุกคนไป

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เห็นเขาเรียกหาพาใจ
พระเสสเร้งแก้งว่ากับท่านยาย
เข้าไปต่อเฝ้าพะเน้าพะนึ่ง
ท่านยายว่าน่าซังแก่จะตาย
ว่าพลางเข้าจุกยุดยื้อ
แล้วแก้งพูดเชื่อนแซแก้หน้า
เหี่ยวต่ออะไรไม่ได้การ
ว่าพลางดำเนินเดินมา
เข้าพูดจาปรารภประจบประแจง

สองกษัตริย์ยืมย่องผ่องใส
เข้าร้านไหนก็หยุดยืนตะลึง
จะซื้อลายสุหรัดสักผืนหนึ่ง
ทำสสิ่งมิได้ก็ไม่ซื้อ
จะนุ่งลายทำห่มอยู่อีกหรือ
จูงมือออกมาจากหน้าร้าน
เราดูซื้อตุ๊กตาไปฝากหลาน
มีแต่เขาผ่านแพงแพง
แม่ค้าเรียกทักไปทุกแห่ง
ที่ร้านชำร้านแผงทุกแห่งไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลง

๑ ครั้นตลาดเลิกเวลาเย็น
พระชนโฉมนางจันท์คลาไคล
จึงปรึกษาว่ากับมเหสี
พวกตระว่าตระเวนเขาตรวจตรา
สารพัดได้ไฟก็ไม่มี
เราก็อานชราตามืดมัว
แล้วแก้ยามทนที่ตีเหล็กไฟ
ไม่มีม่านมีมุ้งยุงชุม
ครั้นตีกตื้นเข้าก็หาวนอน
พูดปรับทุกข์ปรับร้อนถอนใจ

พอแลเห็นศาลาอาศัย
เข้าไปหยุดยั้งยั้งศาลา
วันนี้มีดค่าหนักหนา
จะเดินผิดเวลาดูน่ากลัว
ไม่รู้ว่คนตีคนชั่ว
เกลือกกลัวว่าเขาจะจับกุม
เก็บสะเกิดไม้ไผ่ก่อไฟสุ่ม
มันกัดตัวเป็นตุ่มเต็มไป
เอาผ้าผ่อนปูลงเอนหลังไหล่
มิได้หลับสนิทนิทรา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสร็จ

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น	พระสังข์ทองทรงโฉมเสนาหา
ราตรีเข้าที่ไสยา	ด้วยนางรจนางคราญ
เมื่อมารดามาถึงพระนคร	ให้เตือดร้อนเคืองชุ่นงุ่นงาน
เมียรักชกชนให้สำราญ	จะอยู่งานพิตวิก็มีพึง
เนื้อตัวไม่สบายระคายคัน	ผินผ่นให้เหงาเฝ้าเกาหล้ง
แต่พลบค่ำอย่าฆ้องจนเคาะระฆัง	เวียนนั่งเวียนลุกขลุกขลุ่ยไป

๙ ๖ คำ ๙

ร้าย

๑ คิดจะใครไปเลียบพระนคร	ให้สบายคลายร้อนที่หม่นไหม้
จึงตรัสสั่งรจนายาใจ	พรงนี้พี่จะไปเลียบธานี
บ้ายคล้อยหน้อยหนึ่งจะกลับมา	แก้วตาอย่าเศร้าหมองศรี
ครั้นรุ่งแจ้งแสงสว่างธานี	ก็เข้าที่โสรจสรงคงคา
แต่งองค์ทรงสอดเครื่องประดับ	แสงแก้วแวววับจับเวหา
เสร็จสั่งทราวม้วยแล้วไคลคลา	ออกมาพระโรงคัลทันใด

๙ ๖ คำ ๙ เสมอ

๑ ลดองค์ลงนั่งเหนืออาสน์	ตรัสสั่งอำมาตย์น้อยใหญ่
จงผูกช้างเตรียมพลสกลไกร	เราจะไปเที่ยวรอบขอบบุรี

๙ ๒ คำ ๙

๑ บัดนั้น	เสนารับสั่งไล่เกศ
ออกมาจัดกันทันที	ตามมีพระราชบัญชาการ

๙ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เสด็จยังเกลสาหน้าพระลาน
ช้างทรงตรงออกทวารวัง
เสียงฆ้องกลองชนะสนั่นไป

พระสังข์ทรงศักดิ์ดากล้าหาญ
ขึ้นทรงคชสารชาญชัย
โยธาน้ำหลังไม่นับได้
คลาไคลไปตามมรคา

ฯ ๔ คำ ๕ กลองโยน

๑ เมื่อนั้น
อยู่กับมเหสีที่ศาลา
ทั้งเกณฑ์แห่เกณฑ์แห่นแน่นเนื่อง
จึงตรัสชวนเมียขวัญทันใด
ว่าพลางทางลงจากศาลา
รู้พลคับคั่งพรั่งพรู
ครั้นสิ้นแห่แลเห็นช้างทรง
สะกิดถามเมียขวัญทันใด

ท้าวยศวิมลนาถา
เห็นเขามาอ้ออิงคะนิงไป
ชะรอยท้าวเจ้าเมืองจะไปไหน
เราจะไปเมียงหมอบลอบดู
ถึงริมมรคานั่งคอยอยู่
เขาเดินกรายหัวหูไม่ว่าไร
กับองค์พระสังข์ทองผ่องใส
คนนี้หรือมิใช่พระลูกรัก

ฯ ๘ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
ตั้งตาแลดูเป็นครุพัก
ข้าพินิจพิศดูรูปทรง
แต่เนื้อเหลืองเรืองรองเป็นทองทา
ว่าพลางทางชวนกันดูพลาง
ลืมหันกลับเกรงกลัวใน

นางจันทเทวีมีศักดิ์
แล้วนงลักษณ์บอกกับภัสตา
ไม่คลาดเคลื่อนเหมือนองค์ไอรสา
ผิดกับลูกยาฆ่าแคลงใจ
จนข้างที่นั่งเข้ามาใกล้
ลุกยืนขึ้นได้ตั้งใจดู

ฯ ๕ คำ ๕

๑ บัดนั้น	พวกเกณฑ์แห่แลเห็นคนยืนอยู่
ตกใจต่างซิงกันวิ่งพुरु	มาขู่รู้ย้อยุดจุดตัว
บ้างโกรธท่านดาว่าท่านยาย	จะพาตัวหลังลายยายชาติชั่ว
บ้างชักหวายเงื่อง่า่นากลัว	เคยตัวดีเสียให้แทบตาย

๙ ๔ คำ ๙ เจระจา

๑ เมื่อนั้น	พระสังข์ทองร้องห้ามคนถือหวาย
ช่างเถิดเสนาอย่าวุ่นวาย	ตายายชาวบ้านนอกชอกนา
พลางพินิจพิศดูเหมือนผู้ดี	ให้เมตตาปราณีหนักหนา
ดูท่านยายคล้ายกันกับมารดา	พระราชารอช้างที่นั่งไว้
ครั้นจะถามเหตุผลต้นปลาย	ให้นึกอายเสนาน้อยใหญ่
แต่พินิจพิศดูตะลึงตะไล	นึกพะวงสงสัยในวิญญาน
พระคิดคะนึ่งถึงมารดร	จะทุกขร้อนถึงลูกนี้หนักหนา
แล้วแข็งขึ้นกลืนกลั้นชลนา	ให้โยธากลับหลังเข้าวังใน

๙ ๘ คำ ๙ เซ็ด

๑ เมื่อนั้น	ท้าวยศวิมลให้สงสัย
เห็นแห่เสด็จกลับลับไป	ภูวนายปรึกษากับเมียรัก
พืดูพระโฉมยงองค์นี้	ทำท่วงทีดูเหมือนจะรู้จัก
แต่หากเธอคิดอายไม่ทายัก	เห็นจะเป็นลูกรักเราคนนี้

บ้านนอกชอกนา (สำนวน) ถ้อยคำใช้เรียกชาวไร่ชาวนาอยู่นอกกรุง
หรือนอกเมืองหลวง ปัจจุบันเขียน บ้านนอกคอกนา

จึงหยุดอยู่ดูเจ้าเป็นหนักหนา
จะคิดอ่านแก้ไขอย่างไรดี

แล้วหน้าตาโคกเศร้าหมองศรี
พินิจอันอันจนใจ

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
จึงว่าจำเราจะเข้าไป
แต่ตัวน้องจะไปในนิเวศน์
เห็นชอบกลจะได้ไ้ถามดู
แม้้นลูกน้อยหอยสังข์คนนี้แน
ให้รู้ว่าช้าน้อยกับท้าวไท

นางจันท์เทวีก็คิดได้
อาศัยอยู่ที่นายประตุ
ให้นายวิเสทเขาใช้อยู่
ให้รู้ตระหนักประจักษ์ใจ
จึงจะคิดผันแปรแก้ไข
ตามมาถึงในพารา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
เจ้าช่างคิดขยันกลยา
จึงหยิบย่ำมละว้ามาสะพาย
แล้วเดินตามกันมาทันใด

พระสามิตีใจหวัร่อรำ
นั่งอยู่ไยเข้ามาจะไป
นางกระเดียดกระท่ายท่าเหมือนไพร่
เข้าไปยังที่ทวาร

๙ ๔ คำ ๙ เพลง

๑ ครั้นถึงจึงเห็นนายประตุ
ตรงเข้าไปไ้ถามพุดจา
ข้าเจ้าจะขอลาตามชื่อ
ข้านี้ยากจนเป็นพันไป
จะอยู่ให้ใช้สอยเป็นลูกจ้าง
พอได้กินอิ่มท้องสองเวลา

นั่งอยู่บนร้านสานตะกร้า
แกล้งเจ้าคะเจ้าขาให้ชอบใจ
ท่านหรือเป็นนายประตุใหญ่
คิดจะมาอาศัยเจ้าขรัวตา
เฝ้าประตุประต่าก็ไม่ว่า
ตามประสาแก่เฒ่าเฝ้ารั้ววัง

๙ ๖ คำ ๙

๑ บัดนั้น
ทั้งถ้อยคำพูดจากก็น่าฟัง
เดือนนี้ไม่มีคนมาเข้า
สองคนเมียผัวกลัวอะไร

นายประตู่ชื่นชมสมหวัง
จึงเรียกหาให้นั่งแล้วว่าไป
อยู่ด้วยกันเถิดเราจะจ้างใส่
จ้างเดือนกินไปให้สบาย

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
คิดจะใคร่ได้พบพระลูกชาย
ตัวข้าจะเข้าไปในวัง
สั่งแล้วแคล้วคลาดจรัส

นางจันท์เทวีโถมฉาย
จึงเบี่ยงบ่ายพูดจากับสามี
พระหฤทัยคอยทำอยู่ที่นี้
เทวีเขายังวังใน

๙ ๔ คำ ๙ เพลง

๑ เทียวถามเขาไปในนิเวศน์
จึงพินอบพิเทาเข้าไป
ทำรู้จักซักเรื่องชักราว
เป็นวิเสทบุราณบ้านเมืองดี
จงได้เมตตาการุญ
ใจสมัครรักทำราชการ
การอื่นไม่ขยันขันแข็ง
จะช่วยทำเครื่องอาบให้ท่านใช้

พบพวกวิเสททำเครื่องใหญ่
แก้ไขพูดจาพาที
แต่ก่อนข้าก็ชาวกรุงศรี
แต่ครั้งนี้ยากจนพ้นประมาณ
จะมาขอพึ่งบุญอยู่ในท่าน
แม่นเกลียดคร้านชั่วช้าย่าเอาไว
แต่หุงข้าวต้มแกงพอทำได้
อาศัยพึ่งปากฝากตัวตน

๙ ๘ คำ ๙

๑ บัดนั้น
ดูไรจุไรไร่กันพานชอบกล

นายวิเสทพึ่งว่าน่าฉงน
จะว่าคนยากจนเห็นผิดนัก

ผิวพรรณรูปทรงสงศรี
ถ้อยคำพูดจาก็น่ารัก
จึงว่าอย่าทุกข์เลยท่านยาย
อุตสำหรับทำราชการของท่านนี้
แม่นทำเครื่องอาณการสันตติ
ทั้งกินอยู่พวยสบายใจ

น่าจะเป็นผู้ตีมีศศักดิ์
แล้วสมัครมาให้ใช้ดีดี
ถึงล้มตายก็เราจะเผาผี
คงจะให้ได้ดีมีเป็นไร
เบี้ยหวัดปีหน้าจะว่าให้
อยู่ไปด้วยกันเถิดท่านยาย

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
อุตสำหรับเหนี่ยวลากฝากกาย
นางต้มแกงแต่งเครื่องเวลาไร
สมหวังดังจิตที่คิดมา
จึงหยิบยกมาตั้งนั่งผ่าน
แกะเป็นรูปขององค์นงลักษณ์

นางจันทน์ชื่นชมสมหมาย
ให้วิเสททั้งหลายเขาเมตตา
ชอบพระทัยลูกรักนักหนา
ก็เลยจะแกลังแกงผัก
เอาวางไว้ในจานแล้วเจียนจัก
เมื่ออยู่กับผัวรักที่ในวัง

๙ ๖ คำ ๙

ข้า

๑ ชั้นหนึ่งทรงครรภ์ก็ลยา
ชั้นสองต้องขับเที่ยวเซซัง
ชั้นสามเมื่ออยู่ด้วยยายตา
ชั้นสี่ก็ลยามาแต่ไพร
ชั้นห้าบุตรรงค์ทรงศักดิ์
ชั้นหกจงจำทำประจาน

คลอตุลออกมาเป็นหอยสังข์
อุ้มลูกไปยังพนาลัย
ลูกลาออกช่วยขับไก่
ทุบสังข์ปนไปกับนอกชาน
ให้จับตัวลูกรักมาจากบ้าน
ให้ประหารฆ่าฟันไม่บรลย

ขึ้นเจ็ดเพชฌฆาตเอาลูกยา
เป็นเจ็ดชั้นสิ้นเรื่องอรไท

ไปถ่วงลงคองน้ำไหล
ใครใครไม่ทันจะสงกา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๑ นางจัดแจงแกงต้มดิบดี
ทั้งปิ้งจี่มีมันนานา

แล้วดักใส่ในที่ซามผา
ใส่โตะตั้งตีตราเตรียมไว้

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ถึงเวลามาเชิญเครื่องไป
สาวสาวเหล่านั้นที่โปรดปราน
ทั้งนางรจนาทรามเชย

เหล่านั้นพนักงานน้อยใหญ่
เรียงเรียบเทียบไว้เหมือนอย่างเคย
เข้าเคียงคอยอยู่งานที่สวย
หมอบเฝ้าตามเคยทุกเวลา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
สวยเครื่องเอนโอบโชนา
เอาช้อนทองลองตักแกงผัก
พระพินิจดูพลางเอวางไว้
จึงเลือกตักแต่ชั้นสิ้นซามผา
หลากใจหนักหนาน่าอัศจรรย์
จึงเอาน้ำมาล้างแล้ววางราย
พระมารดาตามแล้วกระมัง
ไม่สวยเลยอ้อมโชนา
หยิบเอาชั้นผักนั้นถือไว้

พระสังข์สุริย์วงศ์พงศา
อร่อยรสโอชาชอบพระทัย
เห็นชั้นสลักก็สงสัย
แล้วตักขึ้นมาใหม่ก็เหมือนกัน
เพ่งพิจารณาทุกสิ่งสรรพ
พระทรงธรรมไม่บอกให้ใครฟัง
เห็นเป็นเรื่องนิยายหอยสังข์
คนอื่นทั้งเมืองเราไม่เข้าใจ
จะกลืนกลืนน้ำตามิใครได้
สะอื้นให้ถึงพระชนนี

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

๑ แล้วระงับดับความโศกศัลย์ จึ่งสั่งนางกำนัลสาวศรี
ใครแกงฟักขึ้นมาเวลานี้ ไปหาตัวมานี้อย่าได้ช้า

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น นางกำนัลรับสั่งใส่เกศา
ลงจากปราสาทชัยโคคลา ตรงมายังทิวเสทใน

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ ครั้นถึงจึ่งบอกพวกวิเสท พระทรงเดชให้หาอย่าช้าได้
ใครที่ช่างแต่งแกงฟักไป ทำให้พระองค์ทรงโศกา
แต่ก่อนไรไม่เป็นเช่นนี้ เห็นที่จะกริ้วหนักหนา
อย่าทำอดเอื้อนเชื่อนช้า รีบมาขึ้นไปให้ทันที

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น พวกวิเสทอกสันขวัญหนี
ตกใจไม่เป็นสมประดี ครั้งนี้ชีวิตจะบรลัย
ต่างคนซึ่งโกรธโทษกัน เพราะอินางจันทหรือมิใช่
พอใจคบหาเอามาไว้ ละให้ทำเครื่องนั้นทุกวัน
ครั้นจะมีบอกออกเล่า พวกเราชีวาจะอาสย
ว่าพลางทางเรียกนางจันท มาเอาคำมั่นสัญญา
เจ้าช่างตกแต่งแกงฟักดี เตียวนี้มีรับสั่งให้หา
แม่นเคื่องขัดตรัสถามสิ่งใดมา อย่าขัดถึงพวกข้าให้วุ่นวาย

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ดีใจจะได้พบลูกชาย
ท่านอย่าประหวั่นพรั่นจิต
ถึงพระโณมยงลงอาญา
จะสู้ม้วยมอดวอดวาย
สาวศรีจงพาข้าขึ้นไป

นางจันท์เทวีโณมฉาย
จึงเสแสร้งแกล้งอุบายพูดจา
อันชอบผิดจะรับแต่ตัวข้า
ก็นึกว่าเคราะห์กรรมทำอย่างไร
ไม่ขัดท่านทั้งหลายอย่าสงสัย
ตามแต่ภูวนายจะโปรดปราน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ดูไม่จันทกสะทกสะท้าน

สาวใช้ฟังว่าเห็นกล้ำหาญ
ก็กลนลานรีบพากันคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น
เห็นมารตามากับสาวใช้
ลดองค์ลงจากบัลลังก์อาสน์
มิทันจะพูดจาพาที

องค์พระสังข์ทองผ่องใส
จำได้ว่าพระชนนี
วิ่งเข้ากอดบาทนางโณมศรี
โคกก็เสือกซบสลับไป

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระโอรสยศไกร
นางสวมสอดกอดองค์พระลูกรัก
ชลนัยน์ไหลหลังพรั่งพราย

นางจันท์เทวีศรีใส
มาร้องให้แน่นิ่งไม่ดึงกาย
นงลักษณ์อกสั่นขวัญหาย
โณมฉายนิ่งไปไม่สมประดี

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๑ เมื่อนั้น	นวลนางรจนามารศรี
ตกใจนักหนาเห็นสามี	โคกนิ่งไปไม่ไหวองค์
มิได้รู้เหตุผลต้นปลาย	โฉมฉายตั้งจะม้วยเป็นผุยผง
วิ่งเข้ากอดบาทพระโฉมยง	โคกทรงกันแสงสลบไป

ฯ ๔ คำ ฯ โอต

๑ บัดนั้น	ฝูงสนมกำนัลน้อยใหญ่
ต่างคนตระหนกตกใจ	เข้าแก้ไขไม่พินสมประดี
บรรดาข้าหลวงทั้งแก่สาว	ร้องให้รักเจ้าอยู่อิงมี
บ้างพากันวิ่งเป็นสิงคลี	ไปทูลพระชนนีกับบิดา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงเคารพนบนอบ	ต่างกระหืดกระหอบนักหนา
แล้วทูลแถลงแจ้งกิจจา	พระลูกรักสองราพิราลัย
เมื่อเดิมที่มีนางคนหนึ่ง	เข้ามาถึงก็พากันร้องไห้
เดี๋ยวนี้ไม่ไหวตึงไป	ข้าช่วยแก้ไขก็ไม่คลาย

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น	ท้าวสามนต์ออกสั่งขวัญหาย
ร้องเรียกนางมณฑาท่านยาย	ลูกตายเสียแล้วมาจะไป
ย่างลงจากอาสน์พลาดล้มผลุง	นางมณฑาเข้าพยุคลุกขึ้นได้
ออกจากปราศมาศปราสาทชัย	วิ่งร้องให้ตามกันมาทันที

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงปราสาทพระลูกรัก หอบฮักเข้าไปในที่
สำคัญว่าล้มตายวายชีวิ ต่างตีอูราโคกาลัย

ฯ ๒ คำ ฯ โอต

๑ ครั้นรู้สึกขึ้นมาให้หาหมอ ใครใครไม่รอน้ำได้
ชื่อนี้กริ้วหมู่ม่านลใน ไม่ทันใจพิโรธโกรธฮึดฮัด
เต้นแรงเต้นกาดำทอ เร่งหมอให้แก้ยู่แออัด
บ้างนวดบ้างเข้าเป่ายานัตถ์ สามกษัตริย์ก็ฟื้นคืนมา

ฯ ๔ คำ ฯ เจริจา

๑ เมื่อนั้น พระสังข์สุริยวงศ์พงศา
ลืมนตรเห็นองค์พระมารดา ทั้งแม่ยายพ่อตามาพร้อมกัน
จึงบังคมก้มกราบสามกษัตริย์ เชิญขึ้นแท่นรัตนเจดฉัน
แล้วทูลแจ้งกิจจาพ่อตาพลัน ลูกโคกคัลยสันสมประฤติ
ด้วยองค์สมเด็จพระมารดา อุตส่าห์ติดตามหามาถึงนี้
ได้ความยากแค้นแสนทวี มาอยู่ที่วิเสทเป็นหลายวัน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น ท้าวสามนต์แจ้งคำลูกเขยขวัญ
จึงให้นางมณฑาธิดานั้น บังคมไหว่นางจันท์เทวี
แล้วพระพูดจาปราศรัย ขอบใจอุตส่าห์มาถึงนี้
หนทางก็ไกลใช้พอดี ช่างเดินดงพงพีมาอย่างไร

ฯ ๔ คำ ฯ

เต้นแรงเต้นกา (คำเปรียบ) กิริยาท่าทางกระโดดโลดเต้นเหมือนแรงกา

๑ เมื่อนั้น
จึงเล่าความตามจริงทุกสิ่งไป
แล้วผินมาว่ากับลูกแก้ว
อันซึ่งความผิดของบิดา
เดี๋ยวนี้ตามมาง้อขอโทษ
เจ้าอย่าปองจิตคิดร้าย

นางจันท์เทวีบังคมไหว้
จนได้มาถึงพระพารา
เหมือนตายแล้วเกิดใหม่ได้เห็นหน้า
มีดมัวชั่วช่างมลาย
ลูกรักหักโกรธเสียให้หาย
พยาบาทมาดหมายแก้บิดา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
นบนอบแล้วตอบวาจา
ซึ่งพระบิดุรงค์ให้ลงโทษ
เป็นเพราะเคราะห์กรรมทำไว้
ถึงดวงหลุทัยนัยนา
จะแขวะควักออกให้ตั้งใจ
ตรัสพลางทางถามชนนี้
จงโปรดเกล้าเล่าแกลงให้แจ้งใจ

พระสังข์ฟังชนินว่า
พระมารดาอย่าถวิลกินใจ
จะผูกจิตคิดโกรธนั้นหาไม่
จึงจำให้พลัดพรากจากพระองค์
ถ้าผ่านฟ้าทั้งสองต้องประสงค์
ด้วยคุณของพระองค์เป็นพันไป
เดี๋ยวนี้เสด็จมาอยู่ไหน
ลูกจะใคร่ได้พบพระบิดา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ฟังลูกรักตอบขอบวิญญาน์
บัดนี้สมเด็จพระบิดุรงค์
นุ่งห่มสมเพชสุดใจ
เขาใช้สอยพลอยทำชะมุกชะมอม
อดอยากยากจนเป็นพันรู้

พระชนนีดีใจเป็นนักหนา
ลูบล้างลูบหน้าแล้วว่าไป
ปลอมแปลงแต่งองค์เหมือนอย่างไพร่
มาอาศัยดาเต่าเฝ้าประตู
สานกระบุงสานพ้อมนั่งหง่อมอยู่
อุตส่าห์สู้ตามมาหาลูกรัก

ถ้าแม่น้ามีแกใจออกไปรับ
จะดีเนื้อดีใจน้าหนานัก

เห็ญว่านั้บถือองค์พระทรงคักดี
เพระลู้รักไปรับพระบิดา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าลู้จะถวายเป็นมงคลลา
พระมารดาว่าแม่จะไปด้วย
ท้าวสามนต์ว่าพ่อก็จะไป
นางมณฑาเหวี่ยงว่าดีแล้ว
ทั้งห้าองค์ลงจากปราสาทพลัน

พระสังข์บังคมด้วยหรรษา
ออกไปรับพระบิดามาวังใน
เจ้าแปลกจะได้ช่วยบอกให้
จึงจะได้รู้จักมักจี่กัน
รจนาลูกแก้วมาผายผัน
สาวสนมกำนัลก็ตามมา

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๑ ครั้นถึงทิมริมที่ทวารวัง
จึงถามชนนีมิได้ช้า

เห็ญสองคนนั่งสานตะกร้า
ไหนดพระบิดาข้างองค์ไร

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ซื่บอกลู้รักทันใด
ที่นุ่งผ้าตาโถงถือมิดดอก
เข้าไปใกล้องค์พระทรงธรรม
พระสังข์กอดบาทเบื่องชาย
ทั้งสององค์ทรงโคกโคกกา

นางจันท์เทวีศรีใส
ภูวนัยท้าว นั่งอยู่ข้างนั้น
นางบอกแล้วพากันผายผัน
ก้มเกล้าอภิวันท์ภัสดา
นางโฉมฉายกอดบาทเบื่องขวา
ป้มว่าชีวันจะบรรลีย์

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เห็นเมียรักโอรสยศไกร
ใหนักสงสารเป็นพันนักร
มีอาจที่จะกลั่นโศกา

ท้าวศวิมลเป็นใหญ่
สะอื้นไห้ไม่เอยพักตรา
ทรงศักดิ์สวมกอดโอรสา
ก็พุ่มพ่ายชลนาจาบัลย์

๙ ๔ คำ ๙ โอด

๑ ครั้นสร้างโศกคัลย์รันทด
พื่อนี้ชั่วช้าสารพัน
หากเจ้าไม่ตายวายปราณ
อันซึ่งความผิดของบิดา
บัดนี้จะมารับเจ้ากลับไป
จะมอบราชธานีบุรีเรือง

พระลูบล้างโอรสแล้วรับขวัญ
ให้ทำโทษทัณฑ์กับลูกยา
เพราะบุญญาธิการหนักหนา
แก้ตัวอย่าคุมแค้นเคือง
คงจะให้ระบือลือเลื่อง
ให้พ่อผ่านบ้านเมืองสืบไป

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าพระอย่าแครงแคลงใจ
ซึ่งอุตสาห์มาตามลูกรัก
จะขอสอนรองรองบาท

พระสังข์บังคมประนมไหว้
ลูกมิได้ผูกผิดแก้บิดา
พระคุณของทรงศักดิ์หนักหนา
ไปกว่าจะสิ้นชีวัน

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงชวนนางมณฑาธิดานั้น
แล้วว่าพระองค์เสด็จมา
ขอเชิญเสด็จจรดล

ท้าวสามนต์เห็นคลายที่โศกคัลย์
บังคมคัลท้าวศวิมล
ไม่ควรจะพุดจาริมถนน
ขึ้นมนเทียรทองของลูกยา

ว่าพลางทางขับฝูงก้านัล
ให้เฝ้าแก่น้ำเสด็จโคลคลา

อีเหล่านั้นหลีกทางอย่าขวางหน้า
ตรงมาปรางค์มาศปราสาทชัย

๙ ๖ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงเชิญสองกษัตริย์
ตรัสสั่งท้าวนางข้างใน
เราจะถวายสองพระองค์
เข้มขาบนุ่งอย่างดีมีราคา
แล้วผืนพิกตรามาตรัส
ขอเชิญเสด็จภูมิ

ขึ้นนั่งเหนือแท่นรัตนผ่องใส
เครื่องทรงใหม่ใหม่ไปเอามา
จงเลือกสรรผ้าทรงแลภูษา
ที่เกาะหมากถวายมาเมื่อปีนี้
ด้วยสองกษัตริย์เรืองศรี
เข้าที่สรงน้ำให้สำราญ

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงชวนเมียขัณฐิมนัน
สองกษัตริย์ขัดสีวารัด
ครั้นเสร็จเสด็จจรจรล

ท้าวยศวิมลเกษมศานต์
มาสรองชลธารฉับพลัน
น้ำดอกไม้ใสสดหมดแม่ขัน
นั่งเหนือแท่นสุวรรณบรรจง

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นกษัตริย์เกี่ยวดองสององค์
พระสังขน์นั่งรินน้ำชา
พระปราศรัยไต่ถามตามสบาย
ซึ่งพระองค์บุกป่าฝ่าหนาม
มีใครไปแจ้งกิจจา

ท้าวสามนต์ขึ้นชมสมประสงค์
เสร็จสรองสนานสำราญกาย
รจนาพัชนีวิถวาย
ถึงเหตุผลต้นปลายแต่เดิมมา
ตั้งใจติดตามโอรสา
จึงรู้ว่าลูกยาอยู่เมืองนี้

มรคาท่าทางก็ไกลกัน
อันพวกพหลมนตรี

มาที่วันจึงถึงกรุงศรี
ยับยั้งอยู่ที่แห่งใด

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

เดิมท้าวหม่อมวานชาญชัย
เข้าไปถึงบรรจรณ์ชำนอนอยู่
นี้หากข้าสารภาพกราบกราน
ว่าพระสังข์ทองครองเมืองนี้
ให้ข้ามารับไปกรุงไกร
จึงรีบเร่งยกกรักริพล
พักพลไว้นอกพารา
เดี๋ยวนี้ได้ประสพพบพระสังข์
หาไม่ท้าวโกสีย์เธอตีตาย

ท้าวศวิมลแถลงไข

ถือกระบองเหล็กใหญ่เท่าลำตาล
จะทุบตีหัวทุทำหักหาญ
หม่อมวานจึงแถลงให้แจ้งใจ
พระภูมิยกราชธิดาให้
แต่ในเจ็ดวันดังสัญญา
สิบห้าวันต้นต้นเดินป่า
ปลอมมาแต่ข้ากับท่านยาย
ที่ธูระปะปังกี่สมหมาย
มิเชื่อถามท่านยายตะแกดู

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

นี้หากบุญอุปถัมภ์คำชู
แม่นไม่ปะลูกชายสิดายเปล่า
ที่นี่ได้ประสพพบกัน
พระองค์จงอยู่กับลูกยา
อันพวกพลยังค้างอยู่กลางไพร
ให้อยู่ที่ริมวังทั้งไพร่นาย
แล้วตรัสสั่งนวลนางรจนา

ท้าวสามนต์พลอยว่าน่ากลัวอยู่

พระอินทร์เอ็นดูไม่ตีรัน
ใครเล่าจะช่วยผ่อนผัน
นับวันแต่จะสบายใจ
ให้หายเหนื่อยที่มาในป่าใหญ่
พระสังข์จงให้ใครไปรับมา
เลี้ยงดูพวยวายให้หนักหนา
ปรนนิบัติบิดาให้จงดี

ว่าพลางทางชวนเมียขวัญ
พร้อมฝูงก้านัลขันที

ลาองค์ทรงธรรมทั้งสองศรี
ไปสู่ที่ปราสาทแก้วแววไว

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อئัน
จึงทูลพระบิดุรงค์ทรงชัย
ว่าพลางทางถวายอัญชลี
ลงจากปราสาทชัยไคลคลา

พระสังข์ศรีศรีไส
ลูกจะให้ไปรับกองทัพมา
พระชนกชนนีนาถา
ออกหน้าพระโรงคัลทันใด

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๑ นั่งเหนือแท่นสุวรรณบัลลังก์
พระบิดาเรามาถึงเวียงชัย
จงจัดแจงนายไพร่ออกไปรับ
พุดจาปราศรัยกันให้ดี

ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่
พลไกรยังอยู่นอกบุรี
ให้กองทัพเข้ามาในกรุงศรี
รีบไปบัดนี้อย่าได้ช้า

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อئัน
บังคมก้มกราบคลานออกมา

อำมาตย์รับสั่งใส่เกศา
เรียกหากันอึ้งคะนึ่งไป

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ ทั้งไพร่นายหลายคนพร้อมพรวัก
ต่างขึ้นขี่ม้าคลาไคล

ล้วนแหลมหลักพุดจาอชฌาสัย
ตรงไปยังป่าพนาลี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงเห็นพลชั้น
จึงเข้าไปได้ถามทันที
บัดนี้สององค์ทรงธรรม
จึงใช้ให้เราผู้เสนา

ประชุมกันอยู่ในไพรศรี
พวกนี้หรือที่ตามเสด็จมา
พบกันกับพระโอรสา
ออกมาพาพวกเจ้าเข้าไป

ฯ ๔ คำ ๕

๑ บัดนั้น
ต่างคนรู้ข่าวทั่วไท
ที่ข่าวไพร่ของใครไม่อยู่
แล้วเชื่อเชิญเสนีที่ออกมา

นายทัพนายกองน้อยใหญ่
ดีใจเป็นพันคนนา
ให้เพื่อนกันตามกู่ตะโกนหา
เข้านั่งร่วมพฤชาพูดจากัน

ฯ ๔ คำ ๕ เสร็จ

๑ บัดนั้น
ครั้นเห็นจวนเวลาสายัณห์
พร้อมทั้งม้ารถคชสาร
ออกจากพงไพรทั้งไพร่นาย

พวกเสนาสามนต์คนขยัน
จึงเตือนพวกทัพนั้นให้เตรียมกาย
รู้พลทวยหาญทั้งหลาย
ตามกันผ่นผายเข้าพารา

ฯ ๔ คำ ๕ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงให้หยุดยั้ง
ตัวนายก็ลงจากม้า
แล้วทูลว่าข้าออกไปรับ
พร้อมทั้งไอยราม้ารถ

อยู่ที่ทิมริมวังข้างหน้า
เข้ามาเฝ้าองค์พระทรงยศ
กองทัพในป่าเข้ามาหมด
พระทรงยศจงทราบฤทัย

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
จึงตรัสสั่งมหาเสนาใน
ท่านจงบัตรมายไปบอก
แต่งสำหรับกับข้าวคราวนี้
ใครเป็นนายเป็นไพร่ก็ให้รู้
ทั้งของหวานของคาวเหล้ายา

พระสังขยินดีจะมีไหน
เราจะให้เลี้ยงดูหมู่โยธี
พวกวิสเททนอกให้ถ้วนถี่
แต่ของที่ดีดีจึงเอามา
เลี้ยงดูเขาตามวามนา
จัดแจงแต่งมาให้ครบครัน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ถวายบังคมลาออกมาพลัน

เสนีรับสั่งมีขม้น
บัตรมายบอกกันวุ่นวาย

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
ชวนกันหุงต้มแทบล้มตาย
เปิดไก่อั่วแกงพะเนียงพล่า
หาบตามกันไปให้กองทัพ

พวกวิสเททแจ้งใจที่ในหมาย
ตัวนายจัดใส่ในสำหรับ
ทั้งหวานคาวเหล้ายาเสร็จสรรพ
ตั้งสำหรับเคียงเรียงราย

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
ต่างคนกินเหล้าเมามาย
บ้างลุกขึ้นเต้นรำทันที
เพื่อนกันห้ามว่าอย่านะมึง
กลางคนประवादอวรุ
พูดกันเอะอะคะเออ

พวกละม้ายพลทั้งหลาย
ไม่มีอายพูดโป้งโผงอึง
กู่จะซัดชาติรีสักหน่อยหนึ่ง
มันจะอึงอื้อไปอ้ายเกลอ
การกู่แล้วใครไม่เสมอ
บ้างอ้าปากกรากเรอวุ่นไป

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ เช่นเหล้า

๑ เมื่อนั้น

อยู่ด้วยโอรสยศไกร
ท้าวคิดรำลึกตรึกตรา
จำจะชวนลูกยาไปธานี
คิดพลางทางเรียกพระสังข์
พ่อนี้รักประหวั้นพรั้นใจ
ฉวยท่านกริ้วโกรธทำโทษกรรม
ขอเชิญลูกแก้วแววตา
ท่านลงมาเมื่อไรจะได้เห็น
ทั้งฝูงหญิงชายชาวบุรี

ท้าวยศวิมลเป็นใหญ่
ประมาณได้หลายทิวาราตรี
ถึงคำมั่นสัญญากับโกสีย์
นั่งอยู่อย่างนี้จะมิภัย
มาลอบหลังลอบหน้าแล้วปราศรัย
ด้วยเกินผิดสหัสสนัยน์หลายวันมา
เห็นชีวิตบิทรจะสังขาร
ไปด้วยบิดายังธานี
อย่าให้เป็นปดไปกับโกสีย์
จะยินดีด้วยองค์พระลูกยา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

จึงทูลสนองพระบัญชา
ซึ่งจะพาข้าน้อยไปเมือง
ทุกวันนี้ก็หวังตั้งใจ
ทูลพลางทางผินพักตรา
เจ้าจะคลาไคลไปด้วยกัน

พระสังข์บังคมเหนือเกศา
พระบิดาอย่าประหวั้นพรั้นฤทัย
จะให้เคื่องบาทาก็หาไม่
จะใคร่แทนคุณของทรงธรรม
ตรัสกับรจนาเมียชวัลญ
หรือแจ่มจันทร์จะอยู่บุรี

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

นบนอบตอบคำพระสามี
แม้เสด็จไปไหนจะไปด้วย
สุจริตคิดไว้ในใจจง

นวลนางรจนามารศรี
เมื่อนี้มิได้ไถลองค์
กว่าชีวิตจะม้วยผุยผง
ตกไหนน้องคงจะตามไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ไม่เสียที่ที่รักทรมวย
มาเราจะไปทูลลา
ธรรมาภิบาลร้อนเต็มที
ว่าพลางทางถวายบังคมคัล
ชวนเมียรักร่วมใจโคลคลา

พระสังข์ขี้มย่องสนองไข
จะหาเมียที่ไหนได้อย่างนี้
พระบิดุเรศมารดาทั้งสองศรี
พรุ่งนี้จะยกยาตรา
สองพระทรงธรรม์นาถา
สาวสรรค์ก็ลยาก็ตามไป

๙ ๕ คำ ๙

๑ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี
แล้วทูลว่าบิดรงค์ทรงชัย
ด้วยท้าวมีความผิดติดตัว
พรุ่งนี้ลูกกับนางรจนา

พระชนกชนนีเป็นใหญ่
จะรับข้าคืนไปยังพารา
เกรงกลัวพระอินทร์หนักหนา
ขอถวายบังคมลาไปด้วยกัน

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เป็นธรรมาภิบาลสำคัญ
จึงว่าพ่อหมายมันทุกวันนี้
ครั้งนี้เจ้าจะพรากจากไป
จงเกณฑ์พวกพลไพร่ให้หลายพัน
แน่นล้นทุกซอกน้อยค้อยสำราญ
อนึ่งพ่อขอฝากรจนา
จงคิดหวังตั้งน้องร่วมอุทร

ท้าวสามนต์ฟังคำลูกเขยขวัญ
สุดที่จะผ่อนผันฉันทใจ
จะฝากผีลูกรักเมื่อตักขัย
เป็นจนใจไม่รู้จะตัดทาน
ไปป้องกันเกทภัยในไพร่สาณท์
นานนานแล้วมาหาบิดร
ผิดชอบเมตตาช่วยสั่งสอน
เหมือนเห็นแก่บิดรมารดา

๙ ๘ คำ ๙

ฝากผี (สำนวน) ฝากให้ช่วยจัดการศพเมื่อตนสิ้นชีวิต

๑ เมื่อนั้น
ค่านับรับพรพ้อตา
อันรจนางลักษณะ
ด้วยเป็นเพื่อนลำบากยากไร้

พระสังข์บังคมเหนือเกศา
พระอย่ากินแห่งแครงใจ
ลูกรักไม่มีที่เปรียบได้
ถึงผิดพลั้งอย่างไรก็ตามที่

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ลอดองค์ลงกอดพระบุตร

นวลนางมณฑาโฉมศรี
โคกี้ครวญคร่ำรำพัน

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ

๑ โอว่าลูกรักของแม่เอ๋ย
เมื่อไรจะได้มาเห็นหน้ากัน
เจ้าสายใจไกลตาของแม่แล้ว
ทั้งพระชนกชนนี
แม่นัฟวิโรธอย่าโกรธตอบ
ปกป้องครองตัวของลูกยา
ว่าพลางโลมลอบจับพัศตร์
ต่างองค์ไศกาอาลัย

ทราชมเขยเจ้าจะไปด้วยผ้าขั้ว
นับวันจะลับไปนับปี
จงฝากตัวผ้าแค้นะโฉมศรี
อย่าให้มีเคืองขัดอัชฌา
จงเคารพนบนอบดีกว่า
ไกลตาแม่แล้วแก้วกลอยใจ
สวมกอดลูกรักแล้วร้องไห้
ครวญคร่ำรำไรไปมา

ฯ ๘ คำ ฯ โอ

ฝากตัว (สำนวน) ฝากให้ดูแล โดยยึดผู้นั้นเป็นที่พึ่ง

ร้าย

๑	เมื่อนั้น	นวลนางรจนาเส่นหา
	ก้มเกล้ากราบกรานมารดา	พิโรธรำล่ำลาด้วยอาลัย

๙ ๒ คำ โอศ

โอ้

๑	โอ้เจ้าประคุณทูลกระหม่อม	เคยถนอมเลี้ยงลูกมาจนใหญ่
	ครั้งนี้จะพรากจากไป	ยังมิได้แทนคุณชนนี
	เมื่อครั้งลูกออกไปอยู่ปลายนา	พระมารดาก็ต้องหมองศรี
	ได้กลับมาอยู่วังครั้งนี้	ไม่ถึงปีจะต้องไปไกลพารา
	ลูกมีกรรมทำทุกขให้พระแม่	ถึงสองครั้งตั้งแต่โหยหา
	จงยกโทษโปรดเกล้าลูกยา	อย่าให้เป็นเวรช้ำหน้าไป
	รำพลางนางกราบลงกับบาท	มีอาจที่จะกลั่นน้ำตาได้
	ชลเนตรฟุ้งฟองนองนัยน์	สะอึกสะอื้นให้ไปมา

๙ ๘ คำ ๙ โอศ

ร้าย

๑	เมื่อนั้น	พระสังข์สุริยวงศ์พงศา
	ครั้นบ่ายชายแสงสุริยา	จึงก้มกราบพ่อตาลาแม่ยาย
	แล้วตรัสชวนนวลนางเมียขวัญ	สาวสนมกำนัลทั้งหลาย
	ลงจากปราสาทแก้วแพรวพราย	ผันผายออกท่องพระโรงชัย

๙ ๔ คำ ๙ เสมอ

๑	ลตองค์ลงนั่งเหนืออาสน์	แล้วตรัสสั่งอำมาตย์ผู้ใหญ่
	เวลารุ่งอรุณนี้เราจะไป	ยังกรุงไกรบิตุรงค์ทรงธรรม

จงตระเตรียมม้ารถคชสาร
ทั้งสองทัพสมทบประจบกัน
ปีนผาอาวุธในโรงแสง
สั่งเสร็จเสด็จจรลี

ทวยหาญเลือกล้วนที่ล้ำสัน
ให้พร้อมในไก้ชันวันนี้
จัดแจงเอาไปให้ถ้วนถี่
เข้าสู่ที่ปราสาทแก้วแววไว

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๑ บัดนั้น
มาผูกช้างเตรียมพลสกลไกร

เสนาข้าเฝ้าน้อยใหญ่
พร้อมไวคอยเสด็จตั้งบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
ครั้นรุ่งรางสร้างแสงสุริยา
เดือนนางมณฑาวายายเอ๋ย
แล้วชวนกัลยาคลาไคล

ท้าวสามนต์เศร้าสร้อยละห้อยหา
คิดถึงลูกสองราจะจากไป
ไม่ไปส่งลูกเขยเฉยเสียได้
ตรงไปปราสาทพระลูกยา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงเข้าไปในห้อง
บังคมคลักกันตามลำดับมา
พระองค์จะเสด็จกลับไป
ทั้งคิดถึงโอรสบุตร
ถ้าพบปะพระอินทร์สิ้นทุกซ์แล้ว
มาตรแม้นมีธุระปะปั้ง

เห็นสองกษัตริย์นาถา
พูดจาปราศรัยเป็นไมตรี
ข้าจะเปลี่ยวเปล่าใจอยู่กรุงศรี
เคยอยู่ที่นี้ได้อุ่นวัง
ให้ลูกแก้วสองรากลับมามั่ง
จะได้ฟังพระสังข์สืบไป

โรงแสง โรงสำหรับทำหรือเก็บอาวุธ

ไม่คิดว่าลูกเขยเลยแล้ว
อันนวลนางรจนายาใจ

รักเหมือนลูกแก้วเกิดในไส้
ขอฝากไว้ได้เบื่องบทา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ได้ฟังคำรำฝากธิดา
จะรักนางอย่างราชบุตรี
ถึงทั้งสองลูกยาข้าพาไป
สายนักรักแดดจะแผดกล้า
ทั้งสององค์จงครองพระนคร
ว่าพลางชวนนางจันทมา
ต่างสอดเครื่องทรงอลงการ
ครั้นเสร็จก็ชวนพระสังข์
ทำนท้าวสามนต์นางมณฑา

ท้าวยศวิมลนาถา
จึงตอบว่าภูธรอย่าร้อนใจ
อันจะมีฉันทนั้นหาไม่
คงจะให้กลับมาอย่าอาวรณ์
ข้าขอลาภูวไนยไปก่อน
ให้ผาสุกทุกซักร้อนอย่าแผ้วพาน
กับลูกยาสององค์สร่งสนาน
ซัซวาลล้วนแก้วแวววาวตา
ออกไปยังเกยช้างช้างหน้า
ตามส่งออกมาถึงเกยชัย

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ท้าวยศวิมลกับพระสังข์
นางจันทร์รจนาทรมวย
สาวสรรค์กำนัลในซ้ายขวา
เสียงแซ่แตรสังข์ฆ้องกลอง

ต่างทรงช้างที่นั่งสูงใหญ่
ต่างขึ้นพิชัยรถทอง
ขี่ช้างหลังคาเป็นแถวถ้อง
ให้เดินกองทัพหน้าคลาไคล

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง การคัดสรรและเผยแพร่บทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติขึ้น เพื่อดำเนินการพิจารณาคัดสรรวรรณคดีและวรรณกรรมที่มีคุณค่าซึ่งถือเป็นสมบัติของชาติที่ควรอนุรักษ์และเผยแพร่ให้เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปได้ศึกษา อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่สังคมปัจจุบัน คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเห็นว่า บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่อง สังข์ทอง เป็นวรรณคดีที่ทรงคุณค่า เนื้อเรื่องสนุก ก่อปรด้วยแง่คิด ถ้อยคำภาษา และกลวิธีการแต่งอันเป็นแบบอย่างได้ สามารถใช้เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านได้เป็นอย่างดี

กรมวิชาการจึงได้จัดพิมพ์หนังสือบทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง ขึ้น และเผยแพร่ไปยังสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเด็ก เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป ได้ศึกษาเรียนรู้และเพื่อความเพลิดเพลิน

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

(นายสุรัฐ ศิลปอนันต์)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่ วรรณกรรมของชาติ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์รัฐปะนีย์ นาครทรรพ	ที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์สวณิต ยมาภัย	ที่ปรึกษา
นายบรรเจ็ด อินทุจันทร์ยัง	ที่ปรึกษา
นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์	ที่ปรึกษา
อธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
รองอธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส	ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงศ์	รองประธานกรรมการ
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	กรรมการ
นางปรุงศรี วัลลิโถม	
(แทนผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์)	กรรมการ
นางมนตรี เทียมสิงห์	
(ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม)	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ประคอง นิมมานเหมินท์	กรรมการ
ศาสตราจารย์(พิเศษ)ชลธิรา สัตยาวัฒนา	กรรมการ
นางดารณี วงษ์อยู่น้อย	กรรมการ
นางพรพิมล ธรรมเนียม	กรรมการ
นายวิชัย พยัคฆโส	กรรมการ
นายสาวสมพร จารุณัฏ	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวปริญญา ฤทธิเจริญ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางบุษบา ประภาสพงศ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บรรณาธิการ

นางบุษบา

ประกาศพงศ์

นางสาวปริญญา

ฤทธิเจริญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

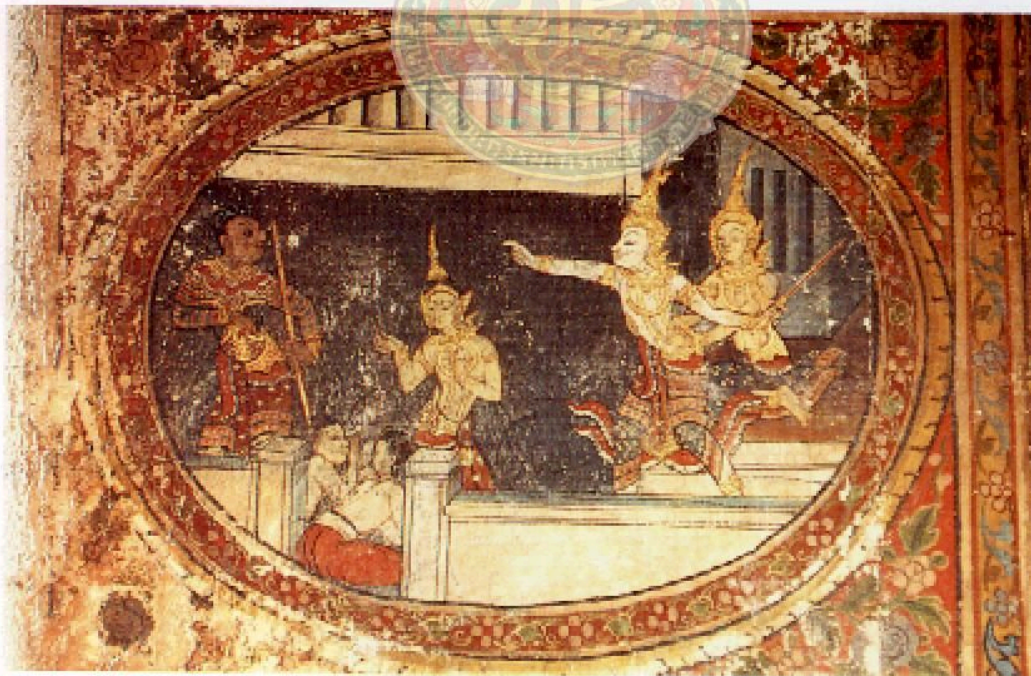
นางสาวนพรัตน์

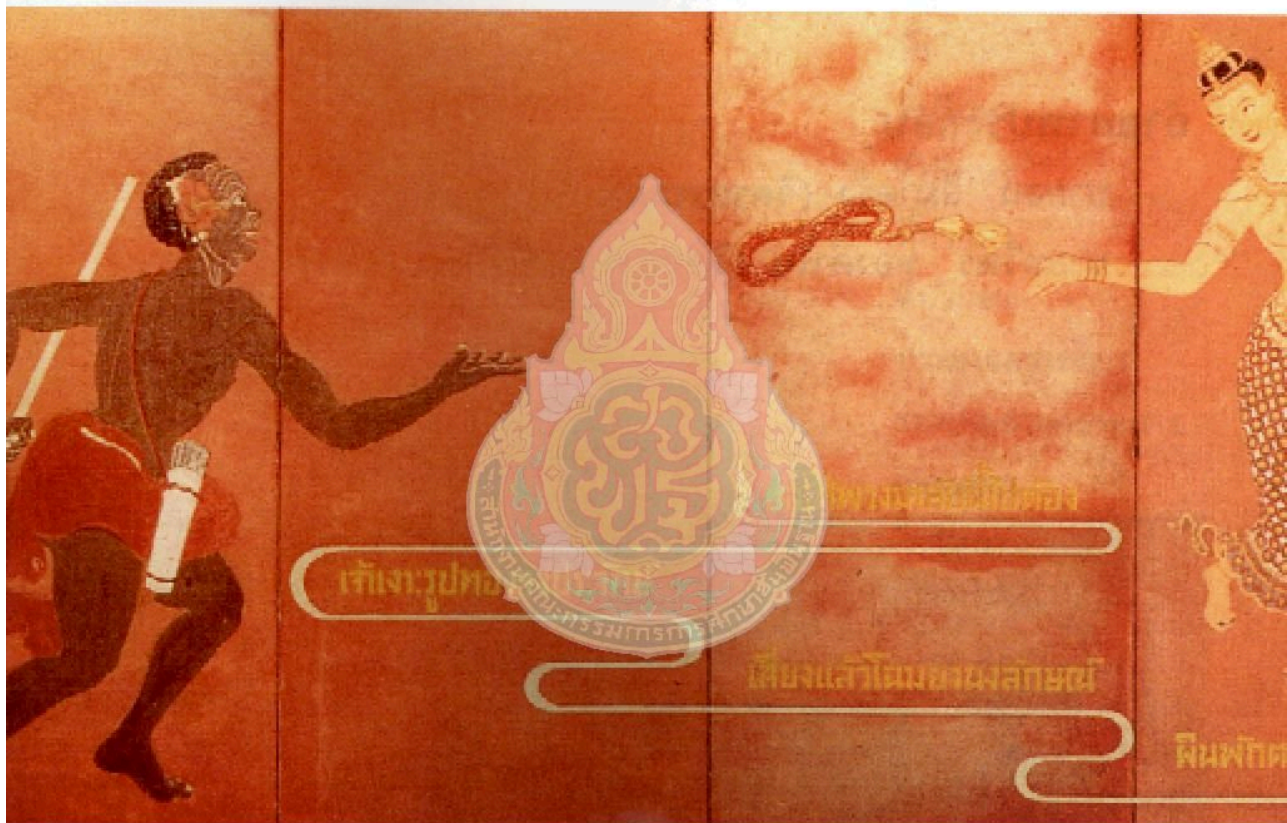
ก. ศรีสุวรรณ

ถ่ายภาพประกอบ

นายสน สีมাত্রัง (จิตรกรรมฝาผนังวัดพระสิงห์)

นายทวีพร ทองคำใบ (จิตรกรรมฝาผนังวัดสุทัศนเทพวราราม)

ภาพฝีพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

